

IŞIK-KARANLIK DEVİR-İ DAİMİ

KIRIK TESTİ

20

M. FETHULLAH GÜLEN

IŞIK-KARANLIK DEVR-İ DAİMİ

KIRIK TESTİ – 20

M. Fethullah Gülen

IŞIK-KARANLIK DEVR-İ DAİMİ

KIRIK TESTİ – 20

Copyright © *Süreyya Yayınları*, 2023

Bu eserin tüm yayın hakları *Süreyya Yayınları*'na aittir.

Eserde yer alan metin ve resimlerin, *Süreyya Yayınları*'nın önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Süreyya Yayınları

<https://sureyyakitap.com>

Takdim Yerine

M. Fethullah Gülen Hocaefendi bütün bir hayatını eğitime, insan yetiştirmeye, ilim ve fikre adanmış bir düşünce ve aksiyon insanıdır. Sohbet ve vaazlarıyla, konferans ve röportajlarıyla, makale ve kitaplarıyla fikirlerini geniş kitlelere ulaştırmış ve dünya çapında etkili olan geniş tabanlı bir eğitim hareketinin öncülüğünü yapmıştır. Onun yaptığı sadece ortaya koyduğu teorilerle dile getirdiği fikirlerden ibaret kalmamış, heyecan ve gözyaşlarıyla, samimiyet ve temsiliyle kalblere de hükmetmiş ve yüzbinlerce insanın gönlünde taht kurmuştur.

Muhterem müellifin yazılı ve sözlü eserlerine bakılacak olursa tarihten felsefeye, tasavvuftan edebiyata, ahlaktan eğitime, sosyal problemlerden insan psikolojisine, Kur'ân yorumundan güncel meselelere kadar çok geniş bir dairede fikir ve görüşlerini okuyucularıyla paylaştığı görülür. Sürekli okuyan, düşünen ve üreten entelektüel bir zihne sahip olan Hocaefendi, çağının problemlerine kayıtsız kalmamış ve onların çözümü adına reçeteler sunmuştur.

Bununla birlikte, eserlerine geniş bir perspektiften bakılacak olursa onun yazı ve konuşmalarının özellikle şu iki alana yoğunlaştığı görülür: Her ferdin Allah'a karşı yerine getirmesi gereken kulluk vazifesi ve zamana ve şartlara göre eda edilmesi gereken i'lâ-yı kelimetullah davası. Biraz daha açacak olursak, muhterem müellif birçok eserinde bizlere Rabbimizi tanıtmış, Zat-ı Ulûhiyet'e karşı ortaya koymamız gereken saygı ve edebi öğretilmiş, O'na yakınlaşma yollarını göstermiş, iman ve yakın üzerinde durmuş ve manevî terakki adına yapılması gerekenleri talim etmiştir. Ardından da gönülden inandığımız Rabbimizi ve sahip olduğumuz değerlerimizi başkalarına anlatmanın nasıl hayatî bir vazife olduğu ve bu vazife eda edilirken devrin şartlarına göre nasıl bir usul ve üslup takip edilmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Muhterem müellif, *Kırık Testi serisinin 20. kitabı olarak neşredilen bu eserde de yoğun olarak bu iki konu üzerinde* durmaktadır. “Maiyyet-i Cânân”, “Kulun Allah'a En Yakın Olduğu An”, “Nimeti Hakiki Sahibine

Verme”, “Üns Billah”, “Günah ve Tевbe”, “Maiyyet ve Kurbet Ufku”, “Kibir Marazı”, “Yitik Cennetimiz: Kulluk Şuuru”, “Enaniyetten Sıyrılma”, “Din Muameledir”, “Muhasebe ve İstiğfar”, “Kendini İfade Etme Zaafı” gibi makaleler Allah karşısında sergilenmesi gereken doğru kulluk tavırını bizlere talim eder. “Bize Yapılanlar ve Bizim Yapmamız Gerekenler”, “Tebliğde Üslup Problemi”, “Dirilişin Esasları”, “Yaşatma İdealinin Temsilcileri”, “Sahabenin Tebliğ Aşkı”, “Cebrî Hicret ve Cihad”, “Tarih Şuuru ve Geleceğin İnşası”, “Sistem Körlüğü”, “Vazifeye Devam”, “Dine Dokunan Musibet”, “Öndekilerin Sorumluluğu ve Meşveret” gibi yazılar ise i’lâ-yı kelimetullah davasının önemi ve metodu üzerinde durur.

Elinizde tuttuğunuz eser bu konuların yanı sıra Hâbil ile Kâbil kıssasından alınması gereken dersleri nazara vermiş, günümüz dünyasında fıkıh alanında yapılması gereken çalışmalar üzerinde durmuş, ümmet-i Muhammed olarak Allah Resûlü’ne karşı yerine getirmemiz gereken vazifelere vurgu yapmış, dinde kolaylığın esas olmasının ne anlama geldiğini izah etmiş, Müslümanların başkaları üzerinde mahalle baskısı oluşturacaklarına yönelik eleştirilerin yersiz ve gereksiz olduğunu açıklamış, din kardeşliğinin gereklerini ele almış, Müslümanları dünya sevgisine karşı ikaz etmiş, günümüzde yaşanan zulüm ve baskılar karşısında nasıl bir tavır alınması gerektiği konusunda rehberlik yapmıştır...

İmtihanların imtihanları takip ettiği bu fitne ve fesat çağında hem ufuk açıcı fikir ve görüşleriyle hem de güven verici temsiliyle bizlere Müslümanca duruşun nasıl olması gerektiğini ders veren muhterem Hocamıza gönül dolusu teşekkürlerimizi arz ediyor ve Cenab-ı Hak’tan kendisine sağlık, sıhhat ve afiyet içinde geçireceği uzun ömürler ihsan etmesini diliyoruz.

Süreyya Yayınları

BİZE YAPILANLAR VE BİZİM YAPMAMIZ GEREKENLER

Günümüzde yaşanan mezalim karşısında birçoğumuz aynı duyguları yaşıyor, aynı düşüncelerle oturup kalkıyoruz. Uykularımız kaçıyor, elemle ve ızdırapla inliyoruz. Fakat şuna inancımız tam: Maruz kaldığımız belaları ve musibetleri sabır ve rıza ile karşılayabildiğimiz takdirde bu dünyada çektiğimiz bütün sıkıntı ve zorluklar âhirette bizim için önemli birer kazanç vesilesi hâline gelecektir. İmam Gazzâlî'nin ifadesiyle mezalimi işleyenler açısından mühlikât (insanı helake sürükleyen şeyler) sayılan kötülükler, mazlum taraf adına münciyât (insanın kurtuluşuna vesile şeyler) olacaktır.

Çekenler ve çektirenler tarih boyunca hiç eksik olmamıştır. Çektirenler, burada ya da ötede, mutlaka kaybetmeye mahkûmdur. Çekenler ise, yürüdükleri yol doğruysa, eninde sonunda muhakkak kazanan taraf olacaktır. Hâdiselerin sıcaklığı içinde ya da dünya hayatının zahirî hükümlerine göre nasıl görünürse görünsün, her zaman için zalim, kaybeden taraftır. Öte yandan özellikle yüksek idealler uğruna mücadele veren, hak ve hakikat adına dimdik duran ve bundan ötürü türlü türlü eziyet ve işkencelere maruz kalan kimselerin yaşadığı mazlumiyet, mağduriyet ve mahkûmiyetler onlar için birer kazanç vesilesidir.

Kur'ân-ı Kerim'de geçen peygamber kıssalarına baktığımızda aynı hâdiselerin hemen hemen her devirde tekrar ettiğini görürüz. Zira âdet-i ilâhiye öteden beri hep böyle olagelmıştır. Allah'ın en seçkin kulları peygamberler türlü hakaret ve eziyetlere maruz kalmışlardır. –Yüz bin defa hâşâ– onlara bazen “sefih”, bazen “kâhin”, bazen “sihirbaz” denmiştir. Kimi vatanından sürülmüş, kimi taşlanmış, kimi ateşe atılmış, kimi testereyle ikiye biçilmiştir. Zamana, şartlara ve konjonktüre göre senaryolar ve figüranlar değişse de yapılan kötülükler ve kötülüğün felsefesi hiç değişmemiştir.

Sadece peygamberler değil, onların sadık temsilcileri de aynı akıbete

maruz kalmışlardır. Kur'ân'da anlatılan Ashab-ı Uhdûd buna misal gösterilebilir.¹ Uhdûd, hendek demektir. Dinlerinden dönmeleri istenen Ashab-ı Uhdûd, buna karşı çıkıp direndikleri için içi ateş dolu hendeklere atılmış ve bundan dolayı onlara bu ad verilmiştir. En can yakıcı, yürek dağılayıcı zulümler sahabe-i kirama yapılmıştır. Günümüzde de değişen bir şey yoktur. Sadece farklı dönemlere göre zulmün keyfiyeti değişmiştir. Zalim hep zalimliğini yapmış, mazluma da 'çekmek' düşmüştür. Kim bilir geleceğin tiranları, Allah yolunda dimdik duran ve nam-ı celil-i ilahînin bir bayrak hâlinde şehbal açması istikametinde her türlü zorluğu göğüsleyen adanmışlara daha neleri reva görecekler!

Kur'ân'da, özellikle şu iki âyette, iman edenlerin yaşamaları muhtemel türlü imtihanlara dikkat çekilmiştir:

أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ۖ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ

“İnsanlar zannediyorlar mı ki, ‘İman ettik.’ demeleriyle yetinilecek ve imtihana tâbi tutulmayacaklar. Hiç şüpheleri olmasın, Biz onlardan öncekileri imtihana tâbi tuttuğumuz (gibi onları da sinayacağız) da Allah, iman iddiasında sadık olanlarla sözü hâline uymayanları birbirinden muhakkak ayıracaktır.”²

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزَلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ إِنَّا نَصْرُهُ اللَّهُ قَرِيبٌ

“Yoksa siz, daha önce geçmiş ümmetlerin başlarına gelen durumlara maruz kalmadan Cennet’e gireceğinizi mi zannettiniz? Onlar öyle ezici mihnetlere, öyle zorluklara dûçâr oldular, öyle şiddetle sarsıldılar ki peygamber ile yanındaki müminler, ‘Allah’ın vaadettiği yardım ne zaman yetişecek?’ diyecek duruma geldiler. İyi bilin ki Allah’ın yardımı yakındır.”³

İmtihanlar Karşısında Duruşumuz

Âyetlerin açık mânâsına göre Allah, müminleri ağır imtihanlara tâbi tutmak suretiyle elmas ve kömürü birbirinden ayırıyor. Kimin zayıf, kimin güçlü karakterli; kimin Allah’la irtibatının sımsıkı, kimin de gevşek olduğunu ortaya çıkarıyor. Her devirde böyle bir ayrışma olmuştur. Dökülenler dökülmüş, elenenler elenmiştir. Ama bazıları da dimdik dur-

muş, insan olmanın da mümin olmanın da hakkını vermiştir. Yürüdüğü-
nüz yolun doğru olduğuna inanmışsanız yapmanız gereken de budur.

İmtihanlar ve çileler aynı zamanda insanı kuvvetlendirir, insanın mahi-
yetine derç edilen kuvvelerin, istidatların ortaya çıkmasına zemin hazır-
lar. Rahatlık durumunda tekdüze, basit düşünmeye yatkın insanoğlu
zorluk zamanında o zorlukları aşmak için alternatif yollar araştırmaya,
bunun için kendini zorlamaya, beynini zonklatmaya mecburdur. Bu da
onun meknuz (gizli) istidatlarının, mahiyetine yerleştirilmiş potansiyelin
inkişaf etmesini, kabiliyetlerinin gelişmesini sağlar. Hep söylediğimiz
gibi, dertli insan çoğu zaman dâhilerin dahi aklının köşesinden geçme-
yen orijinal fikirler bulur. Zira o, oturup kalkarken, yerken içerken, her
hâlinde ve her zaman, içinde bulunduğu sıkıntılardan nasıl kurtulacağı-
nı, mevcut durumu nasıl değiştirip dönüştüreceğini düşünür, zihni bir
lahza bu düşüncelerden uzak kalmaz. Neticede de Allah ona bir çıkış
yolu gösterir. Yukarıda da vurguladığımız gibi özetle; dert, sıkıntı, ızdı-
rap bir yönüyle insanî potansiyelin inkışaf edip insanın insan-ı kâmil
ufkuna ulaşması için çok önemli bir vesiledir.

İmtihanlar, Allah yolunda yürüyenler için değişmez bir realite oldu-
ğuna göre, yaşanan can sıkıcı hâdiseler karşısında bize düşen; dağınık-
lığa düşmemek, yapılan hakaretlere aldırmamak, zulümlerden ve
baskılardan yılmamak ve her şeye rağmen doğru bilinen yolda yürümeye
devam etmektir. Bunlara takılıp kalır ve sürekli bunlarla meşgul olursa-
nız enerjinizi boş yere tüketir, kuvvetinizi dağıtırsınız da asıl mükellefi-
yetlerinizi yerine getirecek enerjiniz kalmaz; vazife ve sorumluluklarınızı
ihmal etmiş olursunuz. Bizler âciz varlıklarız; gücümüz sınırlı. Bu sebep-
le, sahip olduğumuz potansiyeli en önemli işlere tahsis etmeli, zihnimizi
onlar üzerine yoğunlaştırmalıyız. Mevcut şartlarda gaye-i hayalimiz ve
yüce mefkûremiz için ne yapabileceğimizi düşünmeli, buna göre sağlam
plan ve projeler üretmeli, stratejiler geliştirmeli ve o istikamette yürüme-
liyiz.

Bu demek değildir ki yapılan zulümleri görmezden gelem ve bunlar
karşısında hiçbir şey yapmayalım. Bilakis hukukun bize tanıdığı hakları
sonuna kadar kullanır, haklarımızı müdafaa adına ne yapılması gereki-
yorsa yaparız. Konuyu işin uzmanları ele alır ve kendi alanlarıyla ilgili
ortaya konması gerekli performansı ortaya koyarlar. Fakat bunun öte-
sinde herkesin gerekli gereksiz her meseleyle ilgilenmesi, –bağışlayın–
her havlayana bir taş atması gibi hususlar bizi dağınıklığa sevk eder.

Nöronlarımız bu kadar yükü taşıyamaz. Netice itibarıyla, yapacağımız güzel işlerde de üst üste fiyaskolar yaşarız.

Ne zaman ne yapılması gerektiğini tayin edebilmek çok önemlidir. Mümin, akıllı insandır; attığı her adımın nasıl geri döneceğini çok iyi hesap eder. Boş ve gereksiz şeylerle meşgul olmayı zaman israfı sayar. Aleyhine dönecek, zararı faydasından çok olacak işler yapmaz. Ağzından çıkan her sözle, yaptığı her hareketle sahip olduğu yüce mefkûresine hizmet etmeye çalışır. Allah yolunda yaptığı hiçbir hizmeti küçük görmez. “Bununla ne olacak ki!” demez. Çünkü o bilir ki sonuçları yaratan ve amelleri semeredâr (verimli, bereketli) kılan Allah’tır. Allah diledikten sonra birleri bin yapar, damlaları deryaya dönüştürür.

Yola Devam

Bizim en önemli vasfımız ve dinamiğimiz, adanmışlık mülahazasıdır; yani yaşatma mülahazasıyla, yaşama duygusunu görmezlikten gelmedir. Biz yaşatmak için yaşarız. Başkalarına maddî-manevî el uzatmayı aslî vazifemiz biliriz. Bir taraftan geçmişten tevarüs ettiğimiz değerler manzumesini muhtaç sinelere duyurmayı, diğer yandan da dünyanın değişik yerlerinde perişan olmuş, ihmal edilmiş veya mağduriyet yaşayan insanların imdatlarına koşmayı en mühim vazife biliriz. Ayrıca cehaletle, iftirakla ve fakirlikle dünya genelinde mücadele etmenin önemine inanıyoruz. İnsanlık çapında yaşanan çatışma ve kavgaların önüne geçebilme adına barış adacıkları inşa etmeye, dalgakıranlar oluşturmaya çalışıyoruz. İnsanlığın her zamankinden daha çok diyaloga, barışa, sevgiye muhtaç olduğunu düşünüyor ve bunu gerçekleştirebilme adına farklı vesileler arıyoruz. Bütün bunları hem dinimizin bir emri olarak görüyor hem de insaniyetin bir gereği addediyoruz. Yürüdüğümüz bu yolun doğruluğundan şüphemiz olmadığına göre hiçbir zulüm, baskı ve işkence karşısında zerre kadar kendimizi salmamalı, gevşememeli, istikametimizi bozmamalı, inhiraf yaşamamalı, duruşumuzu değiştirmemeli ve ne pahasına olursa olsun yolumuza devam etmeliyiz.

Siz doğru bildiğiniz bu yolda yürürken birileri yolunuzu kesebilir, önünüze engeller çıkarabilir. Çağlayan ırmaklar gibi mutlaka bu engelleri aşmayı, kendinize yeni yollar bulmayı bilmelisiniz. Irmakların önünü ne taşlar ne kayalar ne de başka engeller kesebilir. Onlar, önlerine çıkan engellerin kiminin üstünden, kiminin altından, kiminin kenarından geçer, bazen o engeli de önüne katar götürür, olmadı kendine yeni yollar

bulur ve bir şekilde denizlere kavuşurlar. Siz de önünüze çıkan engellerin sağından solundan, üstünden altından kendinize bir geçit bulmalı ve yolunuza devam etmelisiniz. Yollar bütün bütün yürünmez hâle gelecek olursa kendinizi rölantiye alır, olduğunuz yerde hareket eder ve Cenab-ı Hakk'ın sizin için takdir ettiği inayetini beklemeye koyulursunuz. Ama hiçbir şekilde paniklemez, korkuya kapılmaz, vazgeçmez ve gerisin geriye dönmezsiniz.

İşte bu metafizik geriliminizi koruyabilerseniz hiçbir fesat şebekesi ve nifak düşüncesinin sizin önünüzü almaya asla gücü yetmeyecektir. Zira şimdiye kadar doğru yolda yürüyen insanları engellemeye hiç kimsenin gücü yetmemiştir. Hz. Musa'yı engellemek isteyenlerin hakkından Kızıldeniz gelmiştir. Hz. Nuh'u engellemek isteyenler tufanda boğulmuştur. Hz. Âdem'den bu yana bu tür hâdiseler hep olmuştur, bundan sonra da olmaya devam edecektir. Allah, kendi yolunda yürüyenleri, yürüdükleri yolda sebat edenleri hiçbir zaman yalnız bırakmamıştır.

Tiranların Acı Akıbeti

Öteden beri toplumlara hâkim olan tiranların yapıp ettiği şeyler birbirleriyle benzerlik arz etmektedir. Evrensel insanî değerlere ve adalet düşüncesine uygun olup olmadığına bakmaksızın keyiflerince çıkardıkları kanunlarla muhalif ve düşman ilan ettikleri kesimleri en ağır insan hakları ihlallerine maruz bırakmışlardır. Kendilerine yüce ve kutsî payeler biçen bu sefil ruhlar, halkı esir etmek ve herkesi vesayet altına almak için her yolu denemişlerdir. Kendileri gibi düşünmeyenlerin boyunlarına tasma takmak, ayaklarına zincir vurmak ve seslerini kısmak için ne kötülükler ne kötülükler irtikâp etmişlerdir. Fakat neticede yapıp ettikleri şeyler kendi ayaklarına dolanmış ve onlar, inkisar üstüne inkisar yaşamışlardır.

Tarihte yaşamış tiranların sonlarına baktığımızda hepsinin nasıl acınacak hâle düştüklerini, kurdukları saltanatın nasıl başlarına yıkıldığını ibretle görürüz. Gücü ele geçirdiklerinde yapmadık zulüm bırakmayan tiranları; gün gelmiş, uydurdukları yalan ve iftiralar, yaptıkları zulümler birer seylap gibi önüne katarak sürükleyip götürmüştür. Onlar hayatları boyunca izzet ve alkış peşinde koşsalar da zillet ve rezalet içinde ölüp gitmişlerdir. Ne kurdukları refah ve saadet sarayları onları kurtarabilmiştir ne güvendikleri adamları ne de kurdukları saltanatları. Çağın firavunlarının, nemrutlarının maruz kalacağı akıbet de bundan farklı

olmayacaktır. Çünkü Allah, imhâl eder (mühlet verir) ama asla ihmal etmez. Küfür devam etse de zulüm asla devam etmez.

Bugün mübarek yurdumuzun üzerine bir karabasan gibi çökmüş bulunan zalimlerin akıbetinin de başka türlü olmayacağına sizi temin ederim. Dilerim, ittihatçıların koskocaman bir Devlet-i Aliyye'yi hislerine mağlup olarak bir maceraya kurban ettikleri gibi, bunlar da şurada burada savaşa girmek veya millet fertlerini birbirine kırdırmak suretiyle ülkeye Birinci Cihan Harbi gibi bir felaket yaşatmasınlar. İttihatçılar, bir zamanlar dünyanın dümeninde oturmuş ve son hâliyle bile devletler muvazenesinde önemli bir denge unsuru olan koca bir devleti bitirdiler. Allah'tan dileğimiz o ki, bunlar da hâlihazırda problemler sarmalı içinde bulunan ülkemizi ayrı bir maceraya kurban etmesinler. Yoksa bu millet bir daha kolay kolay belini doğrultamaz. Rabb-i Rahîmimiz bu akli ermezlere böyle bir fırsat vermesin.

---

¹ Bkz.: Burûc Sûresi 85/4-8.

² Ankebût Sûresi, 29/2-3.

³ Bakara Sûresi, 2/214.

HÂBİL İLE KÂBİL BİZE NE DİYOR?

Soru: Hazreti Âdem'in oğulları Hâbil ile Kâbil arasında geçen olayda müminlere verilmek istenen mesajlar nelerdir?

Cevap: Sorunun cevabına geçmeden önce genel bir prensibe temas etmek istiyorum. Kur'ân-ı Kerim'de anlatılan her bir olayın mutlaka bizi alâkadar eden bir yönü vardır. Bunların günümüze bakan yanlarını bulmak ve onlardan dersler çıkarmak gerekir. Kur'ân, geçmişte yaşanan vak'âlardan sadece tarihî bilgi vermek için bahsetmez; onlar üzerinden bazı hakikatleri anlatır. Âyetlere sathî bir nazarla bakıldığında bu hakikatler hemen anlaşılabilir, bizimle münasebeti tam görülemeyebilir. Fakat Kur'ân tekrar ber tekrar okunur, her bir âyete "Kur'ân burada mutlaka bana bir şey diyordur." mantığıyla yaklaşılır ve meseleler konu bütünlüğü içerisinde derince ele alınırsa işte o zaman ondan hakkıyla istifade etmek mümkün olur. Bu açıdan bir Müslümanın her bir âyeti kendine hitap ediyor gibi okuması, o âyetin kendisiyle münasebeti üzerine kafa yorması gerekir. İşte Hz. Âdem'in oğullarının kıssasına da bu gözle bakmalı ve kendi hesabımıza ondan bir şeyler çıkarmalıyız.

Bilindiği üzere Hâbil ile Kâbil arasında bir anlaşmazlık çıkıyor. Kâbil, Allah'ın takdirine razı olmuyor. Bunun üzerine kimin haklı kimin haksız olduğunu test etme adına, Cenab-ı Hak'ın o dönem insanına özel bir muamelesi olan bir uygulamaya başvuruyorlar. Buna göre gökten inen bir ateş haklı olan kimsenin kurbanını alıyor, diğerinkine ise dokunmuyor. Böylece kimin haklı kimin haksız olduğu ortaya çıkıyor. Bu meyanda Hâbil ile Kâbil, Allah'a birer kurban takdim ediyorlar. Ve gökten inen ateş Hâbil'in kurbanını alıyor. Fakat hırs ve haset Kâbil'in gözünü öyle bürüyor ki bizzat Cenab-ı Hak tarafından haksızlığı tescil edilmesine rağmen neticeyi kabullenmiyor. Arkasından da Kur'ân'da anlatılan günahı işliyor, kardeşini katlediyor. Sonrasında da bir karganın talimiyle onun cesedini toprağa gömüyor.

Peygamber hanesinde büyümüş bir insanın, Allah'ın kendisi hakkındaki

takdirine razı olmaması, semavî hükmü kabul etmemesi, kasten cinayet işlemesi, üstelik arkasından suç delilini ortadan kaldırması öyle katmerli bir suçtur ki bütün bu günahlar adım adım onu karanlık bir âlemden içeri sokmuş, belli bir noktadan sonra da küfre düşürmüş olabilir. Zira Kur'ân'ın ifadelerinden Kâbil'in ebediyen kaybettiği anlaşılıyor.

Kur'ân-ı Kerim, *وَآتُلُّ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَىٰ آدَمَ بِالْحَقِّ* “*Onlara Âdem'in oğulları kısasının hakikatini anlat.*” buyurarak Hâbil ile Kâbil arasında geçen bu olayı nakleder.⁴ Ancak Kur'ân ve sünnet-i sahiha isimleri zikretmez. Bu isimler Eski Ahit'ten alınmıştır.⁵ Buna göre iyi olan evladın ismi Hâbil, şeytanın yoldan çıkardığı diğer evladın ismi ise Kâbil'dir. İsimleri her ne olursa olsun, bunların her ikisi de sağanak sağanak vahyin yağdığı bir evde neş'et etmiş, peygamber terbiyesiyle büyümüştü. Bu sebeple muhtemelen Hâbil gibi Kâbil de iman etmişti. Fakat Kur'ân'ın beyanına göre o, şeytana uymuş ve kardeşini öldürmüştür. Kâbil, Âdemoğulları içinde ilk kez cinayet işleyen, dolayısıyla da bu kötü yolu insanlığa ilk kez açan kimsedir. Bu yönüyle de günahı katmerlidir ve bu günah onu küfre götürmüş olabilir. Zira Bediüzzaman'ın yaklaşımıyla, her günah içinde küfre giden bir yol vardır.⁶ Günaha doğru atılmış her bir adım, aynı zamanda küfre doğru da atılmıştır.

Kâbil'in kaybetmesine sebebiyet veren günah, haset ve çekememezlik-tir. O, Cenab-ı Hakk'ın, kardeşinin nasibine verdiği şeyi kıskanmış, ilahî takdiri kabullenmemiştir. Kur'ân'ın farklı âyetlerinde açıkça beyan ettiği üzere, Allah herkesi farklı yaratmış, herkese farklı ihsanlarda bulunmuş, herkesi farklı istidatlarla ve kabiliyetlerle donatmış, bazılarını diğerlerine üstün kılmıştır. Kur'ân, peygamberlerin bile kiminin kimine üstün kılındığını beyan eder.⁷ İnsan belirli bir alanda ileriye gitmiş olsa da başka bir alanda diğerlerinden geride kalabilir. Bir hususta başkalarına râcih (üstün) olan kimse, başka bir hususta mercûh (geri) olabilir. Cenab-ı Hak bilemediğimiz bir kısım sebep ve hikmetlere binaen kimilerine fazla ihsanda bulunmuş, onları hikmetle donatmış, onların ufuklarını açmış olabilir. Onlar da Cenab-ı Hakk'ın bu mevhibelerini tam yerli yerinde kullanarak büyüklüklerine büyüklük katmış bulunabilirler. Allah insanlara başka başka ihsanlarda bulunabilir, birine vermediği nimeti bir diğerine verebilir. Bunlar birer imtihandır. Bir hususta daha fazla nimete sahip olanın imtihanı, sorumluluğu daha fazladır. O, bu sorumluluğunun gereğini yerine getirdiği zaman imtihanı kazanmış olur. Diğerinin sorumluluğu da kendi payına düşen nimet ölçüsündedir. Mümine düşen vazife,

Cenab-ı Hakk'ın bütün bu tasarruflarını saygıyla karşılamak, elindekilere kanaat etmek ve taksimatta kendi payına düşen sorumluluğun gereklerini ifa etmektir.

Ne var ki pek çok insan, kendinden üstün olanları kolay kolay hazmedemez. “Onda olacağına bende olsaydı.” der. Bu yüzden de hiç farkına varmadan kalbini öldürür, iyiliklerini tüketir, günah yüklerini sırtlanır. Zira hasedin ve kıskançlığın hem kalbi öldürme hem de yapılan iyilikleri bitirme gibi bir özelliği vardır. Hatta insan bir süre sonra içindeki çekekememelik ve haset ateşini söndürmeye çalışmadığı, bu hislerini gemlemediği takdirde bunları fiiliyata döker ve günah işlemeye yönelir. Bunlar da onu perişan duruma düşürür, bitirir. Tıpkı Kâbil'i bitirdiği gibi. Öyleyse insana düşen, Allah'ın takdirine rıza göstermek, içindeki haset ve kıskançlık duygusunu akıl ve iradesiyle tadil etmektir.

Hâbilce Duruş

Bahsi geçen kıssada dikkat çeken hususlardan bir diğeri de Kâbil'in öldürme teşebbüsü karşısında Hâbil'in takındığı tavidir. Kur'ân onun bu tavrını şu sözlerle anlatır: **لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَىَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسٍ بِيَدَيْ** **إِلَيْكَ لِأَقْتُلَنَّكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ** “*Yemin ederim ki sen beni öldürmek için el kaldırsan da ben seni öldürmek için el kaldırmayacağım. Çünkü ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım.*” Hâbil'in bu sözleri, bizlere mümkün olduğu sürece *mukabele-i bi'l-misil* (aynen karşılık verme) kaide-i zalimanesine göre hareket etmemeyi öğüt veriyor. Bu demek değildir ki; yeri geldiğinde meşru müdafaa hakkını kullanmayalım. Bilakis insan, dinini, nefsini, ırzını, malını korumakla mükelleftir. Meşru müdafaa adına yapılan fiiller günah ve suç sayılmaz. Hatta insan, korunması gereken bu temel değerleri korurken ölürse şehit sayılır.

Bütün bunlarla birlikte, korumamız gereken şeyleri korumada zaafa düşmeden elden geldiğince olumsuzluklara nazar-ı müsamaha ile bakabilmek, –her zamanki tabirle söyleyecek olursak– dövene elsiz, sövene dilsiz, gönül koyana gönülsüz kalabilmek insanî münasebetleri geliştirebilme ve toplumsal ve evrensel barışı tesis edebilme açısından çok önemlidir. Birileri bize diş gösterse de “Ne yapalım, Allah bize ısırma için diş vermemiş ki ısıralım, parçalamak için pençe vermemiş ki parçalayalım.” diyerek herkese, hususiyle de ehl-i imana karşı hep yumuşak davranmayı tercih edebilmek, bir civanmertliğin ifadesidir ve bizim değişmez karakterimiz olmalıdır.

Günümüzde çok küçük meseleler bile siyasi mülahazalarla veya daha farklı hesaplarla büyütülüyor. İnsanlar itibar elde etme, belli yerlere gelme, kredi toplama gibi maksatlarla olmayacak meseleleri abartarak, şişirerek çok hayatî gibi gösteriyor ve onların etrafında kavgalar koparıyor. Bu sebeple mülayemet yolunun seçilmesi, kötülöklere kötölökle mukabelede bulunulmaması toplumda sulh ve barışın tesis edilmesi adına çok önemlidir. Keşke Kur'ân'ın bu dersinden siyasiler de bir şeyler anlasa ve üsluplarını bir kere daha gözden geçirselerdi! Keşke Kur'ânî ahlak açısından yol ve yöntemlerini kontrol etseler ve bazı tavır ve davranışlarını filtreleyebilselerdi! Keşke bu kadar fevrî davranmasalar, ihtilafları körüklemeseler, barış köprülerini yıkmasalardı!

Sevgide ve Öfkede Denge

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanın sevgisinde de kızgınlığında da ölçülü olmasını, aşırılığa kaçmamasını tavsiye buyurur. Çünkü sevilen kişi bir gün düşman hâline gelebilir; kızılan kimse de bir gün dost olabilir.⁸ Bu da sonrasında çok ciddi pişmanlık sebebi olabilir. Birilerini göklere çıkarırsanız, bıraktığınız zaman yere düşer ve parçalanırlar. Aynı şekilde birilerine öfkelendiğinizde, öfkenizi frenlemesini bilmelisiniz. Zira bugün düşman gördüğünüz insanlar yarın dostunuz olabilir. Ve siz de geçmişte yaptıklarınızdan ötürü çok utanabilirsiniz, pişmanlık içinde kıvranabilirsiniz. Bu sebeple sadece bugüne göre hareket etmemeliyiz. Neticede üslubumuzda, muamelelerimizde dengeli ve ölçülü olmak zorundayız. Bugünün yarını var demeliyiz. Zira hiçbirimiz yarınların bize ne getireceğini bilemiyoruz. Belki de bugün kızdığımız insanlarla yarın müşterek bazı şeyler yapmak durumunda kalacağız. Belki bugün kavgalı olduklarımızla yarın aynı cephede omuz omuza, diz dize geleceğiz ve kafalarımızı, gücümüzü birleştirmeden önümüze çıkan zorlukları aşamayacağımız kritik bir anda, ortak bir düşmana karşı birlikte mücadele vereceğiz.

İnsan, bütün bunların hepsini hesap ederek adım atmalı, yarın “keşke”lerle hayıflanacağı işler yapmamalı. Efendimiz'in sözüne kulak verip her işinde dengeli olmalı. İşte bir fazilet timsali olarak nazarımıza arz edilen Hâbil'in yaptığı budur. Keşke fikirleriyle, yazılarıyla başkalarına yön veren insanlar, yürüdükleri yolun yarınlarını hesaba katarak daha temkinli davransalar!

---

⁴ Mâide Sûresi, 5/27-31.

⁵ Bkz.: Tekvin, 4: 1-15.

⁶ Bediüzzaman, *Lem'alar*, s.9 (İkinci Lem'a, Birinci Nükte).

⁷ Bkz.: İsrâ Sûresi, 17/55.

⁸ Bkz.: Tirmizî, *birr* 60; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/260; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 3/357.

İSLAM FIKHİNİN TENKİHİNE DAİR BİRKAÇ SÖZ

Soru: Son üç dört asırdan beri fıkhıta yaşanan durgunluğun aşılabilmesi adına bu alanda ne tür çalışmalar yapılmasını tavsiye edersiniz?

Cevap: Öncelikle konuyla ilgili bir hususun hatırlatılmasında fayda var: Fıkıh ilmi, Kur'ân'ın ve İslam düşüncesinin bir mucizesidir. İslam hukukçuları ciddi bir emek mahsulü olarak ortaya koydukları hükümlerle hayatı bütün detaylarıyla disipline etmiş, hayatın hiçbir yerinde boşluk bırakmamışlardır. İbadetlerden alışveriş ahkâmına, mirastan nafakaya, evlilikten boşanmaya, ceza hukukundan borçlar hukukuna kadar her konuda görüş beyan etmiş, çözüm sunmuş ve bunları sistematik hâle getirmişlerdir. Hukuk ilminde ihtisas sahibi olan birçok doğulu ve batılı araştırmacı da İslam fıkhıyla ilgili takdirlerini dile getirmiştir. Tarihe bakıldığında da ne Roma'da ne Babil'de ne İyonya'da ne de dünyanın başka bir yerinde teşekkül etmiş böyle mükemmel ve mütekâmil bir hukuk sistemi göstermek mümkün değildir.

Fıkıh Mirasımızın Zenginliği

Hususiyle Hanefî fıkhı, bir hukuk sistemi olarak çok zengin ve engin bir yapıya sahiptir. Bunda Hanefî mezhebinin kuruluş dönemi itibarıyla bir devlet bünyesinde inkişaf etmiş olmasının önemi büyüktür. Zira bilindiği üzere Hanefîlik, devletten bağımsız sivil bir hareket olarak ortaya çıkmış, daha sonra Abbasi devletinin resmi mezhebi kabul edilmiştir. Hatta İmam Ebû Hanife'nin önde gelen talebesi İmam Ebû Yusuf da kâdî'l-kudatlık (şeyhülislam, başkadı) yapmıştır. Bu açıdan Hanefî hukukçuları, devlet yönetiminden sosyal hayatta karşılaşılan en küçük meselelere kadar birçok konuda Kur'ân ve Sünnet'ten hareketle fikhî çözümler üretebilmişlerdir.

Hanefî fakihleri, yaşadıkları dönemde ortaya çıkan hukukî olaylara çözümler üretmekle yetinmemiş, ortaya çıkması muhtemel bir kısım

hâdiseler hakkında da beyin fırtınaları yapmış, içtihatlar ortaya koymuşlardır. Engin düşünceli bu insanlar, bir konuyla alâkalı belki elli tür ihtimali birden nazar-ı itibara almış, “Şöyle olursa ne olur?”, “Böyle olursa ne olur?” diyerek fikir yürütmüş ve kendilerinden sonrakilere zengin bir fıkıh mirası bırakmışlardır. Farklı meselelerle ilgili o kadar fazla içtihat ve istinbatta bulunmuşlardır ki günümüzde konunun uzmanlarının bile onların ortaya koyduğu fikhî mirası kolay kolay ihata etmesi mümkün değildir.

Onların bu ceht ve gayretlerine hayran olmamak elde değil. Uzun yıllardır gerek tek başıma gerekse arkadaşlarla birlikte ders halkasında onlardan bize intikal eden fıkıh mirasını mütalaa ediyorum ve her geçen gün onlara duyduğum hayranlık artıyor. Ne var ki bu mirasın yeterince kıymetini bilemedik ve onu da kaldırıp bir kenara attık!

Fıkıhın Tenkihi

Fıkıh kitapları, hem konuyla ilgili çok geniş bir literatüre hem de modern hukuk sistematiğinden farklı olarak kendine mahsus bir yapıya sahip olduğu için, ilahiyat alanında eğitim görmeyen insanların onlardan istifade etmesi veya belirli bir fikhî konuyla ilgili bütüncül bir bilgiye sahip olması bir hayli zordur. Hatta bırakalım sıradan insanları ve ilahiyatçı olmayanları, İslam hukukçularının bile çoğu zaman farklı fıkıh kitaplarına dağılmış meselelerin içinden çıkabilmeleri kolay değildir. Dolayısıyla gerek hukukçuların gerekse diğer branşlarda eğitim gören insanların istediğini bulabilmesi ve bunlardan istifade edebilmesi için fıkıh kitaplarının yeni bir tanzim ve tertibe tâbi tutularak daha sistematik hâle getirilmesi önem arz etmektedir. İsterseniz buna fıkıhın tenkihi de diyebilirsiniz. Fıkıh kitaplarına müracaat ve onlardan istifade kolaylaştırıldığı takdirde bu alanda çalışma yapan araştırmacılar gerek ferdî gerek ailevî gerek içtimaî gerek iktisadî gerekse idarî ve siyasi hayatımız adına ihtiyaç duyacakları meselelerin hükümlerine çok daha rahat ulaşabileceklerdir.

Fıkıh kitaplarında, değişik dönemlerde yetişmiş farklı fakih ve müçtehitler tarafından telif edilmiş olmaları hasebiyle, bir meseleyle ilgili farklı hükümlere rastlamak mümkündür. Hatta aynı usule bağlı olarak telif edilmiş fıkıh kitaplarında bile farklı mütalaalar serdedilmiştir. Bu da işin uzmanı olmayan kişilerin istifadesini zorlaştırmakta ve ihtiyaç hâsıl olduğunda ister ibadet ü taate ister muamelata isterse ukûbata (cezalar) iliş-

kin meselelerin bulunup alınmasında bir kısım açmazlar yaşanmasına yol açmaktadır. Fıkhın tenkih edilmesi ve daha sistematik bir yapıya kavuşturulmasıyla söz konusu problemlerin önüne geçilmiş ve fikhî meselelere daha kolay ulaşım imkânı sağlanmış olacaktır.

Hanefî mezhebi temelinde meseleyi değerlendirecek olursak, böyle bir tenkih faaliyeti yapılacağı zaman, *Fetâvâ-i âlemgiriyye*, *Bedâiü's-sanâî* ve İbn Nüceym'in *Nevâdir*'i gibi daha sistematik kitaplar merkeze alınabilir. *Reddü'l-muhtar*, *el-Muhîtu'l-burhânî*, *el-Mebsût*, *Fethu'l-kadîr* gibi hacimli kitaplar taranarak bunlardan istifade edilebilir. Belki bunların yanında elli, yüz tane daha farklı fıkıh kitabı müşterek mütalaa edilerek daha geniş bir bakış açısı yakalanabilir, meseleler daha zengince ele alınabilir ve orta yolun bulunması sağlanabilir.

Heyet Çalışması

Kur'ân'ın tefsir edilmesi mevzuunda ifade ettiğimiz gibi, fıkhın tenkih edilmesi ve yeni bir tedvine tâbi tutulması da ehliyetli bir heyete emanet edilmelidir. Böylece muhtemel itirazların, ihtilafların ve kafa karışıklıklarının da önüne geçilmiş olacaktır. Bu heyet, farklı fıkıh kitaplarını müzakere etmek suretiyle onlara dağılmış meseleleri bir araya toplayacak, onları yeni bir bakış açısıyla farklı fasıllara ayıracak ve daha sistemli hâle getirecektir. Günümüzün ilerleyen bilgisayar teknolojisi de bu tür çalışmaları kolaylaştıracaktır.

Böyle bir heyet teşekkül ettikten ve bu heyet fıkhın tanzim ve tenkihi adına gerekli çalışmaları yaptıktan sonra ikinci bir adım olarak, ortaya çıkan yeni hukukî meselelerin çözüme kavuşturulması, ihtiyaç duyulan mevzulara açıklık getirilmesi için de adımlar atılabilir. Karşılaşılan problemlerin çözümü adına öncelikle mevcut içtihatlar taranır ve onlar içinden çözüm bulunmaya çalışılır. Farklı mezhep görüşleri içerisinde, şartlar ve konjonktür dikkate alınarak, zamanın ruhuna daha uygun olan içtihatların tercih edilmesinde bir mahzur yoktur. Nitekim selef uleması da bu yolu takip etmiştir. Aynı şekilde *Mecelle* hazırlanırken Hanefî mezhebi esas alınmasına rağmen, günün şartlarına göre yer yer müftâ-bih (kendisiyle fetva verilen) olmayan görüşler kabul edilmiş, hatta birkaç yerde farklı mezheplerin içtihatları da alınmıştır.

Eğer mevcut birikim bu konuda yeterli olmazsa kıyas, maslahat-ı mürsele, istihsan, sedd-i zerai, örf gibi usul-i fıkhın ortaya koyduğu deliller, istidlâl metotları, fikhî kaide ve prensipler değerlendirilerek yeni içtihat

ve fetvalar ortaya konulabilir. Bunlar yapılırken mutlaka zamanımızın şartlarının dikkate alınması, hatta bundan yirmi, otuz sene sonrasının gelişmelerinin de hesaba katılması gerekir. Bu konuda umumun maslahatını gözetme önemli olduğu gibi Kur'ân ve Sünnet naslarına, dinin temel disiplinlerine aykırı hareket etmeme de önemlidir.

Muamelat Alanında Yaşanan Boşluk

Hususiyle muamelat alanında bu tür çalışmaların yapılmasına şiddetle ihtiyaç vardır. Çünkü ibadet ü taatle ilgili meseleler hem daha sabittir hem de bugüne kadar yeterince işlenmiştir. Ömer Nasuhi Bilmen ve Mehmet Zihni Efendi gibi âlimler ve daha sonraki ilim adamları yazdıkları ilmihallerle konuyla ilgili hükümlere insanımızın ulaşımını kolaylaştırmışlardır. Öte yandan muamelat mevzuları ise buna göre daha dağınık ve değişkendir. Dağınık olan meselelerin bir araya getirilmesi, değişen veya yeni ortaya çıkan hukukî meselelerin zamanın yorumuna göre yeniden ele alınması gerekir. Mesela günümüzde teknik ve teknolojinin de gelişmesiyle birlikte yeni yeni muamele çeşitleri ortaya çıkmış, ticarî işlemlerde değişiklikler olmuş, farklı milletlerden ve dinlerden insanlarla uluslararası ortaklıklar kurulmaya başlanmıştır. Bütün bunlar da fıkıh alanında birçok yeni durum ortaya çıkarmıştır. Bunlar gibi vuzuha kavuşturulması gereken pek çok mesele vardır.

Maalesef soruda da ifade edildiği gibi asırlardan beridir fıkıh alanında bir durağanlık yaşanmaktadır. Dini yeterince önemsemediğimizden, bir yere kadar getirilen fıkıh mirasımızı koruyamamış, geliştirememiş ve devam ettirememişiz. Bu açıdan onun, işin uzmanları tarafından mutlaka inkişaf ettirilmesi gerekmektedir. Yapılması gereken iş, ulemanın bıraktıkları açık uçlardan hareket ederek zamanımızda oluşan boşlukları doldurmaya çalışmaktır. Günümüzde farklı şahıs ve kurumlar tarafından bu alanda yapılan çalışmaları takdir etmekle beraber, bunların yeterli olmadığını ve daha ileriye taşınması gerektiğini ifade etmek gerekir.

Aslında bu ihtiyacın farkına varan bazı kişiler daha önce de konuyla ilgili bir kısım takdire şayan çalışmalar yapmışlardır. Mesela [Fetava-i Hindiyeye](#), Hanefî mezhebindeki muhtelif görüşleri bir araya toplama, bunları sistematik bir yapıya kavuşturma ve müftâ-bih görüşleri öne çıkarma maksadıyla telif edilmiş enfes bir eserdir. Aynı şekilde Ömer Nasuhi Bilmen, [Hukuk-u İslamiye ve İstilahât-ı Fıkhiye Kamusu](#) adında sekiz ciltlik güzel bir çalışma yapmıştır. Bu konuda farklı şahıs ve kurumlar tarafın-

dan çıkarılan çalışmaları da takdir etmek lazımdır. *Mecelle* ve onun sistemi esas alınarak telif edilen eserler de bu alanda yapılacak çalışmalar için fikir verici olacaktır. Bunlardan da istifade edilerek günümüzde mesele daha ileriye götürülmelidir.

Mezheplerin Önemi

İhtiyaca binaen farklı mezheplerin içtihatlarından faydalanma veya bunlardan hareketle yeni görüşler ortaya koyma her zaman mümkün olsa da mezhepleri silip geçme, sürekli ruhsatların peşinde koşma ve telif'e yönelme, yani belli bir usul gözetmeden farklı mezheplere ait görüşleri işine geldiği gibi birleştirme doğru değildir. Zahidü'l-Kevserî, "Mezhep tanımama, dinsizliğe götüren bir köprüdür." demek suretiyle bu tehlikeye dikkat çekmiştir.

Maalesef fıkıh alanında mümaresesi olan ehl-i ilimden birçok kişi bile ortaya koyacağı görüşlerde mezhep sistematüğını göz önünde bulundurmamış ve hatta yer yer bütünüyle mezhep düşüncesinin dışına çıkmıştır. Onların mezhepleri küçük görmeleri ve mezhep görüşlerini kaldırıp bir kenara atmaları kabul edilebilir bir tavır değildir. Zira selef uleması, asr-ı saadete bize göre çok çok yakın bir dönemde yaşamış, o mübarek kaynağı daha iyi ve yakından idrak etmiş, bunun neticesinde öyle derin konulara dalmış ve nasları öyle didik didik etmişlerdir ki, azıcık insafı olan bir insanın onların bu olağanüstü gayretlerini takdir etmemesi düşünülemez. Kur'ân-ı Kerim de bize, رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا "Rabbimiz, bizi ve bizden önceki mümin kardeşlerimizi bağışla ve iman edenlere karşı kalblerimizde hiçbir kin bırakma."⁹ duasını öğretmek suretiyle onları hayırla yâd etmemizi tavsiye etmiştir.

Yukarıda da vurguladığımız gibi, fıkıhla iştiğal eden ulemanın, işine geldiği, aklına estiği gibi hareket ederek herhangi bir usul gözetmeden farklı mezhep görüşlerini almaları ve bir mezhepten diğerine sıçrayıp durmaları insanların kafasını karıştıracak ve hatta dine olan güvenlerini zedeleyecektir. Herkes bu konuda şahsî inisiyatifiyle hareket edecek, hep kolaylıklar arkasında koşacak ve bir ondan bir diğerinden alarak fetva verecek olursa, din-i mübin-i İslam yamalı bohça hâline gelir. Üstelik böyle bir hareket tarzı, ibadet ü taat konusunda kaçamak hareket etme duygusunu öne çıkaracak ve bu sefer de Müslümanlar, bir Şafiî mezhebinden bir Hanefî mezhebenden bir başka mezhepten almak suretiyle

işine geleni yapmaya başlayacaktır. Bu da Sanskritçe gibi bir din ortaya çıkaracak, dinde laubaliliğe yol açacak ve din-i mübîn-i İslam'ın ruhunu örseleyecektir.

Kolaylaştırma dinde önemli bir prensiptir. Fakat bunun da Kur'ân'ın ve Sünnet'in ruhuna uygun olarak yapılması gerekir. Ayrıca özellikle ibadetlerde, helal ve haramlarda ihtiyatı esas almanın, ihtilafı alanların dışına çıkmanın ve şüpheli şeylerden kaçınmanın esas olduğu da unutulmamalıdır. Bediüzzaman Hazretleri de hususiyle kendini din-i mübîn-i İslam'ı ilâ etmeye adanmış insanlara azimet ufkunu göstermiştir.¹⁰

Evet, hayatın tıkanan noktalarını açma, zorluk ve meşakkatleri izale etme adına farklı içtihatlar içinden duruma uygun görüşleri tercih etme her zaman için söz konusu olabilir. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), *“Ümmetimin ihtilafında rahmet vardır.”*¹¹ hadisi de bir açıdan bunu gerektirir. Fakat bunun yanında heva ve heveslerinin güdümünde yaşamaya alışmış insanlara sürekli ruhsatları göstermenin onları daha da laubalileştireceği bir gerçektir. İchtihat ve fetvalarda bu dengenin çok iyi gözetilmesine ihtiyaç var.

Son olarak şunu ifade etmek gerekir ki, din hakkında konuşan, yazan, fikir beyan eden insanlar mümkün merteye yeni ihtilaf kapıları açmama, toplumda çatışma ve kutuplaşmaları körüklememeye çok dikkat etmelidir. Bunun için de bir zaruret bulunmadıkça bugüne kadar ulemanın üzerinde icmâ ettikleri meselelerin dışına çıkmamalı, marjinal yaklaşımlar ortaya koymak suretiyle maşeri vicdanın kabul etmeyeceği bir tavır sergilememelidirler.

---

⁹ Haşr Sûresi, 59/10.

¹⁰ Bkz.: Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, 17 (Önsöz).

¹¹ Bkz.: en-Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim* 11/91.

GÜNAH VE TEVBE

Şeytanın ilahî huzurdan kovulmasının sebebi sadece hazımsızlığı, kibri ve isyanı değildir. Bunun yanında mazeret ve bahane öne sürmesi, diyalekteğe başvurarak günahını meşru göstermeye kalkmasıdır. Oysa olması gereken, emre itaatteki inceliği kavramış sağlam karakterli zatların tavrıdır. Onlar sürçüp düştükten hemen sonra doğrulmuş, ayağa kalkmış, yeniden yönelmeleri gerekli olan kapıya yönelmiş ve af talebinde bulunmuşlardır. Kur’ân, bizlere örnek olması açısından, zelleğe maruz kalmış peygamberlerin bu duruşunu zikreder.

Şeytanın akla hayale gelmedik hile ve desiseleri neticesinde muvakkat bir nisyân yaşayan ve Cennet’teki yasak meyveye yaklaşan Hz. Âdem ve Hz. Havva, Allah’a şöyle yalvarmışlardır: رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرُدِّمْنَا لِنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ *“Rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik; şayet bizi bağışlayıp merhametine mazhar kılmazsan haybet ve hüsrana uğrayanlardan oluruz.”*¹²

Henüz kendisine peygamberlik verilmeden önce, attığı bir tokatla yanlışlıkla bir adamı öldüren Hz. Musa hemen Allah’a yönelmiş ve şöyle demiştir: رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي *“Ya Rab! Ben zulmettim kendime, affeyle beni!”*¹³

Kendisine izin verilmeden kavmini terk eden Yunus b. Metta da, Kur’ân’ın ifadesiyle, balığın karnına düşmüş ve karanlıklar içinde Rabbine şöyle nida etmiştir: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ *“Ya Rab! Sensin biricik ilah ve mabûd-u mutlak; Senden başka yoktur kuluna bir penâh... Bütün noksanlıklardan münezze bir Sübhânsın Sen; doğrusu ben kendime zulmettim (affını ümit ediyorum!)”*¹⁴

Hastalıklar içinde kıvranan Hz. Eyyûb’un şu sözlerinin de diğer peygamberlerin yakarışlarından bir farkı yoktur: رَبِّ انقِضْ عَنِّي الضَّرَّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ *“Yâ Rab! Bu dertler bana tahammül-fersâ şekilde dokundu; Sen merhametlilerin en merhametlisisin.”*¹⁵

Hz. Nuh, oğlu için yaptığı bir duanın yerinde olmadığını anlayınca hemen şu sözleriyle Allah'a niyaz ve teveccühte bulunmuştu: **قَالَ رَبِّ إِنِّي** **أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنُ مِنَ الْخَاسِرِينَ** “*Yâ Rab! Hakkında kesin bilgim olmayan bir şeyi Senden istemekten Sana sığınırım; eğer beni affedip merhamette bulunmazsan, kaybeden ehl-i hüsrandan olurum.*”¹⁶

İnsanların en kâmil olan peygamberlerin, düştükleri hatalar sonrasında Rablerine karşı tavırları böyle olmuştur. Hakiki müminin duruşu da bu olmalıdır. Kur’ân-ı Kerim muttakilerin özelliklerini sayarken şöyle buyurur: **وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ** **وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ ص وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ** “*O muttakiler ki çirkin bir iş yaptıklarında veya kendi nefislerine zulmettiklerinde, peşinden hemen Allah’ı anar, günahlarının affedilmesini dilerler. –Zaten günahları Allah’tan başka kim affeder ki?– Bir de onlar, işledikleri günahlarda bile bile ısrar etmez, o günahları sürdürmezler.*”¹⁷

Bu âyet-i kerime, hakiki müminin günah karşısındaki duruşunu net bir şekilde ortaya koyar. Evet, insan hata edebilir, kaygan bir zeminde sendeleyebilir, kapaklanabilir, hatası tekerrür de edebilir. Fakat ona düşen vazife, her defasında yeniden ayağa kalkmak, pişmanlık ve mahcubiyet duymak, “Tövbeler tövbesi Ya Rabbi!” demek ve o günahı bir daha işlememeye azm u cezm ü kast eylemektir.

Günahlar Fasit Dairesi

Keşke insan bir kere sürçüp düştükten sonra bir daha aynı hataya düşmese! Bir kere sürçme, bütün sürçmelere götüren kapıları kapasa ve öyle güçlü bir bariyer oluştursa ki insan iradî olarak ona toslasa bile ötesine geçemese, kendi yolunun dışına çıkamasa. Ne var ki insan tabiatı iyi ve güzel şeylerin yanında, çirkin ve kötü şeylere de açıktır. Farklı bir tabirle insanın donanımında elmasın yanında kömür de vardır. Ortamın müsait oluşuna göre bunlardan biri inkişaf ederek diğerini gölgede bırakabilir. Burada önemli olan, bir an önce tevbe ve istiğfarla hatanın canına okumak, muvakkat sürçmeleri devam ettirmemek ve hatalar fasit dairesine girmemektir.

Küçük inhiraf ve kaymalar önemsenmez ve telafi edilmezse arkasından daha büyükleri gelir. Buzlu zeminde dikkatsizce yürüyen bir insanın, hafif kaymalar yaşamasına rağmen tedbirini almazsa, bir daha ayağa

kalkamayacak şekilde yere kapaklanması işten bile değildir. Şunu unutmamak gerekir ki niceleri, kebâir denilen büyük günahlardan ziyade küçük zannedilen günahlar yüzünden helak olmuştur. Zira önemsenmeyen ve istiğfar ile temizlenmeyen küçük günahlar, bir süre sonra büyür ve insanı batırır. Bu yüzden hiçbir günah hafife alınmamalıdır. İnsan küçük kusurları karşısında bile, “Allah karşısında bu kirlerle dolaşmak ayıp oluyor.” diyerek tevbe kurnalarına koşmalıdır. Yaptığımız bir hatayı tevbe ile hemen temizlemediğimizde, o ikinci bir hatanın vücut bulmasına sebep olur. Zamanla tabiatımız hataya açık hâle gelir. Oysaki yapılması gereken, hatalar kapıyı azıcık araladığında hemen kapının arkasına bir sürgü vurmaktır. Eğer hâlâ devam ediyorsa sürgüleri ikiye, üçe, dörde çıkarmak, *“Beyhude yorulma, kapılar sürmelidir.”* diyebilmek ve hayatımızda hiçbir hataya uzun ömür biçmemektir. Şeytanın ve nefsin oyunları bitmez. Onların o kadar çok taarruz yolları vardır ki hiç farkına varmadan bizi tepetaklak yere serebilirler. İçimizde fenalıklara açık ne kadar duygu varsa hepsini ateşleyebilir, başımızı döndürüp işimizi bitirebilirler. Bu açıdan tevbede samimi olmak, nefis ve şeytanın dürtülerine karşı kararlı durmak çok önemlidir.

Kur’ân, birçok yerde, günahları bağışlayanın ancak Allah olduğunu belirtmek suretiyle müminlere, yönecekleri kapıyı gösterir. Allah’tan başka günahları bağışlayacak kimse olmadığını vurgulayarak, müminlere sürçüp düştükten sonra ne yapmaları gerektiğini ders verir. Evet, insanlar genellikle hata ettiklerinde, günaha bulaştıklarında mazeret sunar, nefislerini temize çıkarmaya çalışırlar. Bu ise hatayı ikileştirir. Kişi yaptığı amelin yanlış olduğuna inanıyorsa başkalarına mazeret sunmak yerine hemen Rabbine dönmeli, tevbe, istiğfar, evbe ve inabede bulunmalıdır. Falana filana özür beyan etmenin, hatasını hafif göstermeye çalışmanın ve başkalarının da onu mazur görmesinin ona hiçbir faydası yoktur. Önemli olan, onun Allah katındaki yeri ve konumudur.

İnsan ne yaparsa yapsın, hangi günah deryalarına dalarsa dalsın, Gafûr (günahları bağışlayan) ve Rahîm (merhametli) olan Rabbinin kapısının tokmağına dokunabilmelidir. Bunu yaptığı anda ruhunda, vicdanında O’nun sesini duyacaktır. “Rabbim!” dediğinde, vicdanında “Lebbeyk kulum!” nidasını hissedecektir. O duyusun ne mânâyâ geldiğini de âhîrette anlayacaktır. Böyle bir duyuş ve hissediş, uhrevî nimetler adına onun için çok şey ifade edecektir. İnsan, Allah hakkında hüsnüzanda bulunmalı, tevbe ve istiğfarlardan sonra, “Rabbim, beni geri çevirmemiş,

duama icabet buyurmuş, tevbe ve istiğfarımı kabul buyurmuştur.” demelidir. Nitekim Hz. Zekeriya da duasında, *“وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا”* (Yâ Rabbi) *Sana yaptığım dualarda hiç bahtsız olmadım, dualarım hiç karşılıksız kalmadı.”*¹⁸ diyor. Benzer ifadeleri Hz. İbrahim de kullanıyor.¹⁹

Günahlar Karşısında Muhasebe ve Teyakkuz

Mümin, Allah tarafından affedileceği ümidi içinde yaşasa da işlediği günahlardan ötürü kendini asla affetmemelidir. Günahını her hatırladığında, “Allah’a karşı böyle bir münasebetsizliği nasıl yaptım, bir mümine böyle bir günah yaraşır mıydı!” demeli ve her bir günahı karşısında derin bir pişmanlık ve ızdırap duymalıdır. Kişinin, “Allah beni affetse bile ben kendimi affedemiyorum!” diyebilmesi vicdan duruluğunu gösterir. Bir başkasının durumu söz konusu olduğunda ise onu ümitsizliğe sevk edecek mülahazalardan uzak durmalı, kimsenin kuvve-i maneviyesini kırmamalıyız. Bununla beraber tekrar vurgulamak gerekirse kul, en küçük bir sürçmede bile nefsiyle hesaplaşmasını bilmelidir. Böyle bir tavır, kulluğun gerektirdiği sadakat ve samimiyyetin ifadesidir.

Allah Teâlâ; bir taraftan kullarını günaha karşı uyarıyor, günahları bütün çirkinliğiyle gözler önüne sererek onları ondan tiksindiriyor; diğer yandan da her şeye rağmen mukteza-yı beşeriyet (insanlığın gereği) olarak bu bataklığın içine düşmüş olanlara oradan çıkabilmeleri için, tabiri caizse, taktikler veriyor, arınma yollarını gösteriyor. Mesela bir âyet-ikerimede şöyle buyuruyor: *“وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيْ النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ”* *“Gündüzün iki tarafında, gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Zira böyle güzel işler insandan uzak olmayan günahları silip giderir. Bu, düşünen ve ibret alanlara bir nasihattir.”*²⁰

Günümüzde hiç olmadığı kadar inhiraf noktaları var. Günahlara karşı teyakkuz içinde yaşamayan biri, hiç farkına varmadan gırtlığına kadar kire bataabilir. Bu durumda bize düşen vazife, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) tavsiyelerine uyarak, şüpheli şeylere karşı bile dikkatli olmaktır.²¹ Zira sınırdaki dolaşan bir insan, her an yasak alana geçebilir, bir mayına basıp helak olabilir. Öyle bir yere adım atar ki bir süre sonra kendini Lût gölünün dibinde bulur. Unutulmamalıdır ki merkezdeki küçük bir inhiraf, biraz ileride kocaman bir açığı meydana getirir. Öyle ki kişi nereden ayrıldığını dahi göremeyecek hâle gelir. Bu noktada, insanın durduğu yerle durması gereken yer arasındaki mesafe doğuyla batı arasındaki mesafe kadar açıılır.

Çok kaygan zeminde durduğumuz ve her an düşme tehlikesiyle karşı karşıya olduğumuz hâlde çoğumuz dönüp kendimize bakmıyor ve sürekli başkalarını suçluyoruz. Oysaki başkalarının kusurlarıyla meşgul olan, kendi inhiraflarını göremez. Herkeste leke arayan biri, kendisi pislik içine batsa bile bunu hissedemez. Öyle insanlara rastladım ki, onlara göre herkes günahkâr! Ağzını açtığı anda şikâyet etmedik kimse bırakmıyor. Böyleleri, biraz hissiyatlarını hesaba katıp idare ettiğinizde sizinle yürürler; fakat bunların azıcık üzerlerine giderseniz kaymaları mukadderdir. Bu kimseler, egolarının altında kalıp ezilmiş bencil tiplerdir. Bize düşen vazife, kendimize dikkat etmenin yanı sıra, her an kayma ihtimali olan bu tür kimselerin de ellerinden tutmak ve düşmelerine meydan vermemektir. Zira iman ve şefkat bunu gerektirir. Allah, inayetini üzerimizden eksik etmesin ve göz açıp kapayıncaya kadar bizi nefsimizle baş başa bırakmasın!

---

¹² Âraf Sûresi, 7/23.

¹³ Kasas Sûresi, 28/16.

¹⁴ Enbiyâ Sûresi, 21/87.

¹⁵ Enbiya Sûresi, 21/83.

¹⁶ Hûd Sûresi, 11/47.

¹⁷ Âl-i İmrân Sûresi, 3/135.

¹⁸ Meryem Sûresi, 19/4.

¹⁹ Bkz.: Meryem Sûresi, 19/48.

²⁰ Hûd Sûresi, 11/114.

²¹ Bkz.: Buhârî, *îmân* 39, *büyük* 2; Müslim, *müsâkat* 107.

ALLAH RESÛLÜ'NE SALÂT Ü SELAM

Soru: *Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) değişik vesilelerle bizleri kendisine salât ü selam getirmeye teşvik etmesini nasıl anlamalı ve O'nun bu emrini nasıl yerine getirmeliyiz?*

Cevap: Soruda da ifade edildiği gibi Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), birçok hadisinde kendisine salât ü selam getirilmesini teşvik etmiştir. Mesela bir yerde şöyle buyurur: *“Kiyamet günü insanların bana en yakın olanı, bana en çok salât ü selam getirenidir.”*²² Başka bir hadis-i şeriflerinde yanında kendi adı anıldığı hâlde salât ü selam getirmeyen kimseleri *“cimri”* olarak niteler.²³

Bazı hadislerinde ise kendisine nasıl salavat getirileceğini talim eder. Mesela ezan bittikten sonra, *اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ، وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ، وَأَبْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ* *“Ey bu eksiksiz davetin ve kılınacak namazın sahibi! Hz. Muhammed Aleyhissalâtü vesselam'ın Cennet'te makamını yükselt ve O'na fazilet ver. O'nu, kendisine vaadettiğin makam-ı mahmuda, yüce makama ulaştır.”* şeklinde dua eden kimsenin, şefaatine nail olacağını bildirir.²⁴

Salavattaki Efendimiz'e vaadedilen yüce makam, İsrâ Sûresinde²⁵ zikri geçen makamdır. Allah Resûlü, bu makamın şefaet makamı olduğunu da ifade buyururlar.²⁶ Yani Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bununla ötelelerde ümmetine ve tüm insanlığa el uzatabilme imkânlarını istiyor. Dolayısıyla yine burada da kendini değil, ümmetini ve bütün beşeriyeti düşünmekte, onların saadeti adına bir talepte bulunmaktadır.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu gibi hadislerle bizlere, âhirette O'nunla bulunabilme, O'nun mazhar olduğu lütuflara mazhar olabilmenin yollarını da gösteriyor. Bu, Efendimiz'in ümmetine düşkünlüğünü gösterir. Kur'ân, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun ümmetine ne denli tutkun olduğunu ifade sadedinde şöyle der: *لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَّحِيمٌ* *“Size, kendi aranız-*

dan öyle bir Peygamber geldi ki herhangi bir zahmete uğramanız O'na çok ağır gelir. Size çok düşkündür; kalbi sizin için tir tir titrer. O, müminlere karşı pek şefkatli, pek merhametlidir.”²⁷

Aslında Nebiyy-i Ekrem'e salât u selam getirme, bizzat Allah tarafından emredilir. Âyet-i kerimede şöyle buyrulur: **إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ** “*Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey iman edenler! Siz de O'na salât u selam edin.*”

²⁸ Bilindiği üzere salât, Allah'a nispet edilince rahmet, meleklerle nispet edilince istiğfar, müminlere nispet edilince de dua anlamına gelir. Dolayısıyla bu beyan-ı sübhanî aynı zamanda Efendimiz'in kadr ü kıymetini ortaya koyuyor. Zira Allah'ın O'na salât etmesi, O'na rahmet ve mağfiret ettiğini ilan etmesi, O'nun için güvenlik ve esenlik vaadetmesi demektir.

Allah (celle celâluhû), Peygamber Efendimiz'in geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışladığını bildiriyor.²⁹ Bu ne büyük bir lütf-u ilahîdir. O, Allah'ın izni ve inayetiyle, yaptığı her şeyi en güzel şekilde yapmıştır. Buna rağmen sürekli Allah'a karşı hakkıyla kulluk yapamadığını, O'nu tanıyıp bilemediğini, O'na karşı şükür vazifesini yerine getiremediğini söylemiştir. Her gün yetmiş veya yüz defa Allah'a istiğfar etmiştir. İşte O, böyle bir marifet kahramanıdır, şükür kahramanıdır, istiğfar kahramanıdır, hamd ü sena kahramanıdır. O, Allah'tan rahmetin gelmesi adına yapılacak her şeyi yaptığı ve Cenab-ı Hak da O'nun gelecekte ortaya koyacağı performansı bildiği için O'nu en büyük lütuflarla serfiraz kılmıştır.

Kıyamete kadar gelecek tüm müminlerin, İnsanlığın İftihar Tablosu'na salât u selam getirmeleri, yani O'nun için dua ve istiğfar etmeleri, O'nun makam ve mertebesini yükselttikçe yükseltmiş ve ezelî ilmiyle bunu bilen Allah (celle celâluhû), O'nun için hata ve günaha giden bütün yolları daha baştan kesmiştir. Geçmişte günah adına O'na hiçbir şey yaptırmadığı gibi, ömrünün sonuna kadar da yaptırmamıştır. Efendimiz'in böyle yüce bir payeyi elde etmesinde kendi hassasiyet ve samimiyeti başlıca etken olsa da ümmetinin sürekli O'nun için dua etmesinin de rolü büyüktür. Allah, kıyamete kadar gelecek bütün müminlerin O'nun hakkında yapacakları duaları çok iyi bildiği için, günahın en küçüğüne bile meydan vermemiş, O'nun hayaline bile girmesine müsaade etmemiştir.

Salât u Selamın Katlanarak Geriye Dönüşü

Efendiler Efendisi'ne (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) salât u selam getirmek,

hem O'na duyulan sevginin, bağlılığın ve vefanın bir gereğidir hem de bizim O'nun tarafından sevilmemize ve manevî yönden terakki etmemize bir vesiledir. Nitekim Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine getirilen salât ü selamlara mukabelede bulunacağını ifade buyurmuştur.³⁰ Bu, Allah ahlakıdır. Cenab-ı Hak, *فَاذْكُرُونِي أَذْكَرُكُمْ* "*Beni anın ki ben de sizi anayım.*"³¹ buyurur. Aynen bunun gibi, Allah Resûlü de hiçbir zaman kendisine gösterilen alâkayı, yapılan duaları karşılıksız bırakmayacaktır.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından sevmek, kıyamet günü O'nun şefaatine nail olmak ve Cennet'te O'nun komşuları arasında yer almak istiyorsak, O'nu delice sevmeliyiz. Zira bizim O'na duyacağımız sevgi ve bağlılık, O'nun tarafından sevilmenin önemli bir vesilesidir. Diğer bir deyişle bizim O'nu anmamız, O'nun tarafından anılmamız adına bir davetiyedir. Hatta Allah'ın sevdiği ve tüm yaratılmışlardan üstün kıldığı birine karşı vefa göstermek, Allah tarafından da sevmeye bir çağrıdır. Hepsinden öte Allah Resûlü'nü sevmek, mümin olmanın bir gereğidir. Nitekim hadis-i şerifte O'nu canından çok sevmeyen insanın hakiki mânâda iman etmiş olmayacağı ifade edilmiştir.

Kim bilir, bütün bunların ötesinde O'na getirilen salât ü selamların bize dönüşü nasıl olacaktır. Belki de onlar, düşeceğimiz bir yerde bize uzatılmış bir urgan olarak karşımıza çıkacak ve bizi düşmekten koruyacaktır. Veya bizim adımıza nezd-i Ulûhiyet'te tavassut ve tevessülde bulunacaktır (aracılık edecektir). En sıkıntılı ve en muhtaç olduğumuz bir anda ruhaniyetiyle temessül edecek ve bize elini uzatacaktır. Efendimiz, bu mevzuda tahşidat üstüne tahşidat yapmışsa, bunun sebebi uykudakileri uyandırmak, gaflettekilerin gafletini dağıtmak ve böylece neticede faydalarına olacak bir yola onları sevk ve teşvik etmektir. Kısacası, bir salât u selâmla da olsa Nebiyy-i Ekrem Efendimiz'e sevgi ve alakamızı ortaya koymamız, katlanarak bize geriye dönecek; bizim için bir yükselme ve terakki vesilesi olacaktır.

Evet, yukarıda da vurguladığımız gibi, salât ü selam aynı zamanda Efendimiz'e duyulan sevgi ve bağlılığın bir ifadesidir. Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle, seven insan sevdiğine benzemek ister.³² Asıl önemli olan da O'nun hayat tarzına muvafık hareket etmek, O'nun sünnet-i seniyesine tâbi olmaktır. Hayatınızı O'nun sünnetine göre şekillendirirseniz, oturup kalkmadan yemek yemeye, yatmadan su içmeye kadar gündelik yaptığınız işler bile ibadet hükmünü alır. İşte bu sebeptendir ki selef-i salihîn, salât u selama ayrı bir ehemmiyet vermiş, ona dair birçok kitap yaz-

mış, yazılan salât ü selamları evrad olarak okumuştur. Mesela Cezûlî, birçok meşhur salavatı derleyerek *Delâilü'l-hayrat* adı altında, ülkemizde de meşhur olan bir dua kitabı oluşturmuştur. Aynı şekilde câmi bir salavat olan *Delâilü'n-nur*, Bediüzzaman Hazretleri'nin evrad ü ezkârı arasında yerini almıştır. *Kulûbu'd-dâria*'da da çok güzel salât ü selamlar vardır. Salât u selam, evrad ve ezkâr için âdeta bir rampa vazifesi görür; onları kanatlandırıp Allah'a uçurur.

Sünnet Endekli Bir Hayat

Salât ü selam, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Efendimiz'e duyulan kalbî bağlılığın ve O'nun yolunda olmanın bir göstergesidir. Dolayısıyla sadece salât ü selam getirmekle kalmamalı, bunun yanında bütün hayatımızı O'nun sünnetine göre yaşamaya gayret etmeliyiz. Sahabe-i kiram, Allah Resûlü'nün ağzından çıkan hiçbir sözü yere düşürmemiş, O'nun emirlerini kemal-i hassasiyetle yerine getirmiştir. O'nun söz ve fiilleri, emir ve tavsiyeleri, kitaplar ve onları hayatına tatbik eden ümmet-i Muhammed aracılığıyla bize intikal etmiştir. Bizim de bir Müslüman olarak konuya aynı hassasiyetle yaklaşmamız gerekir. Efendimiz'in sünnet-i seniyesi bizim hayat sistemimiz olmalıdır. Ne kadar akıllı olursak olalım, hayatımızı ne kadar iyi planlarsak planlayalım, O'na ittiba etmediğimiz takdirde tüm hayatımızda mutlaka bir eksik, gedik, boşluk kalacaktır. Ancak planlarımızı Efendimiz'in tavır, davranış, düşünce ve tavsiyelerine muvafık yaptığımız takdirde işlerimiz mütekamil hâle gelecektir.

Allah (celle celâluhû) nasıl ki Nebiyy-i Ekrem Efendimiz'i âlî bir konuma koymuş, âdeta bir santral mahiyetine getirerek her şeyi O'na bağlamışsa, bizim de hep O'na bağlı kalmamız, Allah'a giden yolda önümüzü aydınlatacak ışığımızı O'ndan almamız, O'nun bize bir emanet olarak bıraktığı hususların hiçbirinden katiyen taviz vermememiz gerekir.

İnsanlık ilim, fikir ve felsefede büyük gelişmeler kat edebilir, çok önemli sistemler kurabilir, ferdî, ailevî ve içtimaî hayata dair çok güzel disiplinler teklif edebilir. Psikolog ve pedagoglar eğitim adına yeni yeni keşiflere açılabilir. Müspet ilimler insanlığa önemli hayır ve güzellikler vaadedebilir. Fakat bunların hepsi bir açıdan izafî güzelliklerdir. O'nun bize vaadettiği ve mütekamil bir sistem şeklinde sunduğu hayat tarzı bunlara feda edilmemeli ve asla arzu ve heveslere kurban gitmemelidir.

Maalesef beşer tarihinde pek çok kez Allah tarafından konulan ve O'nun elçileri tarafından da tebliğ ve temsil edilen ilahî hakikatler, ahlakî

değerler ve insanî güzellikler; farklı fikir, felsefe ve ideolojilere feda edilmiştir. İnsanlar belli bir dönemde bunları en mükemmel sistem olarak görmüş ve onu ikame etme adına mevcut değerlere savaş açmışlardır. Müslümanlığın da belli ölçüde bunlardan etkilendiği, renk ve desen attığı zamanlar olmuştur. Fakat her şeye rağmen bize düşen vazife, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun bize talim ettiği hayat tarzını, imkânlar elverdiği ölçüde, yaşamaya çalışmaktır. İnsanlığın huzuru ve saadeti ve âhiret adına alması gerekli olan keyfiyeti ancak buna bağlıdır. Bu sayede Cennet'e ehil hâle gelebiliriz.

Netice itibariyle, salât ü selam, bir taraftan bizi Efendimiz'e bağlayıp O'na olan sevgimizi ifade etmeye ve O'nun tarafından sevmeye, diğer taraftan Efendimiz'in şefaatinin kazanmaya vesile olur. Ayrıca salât ü selam, sünnetin yaşanmasında önemli bir teşvik unsurudur.

-
- ²² Tirmizî, *vitir* 21; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/325.
- ²³ Tirmizî, *daavât* 101; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/20.
- ²⁴ Buhârî, *ezân* 8, *tefsîru sûre* (17) 11; Tirmizî, *salât* 157; Ebû Dâvûd, *salât* 28.
- ²⁵ Bkz.: İsrâ Sûresi, 17/79.
- ²⁶ Bkz.: Buhârî, *tevhid* 24; Tirmizî, *tefsir* 18.
- ²⁷ Tevbe Sûresi, 9/128.
- ²⁸ Ahzâb Sûresi, 33/56.
- ²⁹ Bkz.: Fetih Sûresi, 48/2.
- ³⁰ Ebû Dâvûd, *menâsik* 96; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/527.
- ³¹ Bakara Sûresi, 2/152.
- ³² Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar* s.64 (On Birinci Lem'a, Birinci Nükte).

DİN KOLAYLIK ÜZERİNE MÜESSESTİR

Soru: *Dinimizin yüsr (kolaylık) üzere tesis edildiği ifade edilmesine rağmen mevcut tabloya baktığımızda hakiki Müslümanlığı yaşamının kolay olmadığı görülüyor. Çelişki gibi görünen bu durum nasıl anlaşılmalıdır?*

Cevap: Öncelikle konunun doğru anlaşılması için kolaylık ve zorluğun izafî birer kavram olduğunun altını çizmek gerekir. Yani bu mesele şahısların anlayış ve algılarına göre değişebilir. Bazı kimseler, alıştıkları hayat tarzının etkisiyle, yerine getirilmesi hiç de zor olmayan bir kısım dinî mükellefiyetleri zor bulabilirler. Tahkikî imana ulaşmış, kulluk şuuruna ermiş samimi müminler ise zor gibi görünen nice ameli hiç zorlanmadan yerine getirirler.

Kur'ân-ı Kerim pek çok âyetiyle dinin kolaylık olduğunu, Allah'ın, kullarının sırtına kaldıramayacakları yükler yüklemeyeceğini ifade buyurur. Ezcümle şu âyetler hatırlanabilir: *Allah (celle celâluhû) kimseye, kaldıramayacağı yükü yüklemez.*³³ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ *Allah'ın (celle celâluhû) gönderdiği dinde, altından kalkamayacağınız ölçüde size zor gelecek hiçbir şey yoktur.*³⁴

Peygamber Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu sözleriyle, tebliğ ettiği dinin iki temel özelliğine dikkat çekmiştir: *بُعِثْتُ بِالْحَنِيفِيَّةِ السَّمْحَةِ* *Allah beni, 'hanîfiyye-i semhâ' ile gönderdi.*³⁵ Burada geçen "hanîfiyye" lafzıyla kastedilen, İslam'ın her tür şirk ve küfür şaibesinden uzak olması ve tevhidi esas almasıdır. "Semhâ" lafzı ise İslam'ın genişlik, kolaylık ve müsamaha üzerine tesis edilmiş bir din olması anlamına gelir.

Başka bir rivayet de şöyledir: *Allah'ın sevip razı olduğu din, hanîfiyye-i semhâ üzere olandır.*³⁶ أَحَبُّ الدِّينِ إِلَى اللَّهِ الْحَنِيفِيَّةُ السَّمْحَةُ

Buna benzer diğer bir hadiste ise Nebiyy-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *Din kolay-* إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ

*lıktır. Kim onu zorlaştırırsa altında kalır ezilir.*³⁷

Allah ve Resûlü, bu ifadeleriyle, özü itibarıyla kolaylık üzerine bina edilmiş olan dinin zorlaştırılarak yaşanmaz hâle getirilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Din, teklif ettiği hükümler cihetiyle altından kalkılmaz değildir. Yani her ne kadar müminlere bir kısım yükler yüklese de bunlar taşınabilecek yüklerdir. Bir insan, “Ben günde beş yüz rekât namaz kılacağım, ömür boyu oruç tutacağım, içtimai hayata hiç karışmayacağım, bir evin tokmağına dokunmayacağım, evlad ü ıyalle hiç meşgul olmayacağım...” derse bu, insanın tabiatıyla savaşıması, hayatı tersine götürmeye çalışması demektir. Fıtratla savaşılan birinin başarılı olması ise mümkün değildir. Fıtratın rüzgârını arkasına almayan, dinen mükellef olduğu temel disiplinleri de yerine getiremez. Kullarının tekvinî emirler içindeki yerini, neyi götürüp neyi götüremeyeceğini en iyi bilen Allah, buna göre mükellefiyetlerle onları mesul tutmuştur.

Yememe, uyumama, evlenmeme, meşru dünya zevklerini bütün bütün terk etme ve tüm hayatını mabette geçirme gibi şeyler insanî fıtrat ve tabiata terstir ve dolayısıyla uzun süre sürdürülmesi mümkün değildir. Kur’ân, bu açıdan Hıristiyanların ruhbaniyet uygulamasını şu şekilde eleştirir: *“Nuh ve İbrahim’i (birek peygamber olarak) gönderdik ve onların zürriyetlerine peygamberlik ve kitap verdik. Onların bir kısmı hidayet üzere yaşasalar da pek çoğu yoldan saptılar. Sonra bunların ardından peş peşe peygamberlerimizi gönderdik. Özellikle Meryem’in oğlu İsa’yı gönderdik, kendisine İncil’i verdik ve ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet yerleştirdik. Kendi ortaya çıkardıkları ruhbanlığı ise biz kendilerine farz kılmadık, Allah’ın rızasına nail olma düşüncesiyle kendileri icat ettiler. Ne var ki ona gereği gibi de riayet etmediler. Onların iman edenlerine mükafatlarını verdik. Buna mukabil çokları da (Allah’ın kendileri için çizmiş olduğu doğru) yoldan saptılar.”*³⁸

Hıristiyanlar, kendilerine emredilmediği hâlde ruhbanlığa talip olmuş ama onun da altından kalkamamışlardır. Nebiyy-i Ekrem Efendimiz, Allah’a daha çok kulluk yapma adına bütün geceyi ibadetle geçirme, her gün oruç tutma, ailelerinden uzak durma gibi kararlar alan sahabeden bazılarını bundan menetmiştir. *“Ben, sizin Allah’tan en çok korkmanız ve kötülükten en çok korunmanızım. Böyle iken bazı günler oruç tutarım, bazı günler tutmam. Gecenin bir kısmında namaz kılarım, bir kısmında da uyur, istirahat ederim. Aynı zamanda benim bir aile hayatım da vardır. Her kim benim bu yolumdan gitmez (sünnetime uymaz) da ondan yüz*

*çevirirse benden değildir.*³⁹ sözleriyle onlara fitrat ve kolaylık yolunu göstermiştir.

İslam'ın fitrat, kolaylık ve müsamaha üzerine bina edilmesi ve onda güç yetirilemeyecek ağır mükellefiyetlerin bulunmaması, hiç şüphesiz Cenab-ı Hak'ın ümmet-i Muhammed'e büyük bir lütfu ve rahmetidir.

Nimet Külfet Dengesi

Hz. Bediüzzaman; kulluğu ve ubudiyeti, elde etmeyi düşündüğümüz nimetleri kazanmanın yolu değil, önceden mazhar olduğumuz nimetlerin bedeli olarak değerlendirmemizin doğru olacağını ifade ediyor.⁴⁰ Evet, biz, Allah'a çok şey borçluyuz. Buna bağlı olarak üzerimize bir sürü vazife ve sorumluluk terettüp ediyor. Dolayısıyla Rabbimize karşı ne kadar ibadet yaparsak yapalım, O'nun hakkını eda etmiş olmayız. Allah, bizleri yoklukta bırakmayıp varlık âlemine çıkarmış. Arkasından bizlere hayat lütfetmiş. Bununla kalmayıp akıl ve şuur sahibi insan kılmış. İnsan olmanın da üstünde bizleri imanla şerefletirmiş. Bunların her biri, öncekine göre farklı bir kıymet arz eden çok büyük nimetlerdir.

Cenab-ı Hak, bütün bunların yanında bize sayılamayacak daha nice nimet lütfetmiştir. Bütün bu nimetler kendi cinsinden şükür ister. İnsanın, kendisini iç içe lütuflarla kuşatan Yüce Yaratıcı'ya karşı kulluk mükellefiyeti vardır. Öncelikle bu hususun aklen, mantıken kabul edilmesi gerekir. Dünyevî birtakım mazhariyetlere ulaşan, İmam Ebû Hanife, İmam Gazzâlî veya Hazreti Bediüzzaman'a talebe olma bahtiyarlığına eren biri, böyle bir mazhariyetin gerektirdiği bir kısım sorumluluklarının ve mükellefiyetlerinin olduğunu bilir. Peki, her türlü mazhariyetin ötesinde, Allah'ın kulu olan, Resûlullah'ın arkasında saf tutan müminler ne büyük bir mesuliyet ve yükümlülük altında olduklarının farkında mıdır-lar?

Mükellefiyet ve külfet, aynı kökten gelen Arapça iki kelimedir. Her mükellefiyet az ya da çok bir külfet içerir. Yani, mükellefiyeti olan kişi, bazı zorlukların üstesinden gelmek zorundadır. Ne var ki dinî mükellefiyetlerin içinde barındırdığı zorluklar, beşerin gücünü aşan şeyler değildir. "*Teklif-i mâlâ yutak* (kişiyi, takatini aşkın bir şeyle yükümlü tutma)" içermeme, dinin temel karakteridir. Dünyadaki her işin kendine göre büyük ya da küçük zorlukları vardır. Dinî yükümlülükler de buna dahildir. Bununla birlikte İslam, bütün hükümleriyle yaşanabilir bir dindir. İşte dinde kolaylığın asıl olmasından kastedilen öncelikli mânâ budur.

Biraz daha açacak olursak, dinî emirlerin yaşanmasının belli ölçüde bir külfeti ve zorluğu vardır. Mesela Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi vesellem), günahlara kefarete olup insanın derecesini yükselten amellerden biri olarak, **إِسْبَاعُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ** “Zor durumlarda bile abdestini *tastamam almayı*” sayar.⁴¹ Cennet’in nefsin hoşuna gitmeyecek bir kısım zorluk ve meşakkatlerle (mekârih) çevrili olduğunu, yani Cennet’e girmenin bunların üstesinden gelmeye bağlı bulunduğunu bildiren hadis-i şerif de aynı mânâyı işaret eder.⁴² Namaz, oruç, zekât, hac ve kurban gibi ibadetlerin her birinin de kendine göre bir zorluğu vardır. Fakat bunların hiçbiri kaldırılamayacak, götürülemeyecek ve üstesinden gelinemeyecek düzeyde değildir.

Öte yandan, dinin emir ve yasaklarına sadece kulun meşakkat çekip çekmemesi açısından da bakılmamalıdır. Bunların maddî-manevî, dünyevî-uhrevî pek çok fayda ve hikmet içerdiği unutulmamalıdır. Mesela Allah’ı zikretmek ve ibadet ü taat, insanın içinde öyle bir itminan hâsıl eder ve onda öyle bir ruh inşirahı meydana getirir ki bunun yeri başka bir şeyle doldurulamaz. Nitekim Kur’ân da kalblerin ancak Allah’ı zikretmekle oturaklaşacağını ve itminana ereceğini ifade buyurur.⁴³ İbadetlerin her birinin ferdî, içtimaî ve iktisadî hayatımıza bakan yönleri itibarıyla daha birçok faydaları olduğu da muhakkaktır. Bunların hepsinin ötesinde insanın ebedî Cennet nimetlerine kavuşması, Allah’ın rıza ve Rıdvan’ını elde etmesi bu mükellefiyetleri yerine getirmesine bağlıdır. İbadetler ve dinin emrettiği muamelata dair hükümler, içerdiği bütün maslahat ve hikmetlerle birlikte düşünülecek olursa bunların zorluk olarak görülmesi mümkün değildir. İşte dinin hanîfiyye-i semhâ olmasının bir mânâsı da budur.

Kolaylaştırın, Zorlaştırmayın!

Din, kolaylık üzerine bina edildiği ve insana hem dünya hem de âhiret hayatı adına çok büyük hayırlar vaadettiği hâlde maalesef bazıları onu yaşanmaz gibi görebiliyor. Çağımız insanı manevî hayatı itibarıyla çok yaralı. Hz. Pîr’in ifade ettiği gibi asırlardan beri rehnedar olan, harabeye dönen bir kaleyle karşı karşıya bulunuyoruz.⁴⁴ İmanın temel esasları sarıntıya maruz kalmış. Zat-ı Ulûhiyet mevzuunda tuhaf tuhaf düşünceler ortalıkta geziyor. Allah Resûlü’nün izinden gidilmiyor, sünnetine uyulmuyor. Anne-babaya karşı fevkalade bir saygısızlık var. Yuvalarımız dağılıyor, akrabalık bağlarımız zayıflıyor, sosyal münasebetlerimiz bozuluyor.

Allah'a karşı asıl yerine getirilmesi gereken vazife ve mükellefiyetler yerine getirilmeyince, onun berisindeki sorumluluklar hayli hayli ihmal ediliyor. Sanki alabora olan ve içindeki her şey sağa sola dağılan bir gemide bulunuyoruz.

Dinî hükümlerin kadr ü kıymetinin bilinmesi ve işin zorluğuna bakmaksızın hassasiyetle yerine getirilmesi için, her tarafı harap olmuş bu kalenin tamir edilmesine, parçaları sağa sola dağılmış geminin yeniden derlenip toparlanmasına ihtiyaç var. Farklı bir ifadeyle, toplumun çok ciddi bir rehabilitasyona tâbi tutulması ve irşat edilmesi gerekiyor. Bunun için de bir araya geliplerimizde sözü hep sohbet-i cânâna getirmeli, sürekli iman, mârifetullah, muhabbetullah, aşk u şevk üzerinde durmalıyız. Bir taraftan mükemmel bir temsil ortaya koyarken diğer yandan da her fırsatı değerlendirerek insanlara Rabbimiz'i, Efendimiz'i ve dinimizin güzelliklerini anlatmalıyız.

İslam'ı anlatırken, **يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا وَبَشِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا** “*Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin!*”⁴⁵ esprisine bağlı kalmalı ve dinin objektif hükümleri üzerinde durmalıyız. Hususiyle, pek çoğu itibarıyla Medine döneminde nazil olan beş vakit namazı kılma, Ramazan orucunu tutma, malın belli bir kısmını zekât olarak verme ve haramlardan kaçınma gibi açık ve muayyen hükümleri öne çıkarmalıyız. Bununla birlikte, dinin bu objektif hükümlerinin yanında birtakım “sübjektif mükellefiyetler”in olduğunu da unutmamalıyız. Allah dostları, sınırları ve çerçevesi belli olan hükümleri yerine getirmenin yanı sıra, işin çok daha zoruna da talip olmuşlardır. Onların bir kısmı, Mekke’de nazil olan mutlak emirleri esas alarak, bütün ömürlerini ibadet ü taatle geçirmişlerdir. Bu da insanın marifet ufkuyla ve ihsan şuuruyla alâkalı bir meseledir. Fakat günümüzde kendisini böyle bir sorumluluk altında hissedemeyen ve buna göre hareket eden insan sayısı bir hayli azdır.

-
- ³³ Bakara Sûresi, 2/286.
- ³⁴ Hac Sûresi, 22/78.
- ³⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/266.
- ³⁶ Buhârî, *imân* 29.
- ³⁷ Buhârî, *imân* 29; Nesâî, *imân* 28.
- ³⁸ Hadîd Sûresi, 57/26-27.
- ³⁹ Buhârî, *nikâh* 1; Müslim, *nikâh* 5.
- ⁴⁰ Bediüzzaman, *Sözler*; s.384 (Yirmi Dördüncü Söz, Beşinci Dal, İkinci Meyve).
- ⁴¹ Müslim, *tahâret* 41; Tirmizî, *tahâret* 39.
- ⁴² Buhârî, *rikâk* 28; Müslim, *cennet* 1.
- ⁴³ Ra'd Sûresi, 13/28.
- ⁴⁴ Bkz.: Bediüzzaman, *Şuâlar*; s.166-167 (Yedinci Şuâ, İkinci Bab).
- ⁴⁵ Buhârî, *ilim* 11, *edeb* 80; Müslim, *cihâd* 6.

DİNİN ÂFETİ ÜÇ ZÜMRE

Soru: *أَفَةُ الدِّينِ ثَلَاثَةٌ: فَاقِيهٌ فَاجِرٌ وَإِمَامٌ جَائِرٌ وَمُجْتَهِدٌ جَاهِلٌ* “Dinin âfeti üçtür: Günahkâr fakih, zalim idareci ve cahil müçtehit.”⁴⁶ hadisinde geçen üç zümreyi din için bir felaket sebebi kılan ortak özellikler nelerdir?

Cevap: İbn Abbas’tan rivayet edilen bu söz, hadis kriterleri açısından tenkit edilse de mânâ olarak önemli bir hakikati ifade ettiğinde şüphe yoktur. Burada bahsedilen bu üç zümreyi sırasıyla daha yakından tanımaya çalışalım:

Günahkâr Fakih

Bunlardan birincisi, facir fakihtir. Facir, umursamadan günah işleyen kimse demektir. Öyle bir kişi düşünün ki; Kitap ve Sünnet’le meşgul oluyor, bu iki kutsî kaynaktan hüküm çıkarıyor, fakat yaşantısı itibarıyla fisk u fücûr içerisinde. Sırat-ı müstakimde yürüyemiyor, çizgisini koruyamıyor. Dinin haram kıldığı bazı fiilleri işliyor, günaha giriyor. Mesela kazan-cında helal haram sınırlarını gözetmiyor, eline ve diline hâkim olmuyor, heva ve hevesinin, arzu ve tutkularının arkasından koşuyor. Demek ki ilminin kendisine faydası yok. Kur’ân-ı Kerim, bu tür kişileri sırtında kitap taşıyan merkeplere benzetir. Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem) dualarında, fayda vermeyen ilimden Allah’a sığınmıştır.⁴⁷ Yine Allah Resûlü şöyle buyurur: *“İlminin artmasına muvazi (paralel) olarak dünyaya karşı müstağniliği artmayan kimsenin ancak Allah’a olan uzaklığı artar, başka değil.”*⁴⁸

Böyle bir kişinin işlediği günahlar, sadece şahsıyla sınırlı kalmaz. Zira insanlar onun gözünün içine bakmakta, sözüne kulak vermekte, yaptıklarını örnek almaktadır. Dinî sorularına cevaplar veren, müşküllerini halleden bir âlimin fisk u fücûr içinde yuvarlanıyor olması, çoklarının kuvve-i maneviyesini de sarsar. Kur’ân ve Sünnet’i bilen, sürekli dinî meselelerle meşgul olan biri, yoldan çıktığında çoklarını da arkasından sürükler. Hele böyle bir kişi fetvalarında da “Hudâ” yerine “hevâ”ya tâbi

oluyorsa iş iyice çığırından çıkar. Böyle biri kalkar, “Yolsuzluk hırsızlık değildir.” derse çokları, “O hâlde bize hırsızlık yolu açıldı.” diye düşünebilir. Âlim kisvesine bürünen bir kişi kalkar da rüşvete farklı kılıflar bulursa, halkın rüşvete karşı duyarlılığı kaybolur da bütün işler rüşvet yörüngesinde cereyan etmeye başlar.

Bu itibarladır ki görüş ve içtihatlarıyla topluma yön verip yol gösteren din âlimlerinin mesuliyeti çok büyüktür. Çokları onlara bakarak yol ve yönlerini tayin ederler. Onların inhirafı kendileriyle sınırlı kalmaz, çevrelerine de sirayet eder. Onların sukûtu (düşüşü) sıradan bir insanın sukûtu gibi değildir. Bu kişiler söz veya fiilleriyle çizgi kayması yaşadıklarında, toplumu da inhirafa sevk etmiş olurlar. Bu sebeptendir ki onların yanlışlarının toplum üzerindeki negatif etkisi, yer yer şeytanın vesvese ve iğvalarından (baştan çıkarmalarından) bile daha çaplı ve büyük olabilir. Çünkü şeytan soldan gelir ve insana kötülükleri telkin eder. Kişi heva ve hevesine tâbi olmazsa şeytanın oyunlarından salim kalabilir. Ne var ki dinî kisveye bürünmüş, ağzından âyet ve hadis düşürmeyen kimselerin etkisi böyle değildir. İnsanlar, onların sözlerine kulak verirler. Onların küçük bir inhiraf ve tavizi bile halk üzerinde büyük tesirler meydana getirir. Mesela söz-amel birlikteliği olmayan, dinin emirleri noktasında gevşek davranan bir âlim, insanların dine olan güvenlerini zedeler. Dini siyasi hedeflerine alet eden, din istismarı yapan bir din adamının dine verdiği zarar, normal bir kişinin verdiği zarar gibi olmaz. İşte bütün bunları göz önüne alacak olursak, hadis-i şerifte dinin afeti olarak niçin ilk başta facir fakihin zikredildiğini daha iyi anlarız. Muhtemelen bunlar, öte tarafta iğfal ve idlal ettikleri (yoldan çıkardıkları) insanların önünde yürüyecek ve hep hacalet (utanç) yaşayacaklardır.

Zalim İdareciler

Hadiste zikredilen ikinci grup, zalim idarecilerdir. İdareci kelimesi ile, bir müessesenin başındakinden bir devletin başındaki insana kadar geniş bir çerçeveyi kastediyoruz. Tabii ki mevzuumuzla ilgili öncelikli olarak akla gelmesi gereken kişiler, devlet başkanı ve sair devlet erkânıdır.

Adil idarecilerin Allah katındaki derece ve makamı ne kadar yüksekse, bulunduğu makamı insanlara cevr u cefa etmede kullanan zalim yöneticilerin de Allah katındaki yeri ve konumu o kadar aşağıdır. Malum olduğu üzere, arşın gölgesinde gölgelenecek yedi grup insan sayılırken ilk olarak adil yönetici zikredilir.⁴⁹ Ağzına bir arpa kadar haram koyma-

yan, yarım kelimeyle olsun yalana tenezzül etmeyen, bir dirhem dahi olsa kimsenin hakkını yemeyen/yedirtmeyen, kimsenin haysiyet ve şerefiyle oynamayan idareciler âhirette enbiya-i izamın arkasında yerlerini alacaklardır. Bunun tam aksine, tebaasına zulmeden yöneticiler, hadisî ifadeyle, toplumlar ve fertler açısından bir musibettir. Bir devletin idaresinden sorumlu serkârlar halka cevrediyor, insanların canını yakıyor, onlara haksızlık ediyorlarsa o toplum musibettede, âfetdedir. Hele hele gözünü iktidar hırsı bürüdüğünden dolayı kendisi için tehdit gördüğü bütün muhalifleri bertaraf etme adına şeytanı utandıracak tuzaklar kurup hileler yapmak, onlar hakkında haksız yere ta'n u teşnîde bulunmak (kötülemek), farklı iftira ve suçlamalarla onları cezalandırmak, türlü türlü yolsuzluklarla tüyü bitmemiş yetimin hakkını yemek gibi şenî (fena) davranışlar öyle büyük birer musibettir ki, böyle bir musibete dûçar olmuş bir toplumun belini doğrultması artık çok zordur.

Haklarına girdiği insanlarla birer birer helâlleşmedikçe bu tür zalim yöneticilerin Cennet'e girmesi mümkün değildir. İsterse İstanbul'u fethetmeye denk elli tane amel işlesinler. Zulmü bırakmadıkça ve zulmettikleri insanların rızalarını almadıkça Allah'ın azabından ve gazabından yakalarını kurtaramazlar. Âhirette arşın gölgesinde gölgelenme gibi fevkalade bir paye kazanma imkânını elde etmiş, zirvelerde dolaşma fırsatı yakalamış bir insanın, halkına yaptığı cevr ü cefa ile esfel-i sâfilîne yuvarlanması ne büyük bir bahtsızlıktır!

Günahkâr fakih ile zalim idarecinin peş peşe zikredilmesi de ayrıca manidardır. Zira fakihleri doğru yoldan sapan bir ülkenin idarecileri de zulüm yolunu tutacaktır. Fakihler saray fetvacılığına soyunduklarında, görüşleri ve fetvaları ile yöneticileri de şaşırtacak ve saptıracaklardır. Dinî nasları suiistimal ederek idarecilerin eline öyle kozlar, öyle doneler vereceklerdir ki pek çok şenaat ve denaat dinî kılıf altında işlenecektir. Sırtlarını din adamlarına dayayan zalim yöneticiler, zulümlerini bile dinî bir motivasyonla yapacak, çeşit çeşit haramlar irtikâp ederken bile kendilerini haklı görmekten ve göstermekten geri durmayacaklardır.

Cahil Müçtehitler

Hadis-i şerifte son zikredilen grup cahil müçtehitlerdir. Bunlar; Kur'ân'ı ve Sünnet'i derinlemesine anlamayan, bu iki kaynağa mahrutî olarak bakamayan, siyer felsefesini bilmeyen, fakat buna rağmen içtihadı soyunan kişilerdir. Çağımızda maalesef bunların da sayısı bir hayli fazla.

Ortalık müçtehitten geçilmiyor. Üstelik bunların bir kısmı Ebû Hanife'yi, İmam Mâlik'i, İmam Şafii'yi, Ahmed b. Hanbel'i beğenmeyecek kadar da kendilerine güvenen tipler. Gel gör ki, dikkatle baktığınızda bunların pek çoğunun ciddi bir Kur'ân ve Sünnet bilgisinden mahrum olduklarını görürsünüz. Hâlbuki Kur'ân ve Sünnet; dinin üzerine temellendirildiği aslî kaynaklardır. Kur'ân'ı, gözünün önüne açılmış bir harita ölçüsünde bilmeyen, Kur'ân'ı bize izah edip temsiliyle hayata taşıma keyfiyetini gösteren Sünnet'i ihatalı şekilde tanımayan birinin içtihat iddiası kabul edilemez.

Bu demek değildir ki günümüzde içtihat ehliyetini haiz âlimler yetişmez. İçtihat ehliyet işidir. Bu ehliyeti elde eden kimse elbette müçtehit olabilir. Fakat bunun o kadar kolay bir iş olmadığını unutmamak gerekir. Ebû Hanife, İmam Mâlik, Süfyanü's-Sevrî gibi zatlar bu işe ömürlerini vermiş, sabahtan akşama ilimle meşgul olmuş ve sürekli dinî meseleleri müzakere etmişlerdir. İşte içtihat ancak, onlar gibi aslî ve fer'î kaynaklarıyla dini çok iyi bilen ulemanın altından kalkabileceği ciddi bir iş, ağır bir sorumluluktur. Cahil ve sığ insanların işi değildir! Çünkü bunlar, din adına hüküm verecek, Allah adına konuşacaklardır. Dolayısıyla yapacakları hatalar hem dünya hem âhiret hayatı adına telafi edilemez sonuçlar doğurur. Bu yönüyle, bir toplumda gerçek müçtehitlerin yerini müçtehit taslaklarınının alması, dine zarar veren en büyük felaketlerden biridir.

Ulemâü's-Sû

Hadiste geçen facir fakih ve cahil müçtehitler için *ulemâü's-sû* tabiri de kullanılabilir. Bunlar, kötülükten sıyrılamamış, kötülüklerle içli dışlı olan âlimlerdir. Esasında ilmiyle âmil olmayan bir kişiye gerçek anlamda âlim denilemeyeceğini de burada ifade etmek gerekir. Kur'ân'ın ifadesiyle âlim, haşyet duygusuyla iki büklüm olan, yanlış yapma korkusuyla tir tir titreyen, kalbinde sürekli bir ürperti duyan insandır.⁵⁰ Bir kişi, ilimde hangi dereceye ulaşırsa ulaşınsın, bildiğiyle amel etmiyor, öğrendiklerini dini ve diyaneti adına pratiğe dökmüyorsa bu bilgiler onun için kalb, vicdan ve dimağ yorgunluğundan başka bir şey değildir. Böyle biri insanlar nazarında âlim bilirse de din nazarında cahil olmaktan kurtulamaz.

Kur'ân-ı Kerim, Efendimiz'in şahsında, رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا *"Rabbim ilmimi artır!"*⁵¹ duasını talim ve tavsiye etmek suretiyle bizleri ilme, ilmimizin artması için de her gün yeni bir şeyler öğrenmeye yönlendirir. Başka bir âyet-i kerime, Allah'tan en çok haşyet duyan kimselerin âlimler oldu-

ğunu haber verir. Peygamber Efendimiz, âlimleri, “*peygamberlerin vârisleri*” olarak tarif eder.⁵²

Bunların dışında Kur’ân ve Sünnet’te ilmin önemine, âlimin büyüklüğüne atıf yapan pek çok nas vardır. Çünkü âlimler, kutup yıldızı gibi insanlara yol gösterirler. İnsanlar onlara bakarak hangi yolun Cennet’e ulaştıran koridor olduğunu öğrenirler. Ne var ki âlimler söz ve fiilleriyle kötülük yolunu tuttukları takdirde kendileriyle birlikte kitleleri de esfel-i sâfilîn yoluna sokarlar. Gözlerinin içine bakan, sözlerine kulak veren, tavır ve davranışlarını örnek alan çok sayıda insan olması hasebiyle âlimin yapacağı her hata, her kötülük, büyük bir vebali beraberinde getirir. Bu vebal, kişinin temsil ettiği konuma göre değişir. Bir cami imamının inhirafıyla bir müftününki bir olmadığı gibi, bir müftünün inhirafıyla koca diyanet teşkilatının başında bulunan zatın inhirafı da aynı olamaz. Bu mânâda herkesin vebali, kendi tesir alanının genişliği ölçüsündedir.

Hâsılıkelâm ilim; hayır ve iyilik yolunda kullanıldığı takdirde nasıl insanı âlâ-yı illiyyîne yükselten bir merdivene dönüşüyorsa, kötülük yolunda kullanıldığında da aynı ölçüde onun için bir sukût sebebi hâline gelir. Âlime düşen vazife, Cenab-ı Hakk’ın kendisine ihsan buyurduğu ilmi ve irfanı hep iyilik yolunda değerlendirmektir. Böyle bir kişi, her meselede meşru bir yol takip etmeli, meşru dairede dolaşmalı, sahip olduğu bilgileri amel-i salihle yoğurmalıdır. Cenab-ı Hakk’ın kendisine lütfettiği ilmi suiistimal eden kişi, âhirette kendi vebal ve günahlarıyla birlikte, saptırdığı ve aldattığı insanların da günahlarını sırtına yüklenerek huzur-u ilahiye gelir. Cenab-ı Hak böyle bir âkıbetten hepimizi muhafaza buyursun.

---

⁴⁶ Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-ummâl*, 10/80.

⁴⁷ Bkz.: Müslim, *zîkr* 73; Ebû Dâvûd, *vitr* 32; Tirmizî, *daavât* 68.

⁴⁸ el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 6/52

⁴⁹ Buhârî, *ezân* 36, *zekât* 16, *rikak* 24, *hudûd* 19; Müslim, *zekât* 91.

⁵⁰ Fâtır Sûresi, 35/28.

⁵¹ Tâhâ Sûresi, 20/114.

⁵² Ebû Davud, *ilim* 1; Tirmizî, *ilim* 19; İbn Mâce, *mukaddime* 17

SİSTEM KÖRLÜĞÜ

Belli bir sistem ve düzenin içinde vazife yapan kimselerde zamanla sistem körlüğü oluşmaktadır. Buna bir yönüyle kanıksama veya ülfet ve ünsiyete yenik düşme de diyebiliriz. Yapılan işlerin sürekli aynı formatlarla, rutin bir şekilde tekrar etmesi sebebiyle monoton hâle gelmesi kaçınılmazdır. Bu rutin karşısında belirli periyotlarla sistem gözden geçirilerek yenilenmeye tâbi tutulmaz, eksik ve gedikleri tamire çalışılmazsa zamanla bir körlük hâsıl olur. Bu da yeni arayışların önüne geçer ve insanları duygu ve düşünce açısından köreltir.

Gerekli tedbirler alınmadığı ve yenilenme vesileleri bulunamadığı takdirde gerek uhrevî gerekse dünyevî olsun, işleyen bütün sistemler insanlarda körlük oluşturabilir. Her şeyin formalitelere hapsolması, sürekli aynı kalıp ve şablonlar içinde iş yapılması insanlara duygu ve düşünce felci yaşatabilir. Bu da zamanla işleyen çarkların bozulmasına yol açabilir. Sistem körlüğü önlenmediği takdirde kurulan muhteşem sistemler, devletler, yapılar zamanla zayıflayıp çökebilir.

Sağlam ve saat gibi ahenkli işleyen bir sistemin kurulması elbette verimlilik adına çok önemlidir. Fakat sürekli bir yenilenme felsefesi geliştirilemezse bu, zamanla yeni bir şey ortaya konulmasının ve daha mükemmele yürünmesinin önünde bir engel teşkil eder. Her şeyin yerli yerinde olduğunu gören insanlar arayış içinde olmazlar. Kendi önlerine kendi elleriyle aşılmaz duvarlar örmüş olurlar. Çevrelerindeki eksik ve kusurları fark edemezler. Zamana ayak uyduramazlar. Bu da zamanla içinde buldukları yapının köhneleşmesini netice verir.

Devlet düzeninden sosyal hayata, teknolojik dünyadan sosyal yardım kuruluşlarına kadar büyük küçük, bir düzenin hâkim olduğu her yerde/alanda sistem körlüğü yaşanabilir. Bu tür sistemler, kurulduktan sonra ani'l-merkez gücün ve mevcut imkânların meydana getirdiği hareket ve hızla bir yere kadar giderler. İnsanlar, sistemin kendi kendine işlediğini düşünüp çok fazla kuvve-i müfekkirelerini (düşünme güçlerini) zorlamaz, kurulu düzenin rahatını çıkarmaya bakarlarsa bu gidiş çok

uzun sürmez. Bir süre sonra arızalar baş gösterir ve yıkım kaçınılmaz olur.

Kurulu bir müessese veya sistemde iş gören insanların ne zaman ne yapacakları az çok bellidir. Onlar kolay kolay teamüllerin ve alışkanlıkların dışına çıkamazlar. Sürekli aynı işlerin tekrar edilmesi de bir süre sonra hem bıkkınlığa sebep olur hem de körlük oluşturur. Ayrıca böyle bir ortamda insanların kabiliyet ve donanımlarından yeterince istifade edilemez. Bundan kurtulmak için sesin, soluğun, hareket tarzının, üslubun yenilenmesi gerekir. Bir yerde ciddi bir boşluk oluşturmadan, insanların zaman zaman yer değiştirmesi, yeni yerlere gitmeleri, yeni vazifeler almaları sistem körlüğünü önleyebilir. Onlar gittikleri yerlere tecrübelerini götürecekleri gibi, onların yerine gelenler de yeni bir rüzgâr meydana getirebilir, eskilerin hiç girmediği ya da başarılı olamadığı alanlarda başarı sağlayabilirler. Yeter ki sistem yeni gelenlerin kabiliyetlerini ortaya koymalarına fırsat versin ve onların kabiliyetlerini de köreltmesin.

İnsanlar kendi irade ve tercihleriyle bunu gerçekleştiremezlerse Allah bazen cebr-i lütfiler (insanın irade ve ihtiyarı olmadan Cenab-ı Hakk'ın ona ihsan buyurduğu ve çoğu zaman zahirî yüzü itibariyle sevimsiz görülen lütuflar) ile onları böyle bir körlük yaşamaktan kurtarır. İnsanların kurdukları sistemleri alt üst ederek onları öyle bir cendere içine alır ki, bir kere daha her şeyi gözden geçirme, kendi değerlerine ve ruh dünyalarına uygun olarak yeni şeyler ortaya koyma lüzumu duyarlar. İçinde yaşadıkları sihirli dünyadan çıkmaları, onların gözünü açar. Değiştirilmesi ve yenilenmesi gereken meseleleri daha iyi görürler. Dolayısıyla da formatlarla oynar, tam bir tecdit ruhuyla yeni sistemler kurarlar.

Bir düzen içerisinde çalışan insanlar zamanın şartlarına ayak uydurabiliyor, sistemlerini revize ederek kendilerini yenileyebiliyorlarsa uzun süre hayatîyetlerini devam ettirebilirler. Tekke ve zaviyelerin uzun asırlar boyunca ayakta kalabilmelerinin sebebi budur. Onlar, farklılık ve yeniliklerle sürekli insanlar üzerinde etkili olmayı, heyecan uyarmayı bilmiş ve kanıksamaya karşı âdeta savaş ilan etmişlerdi. Bunun gibi ülfet ve ünsiyet perdesini dağıtacak vesileler bulabilen, bir taraftan özünü muhafaza ederken diğer yandan sürekli yenilik peşinde olan bir yapı, hayatîyetini uzun süre devam ettirir.

Ne var ki bu, sanıldığı kadar kolay değildir. Çünkü sistemin ahenkli bir şekilde işliyor zannedilmesi; bazen o sistemi yeniden gözden geçirme,

ona gerektiğinde müdahale etme, değişmesi gereken yerlerini değiştirme, partallaşmış taraflarını yenileme düşüncesini öldürür; mantık ve muhakemeyi âtil bırakır. Sistemde dünya kadar mantıksızlık olsa da görülmez. Her şey ezbere gider. Belli şeyler tekrar edilir durur. Bu yüzden, ezber bozacak insanların bulunması çok önemlidir. Ezberciliğin kapanından sıyrılabilmiş, her şeyi bir kere daha bir kere daha gözden geçirebilen insanlara ihtiyaç vardır. Mesela devlet idarelerinde, siyasi sistemlerde, parti teşkilatlarında vs. çoğu iş ezbere dayalı gider. Bu işleri idare edenlerin çoğu hafıza hamalıdır. Bu yüzden ekseriyetle partiler ve devlet adamları kolay kolay dünya siyaseti adına yeni şeyler üretmez, istikbal vaadeden diplomasi geliştiremez ve sivil inisiyatifleri idare edemezler. Zira ezberlerin bozulmasına, muhkemata bağlı kalmak şartıyla sürekli yeni arayışlara ve yenilik peşinde olunmasına ihtiyaç vardır.

Aslında hazır, sağlam, tutarlı bir sistemin varlığı çok önemlidir. Olması gereken, onun çok iyi değerlendirilmesi, sürekli tahlil ve terkiplerle (analiz ve sentezlerle) yeni şeylerin üretilmesidir. İnsan çok iyi bildiği konularda bile “Acaba?” demeyi, en doğru bildiği hususları bile sorgulamayı ihmal etmemeli. Yerinde, yerçekimi gibi kadimden bu yana kabul edilen tabiat kanunlarını bile yeniden gözden geçirebilmeli. Zira beşerin tespitlerinde her zaman eksikler ve hatalar bulunabilir. Bunları kesin doğru olarak kabul eder ve zihnî birer sabite hâline getirirsek kendi elimizi, kolumuzu kendi kendimize bağlamış, zihnimizi felç etmiş ve yeniliklere açılmanın önemli bir unsuru olan hür düşüncenin önüne set çekmiş oluruz. İnsan, muhkem vahiy hükümlerinin dışında hiçbir şeyin hür düşüncenin önünde engel oluşturmamasına müsaade etmemeli ve her zaman yeni fikirlere, yeni buluşlara, yeni gelişmelere açık yaşamalıdır.

Burada şu hususları da hatırlatma lüzumu duyuyorum: Değişim ve yenilenme, fitrî ve tabiî bir şekilde gerçekleşmelidir. Bu konuda ihtiyaçlar belirleyici olmalıdır. Nelerin değişip nelerin yerinde bırakılacağı çok iyi tespit edilmelidir. İlle de yeni bir şeyler yapacağım diye tekellüflere, lüks ve fantezilere girilmemelidir. İspat-ı nefis adına başkalarının yaptıkları güzel şeyler tahrip edilmemeli, aykırılıklara gidilmemelidir. Alternatif projeler geliştirmeden mevcutlar yıkılmamalı, sırf baş kaldırma saikiyle hiç gereği yokken işleyen sistemlere karşı konulmamalıdır. Aksi takdirde sistem körlüğüne düşmeyelim derken daha büyük çarpıklıklara, kargaşalara yol açılmış olur.

DİNE DOKUNAN MUSİBET

İmtihan dünyasında yaşayan insan, imtihanın gereği olarak musibetlere maruz kalır. Bu musibetlerin bir kısmı dünyaya bakar, bir kısmı ise dine. Dünyaya bakarı, insanın maddî ve dünyevî hayatını ilgilendirir, dine bakarı ise manevî ve dinî hayatını. Asıl korkulması gereken musibetler ise dine dokunanlardır.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), **وَلَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا** “*Dinimize dokunacak musibete dûçâr bırakma bizi yâ Rab!*”⁵³ diye dua etmiş ve aynı zamanda bize de Allah’a sığınmamız gereken asıl musibeti göstermiştir.

Bediüzzaman Hazretleri de, “Asıl musibet ve muzır musibet, dine gelen musibettir. Musibet-i diniyeden her vakit dergâh-ı ilahîye iltica edip fer-yat etmek gerektir.”⁵⁴ sözleriyle aynı hususa dikkatimizi çeker.

Dünyevî Musibetler

Dünyevî musibetlerin bir kısmı insanın ferdî, bir kısmı ailevî hayatını, bir kısmı ise bütün bir toplumu etkiler. Mesela insanın işlerinin bozulması veya hastalıklara maruz kalması ferdî birer musibettir. Aile fertleri arasında yaşanan huzursuzluk ve geçimsizlikler ailevî birer musibettir. Deprem, sel, fırtına, kıtlık, kuraklık, salgın hastalık gibi can ve mal kayıplarına yol açan arzî ve semavî âfetler ise toplumsal birer musibettir. Bunlar, bir kısım dünyevî sıkıntı ve mahrumiyetlere yol açsa da sabır ve rıza ile karşılandığı takdirde insanın günahlarına kefarete olur, onun manevî derecesini artırır.

Arzî ve semavî musibetlerin yanında bir de beşer eliyle gelen dünyevî musibetler vardır. Bugüne kadar insanlık kaç defa savaşların içine çekilmiş, kaç defa tiranların zulüm ve baskıları altında inim inim inlemiş, türlü ezalar cefalar görmüştür. Günümüz dünyasının genel ahvâline bakacak olursanız, nice topluluğun ve milletin ağır insan hakları ihlallerine maruz kaldığını görebilirsiniz. Bazen kendi içlerinden çıkan zalimle-

rin hırs ve tutkuları bazen de uluslararası aktörlerin oynadığı türlü türlü oyunlar nicelerine dünyayı dar etmektedir.

Asırlarca devletler muvazenesinde önemli bir denge unsuru olmuş ve âlem-i İslam'ı muhtemel bir kısım tehlikelerden koruma adına karakol vazifesi görmüş bir milletin, bugün perişan ve derbeder bir vaziyete düşmesinden daha büyük bir musibet mi olur? İsterseniz buna da musibet-i milliye veya musibet-i vataniye diyebilirsiniz. Elbette bir ferdin maruz kaldığı küçük bir musibetten bütün bir milletin maruz kaldığı büyük musibetlere kadar her durum, kendi çapında önem arz eder. Genellikle insanlar kendi maruz kaldıkları musibetlerden etkilenseler de engin gönüller geniş dairede meydana gelen musibetlerin acısını aynıyla kendi vicdanlarında duyarlar.

Dinî Musibetler

Çeşidi, derinliği ve çapı ne kadar büyük olursa olsun, dünyevî musibetler uhrevî olanların yanında çok küçük kalır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, insanın asıl korkması ve kaçınması gereken musibet, uhrevî hayatını etkileyecek ve onu ebedî hüsrana uğratacak olan musibettir.

Peki nedir bunlar? İman esasları hakkında şüphelerin ağında bocalama, haramlara açık yaşama, ibadet ü taate gereken hassasiyeti göstermeme, Allah'la münasebetin zayıf olması gibi musibetler insanın dûçâr olabileceği fevkalade büyük âfetlerdir. Nesillerin Zat-ı Ulûhiyet'i layıkıyla tanı mamaları ve O'ndan kopuk yaşamaları karşısında dünyevî musibetlerin ne ehemmiyeti olur ki!

İnsanların Kur'ân'dan ve Sünnet'ten uzaklaşarak farklı inanç sistemlerini ve bizim düşünce dünyamıza uzak ideolojileri benimsediği, ebedî hayatını kaybettirecek akımlara kapılıp gittiği bir yerde kısacık dünya hayatına mâl olan maddî musibetler çok küçük kalacaktır. Çok önemli simaların bile evrim teorisine mümaşatta bulunma adına Kur'ân ve Sünnet naslarını çarpıtması, heva ve heveslerine uyarak veya modern akımlara kapılarak dinî hükümlerle oynaması, kendi değerlerinden şüphe etmesi ve komplekse kapılarak dinin izzetini koruyamaması dinî ve uhrevî hayatımıza musallat olmuş büyük felaketlerdir.

İşin daha da korkuncu, dine ârız olan bu tür musibet ve felâketlerin yaygınlaşması ve şöyle veya böyle tüm Müslümanları etkisi altına almasıdır. Mesela yuva sağlam esaslar üzerine kurulmaz, mabet fonksiyonunu kaybeder, mektebe bütünüyle pozitivist ve materyalist telakkiler hâkim

olur, sokak alabildiğine kirlenir ve buralarda yetişen insanlar da ya bütünüyle dinden uzaklaşırlar ya da onu şekle kurban ederler. Allah korkusu kalblerden silinir gider ve insanlar âhiret yokmuş gibi yaşamaya başlarlar. Deizm, ateizm, agnostisizm gibi akımlar genç kuşaklar arasında yayılır. İnsanlar, “dinci”, “irticacı” ve “yobaz” gibi yaftalarla Allah’tan, peygamberden uzaklaştırılırlar. Bunların hepsi dine gelen birer musibet olarak görülebilir.

Dine âriz olan bu musibetler bir kısım dünyevî musibetleri de netice verir. Zira böyle bir durumda kapkaçlar, haramilikler, hırsızlıklar, yolsuzluklar, arsızlıklar toplumun tüm katmanlarına yayılır. Muslukların başını tutan insanlar, milletin malını hortumlar ve toplumun sırtından geçinir. İnsanların canlarını, ırzlarını ve mallarını korumakla görevli olan idarecilerin bizzat kendileri bunlar için bir tehdit olur. İnsanlar ideolojileri uğruna birbirleriyle yaka paça olurlar. Toplum içten içe tefessüh etmeye ve çürümeye başlar. Din ve diyaneti ağzına alanlar hemen irtica damgası yer, gericilikle suçlanır, türlü türlü baskı ve zulümlere maruz kalırlar.

Dine musallat olan musibet ve felaketlerin en büyüklerinden biri, yine Hz. Pîr’in ifadesiyle “kurdun gövdenin içine girmesi”dir.⁵⁵ İşte o zaman toplumun bünyesi buna dayanamaz. Çünkü kanını emen, damarlarını kesen düşmanını dost zanneder. Bu münafıklar ve ikiyüzlüler sizin kisvenize bürünür, sizden biri gibi görünür, zaman zaman sizin gibi yazar çizer; fakat bir taraftan da aslında altınızı oyar. Hipnozla halkı uyuturlar. Algı operasyonlarıyla zihinleri istedikleri istikamete yönlendirirler. Sözleri ve yazılarıyla halkın fikirlerini etkiler, akı kara, karayı da ak gösterirler. Habis emellerine ulaşabilmek için şeytanın bile aklına gelmeyecek oyunları ve hileleri kullanır ve bunlarla toplum içinde sürekli gerilim hâsıl eder ve çatışmaları körüklerler. İşlerine gelmediği için nice zulüm ve haksızlık karşısında sessiz kalırlar. Fakat beri tarafta istedikleri algıyı oluşturabilmek için en küçük meseleler karşısında kıyamet koparır, Nuh tufanı yaşanıyor gibi feryat ederler.

Hz. Eyyûb (aleyhisselam) bedenine musallat olan hastalıklar karşısında,⁵⁶ *“Yâ Rabbi! Zarar bana dokundu ve* *أَبَى مَسْنِيَّ الضُّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ* *Sen Erhamü’r-Râhimînsin.”* diyor. Hz. Yunus (Aleyhisselam) balığın karnına düşünce şöyle niyaz ediyor *لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ* *“Senden başka hiçbir ilah yoktur. Sen bütün noksan sıfatlardan münezzehtir; doğrusu ben kendi kendime zulmettim, affını bekliyorum.”*⁵⁷

Hız. Eyyûb ve Hız. Yunus'un maruz kaldığı sıkıntıların ikisi de bir yönüyle musibet-i dünyeviyedir. Zira onların dünyevî hayatlarını tehdit etmiştir. Eğer musibet-i dünyeviye karşısında bu ölçüde tazarru ve niyazda bulunmak icap ediyorsa, musibet-i diniye karşısında gece gündüz Allah'a yalvarıp yakarmamız, başımızı yere koyarak içimiz yırtılırcasına Cenab-ı Hakk'a tazarru ve niyazda bulunmamız gerekir.

Dine gelen musibetlerin sadece ferdî dehalarla, diplomasiyle, ferasetle, sevk ve idareyle halledilmesi çok zordur. Bu konuda Cenab-ı Hakk'a sığınılması ve kulluk adına liyakatin ortaya konulması gerekir. Müslümanların Cenab-ı Hak'la münasebetleri zayıfsa, onlar Nebiyy-i Ekrem Efendimiz'in yolunda değillerse, Allah onları karşı tarafın güç ve kuvvetiyle değil, kendi güçsüzlükleriyle mağlup eder. Karşılarındaki düşman bir sinek dahi olsa hezimete uğrayabilirler. Ama Allah'la münasebetleri kavi ise Allah, kendisiyle birlikte olanları düşmanlarına yem etmez.

Musibet-i Diniye Karşısında Duyarlılık

Neylersiniz ki dine gelen musibetler noktasında yeterli duyarlılığa sahip değiliz. Bunun nasıl Allah belası bir dert olduğunu bilemiyoruz. İslam'ın dertleriyle dertlenemiyor ve bunların ızdırabını içimizde duymuyoruz. Bu konuda ciddi tahşidata ve rehabiliteye ihtiyacımız var. Neyin önemli neyin önemsiz olduğu noktasında insanların çok iyi yetiştirilmesi gerekiyor. İmanın öneminin bir kere daha ruhlara duyurulmasına, imansızlığın insana kaybettireceği şeylerin çok iyi anlatılmasına ihtiyaç var. Oturup kalktığımız yerlerde sürekli bu konuların müzakere edilmesi gerekiyor. Cennet ve Cehennem'in hafife alınacak yerler olmadığını, Allah'tan kopuk yaşamının hayatı nasıl zindana çevireceğini, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yolundan ayrılmanın bizi nasıl dalalete sürükleyeceğini insanlara çok iyi anlatmalıyız.

Maalesef Müslümanlar, son birkaç asırdır din ve diyanetleri adına üst üste musibet ve felaketlere maruz kalsalar da bunun farkında değiller. Çok laubali ve gafil bir toplum hâline geldik. Millete nasihat edenler de çok farklı değil; onlar da gaflet içindeler. İmanın kadr u kıymeti bilinmiyor. Âlem-i İslam'ın maruz kaldığı felaketlerin farkında değiliz. Başkalarının imanını dertlenmediğimiz gibi, kendi imanımız adına da endişe taşımıyoruz. Ben bugüne kadar başını yere koymuş, "Allah'ım bahtına düştüm, Sana kurban olayım, elli defa canımı al ama ne olur imanımızın zerresini zayi etme!" diyen bir insanla karşılaşmadım. Dine isabet eden

musibetler karşısında bir müminde görmeyi arzu ettiğim heyecanı göremiyorum. Kaçımız miraç yapıyor gibi namaz kılıyor? Kaçımız تنها zamanlarını tefekkürle derinleştiriyor? Kaçımızın bakışlarında, dinleyişlerinde, sözlerinde ulvî mânâlar nümayan?

Bundan anlıyorum ki biz dinî meseleleri çok fazla önemsemiyoruz. Bağlı gibi görüldüğümüz değerlere tam anlamıyla inanmamışız. Hâlbuki sahabeden kaç kişi münafık olabileceği endişesini taşıyor, selef ulemasından niceleri imansız ölmekten korkuyordu. Biz aktüel meseleler içinde boğulur, zihin kirliliği yaşar ve vaktimizi dedikodu ve gevezelikle zayi edersek, hiç farkına varmadan kendi meselelerimizin, özümüze ait değerlerin yabancı hâline geliriz. Dine isabet eden musibetleri görmez, bu konudaki hassasiyetimizi kaybederiz. Bırakalım başkalarının imanını kurtarmayı, âlem-i İslam'ın dertleriyle dertlenmeyi, kendi uhrevî hayatımızı ve ebedî saadetimizi bile düşünemeyiz. Bu yüzden kuvvetli bir şekilde silkinip kendimize gelme, kendimiz olma mecburiyetindeyiz. En azından meslekleri itibarıyla zeminini imanın teşkil ettiği bir yolda yürüyen insanlar bu konularda daha hassas olmalı. Hep iman arayışında olan bizler aradığımızın onda birini bile bulamamışsak, başkalarına da anlatacak çok fazla bir şeyimiz yok demektir. Eğer tahsil ettiğimiz ilim, okuduğumuz kitaplar kalbde bir heyecan oluşturmuyor ve bizi imanî hakikatlere ulaştırmıyorsa, onların da bir faydası yok demektir. Bizlere bencillik aşıl原因, egomuzu büyüten, sağda solda gevezelik yapma hissimizi coşturan, bizi demagoji yapmaya ve bilgiçlik taslamaya sevk eden ilim düşüncesi de kitaplar da yerin dibine batsın!

Gençliklerinde davalarına sıkı sıkıya bağlı olan insanların bazılarında bile belli bir yaştan sonra çözülme ve çöküntüler başlıyor. Vazife ve sorumluluk şuuruyla yaşayan, maddî ve manevî beklentilerden âzâde kalan insanları Allah muvaffak kılıyor. Fakat yaş ve kıdemle birlikte işin ruhundan ve özünden uzaklaşmalar başlıyor, renk ve desende aşınmalar oluyor. Aşınmış insanlarla da bir yere varılamıyor.

Bütün bunları söylerken sizi ümitsizliğe sevk etmek de istemiyorum. Ama kendimizi yeniden gözden geçirmemizin gerekliliği, gaflet etmememiz gereken çok önemli bir husustur.

---

⁵³ Tirmizî, *daavât* 80; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/106.

⁵⁴ Bediüzzaman, *Lem'alar*, s. 13 (İkinci Lem'a, Beşinci Nükte).

⁵⁵ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s.614 (Tahliler)..

⁵⁶ Enbiyâ Sûresi, 21/83.

⁵⁷ Enbiyâ Sûresi, 21/87.

MAHALLE BASKISI MI?

Soru: Bazı çevreler tarafından, Müslümanların imkân ve fırsat buldukları takdirde baskıya ve şiddete başvuracakları veya en azından dinlerini yaşarken diğerleri üzerinde “mahalle baskısı” oluşturacakları yönünde bazı endişe ve eleştiriler dile getiriliyor. Bu korkunun kaynağı nedir, bu eleştirilerde haklılık payı var mıdır?

Cevap: Kur’ân, Allah Resûlü’nün âlemlere rahmet olarak gönderildiğini ifade buyurmuştur.⁵⁸ Bunu yaşantısıyla tasdik eden Efendimiz de (sallâllâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyeleri boyunca herkese şefkatle, merhametle, mülayemetle muamele etmiştir. O’nun şefkatinin enginliğini, katılmak durumunda kaldığı savaşlarda bile görmek mümkündür. Resûlullah, hayatının hiçbir döneminde kimseye karşı hınç duymamış, kimse-den intikam almayı düşünmemiş, kendisine yapmadık eziyet ve işkence bırakmayan Mekke müşriklerini bile affedebilmiştir. Ümmetine de hep af, sulh ve müsamaha yolunu göstermiştir.

Öte yandan Kur’ân, *لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ* “Dinde zorlama yoktur.”⁵⁹ buyurarak, baskı ve zorlamanın her çeşidini yasaklamıştır. Efendimiz’e ve O’nun şahsında inananlara hitaben, *لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ* “Sen, onlara karşı zor kullanacak ve baskı kuracak değilsin.”⁶⁰, *وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ* “Sen onlara zorla bir şey yaptırarak değilsin.”⁶¹ gibi âyetlerle dinde zorlamanın yasak olduğunu vurgulamıştır. Bütün bunlara rağmen birileri Müslümanlardan korkuyor, onların kendileri üzerinde baskı kuracaklarını düşünüyorsa ya Müslümanlar İslam’ı yanlış anlıyor ve yanlış temsil ediyorlardır ya bu korkularını dile getirenler İslam’ı ve Müslümanları yanlış tanıyorlardır ya da başka maksatları vardır.

Aksine bugüne kadar baskı ve zorlamaya başvuranlar genellikle küfür ve ilhadın temsilcileri olmuştur. Farklı yol ve yöntemlerle kendi fikir ve sistemlerini başkalarına dayatarak, kendileri gibi olmayanlar üzerinde mahalle baskısı kurarak ve onlara çeşitli mahrumiyetler yaşatarak insan-

ları kendilerine benzetmeye çalışmışlardır. İşte bu gibi kimseler, Müslümanları da kendileri gibi zannettikleri için zaman zaman bu tür korku ve endişelerini dile getirmektedirler.

Müslümanlığı mahiyetine uygun olarak anlayamamış, dinin ruhunu kavrayamamış, Efendimiz'in hayat-ı seniyelerini doğru okuyamamış, siyerin felsefesine nüfuz edememiş ve İslam'ı zamanın şartlarına göre yorumlayamamış bir kısım Müslümanların, dini bir şiddet ve baskı aracına dönüştürmeleri ihtimalini göz ardı etmiyorum –ki ne yazıktır bugün bunun örneklerini esefle müşahede ediyoruz–. Fakat unutmamak gerekir ki bu tür radikal ve marjinal gruplar her dinin, her sistemin, her ideolojinin içinde yer alabilir. İnsanoğlunun istismar edemeyeceği değer yoktur. Dolayısıyla dini yanlış anlayan ve yanlış yorumlayanlara bakarak Müslümanlık ve Müslümanlar hakkında hükme varmak çok yanlış olur.

Farklı din mensuplarının veya herhangi bir dine inanmayan insanların İslam hakkında endişe ve korku duymalarının diğer bir sebebi de, yukarıda değindiğimiz üzere, İslam ve Müslümanlar hakkındaki bilgi eksiklikleridir. Maalesef bazıları, kendi mahallelerinin dışına çıkmadıkları ve toplumun farklı kesimleriyle diyalog hâlinde olmadıkları için “öteki” olarak gördükleri insanlardan korkuyor ve onlara karşı düşmanlık besliyorlar. Zira insan bilmediğinin düşmanıdır. Nitekim bir zamanlar Türkiye’de bunu itiraf eden ve “Biz kendi mahallemizin dışına çıkmadık.” diyen insanlar oldu. Onlar, hiçbir zaman toplumu farklı renk, desen ve çizgileriyle tanıyamadılar. Kendi kendilerini toplumdan tecrit ettiler. İnananlarla birlikte olmayı, onların köyüne, kasabasına gelmeyi bir tenezzül gibi gördüler. Dolayısıyla da hiçbir zaman onların dünyasına giremediler.

Müslümanlar hakkında yapılan bu tür suçlamaların diğer bir sebebi de küfrün imana karşı tavrıdır. Hz. Âdem’den bu yana Faust-Mefisto oyunu devam ediyor. Tarihî hâdiselere bakıldığında iman-küfür mücadelesinin sayısız örneğine rastlanır. Günümüzde de Müslümanlar hakkında asılsız korku ve endişelerini dile getirenlerin birçoğu, aslında bir mânâda inançsızlıklarının gereğini yerine getiriyor denebilir. Onu değiştirmeye de bizim gücümüz yetmez.

Mutlak olarak düşündüğümüzde, inananların kendi dinlerini yaşamalarının başkaları üzerinde mahalle baskısı kuracağını iddia etmenin makul bir yönü yoktur. Meseleye böyle bir mantıkla yaklaşıldığı takdirde, toplumdaki bütün farklılıklar için benzer bir iddia dile getirilebilir. Mesela başını örtenlerin açıklar üzerinde baskı kuracağı şeklindeki bir iddia ne

kadar makul ve tutarlıysa, bunun aksi bir iddia da o kadar makul ve tutarlıdır. Bu işin sonu bütün insanların tek tipleştirilmesine kadar gider. Bu, insan fitratına terstir ve insanın iradesine ve özgürlüğüne indirilmiş büyük bir darbedir. Bu tür iddiaların aklî ve mantıkî bir temeli yoktur ve bunlar, ayrıca sağlam bir muhakemenin ürünü değildir.

Müslümanların dinlerinin emrettiği şeyleri yapmalarının kendileri üzerinde baskı oluşturacağını ileri sürenler, farkına varmadan kendi zayıflık ve acziyetlerini itiraf etmiş oluyorlar. Demek ki kendilerine güvenemiyor, kendi yaşantılarından emin olamıyor, kendileriyle barışık bir hayat yaşayamıyorlar ki birilerinin ibadet etmesi veya dinî ritüelleri yerine getirmesi onları rahatsız ediyor. Kendilerinden şüphe etmeseler bile, dayatmalarla halka kabul ettirmeye çalıştıkları değerlerden şüpheleri var demektir. Çünkü kendi değerlerinden, inandığı esaslardan şüphesi olmayan biri, kimsenin yaşantısına bakarak kendini baskı altında hissetmez. Yüzmeyi iyi bilen birinin büyük okyanuslara bile dalmaktan endişe etmesine mukabil yüzme bilmeyenin dereye girmekten korkması misali.

Hakiki bir mümin kabul ettiği, inandığı ve hayat görüşü hâline getirdiği değerlerden o kadar emindir ki başka din mensuplarıyla bir arada yaşamaktan, onlarla diyaloga girmekten ve onların tesiri altında kalmaktan korkmaz. Bu sebeple ne onların dinlerini yaşamalarına mâni olmaya çalışır ne de inandıkları doğruları başkalarına anlatmalarına. Eğer bu konuda bir endişe taşıyorsa, onun kendi dininden şüphesi var demektir. İman, onun içinde henüz oturaklaşmamıştır. Boşlukta yaşayan böyle bir kimse bugün olmasa bile yarın başka bir yöne dönebilir. Kendisiyle, kendi değerleriyle barışık yaşamayan insanlardır ki başkalarının tesiri altında kalmaktan korkarlar. Kendilerinden korkmasalar bile, dünya görüşlerini dayattıkları kitlelerin etkilenmesinden korkarlar. Bu yüzden de farklı baskı ve zorlamalarla 'öteki' gördükleri insanların inandıklarını yaşamalarına ve anlatmalarına engel olmaya çalışırlar.

Oysaki din, vicdan ve düşünce özgürlüğü en temel insan haklarından biridir ve günümüz dünyası da bunu böyle kabul etmektedir. Bir düşüncenin doğruluğuna, makuliyetine ve insanlık için faydalı olduğuna inanan bir kişinin bunu başkalarına anlatması ve başkalarının da bu değerleri benimsemesini arzu etmesi kadar tabii bir şey olamaz. Bu, ister iktisadî ister siyasi ister kültürel ister ahlakî isterse de inançla alâkalı olsun. Bir şeyin hakkaniyetine inanıyorsanız, onu herkesin öyle kabul etmesini istersiniz. İnsanlar da kendilerine arz edilen bir düşüncenin ya

da bir değerler sisteminin daha isabetli ve daha hakkaniyetli olduğuna inanır ve onu istikbal vaadedici bulurlarsa özgür iradeleriyle bir tercihte bulunur ve orada yerlerini alırlar.

Ben insanlığı saadet sahiline götürecek geminin kaptanının Hazreti Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) olduğuna inanıyorsa, herkesin o gemiye binmesini arzu ederim. Nitekim insanlığın saadetini düşünüyorsam etmeliyim de. Bu, benim hem Müslümanlığımın hem de insanlığımın tabiî bir tezahürüdür. Meseleye böyle bakan bir insan başkalarını düşünüyor, onların dertleriyle dertleniyor, onların da salah ve felaha ulaşmasını istiyor demektir. Meseleye böyle bakmıyorsam ya kendi değerlerimden şüphe ediyorum ya da kendimden başkasını düşünmüyorum demektir.

Burada asıl problem, insanın inandığı değerleri baskı, dayatma ve zorlama yoluyla başkalarına kabul ettirmeye çalışmasıdır. Asıl üzerinde durulması ve tartışılması gereken konu da bu olmalıdır. Yoksa başkalarının düşüncelerine, inançlarına, tercihlerine, haklarına ve özgürlüklerine saygılı olduktan sonra bir insanın, onların da kendisi gibi olmasını istemesinde bir mahzur yoktur. İnandığı hak ve hakikatleri bazen usul ve üslubuna riayet ederek başkalarına anlatır bazen de hâl ve tavırlarıyla örnek olur. Onun yaşayışı, ahlakı, insanî tavırları inandırıcı olur ve başkaları üzerinde tesir icra ederse kimsenin bu konuda bir şey demeye hakkı yoktur. Zira herkes, kendisine cazip gelen fikirleri benimsemekte ve örnek aldığı şahısların arkasından gitmekte hürdür.

Hâsılı; bir görüşe sahip olma, onu hayata taşıma ve başkalarıyla da paylaşma herkesin hakkıdır. Problem, kendi görüşünü her ne şekilde olursa olsun başkalarına dayatmaktadır. İnsanlar düşünce ve davranış hürriyetine sahip olduktan sonra bir toplum içerisinde farklı dünya görüşlerine sahip olanların bulunması, o toplum için bir zenginliktir.

---

⁵⁸ Bkz.: Enbiyâ Sûresi, 21/107.

⁵⁹ Bakara Sûresi, 2/256.

⁶⁰ Gâşîye Sûresi, 88/22.

⁶¹ Kâf Sûresi, 50/45.

MAİYYET-İ CÂNÂN

Soru: Zaman zaman sohbetlerde üzerinde durulan “maiyyet-i cânân” tabiriyle ne kastedilmektedir?

Cevap: Maiyyet, beraberlik demektir. Cânân ile kastettiğimiz zat ise Allah Teâlâ’dır. Dolayısıyla “maiyyet-i cânân”, canımızın cânânı olan Rabbimiz’in maiyyetine erme, O’nunla beraber bulunma, O’nun bizimle olan beraberliğini içimizde hissetme, O’nunla ünsiyet etme ve bunu iliklerimize kadar hissetmedir.

Sorunun cevabına geçmeden önce bir hususadikkat çekmek istiyorum: Allah ile alâkalı konularda düşünürken, konuşurken, yazarken Zât-ı Bârî’yi kendi dar kalıplarımız üzerinden değerlendirmemeli, O’nu ve O’nunla alâkalı hususları kendi beşerî kıstaslarımızla ölçüp tartmamalı ve buna azamî derecede hassasiyet göstermeliyiz. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi, Cenab-ı Hakk’ın Zât’ını düşünmekten menetmiştir.⁶² Bizim yapabileceğimiz, Allah’ın isim ve sıfatları ve O’nun yaratmış olduğu eserler hakkında tefekkür etmektir. Zât-ı Bârî hakkında düşünmek bizim boyumuzu çok aşkın bir meseledir. Zira aklımız O’nu idrak etmekten âcizdir. Dolayısıyla böyle bir yola girdiğimizde doğru düşünemez, farkında olmadan –Allah muhafaza– tecsim ve teccide girebiliriz, yani Allah’a beşerî, cismanî bir kısım özellikler yakıştırmış oluruz. Maiyyet-i ilahiye hakkında yapacağımız değerlendirmelerde de bu hususu gözden uzak tutmamalı, her tür iddiadan kaçınmalı ve meseleyi kestirip atmamalıyız.

Dünyada Maiyyet

İnsanın, bedenî yönüne ait uzaklıkları aşarak, kendisini kuşatan cismanî perdelerden sıyrılarak Cenab-ı Hakk’a vâsıl olması, O’nu zevken ve keşfen duyması mânâsına gelen maiyyet, bizim dualarımızda sürekli O’ndan istediğimiz bir makamdır. Maiyyet ikliminde üns soluklayan bir gönül hep O’nu ister, O’nu düşünür, O’nu duyar, O’nunla işler, O’nunla

başlar, sadece O'nun hoşnutluğu etrafında döner durur. Evet, maiyyet-i Cânân'ın kul üzerinde ayrı bir 'insibağı' vardır. Maneviyat büyüklerinden bir zatın huzuruna girip onunla aynı atmosfer paylaşıldığında bile bir 'insibağ' hâsıl olur. Yani, insanın duyguları, düşünceleri, hareketleri o zatın huzurunda bulunmaktan etkilenir. O zatın aydınlık iklimine bir kez girmek bile kişinin renk ve deseninde değişikliklere sebep olabilir. Sahabenin büyüklüğünü biraz da burada aramak gerekir. Çünkü onlar maiyyet-i Resûl'le müşerref olmuş, O'nun boyasıyla boyanmışlardı. Maiyyet-i ilahiye mazhar olan bir kimsenin nasıl bir keyfiyet kazanacağını varın siz düşünün.

Biz sürekli dualarımızda maiyyet talebinde bulunsak da böyle yüce bir makama ulaşmak elbette kolay değildir. Dünyada maiyyete ancak iman-ı billah, marifetullah ve muhabbetullahla ulaşılabilir. Yani siz Cenab-ı Hak'k'a çok iyi inanır, inancınızı marifete çevirir, marifetinizi muhabbetle taçlandırır ve ciddi bir aşk u iştihakla hep O'na ulaşmayı, O'nunla birlikte olmayı arzularsanız, O da sizi maiyyetine alır. Bazen böyle bir mazhariyeti, marifetinizin enginliği ölçüsünde içinizde duyabilirsiniz. Hayatını ciddi bir arayış ve araştırma içerisinde yaşayan insanlar, Cenab-ı Hak'k'a tam yöneldikleri zamanlarda, bazen rükûda, bazen secdede, bazen gecenin asude dakikalarında bunu hissedebilirler. Mesela bu maiyyeti O'ndan gelen bir esinti şeklinde duyabilirler. Bu esintiyle bambaşka bir keyfiyete erebilirler. Şayet onu secdede duymuşlarsa "Keşke bu secde hiç bitmese!" diyebilir ve ölünceye kadar o secdenin uzayıp gitmesini dileyebilirler.

Âhirette Maiyyet

Maiyyet-i Cânân'ın âhirette nasıl tezahür edeceğini tam olarak bilemiyoruz. Çünkü orada her şey değişime uğrayacak, renk ve şekil farklılaşacak, belki arazlar ve cevherler birbirinin yerini alacaktır. Her şeyin mahiyet ve hakikatının değişip dönüşeceği bir âlemde yaşanan maiyyet de bizim hayal ve tasavvurlarımızı aşkın olacaktır. Hz. Pîr, Cennet'in binlerce sene mesudâne hayatının bir dakika rü'yet-i cemale (Allah'ı görme) mukabil gelmeyeceğini ifade ediyor.⁶³ Şunu unutmamak gerekir ki, âhiretle kıyaslandığında dünyada yaşanan her şey mecazî kalır, Kur'ân'ın ifadesiyle dünya sadece oyun ve eğlenceden ibarettir.⁶⁴ Dünya hayatı âdeta bir uyku gibidir. Ölüm ise bu uykudan uyanmadır. Asıl hayat, öbür âlemde yaşanacaktır. Dolayısıyla asıl maiyyete erme de orada söz konusu olacaktır. Orada hayatın, tüm güzelliklerin, tecelli ve tezahürlerin kayna-

ğını görecek, duyacak ve hissedeceksiniz.

Burada yapacağınız ibadetlere, adanmışlığınıza, marifet ufkunuza, aşk u şevkinize ve O'nunla alâkanızın derinliğine göre âhirette çok farklı mazhariyetlere erersiniz. Buradaki her söz ve davranışınız orada çok farklı sürprizler şeklinde karşınıza çıkar. Bazı rivayetlerde ifade edildiğine göre Cenab-ı Hak, cuma günleri –günün oradaki mahiyetini bilemiyoruz– Cemal-i bâ-kemâli ile tecelli edecek ve müminlere Kendisini gösterecektir. İnananlar orada Zat-ı Ulûhiyet'i, nasıl gerçekleşeceğini bilemeyeceğimiz bir şekilde müşahede edeceklerdir. Sahib-i Şeriat'ın beyanına göre hem de ayın on dördünde ufukta dolunayı gördükleri gibi perdesiz olarak O'nu görecekler ve birinin görmesi bir başkasına mâni olmayacaktır.⁶⁵

Tabii, bunların hepsi meseleyi zihnimize somutlaştırma, anlamlandırma adına kullanılmış ifadelerdir. Yoksa oradaki görmenin keyfiyet ve hakikatini bilemiyoruz. Bildiğimiz bir şey varsa o da herkesin orada nail olacağı tecelliler ile mest ve sermest olup kendinden geçeceği ve her şahsın müşahedesinin, kendi marifet ufkunun derinliğine göre farklılık arz edeceğidir. İslam akidesini beyitlerle anlatan *Bed'ü'l-emâlî* adlı manzum eserde de denildiği gibi, Cenab-ı Hakk'ın cemalini gören müminler, o cemal-i bâ-kemâl karşısında bütün Cennet nimetlerini unuturlar.⁶⁶ Yani o esnada ne Cennetteki köşk ve villalarını hatırlarlar ne birbirinden lezzetli Cennet meyvelerini ne de huri ve gılmanları. O esnada bunların hiçbirini gözleri görmez.

Görüldüğü üzere, maiyyet-i ilahiyenin hem dünyaya hem de âhirete bakan yönleri vardır. Ona nail olan kimsenin burada ve ötede hissedip duyacağı çok sayıda ve farklı farklı lütuf, mevhibe ve varidat söz konusudur. Bizler öncelikle dünyada maiyyete ulaşmaya çalışmalı ve Cenab-ı Hak'tan bunu istemeliyiz. Çünkü insan burada neye erer, neyi görür, neyi elde ederse, âhirette karşısına çıkacak olan nimetler de buna göre olacaktır. Tabii ki oranın enginlik ve derinliklerine göre. Mesela burada rü'yete inanmayan, onu içine tam sindiremeyen, onun iklimine giremeyen ve onu duyamayan biri, ötede böyle bir mazhariyetten mahrum kalır. İman ve ihlasınızdan evrad u ezkârınıza, ibadet ü taatinizden aşk u iştiyakınıza kadar burada neye sahipseniz öbür tarafta onunla karşılaşacaksınız. Allah buradaki her bir ceht ve gayretinizi tahmin ve tasavvurları aşan bir şekilde orada mükafatlandıracaktır. **وَأَنَّ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ** *“Doğrusu insan için kendi emeğinden başkası yoktur. Bu*

*gayretinin semeresi de ileride ortaya çıkacaktır.*⁶⁷ âyetinin ifade ettiği mânâ da bu olsa gerektir.

Sohbet-i Cânân

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, maiyyet-i Cânân önemli bir nimet ve mazhariyettir ve bu mazhariyete ulaşmanın en önemli vesilelerinden biri sohbet-i cânân'dır. Bunun için delice Allah'ı sevmeli, sürekli O'nu düşünmeli ve her yerde sözü evirip çevirip O'na getirmelisiniz. Efendimiz (sal-lallâhu aleyi ve sellem) gibi dualarınızda sürekli, **اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ، وَحُبَّ** *‘Allah’ım bahtına düştüm beni muhabbetinle serfiraz kıl. Senden, Senin sevgini, Seni sevenlerin muhabbetini ve Senin sevgine ulaştıracak amellere beni muvaffak kılmanı istiyorum.*⁶⁸ demelisiniz. Eğer siz, sözü eviriyor çeviriyor ve sürekli Allah'a, Resûlullah'a, Kelâmullah'a bağlıyor, bunlardan bahsetmeyen sözü lakırdı görüyor, onlardan bahsedilmeyen bir araya gelmeleri abesle iştigal sayıyorsanız Allah da size maiyyetini lütfedecektir.

Sohbet-i cânân, bazen doğrudan Allah'tan bahisler açmakla olur bazen de sözü O'na ulaştıracak vesilelere bağlayarak. Mesela Kur'ân'ın enginliklerine öyle açılırsınız ki o, sizi bir marifet ummanına daldırır. O'nun enginliklerine açılır, âyetleri arasında dolaşır ve böylece matlup ve maksudunuza nail olursunuz. Bazen İnsanlığın İftihar Tablosu'nun arkasına takılır ve O'nun vesayetinde hakiki mahbubunuza ulaşırsınız. Bazen kâinat kitabının kelimeleri ve satırları arasında dolaşma, onun âyetlerini tefekkür ve tedebbür etme sizin marifetullahtan nasibinizi ziyadeleştirir. Bazen sohbet-i cânân adına O'ndan bahseden eserlerin müzakeresiyle meşgul olursunuz. Netice itibarıyla bunların hepsi sizi maiyyet-i Cânân'a taşır.

Hâsılı insan, kalbini, kafasını, ruhunu, zihnini, vicdanını kısaca Allah'ın kendisine bahşettiği bütün iç ve dış duyuları O'na ait mülahazalarla doyurmadan maiyyet-i Cânân'a eremez. Bu sebeple kişi, farklı vesileleri kullanarak sürekli maiyyet-i Cânân peşinde olmalı. Her fırsatı değerlendirerek O'nu bilme, O'nu duyma, O'nunla birlikte olmaya gayret göstermelidir. Cenab-ı Hakk'ın kendisine bahşettiği bütün latife ve hasseleriyle maiyyet soluklamalıdır. Her türlü dünyevî meşguliyetten sıyrılarak, ihtiyaçlar üstü bir zaruret hissiyle O'na yönelmek ve maiyyetine ulaşmaya çalışmak O'nun hakkı; bizim de vazifemiz ve borcumuzdur.

---

⁶² Bkz.: Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/250; Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 1/136; Ebu's-Şeyh, *el-Azame* 1/220.

⁶³ Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s.709 (Otuz İkinci Söz, Üçüncü Mevkıf, İkinci Mebhas, Dokuzuncu İşaret); *Mektubat* s.260 (Yirminci Mektup, Birinci Makam, On Birinci Kelime).

⁶⁴ Ankebut Sûresi, 29/64.

⁶⁵ İbn Ebî Şeybe, *Musannef* 1/477; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/314.

⁶⁶ el-Ûşî, *Bed'ül-emâlî*, s.41.

⁶⁷ Necm Sûresi, 53/39-40.

⁶⁸ Tirmizî, *daavât* 75.

ÖNDEKİLERİN SORUMLULUĞU VE MEŞVERET

Bizim geçmişten tevarüs ettiğimiz zengin bir kültürümüz, güçlü değerlerimiz ve çok sağlam referans kaynaklarımız var. Hâl ve hareketlerimizi, söz ve beyanlarımızı ölçüp tartabileceğimiz kurallarımız, kaidelerimiz var. Hayatımıza mânâ katan, hayatımıza yön veren disiplinlerimiz, esaslarımız var. Biz, tarihte güçlü devletler kurmuş, din-i mübîn-i İslam'a önemli hizmetler yapmış, ciddi birikimi olan bir kültür ve medeniyetin çocuklarıyız. Sahip olduğumuz bütün bu dinamikleri yerinde kullanabilirsek, –Allah'ın izniyle– yolumuzu ve yönümüzü tayin etmede şaşkınlık yaşamayız.

Dinin Yorumu ve Siyer Felsefesi

Günümüzde bambaşka bir dünyada yaşadığımızı unutmamalıyız. Her ne kadar elimizde evrensel değerlerimiz olsa da bunları günümüze göre yorumlamak zorundayız. Dün takip edilen çizgiyle bugünkü çizgiyi çok iyi tespit etmeli, bu iki hat arasındaki farklılığı nazar-ı itibara almalı ve bu çizgi farklılığına göre meseleleri bir kere daha değerlendirmeliyiz.

Dinimizin yeniden yorumlanması ve günümüzün anlayışına uygun olarak sunulması açısından derinlikli bir siyer felsefesinin yapılmasını çok önemli buluyorum. Asr-ı saadette Efendimiz'in rehberliğinde cereyan eden hayatın temel felsefesinin çok iyi anlaşılacak günümüz şartlarına göre adapte edilmesi gerekiyor. Asr-ı saadetin kelimesi kelimesine, milimi milimine aynısıyla günümüze aktarılması ve uygulanmaya çalışılması, dinin ruhuna uygun düşmeyebilir. Yapılması gereken şey; o dönemde yaşanan hâdiselerin arka planlarıyla birlikte doğru kavranması, onlardan gerekli olan kuralların ve disiplinlerin çıkarılması, sonra da günümüze tatbik edilmesidir. Bunu yapabildiğimiz takdirde, kötülüklerle mücadele, irşat ve tebliğ, hoşgörü ve diyalog gibi ihtiyaç duyulan birçok konuda dinin ruhuna uygun hareket tarzı, usul ve metot geliştirebiliriz.

Evet, sahip olduğumuz disiplinlerin zaman ve konjonktür hesaba katılarak yoruma tâbi tutulması, bugünün şartlarına uyarlanması çok önem-

lidir. Fakat bunun hiç de kolay bir iş olmadığını unutmamalıyız. Kur'ân ve Sünnet'e küllî ve mahrutî bir nazarla bakılmadığı ve dinin ruhuna vâkîf olunamadığı takdirde yanlışlar olabilir. Sevabın küçüğü gibi hata ve yanlışmanın da küçüğü hafife alınmamalıdır. Küçük hatalar önemsenmediği takdirde, bazen sadece fertleri değil, bütün bir toplumu batırabilecek büyük yanlışlar ortaya çıkabilir. Neyin küçük veya büyük olduğunu biraz da ortaya çıkardığı neticelerle ölçmek gerekir. Bazen merkezdeki küçük bir çıkıntı, muhit hattında (çevrede) kocaman bir açığı meydana getirir. Siz insanları ilgilendiren bir meselede çok küçük bir hata yaparsınız. Mesela meşveret kararına uymayarak şahsî içtihadınızla veya hissiyatınızla hareket eder ve okçular tepesini terk edersiniz. Fakat bunun neticesi çok ağır olur. Bu yüzden her zaman tekrar ettiğimiz üzere, bu tür çalışmaların heyetin mütalaa ve müzakeresine havale edilmesi en salim yoldur. Zira müdâvele-i efkâr (fikir alışverişiyle) hakikat ortaya çıkar. Mesele şahsî inisiyatiflere bırakılırsa orada hata ihtimali de çok olur.

Konumun Hakkı

Rehber ve lider konumundaki insanlara çok iş düşmektedir. Onların görüşleri, yorumları, temsilleri, tavır ve davranışları çok önemlidir. Çünkü arkadan gelenler onları takip eder. Onlar doğru yürürlerse, onlara iktida edenler (tâbi olanlar) de istikametlerini muhafaza ederler. Onlar zikzak çizer, bir kısım yanlışlar yaparlarsa, onların yanlışları arkadan gelenlere de yansır. Daha ötesinde, onların yapmış oldukları hatalar veya olumsuz yorumlamaya açık davranışlar tabana indikçe daha da büyür. Böyle olunca, önde bulunan kimselerin her şeyi hesap ederek konuşması, hareket etmesi gerekir. Tâ ki –Niyazi-i Mısırî'nin dediği gibi– arkalarında kilerin yolunu sarpa uğratmasın, doğru istikamette yürüyen, insanları doğru hedeflere götüren kâmil birer mürşit olsunlar.⁶⁹

Maalesef mevki sahibi bazı kimseler, durdukları yerin hakkını veremedikleri, buna göre düşünemedikleri, konumlarının gerektirdiği tavır ve davranışları ortaya koyamadıkları için toplum çapında kırılma ve çatlaklar meydana geliyor. Baştakilerin düşünce kaymaları, sürç-i lisanları, hesapsız sözleri veya maksadı aşan beyanları tabana yayıldığı zaman çok daha ağır sonuçlar doğuruyor. On kiloluk bir yük, iki metreden düştüğünde kırk kiloya ulaşır. Bunun gibi, insanları sevk ve idare etme konumunda bulunan kişilerin münasebetsiz bir sözü veya tavrı ayağa

düştüğünde bu, cemiyeti oluşturan fertler arasında ciddi kin ve nefretlere sebep olabilir. Bu açıdan her nerede olursa olsun önde bulunan kimseler, hâl ve tavırlarına çok çok dikkat etmelidir.

Özellikle önder ve lider durumundaki kimseler öyle bir hayat yaşamalıdır ki daha sonra geriye dönüp baktıklarında kendileri ve milletleri adına telafisi gayrikabil ukdelerle karşılaşmasınlar ve “Keşke böyle değil de şöyle yapsaydım!” demesinler. Olmuş bitmiş şeyler hakkında sızlanmanın kimseye bir faydası yoktur. Önemli olan, hâlihazırda yaşadığımız hayatı dikkatli ve temkinli yaşamamız, şimdiden sözlerimizi, tavırlarımızı, hareketlerimizi ileride tashih etme ihtiyacı hissettirmeyecek şekilde ayarlamaya çalışmamızdır.

Meşveretin Önemi

Hatalardan korunmanın, yapılan işlerin istikamet üzere gitmesinin çözümü meşverettir. Evet, her zaman tekrar ettiğimiz gibi, “Bir bilene sor; iki bilgi bir bilgiden hayırlıdır.” Özellikle de idare konumunda olan kimseler, önlerine çıkan bir durum karşısında tenezzül edip başkalarının fikirlerine başvurmalıdırlar. Söz konusu mevzu her neyse, onun hakkında bilgi ve tecrübe sahibi kimselerden müteşekkil meşveret heyetleri oluşturmalı ve onlara danışmadan herhangi bir karar vermemelidirler. İstişare yoluyla en makul ve mantıkî olanı bulmaya çalışmalıdırlar. Hususiyle âmme hakkını ilgilendiren meseleler, şahsî inisiyatiflere bırakılmaz. Aksi takdirde yapılacak bir yanlışla umumun hukukuna tecavüz edilmiş olur. İslam fıkında âmme hakkı, hakkın belli bir sahibi olması açısından Allah hakkı olarak değerlendirilir ki, meselenin ağırlığını anlatması açısından bu çok önemlidir.

Maalesef bazen belirli makam ve konumları tutan insanlar, “Burayı en iyi ben bilirim.” diyor, kendi fikrine göre hareket ediyor ve neticede falsolar yapıyorlar. Bilmiyorlar ki meselelere daha geniş perspektifle bakan, kendisinden daha akıllı birileri olabilir. En azından heyetin vereceği kararlar tek bir kişinin kararlarına göre doğruya çok daha yakın, yanlıştan çok daha uzak olacaktır. Zira bir insan ne kadar akıllı olursa olsun, her zaman bakış zaviyesini ayarlayamaz da mefsedetleri maslahat zannedebilir. Veya onun maslahat gördüğü şeyler, maslahat-ı merdude (dince reddedilen maslahat, maslahat görünümündeki mefsedet) olabilir. Enaniyet, tembellik, inat, korku, çıkar gibi faktörler de insanı makuliyetten uzaklaştırabilir. Bu sebeple bu konumları ihraz edenlere düşen

vazife, kendi aklına güvenmek yerine başkalarının fikirlerine müracaat etmek ve kararlarını istişare ile almaktır.

Şirkten uzaklaşmak istiyorsanız “biz” demesini bilmelisiniz. Kur’ân bize bunu öğretiyor. Günde kırk defa, namazlarımızda okuduğumuz Fatiha Sûresi’nde, *“Sadece Sana kulluk yapar, sadece Senden yardım isteriz.”*⁷⁰ diyoruz. Tekil değil, çoğul ifade kullanıyoruz. Zira insan ancak, gerçek uhuvveti temin ve tesis ettiği, büyük ve ağır yükleri başkalarıyla paylaştığı, arkadaşlarının hasenatını kendi hasenat havuzuna akıttığı takdirde Allah’ın muvaffak kılmasını umabilir.

Ulvî makam ve mansıpları tutan insanların âhireti kazanmaları, kendilerine rağmen yaşamalarına bağlıdır. Aksine nefisleri, bedenleri, kendi mantıkları, kendi hesapları uğruna yaşarlarsa kaybederler. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), arşın gölgesinde gölgelenecek yedi zümreyi sayarken ilk sırada adil yöneticiyi zikreder.⁷¹ Çünkü idarede olan, kuvveti temsil eden, bütün milletin imkânlarını elinde tutan, nimetlerin önünden nehir gibi aktığı bir insanın adaletten, istikametten, hakkaniyetten, mürüvvetten, insanlıktan ayrılmaması çok zor bir imtihandır. Bu imtihanı başarma, ancak onun ‘kendisine rağmen’ yaşamasına bağlıdır. İşte bu imtihandan geçer notu aldığı, bu zoru başardığı anda o, âhirette Cenab-ı Hakk’ın özel lütuflarına mazhar olacaktır. Onun konumunun hakkını vermesinin ve adaleti temin etmesinin temel yolu, kendi fikirlerini, kararlarını, tercihlerini meşveret filtresinden –meşveret kalibrasyonu da diyebilirsiniz– geçirmesidir. Zira gerçek sesi, gerçek tonu, gerçek sinyali bulmak, meselelerin meşveretle kalibre edilmesine bağlıdır.

---

⁶⁹ Bkz.: Niyazi-i Mısri, *Divan-ı Niyazî*, s. 36.

⁷⁰ Fâtiha Sûresi, 1/5.

⁷¹ Bkz.: Buhârî, *ezân* 36, *zekât* 16, *rikak* 24, *hudûd* 19; Müslim, *zekât* 91.

NİMETİ HAKİKİ SAHİBİNE VERME

Bugüne kadar Cenab-ı Hakk'ın bu hizmete çok büyük lütufları oldu. Allah (celle celaluhu), işin başlangıcında hayal dahi edemeyeceğimiz açılımlar, aklımızın köşesinden bile geçmeyen güzellikler nasip etti. Ehl-i dünya bu tür şeyleri ifade etmek için “mucize” kelimesini kullanır. Biz, dinî ölçülere muhalif düşmeme adına buna “Hizmet'in kerameti” diyebileceğimiz gibi, daha iddiasız ve selametli bir kavram olan “ikram-ı ilahî” tabirini kullanmayı da tercih edebiliriz. Adına ne dersek diyelim, bunların sıradan işler olmadığı muhakkak. Mazhar olduğumuz bunca nimeti bizim daracık karihalarımızla, minnacık ceht ve gayretlerimizle izah etmek mümkün değil. Allah, Hizmet insanlarına, mevcut konjonktürü çok iyi değerlendirme imkânı verdi. Hiç ummadıkları şahısları onların yardımına koşturdu. Hâl-i hazırda dönen bu kocaman çarkın plan ve projesinin ellide birine bile vâkıf değildik. Silsile şeklinde cereyan eden bütün gelişmeler, âdeta bir makro planın parçaları gibi gelişti.

İşin başlangıcında, yapılan hizmetler belki karınca yürüyüşü hızında idi. Fakat öyle bir gün geldi ki küheylan gibi koşmaya başladık. O günlerden bugünlere kendi kiyasetimiz, dirayetimiz ve ferasetimizle gelmedik. Bunu, falanın filanın konuşmasıyla, yazmasıyla, idare kabiliyetiyle vs. izah etmek mümkün değil. Bizleri böyle bir yola sevk eden, bizlere bir makro plan içinde sorumluluklar yükleyen ve bizleri birer figüran olarak kullanan, Allah'tı. Öyle ekstradan lütuflara mazhar olduk, başımızı aşkın öyle nimetlere nail olduk ki bunları sahiplenmek mümkün değil. Birinin bütün bunları kendi güç ve kuvvetiyle yaptığını iddia etmesi, “Everest tepesini devirdim.” demesi kadar büyük ve abes bir iddia olur. Yapılan hizmetlere kenarından köşesinden az sahip çıkan bir insanın, kalkıp büyük iddialarda bulunması Allah'a karşı saygısızlıktır. Bugüne kadar yapılan hizmetleri değerlendirirken çok dikkatli, çok hakkaniyetli olmalıyız.

Verdikleri, Vereceklerinin Teminatıdır

Cenab-ı Hak, bundan sonra neler nasip edecek bilemiyoruz. Fakat bildiğimiz bir şey var; bugüne kadar verdikleri, bundan sonra vereceklerinin en büyük teminatıdır. Allah'a güvenimizin ve itimadımızın gereği olarak O'nun, küçük kıpırdanışları bile karşılıksız bırakmayacağına inanıyor ve geleceğe hep ümitle bakıyoruz. Yeter ki biz sözümüzden caymayalım, vefadan ve sadakatten ayrılmayalım, ihlas ve samimiyetimizi kaybetmeyelim, yaş ve kıdemin altında kalmayalım, makam ve mansıba takılmayalım. Dahası, bunca lütuf ve nimeti kendimizden bilerek kesintiye uğratmayalım. Sadece hizmeti düşünelim. Yaptığımız hizmetlerin bize nasıl geri döneceğini düşünmeden iyilik yapıp denize atalım. Nasıl olsa Hak Teâlâ yapılan her şeye vâkîf ve nîgehban değil mi! Şayet O, teyit ve yardımını; hasbîliğe, mahviyete, tevazuya, insanın kendisini sıradan biri olarak görmesine bağlamışsa bize düşen vazife de bu kıvamı elde etmek ve korumaktır.

Biz bu kıvamımızı koruyabilirsek kim bilir belki de bundan sonra dünya çapında öyle büyük inkişaf lar yaşanır, Cenab-ı Hak mevsimi gelince fedakâr ruhlara öyle işler yaptırır ki ortaya çıkan güzellikler karşısında, Fetih Sûresi'nin sonunda da ifade edildiği üzere,⁷² ayrı bir şaşkınlık ve hayret daha yaşarız. Ektiğimiz tohumlar öyle rüşeymler oluşturur, öyle başağa yürür, öyle güçlü dal budak salar, öyle semereler verir ki tohumu toprağa saçan bile böyle bir tablo karşısında kendinden geçer, hayretten hayrete girer. Kalbindeki inanma istidadını kaybetmiş, insanlık adına faydalı olan bütün güzel faaliyetlere karşı içinde cibillî düşmanlık hisleri taşıyan nankör ve zalimler ise böyle bir manzara karşısında gayzlarından çatlayacak hâle gelir. Bütün çabalarına rağmen meydana gelen güzelliklerin önünü alamadıkları için hafakanlar geçirirler.

Bizler, geleceğin dünyasında herkese kucak açmak, insanlar arasında diyalog köprüleri kurmak, paylaşma duygusunu her yere hâkim kılmak, bir sulh ve hoşgörü atmosferi tesis etmek istiyoruz. İstiyoruz ama şunu da unutmuyoruz: Bunlar, güçlü ordularla, büyük organizasyonlarla başarılabilecek işler değildir. Bunları gerçekleştirecek olan Allah'tır. Öte yandan hepimiz sıradan insanlarız. Hiçbir iddiamız yok. En büyük kredimiz, Allah'a karşı aczimizin, fakrımızın farkında olmamız. Bizler inanıyoruz ki, Allah bazen büyüklüğünü gösterme adına çok küçük şeylerden çok büyük neticeler çıkarır. Bunun tabii hâdiselerde olduğu gibi sosyal hayatta da sayısız örnekleri vardır. Koskocaman kâinatları küçücük partiküllerden yaratan, zayıf ve yumuşak köklere sert kayaları parçalatan

Allah, bazen küçük bir insanın yaptığı işi dünyaya mâl eder. Aynen öyle de bir bakarsınız, bizim minnacık gayret ve himmetlerimizden baş döndürücü güzellikler meydana getirmiş.

Kendini Nazara Verme Marazı

Bir kere daha hatırlatalım ki bütün bunlar, Cenab-ı Hakk'ın sevkiyle olan şeylerdir. Dolayısıyla bunları Mün'im-i Hakiki'den gelen nimetler olarak görmeli, nail olunan bu nimetleri birer ikram-ı ilahî olarak değerlendirmeli ve meseleye sevk-i ilahî nazarıyla bakmalıyız. Bizi tevhitte uzaklaştıracak, Allah'tan koparacak tüm mülahazaları elimizin tersiyle itmeliyiz. Aksi takdirde farkına vararak veya varmayarak kendimizi nazara verir, ortaya çıkan güzellikleri kendi karihamıza, kendi kabiliyetimize, kendi başarılarımıza bağlarız. Bazen tavırlarımızla, bazen sözlerimizle, bazen mimiklerimizle kendimizi ifade eder, her şeyin merkezine kendimizi oturturuz. Yaptığımız işlerden bir iki misal vermek için sürekli fırsat kollar ve olup biten şeylerin bize atfedilmesini sağlamaya çalışırız. Diyelim ki inkişaf etmiş hizmetlerden bahsediliyor. Söz kendi alanımızla ilgili işlere geldiğinde hemen orada öksürür, boğazımızı temizler ve bir şekilde dikkatleri üzerimize çekmeye çalışırız. Hatta bazen kendimizi nazara verme adına daha ustaca yollara başvururuz. Nazarları meşgul olduğumuz sahaya çeker ve “Şunlar şunlar yapılıyor.” deriz. Nasıl olsa orada bulunanlar da bu işlerin kimin tarafından yapıldığından haberdardır. Dolayısıyla takdir ve iltifatların yöneleceği yer bellidir. Bu da şeytanın ayrı bir oyunudur. Şeytan ve nefsin bu tür oyunlarına gelmek, nimetlerin kesilmesine sebep olur.

Kendini ifade etme, önde gözükmek, takdir ve iltifat arzusu insan tabiatında mevcut zaaflardır. Nefis, her güzel şeyden kendine pay çıkarmak ister. “Hak ve hakikat ifade edilsin ama ben de unutulmayayım.” der. Bir mecmuada iki satırlık yazı yazarak, bir gazetede bir köşe tutarak, bir televizyonda üç beş kelimelik de olsa bir konuşma fırsatı bularak bir şekilde kendini ifade etmek ister. Şeytan da nefsin kendi hesabına değerlendirdiği bu işleri hayra matufmuş gibi gösterebilir. Ona, “Ben de bazı şeyler biliyorum. Bunları neden anlatmayayım ki! Anlatıp neden insanlara faydalı olmayayım ki! Öyleyse bana da bir imkân ve fırsat tanınmalı, ortam hazırlanmalı, yol verilmeli değil mi?” dedirtir. Özellikle insanlarda kıdemle birlikte kendini ifade etme marazı da ortaya çıkar. Buna bir çeşit yaşlılık hastalığı da diyebilirsiniz. Ve bu, kurtulması çok zor bir hastalık-

tır. Bundan uzaklaşmak için sürekli iradenin hakkını vermek gerekir. İnsan, kendi çıkarıyla alâkalı içinde beliren ne kadar mülâhaza varsa bunların hepsine karşı ciddi bir isyan düşüncesiyle karşı koymalıdır. Nefsinin “Ben dedim, ben yaptım, ben başardım...” şeklindeki hırıltılarına karşı kendini “Hayır!” demeye alıştırmalıdır. Bütün “ben”lerin başına bir balyoz indirmeli ve her şeyi Allah’a vermelidir. Dolaylı yollarla, ima ve işaretlerle bile olsa, kendisine ait başarıları gündeme getiren ne kadar laf-ı güzaf varsa şu veya bu şekilde bunların hepsinin hakkından gelmesini bilmelidir.

Nefisle Mücadele

Bir insan, tezkiye-i nefis edememiş (nefsini manevî kirlerden arındıramamış), hakiki tevhide ulaşamamış ve gerçekten Allah’a teslim olmamışsa kendisiyle ilgili mülâhazaların nefsin ve şeytanın telkinleri olabileceğini göz ardı etmemelidir. Dolayısıyla da hayvaniyetten çıkacağı, cismaniyeti bırakacağı âna kadar olup biten her şeye “sevk-i ilahî” deyip nefsinin hırıltılarını iradesiyle bastırmaya çalışmalıdır.

Biz inanıyoruz ki bütün güzellikler Allah’tandır. Piyanonun tuşlarına dokunan biz olsak da piyanoya ses çıkarma kabiliyetini, bize de hareket kabiliyetini veren, bizi oraya yönlendiren ve sesi çıkaran Hazreti Müsebbübü’l-Esbâb’dır. Ne var ki bir kişinin işin başında bütün bunları anlaması, hissetmesi, duyması kolay olmayabilir. Bu itibarla insanın böyle bir şuura ulaşacağı âna kadar iradesini zorlaması ve her meseleyi Allah’a bağlaması çok önemlidir. Temrin yapa yapa her meseleyi Allah’la irtibatlandırmayı bir alışkanlık, bir tabiat hâline getirirse, bırakın kendisinin yapmasından, bir başkasının meseleleri ona bağlamasından bile tiksinti duyacaktır.

Bütün bunları aşabilme, nefsin bu tür oyun ve hilelerinin üstesinden gelebilme ise marifetullahı, Allah’la münasebetteki derinliğe bağlıdır. Zira böyle bir derinliğe ulaşan insan, fiiller âleminde cereyan eden bütün işleri esmâ-i ilahiyyenin tezahürlerinden ibaret görecektir. Bu konuda daha da ileri giden biri, “Bütün bunlar sıfât-ı sübhaniyyenin tecellilerinden ibaret.” diyecektir. Bunun bir sonraki adımı ise sıfât ve esmânın da hafızadan silinip gitmesi ve maddî dünyada cereyan eden her şeyin ‘itibârât ve şe’n-i rububiyetin’ gereği olarak görülmesidir. Ne var ki böyle bir ufka ulaşmak hiç de kolay değildir. Ciddi bir mücahede ve mücadele ister.

İşte insan böyle bir ufka ulaşınca, bu konuda gerçek tevhid ve ihlası kazanıncaya kadar kendini biraz zorlamalı, belki kendi iradesine terettüp eden şeyleri bile görmezden gelmelidir. Mazhar olunan nimetlere dışarıda bir fail aramak suretiyle nimetin kaynağına onu kurutacak civa akıt-mamalıdır. Bilakis onları gerçek sahibinden bilmeli, şükür ve hamd ile Allah'a yönelmelidir. Tâ ki nimetler kesintiye uğramadan devam edip gitsin. Tıpkı zezem kuyusu gibi çektikçe altından su fişkırp dursun. Milyonlarca insan ondan su içse, ihtiyacını görse de kaynağı kurumasin. Nasıl kurur ki! Onun membaı, hazineleri “*la tenfed*” olan (hiç tükenme-yen) Allah'ın elindedir.

TEBLİĞDE ÜSLUP PROBLEMİ

Her mümin donanım ve kabiliyeti, imkân ve konumu ölçüsünde dinini anlatmakla yükümlüdür. Ancak Kur'ân ve Sünnet'i sathî olarak bilmek, dini doğru anlatma adına tek başına yeterli olmuyor. Bu önemli misyonu eda etme adına yapılması gerekenler noktasında başta çok iyi bir plan ve projenin olması, neyin nasıl yapılacağına çok iyi belirlenmesi gerekiyor. Ne yazık ki günümüz Müslümanlarının birçoğu tebliğ ve irşatta doğru bir usul takip edemediğinden insanları kendilerinden uzaklaştırıyor, hatta dinden nefret ettiriyorlar. Hâlbuki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), **يَسِّرُوا وَلَا تَعَسِّرُوا وَبَشِّرُوا وَلَا تَنْفَرُوا** “*Müjdeleyin nefret ettirmeyin, kolaylaştırın zorlaştırmayın.*” buyuruyor.⁷³ Dinin meselelerini zor göstermemek, insanların nazarında onları yaşanmaz bir şey gibi lanse etmemek, kimseyi ürkütmemek ve dinden kaçırmamak gerekir.

Din-i mübîn-i İslam “*yüsr*” yani kolaylık üzere vazedilmiştir; fitratları ve karakterleri gözetmeden, dini şiddetlendiren ve ağırlaştıran kimse, onun ruhuna aykırı bir iş yapmış olur. Kolaylık üzere bina edilmiş ve müsamaha dayalı gelmiş bu dini zorlaştırmamak ve ondan nefret ettirmemek; bilakis onun yaşanabilir olduğunu göstermek ve sevdirmek, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) emridir. Halis mümin, insanları neyin kaçırıp, neyin çekeceğini çok iyi hesaplamalı ve her zaman şefkat ve mülayemetle gönülleri kazanmaya çalışmalıdır.

Dinden Soğutanlar

Maalesef günümüzde niceleri, kabalık ve sertlikleriyle insanlarla dinin arasına giriyor. Nerede ne söyleyeceklerini bilemediklerinden, kime karşı nasıl davranılması gerektiğini doğru tayin edemediklerinden insanlarda dinî değerlere karşı antipati uyandırıyor.

Müslümanların Allah Resûlü'nün takip ettiği usulü yeterince takip etmemeleri, meseleleri makul ve yumuşak bir üslupla sunmamaları şimdiye kadar bize çok pahalıya mâl oldu. Pek çok kimse bu yüzden dinden soğudu, mabetten uzaklaştı. Meselelerimizi, balyozla kafalarına vuruyor

gibi kabalıkla ve huşunetle arz ettiğimizden ötürü bizden ürktüler, kaçtılar. Yanlış usul ve üslubumuzla insanların ümitlerini kırdık. Hatalarını yüzlerine vurarak, onlara liyakatsiz olduklarını söyleyerek, dini onlara zor göstererek Allah'la kullarının arasına girdik. Çok basit hatalarımız yüzünden ağır faturalar ödemek zorunda kaldık.

Şu tür ifadeleri hepimiz duymuşuzdur: “Bir kere bayram namazına gittim, gitmez olaydım.” Veya nicelelerinin imam yüzünden camiden uzaklaştığına şahit olmuşuzdur. Nice vaiz, sözleriyle insanları kaçırmıştır. Demek ki baltayı taşa vuruyoruz. Kim bilir insanları dinden soğutan ne olumsuz şeyler konuşuyoruz. Siz ömründe bir kere camiye gelmiş insana, “Bütün sene hiç camiye gelme, cumaları bile kılma, sonra da kalk bir bayram namazıyla Allah'ın seni affedeceğini bekle, daha çok beklersin!” dersiniz o da “Şu hâlde ben beyhude gelmişim.” düşüncesine kapılır ve bir daha gelmez. Oysaki bir irşat erine düşen vazife, söz ve tavırlarıyla böyle birine destek olmak, onun elinden tutmak, bir kere geldikten sonra bir daha camiden ayağını kesmesine fırsat vermemektir.

Bize gelmiş, kapımıza dayanmış bu kimseler, belki bizi bir merdiven, bir asansör gibi kullanıp hakikate yükseleceklerdi. Söz, beyan, tavır, davranış, hâl ve temsilimizi bir yönüyle rehber yaparak ulaşmaları gerekli olan yere ulaşacaklardı. Ama gördükleri, duydukları şeylerle, tavır ve davranışlarımızla onları ürktüp, korkutarak dinden uzaklaştırdık, nefret ettirdik. Oysaki bize düşen vazife tebşirdi (müjdelemek), tenfir (nefret ettirmek) değil! Özellikle yolun başındaki bir kimseye meseleyi kolay ve yaşanabilir göstermezseniz onu ürktür, kaçırsınız. Elden geldiğince meseleyi şahıslara göre izah edip, zorlaştırmamak, yaşanabilirlik esprisi içinde götürmek gerekir. İnsanlara en güzel hakikatleri bile anlatacak, onları Cennet'e götüren roketlere, peyklere, uçaklara bile bindirecek olsanız yine de bu işi makuliyet ve yumuşaklık içinde yapmalısınız. Yoksa sizden kaçarlara ve neticede dinden uzaklaşmış olurlar. Dolayısıyla da dalalete düşer, gayyalara yuvarlanırlar.

Nasıl olduysa sertlik ve huşunet kültürümüzün bir parçası olmuş. Kur'ân kurslarında, mektep ve medreselerde şiddet ve dayak yer etmiş. Eli sopalı hoca figürü normal hâlde gelmiş. Yanında uzunca bir sopa olmazsa sanki hocalığı eksik kalacak zannedilmiş. Fakat yediği dayaktan ötürü camiden kaçan, Kur'ân'dan soğuyan, dinle arasına mesafe koyan insanların sayısı hiç de az değildir. Şahsen ben, tabiatım itibarıyla şiddet ve hidetten çok rahatsız olur, böyle bir muameleyle karşılaşacak olsam o gün

dersime çalışmazdım. Aslında çoğu insan böyledir. Kimse ekşi surat görmeyi, hakarete uğramayı, şiddete maruz kalmayı istemez. Bu tür sertlikler insanları kaçıtır. Fakat ne acıdır ki “Sopa Cennet’ten çıkmıştır.” diyerek bir de dayağı kutsallaştırmışız. Ne işi var sopanın Cennet’te! Sopa Cennet’in semtine bile uğramamıştır. Cennet’te sevgi vardır, kucaklama vardır, af ve merhamet vardır. Allah, Cennet’te insanların içlerindeki her tür gıllugışı , kin ve nefreti, tasa ve hüznü silip atacaktır. Dolayısıyla bütün bunlar toplumun yanlış telakkileridir, usul-üslup hatalarıdır, Allah’la kullarının arasına girmez. Neylersiniz ki bu yanlışların düzeltilmesi kolay değil.

Dini Sevdirmede Nebevî Yöntem

İrşat ve tebliğ dinde çok önemli bir esastır, peygamber mesleğidir. Bu yüzden tüm müminlerin bu konuda ellerinden geleni yapmaları gerekir. Fakat şunu unutmamak gerekir ki tebliğ ve irşadı emreden din olduğu gibi, onun nasıl yapılacağını bize talim eden de odur. Kur’ân’ın altın hakikatleri, Efendimiz’in nurefşan beyanları varken onları bir kenara bırakarak biz kendi heva ve hevesimize göre stratejiler geliştiremeyiz. Allah Resûlü’nün yol ve yöntemine aykırı hareket ettiğimiz takdirde farkına varmadan insanları O’ndan uzaklaştırırız. Niyetimiz her ne olursa olsun, üslubumuz bozuk, usulümüz yanlış olduğu sürece maksadımızın aksiyle tokat yeriz.

Bu mevzuda takip edilmesi gereken, Hz. Ruh-u Seyyidi’l-Enâm’ın yoludur. Nitekim O (aleyhi’s-selam) hiç kimseyi küstürmeden, ürkütmeden, mükellefiyetleri yirmi üç seneye yayarak, teker teker herkesi rehabilite ederek, belki işin en ağırını bile bir gün seve seve, candan, yürekten yapabilecek hâle getirdi. O terbiye ile Ebû Bekirler, Ömerler, Osmanlar, Aliler, Aşere-i Mübeşşereler, sahabe-i kiramlar, hatta o insanların arkasında yerlerini alan tâbiin-i fihamlar, tebe-i tâbiinler yetiştirdi. Onlar öyle nebevî ahlak ile ahlaklandılar ki dinin en küçük meselesinden bile taviz vermez hâle geldiler. Küfür sıfatlarına karşı sağlam tavır içinde dimdik durdular. Yeryüzünden Allah’ı inkârı silip bütün gönüllerin Allah’la buluşması için ellerinden gelen her şeyi yaptılar ve neticede nicelerini hakla ve hakikatle tanıştırdılar. Dolayısıyla tebliğ ve irşat alanında yaşanan problemin çözümü ancak Muhammedî yolla olur.

Esasında Kur’ân ve Sünnet’te irşat adına kullanabileceğimiz o kadar çok malzeme ve argüman var ki! Önemli olan, bunlardan hangisinin

kime hitaben kullanılacağını doğru tespit edebilmektir. Günümüzde bazı Müslümanlar bunu bilemediklerinden ve mevcut argümanları yerinde kullanmadıklarından dolayı dinî değerlere karşı nefret duyulmasına sebep oluyorlar. Hâlbuki dinin her bir meselesinin imrendirici ve özendirici bir üslupla arz edilmesi çok önemlidir. Din, her yönüyle müttekâmil bir hüviyete sahiptir. Onda hiçbir eksik ve kusur söz konusu değildir. Burada bize düşen vazife, tebliğ ve irşat adına en uygun üslubu yakalamak, söz ve tavırlarımızla insanlara dinin güzelliklerini gösterebilmek, tabiri caizse dine karşı onların iştahasını kabartabilmektir.

Hastalık Yok, Hasta Var

Dinin güzellikleri anlatılırken şahısların fitratları nazar-ı itibara alınarak herkes için en uygun üslup seçilmeli ve kişiye ve duruma göre farklı argümanlar kullanılmalıdır. Aksi hâlde, dine çağırma ile dinden kaçırma öyle birbirine karışır; Sonsuz Nur'a koşması beklenenler O'ndan o denli uzaklaşır ki, onları bir daha bu yoldan çevirmek mümkün olmayabilir. Bu itibarla, usulün başı olan "Lâ ilahe illallah Muhammedün Resûlullah" hakikati anlatılırken dahi belli bir üslup takip edilmelidir ki istenmeyen neticeler hâsıl olmasın.

Doktorların enfes bir sözü vardır: "Hastalık yok, hasta vardır." Bu, hastalığı kabul etmeme demek değildir. Fakat her hastanın hastalığı farklıdır. Bu yüzden herhangi bir hastalık ele alınırken mutlaka hastanın durumunun göz önünde bulundurulması ve buna göre tedaviye girişilmesi gerekir. Tebliğ ve irşatta üslup meselesi de bundan farklı değildir. Muhataplardan her birinin, genel karakteri ve yetiştiği kültür ortamı itibarıyla çok iyi okunması ve onlara muamele ederken bunların mutlaka göz önünde bulundurulması gerekir. Birinde işe yarayan bir usulün bir başkasında yarayacağını garanti yoktur. Biri için faydalı olan bir metot, bir başkasında tepkiye sebep olabilir.

Tebliğ ve irşatta asıl olan, marufu (iyilikleri, iyilik düşüncesini) bütün güzelliğiyle vicdanlara duyurmak ve münkere (kötülöklere, kötölük düşüncesine) karşı da insanlarda tiksinti hâsıl etmektir. Farklı bir tabirle, insanları eğriliklerden, eğri büğrü yollarda yürümekten kurtarmaktır. Sizin söz ve tavırlarınız onların eğriliklerini düzeltmiyor, bilakis onlarda yeni eğrilikler hâsıl ediyorsa siz dine hizmet etmiyorsunuz, zarar veriyorsunuz demektir. Söz gelimi birine sizin bir şey anlatmanız onda tepkiye sebep olacaksa, onu bir başkasıyla muhatap etmelisiniz. Bu yüzden Hz.

Pîr, “*Bir başkasına anlattırmak hoşunuza gitsin.*” diyor. Sözlerimizle, tavır ve davranışlarımızla kimseyi küstürmeye, kaçırmaya hakkımız yok. Doğru olmak ve doğruyu bilmek çok önemli; fakat doğrunun da doğru şekilde ifade edilmesi, hatta belki bazen söylenmemesi, vakt-i merhununun beklenmesi gerekebilir. Yine Hz. Pîr’in dediği gibi, insanın her söylediği doğru olmalıdır. Fakat her doğruyu söylemek de doğru değildir.⁷⁴

Maalesef çokları bu tür olumsuzlukların kurbanı oluyor. Eskiden bir hoca diğer bir hocayla karşılaştığında, “Kaç kişinin katilisin?” diye sorarmış. Yani, “Senin yüzünden kaç insan bu ilim ve irfan yuvasından uzaklaştı, kendi hayatına kastetti ve mahvolup gitti?” dermiş. Bizim vazifemiz, Allah’la insanlar arasındaki engelleri bertaraf ederek o müthiş buluşmayı sağlamaktır. Vazifemiz bu iken, eğer üsluptaki hatalarımız, hiddet ve şiddetimiz, iş bilmezliğimiz yüzünden Allah’ın kullarını Allah’tan kaçırırsak hesabımız ağır olur. Üslubumuz, insanları dine celbedici, cezbedici olmalı. Hak ve hakikatin, bizim yarım yamalak üslubumuza, nadanlığa, küstahlığa, sertlik ve kabalığa tahammülü yoktur.

---

⁷³ Buhârî, *ilim* 11, *edeb* 80; Müslim, *cihâd* 8..

⁷⁴ Bkz.: Bediüzzânan, *Mektubât*, s. 300 (Yirmi İkinci Mektup (Dördüncü Vecih))

KARDEŞLİK RUHUNUN TESİSİ

Soru: Aynı hedefe doğru yürüyen insanların sahip oldukları farklı duygu ve düşüncelerin ihtilaf sebebi olmaması için nelere dikkat edilmelidir?

Cevap: Öncelikle soruda da işaret edilen bir hususun üzerinde durulması faydalı olacaktır. İnsanın bir gaye-i hayalinin (idealinin) olması ve hayatını bir amaç doğrultusunda yaşaması çok önemlidir. Hedeflenen şeyin de çok iyi belirlenmesi gerekir. Allah'ın dininin dört bir yana duyurulması uğrunda yola çıkan bir insan nasıl bir yola girdiğini, bu yolun hususiyetlerini, onu nereye ulaştıracağını baştan çok iyi kavramalıdır. Hatta meseleyi sadece bir aklî kabule bağlamakla da yetinmemeli, kalbinin, hislerinin, latifelerinin de aklıyla aynı istikamette yol almasına özen göstermelidir. Bütün benliğiyle gaye-i hayaline kilitlenmeli ve sürekli bu istikamette hareket etmelidir.

Ortak Paydalar

Bir davaya omuz veren insanlar, yürüdükleri yolu doğru belirlemiş, hedeflerini doğru tayin etmiş ve yürüdükleri yolda el ve gönül birliğini sağlayabilmişlerse sahip oldukları pek çok fasl-ı müşterek (ortak payda) var demektir. Unutmamak gerekir ki; insanlar ne kadar çok fasl-ı müşterekle sahipse ve bunun da ne kadar çok farkındalarsa onların uzlaşıp anlaşmaları da o kadar kolay olur. Bu sebeptendir ki Bediüzzaman Hazretleri, "Uhuvvet Risalesi"nde müminler arasındaki ortak noktalara dikkat çekmiş ve bunların en önemlilerini tek tek saymıştır. Bu, üzerinde ciddi durulması gerekli olan bir konudur. Fasl-ı müştereklerin çok iyi belirlenmesine, detaylandırılmasına, doğru anlatılmasına ve hazmedilmesinin sağlanmasına şiddetle ihtiyaç vardır. Mesela Müslümanlar arasında vifak ve ittifakı sağlamak için sadece Müslümanlık ortak paydasından bahsetmek herkes için yeterli olmayabilir. Meselenin daha da detaylandırılması, açılması, duygu ve düşüncelere mâl edilmesi gerekir. Üstad Bediüzzaman Hazretleri, şu ifadeleriyle bize böyle bir ufuk gösteriyor: "Her ikini-

zin Hâlıkınız bir, Mâlikiniz bir, Mâbudunuz bir, Râzıkınız bir... Bir, bir, bine kadar bir, bir. Hem Peygamberiniz bir, dininiz bir, kıbleniz bir... Bir, bir, yüze kadar bir, bir. Sonra köyünüz bir, devletiniz bir, memleketiniz bir... ona kadar bir, bir.”⁷⁵

Burada kullanılan on, yüz, bin gibi miktarlarla anlatılmak istenen, miktar değil, keyfiyettir. Hz. Pîr, bunlarla, ortaya koyduğu müşterek noktaların önemine dikkat çekiyor. Keyfî (nitelikle ilgili) bir şeyin önemini, kemmî (nicelikle ilgili) bir ifadeyle dile getiriyor. Her şeyi yaratan Allah'ın birliği hakikati, nübüvvet hakikatinden önce geldiği gibi; elbette ki din ve kible birliği de benim mensup olduğum kabile veya aile birliğiyle ölçülemeyecek kadar aşkındır.

Sahip olunan ortak paydalar çok iyi belirlenir, her vesileyle bunların üzerinde durulur ve bunlar zihin ve kalb dünyasına mâl edilirse büyük oranda çatışma ve kavgaların da önüne geçilmiş olur. İnsanınız, her biriminin farklı hassasiyet ve zaaf noktaları var. Mutlaka birilerinin bir kısım sözleri, tavır ve davranışları gözümüze batacak, bizi rahatsız edecektir. Fakat bahsini ettiğimiz fasl-ı müştereklerin insanları birleştirmede, bir arada tutmada öyle güçlü bir etkisi vardır ki bunları nazar-ı itibara alan biri, iradesini de o yönde kullanırsa bütün ayrıştırıcı ve uzaklaştırıcı faktörleri görmezden gelebilir, tolere edebilir. Bir ve beraber olmayı gerektiren ortak paydaların büyüklüğü, çatışma vesilelerini gözünde küçültüp yok edebilir. Böyle biri, “Madem o da benim gibi Allah diyor, Peygamber diyor, aynı kibleye yöneliyor, benimle aynı derdi paylaşıyor, aynı ülkede benim yanı başımda yaşıyor, benimle aynı şeylere sevinip benzer şeylere maruz kalıyor, ne diye onunla aramdaki kardeşliği zedeleyeyim!” diyerek şahsî mizacı itibarıyla hazmedemediği pek çok olumsuzluğu iradesiyle bastırmaya çalışır.

İradenin Hakkını Verme

Ne yaparsak yapalım, bütünüyle ihtilafların önüne geçemeyeceğimizin de bilincinde olmalıyız. Bunun başlıca iki sebebi vardır: *Birincisi*, irşat, tebliğ, hayırhahlık, terbiye herkeste aynı etkiyi göstermeyebilir. Siz insanları yüksek bir mefkûreye inandırmak, rehabilite etmek, onlar arasında insanî duyguları canlandırmak için ne kadar gayret ederseniz edin, mutlaka nefesine ve şeytana uyan birileri çıkacaktır. Vaaz u nasihatleriniz, tebliğ ve irşadınız herkeste aynı etkiyi göstermeyecektir. *İkincisi* de Cenab-ı Hak insanları farklı yaratmış, her bir ferde bambaşka özellikler

lütfetmiştir. Dikkat edilmediği takdirde bu farklılıklar çatışma vesilesine dönüşebilir. Bununla birlikte biz, bize düşeni yapmalı ve insanları, insanî olmayan, insana yakışmayan tavır ve davranışlardan uzak tutma adına gayret göstermeliyiz. Saldırmanın, kavga etmenin, birbirini boynuzlamanın, ısırmanın, başkalarının hakkını elinden almanın insana yakışmadığını anlatmalıyız. Onların hayvaniyetten çıkmaları, cismaniyeti bırakmaları, kalb ve ruhun hayat derecelerine yükselmeleri adına elimizden geleni yapmalıyız.

Allah murat buyursaydı herkesi aynı meşrepte, aynı mizaçta yaratırdı. Dolayısıyla herkesin duygu ve düşünceleri aynı olurdu ve kimse kimseyle kavga da etmezdi. Ne var ki bu takdirde iradeye iş kalmazdı. Oysaki Cennet'e girmek, –şart-ı adi planında– Allah'ın iradeye bir lütfudur. İman etme, İslamiyet'i kavrama, ihsan şuuruna erme gibi mazhariyetlerin hepsi, Allah'ın iradeye lütfettiği güzelliklerdir. Allah, insanı iradesiyle başka mahluklardan ayırmıştır. Hatta insan, iradesini kullanma açısından meleklerden bile ayrılır. Zira meleklerde ya bizdeki mânâda bir irade yoktur ya da onların iradeleri yalnızca Cenab-ı Hakk'ın emrettiği şeylere karşı arzu duyacak mahiyette yaratılmıştır.

İşte irade ve tercih sahibi kılınmasıyla başka mahluklardan ayrılan insana düşen vazife, başkalarıyla vifak ve ittifak içerisinde hareket etme adına iradesinin hakkını vermektir. Asıl mesele, bir yolda yürürken, bir hedefe doğru ilerlerken bunu hır güre çıkarmadan yapabilmektir. Bizim gibi düşünmeyen, bizim gibi hareket etmeyen, duygu ve düşüncelerinde bize ters düşen kimselerle uyum içinde olabilmektir. Evet, bazı insanlar sinir sistemimizle oynayabilir. Onların hâl ve hareketleri, duygu ve düşünceleri bize ters gelebilir. Bazılarının yürüyüşünden, gülüşünden ve hatta mimiklerinden bile rahatsız olabiliriz. Ne var ki Allah bize bu tür olumsuz duygularımızın üstesinden gelebilmek için irade gibi çok önemli bir silah vermiştir. Onu yerinde kullanmasını bilirsek, bu tür negatif duygu ve düşüncelerin tesirinde kalmaz, tavır ve davranışlarımıza yansımaya müsaade etmeyiz. Hatta belki de bir süre sonra bize çirkin ve sevimsiz gelen şeyleri iyi ve güzel görmeye başlarız.

Bakış Zaviyesi

Dikkat edilecek olursa insanların asabına dokunan tavır ve davranışların büyük çoğunluğunun dinin yasakladığı hususlardan olmadığı görülür. Bu durum, belki çoğu zaman bizim sübjektif değerlendirmelerimizin bir

sonucudur ve alışkanlıklarımızla, bakış açımızla ilgilidir. Negatif düşünen, çevresine negatif bakan bir insanın gözünde herkes problem hâline gelebilir. Böyle bir kişi mutlaka herkesin eleştireceği, rahatsız olacağı bir davranışını bulur. Kiminin konuşmasından, kiminin el ayak hareketinden, kiminin iş yapma tarzından, kiminin bir başka tavrından rahatsız olur.

Bediüzzaman'ın çok enfes bir sözü vardır: “Güzel gören güzel düşünür, güzel düşünen hayatından lezzet alır.”⁷⁶ Meseleye tersinden bakacak olursak, olumsuz düşünen, olup biten şeylerin hep çirkin taraflarını gören, küçücük şeyleri problem hâline getiren bir insan da hayatı kendi adına acılaştırır. Hemen her meselede yalnızca kendi sübjektif kıstaslarına dayandığı için gördüğü, duyduğu şeylerden rahatsız olur, dahası bunları rahatsız olunacak birer tavır ve davranış olarak kabul eder, sürekli bunlarla oturur, kalkar ve böylece kendi adına hayatı yaşanmaz hâle getirir. İnsan kendini güzel düşünmeye, güzel görmeye alıştırsa bir süre sonra olumsuz şeylerin körü hâline gelir. Farklı mizaçlar, meşrepler, mezhepler onu rahatsız etmez olur. Fakat bir kere daha ifade etmeliyim ki bu, iradenin hakkını vermeye, insanın kendini biraz zorlamasına bağlıdır.

Cennet Yolunun Zorluklarına Katlanma

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde Cennet'in “mekârih”le, yani nefsin hoşuna gitmeyen şeylerle kuşatıldığını haber veriyor.⁷⁷ Demek ki Cennet yolunda yürürken hoşumuza gitmeyen zorluklarla karşılaşacağız. Kemal-i hassasiyetle ibadetleri yerine getirme, haramlara karşı mesafeli durma gibi şeyler nefse ağır geldiği gibi, beraber yol yürüdüğümüz arkadaşlara gerektiğinde tahammül etme, onların eza ve cefalarına katlanma da Cennet yolunun zorluklarındandır. Bu zorlukların üstesinden gelme, imanda derinleşmeye ve İslam ahlakıyla ahlaklanmaya bağlıdır. Cahiliye’de birbirini yiyen, boğazlayan insanlar daha sonra sarmaş dolaş olmuştur. Bunun sebebi, onların Kur’ânî ve İslamî ahlakla ahlaklanmalarıdır. Hiç şüphesiz sahabe içinde de çok farklı mizaçlar vardı. Mesela Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer çok farklı tabiatlara sahipti. Hz. Ebû Zerr’in mizacı, Hz. Osman’ın mizacına uymazdı. Fakat bütün bu huy ve mizaç farklılıklarına rağmen onlar aralarında destansı bir kardeşlik kurmuşlardı, Efendimiz’in beyanıyla, bir binanın tuğlaları gibi birbirlerine sımsıkı kenetlenmişlerdi.⁷⁸ Yer yer aralarında tatsız

bazı hâdiseler yaşanmışsa da hemen bunu tatlıya bağlamasını bilmişlerdi. Zira o toplumun üyeleri, vahyi çok iyi hazmettiği için birer irade kahramanı hâline gelmişti.

Biz de imanı, İslam'ı, ihsanı fitratımızın bir derinliği hâline getirebilirsek tabiatımızdaki sivrilikler, sahip olduğumuz olumsuz duygular yavaş yavaş rötuşlanacaktır. O güne kadar problem gördüğümüz şeylerin gerçekte problem olmadığını anlayacağız. Allah'ın her bir insanı ayrı tabiat ve mizaçta yaratmasının esprisini kavrayacağız. Başkalarının tavır ve davranışlarını değerlendirmede kendi sübjektif kıstaslarımızı değil, dinin kıstaslarını ölçü alacağız.

Şunu unutmamak gerekir ki; insanoğlu, tabiatı itibarıyla hata ve günaha açık yaratılmıştır. Onun, nefis ve şeytan gibi iki azılı düşmanı vardır. İnsanın hayatı boyunca istikametten ayrılmayacağına, hiç günah işlemeyeceğine dair bir beklentiye girersek hayal kırıklığı yaşayabiliriz. İnsandan her şey beklenir. Zira o, âlâ-yı illiyyîn (bir yaratılmışın çıkabileceği en yüksek merteye) ile esfel-i sâfilîn (bir yaratılmışın düşebileceği en kötü, en aşağılık durum) arasında çok geniş bir alanda gezinen bir varlıktır. En başta insan realitesini bu şekilde kabul edip insanlarla münasebetleri buna göre kurmak lazımdır.

Hangimiz bu konuda kendimizden emin olabiliriz ki! Veya hangimiz yaptığımız hata ve günahların yüzümüze vurulmasını veya bu sebeple arkadaşlarımızın bizden uzaklaşmasını isteriz? Şunu çok iyi bilmeliyiz ki; bizim âlemden beklediğimiz, âlemin de bizden beklediğidir. Asıl önemli olan da insanlarla; sahip oldukları farklılıklara, yaptıkları hata ve kusurlara rağmen uzlaşıp anlaşmayı bilmek, geçinmenin bir yolunu bulmak ve yaşanan olumsuzlukların birlik ve beraberliği bozmasına asla fırsat vermemektir.

Kardeşlik Ruhü

Özellikle, Allah'ın rızası gibi en yüce mazhariyeti gaye edinmiş ve buna giden yolda insanları O'na çağırma gibi ulvî bir hedefe kilitlenmiş adanmışların, beraber yürüdükleri yol arkadaşlarına karşı çok daha müsama-hakâr ve affedici olmaları gerekir. Buna böyle inananlar, küçük şeyleri büyütmez, problem olmayan şeyleri problem hâline getirmezler. Getirip aralarındaki kardeşliğe zarar vermezler. Hak yolunun bazı zorlukları ve meşakkatleri olduğunu bilir ve bunlara katlanırlar. Allah'ın başarılı kılmasının en büyük vesilesinin birlik ve beraberlik olduğunu bildiklerin-

den, vifak ve ittifaklarını hilaf ve ihtilafa çevirmezler. Çevirip Allah'tan gelen inayetin önünü kesmezler.

Şimdiye kadar aramızda ensar ve muhacirînin arasında teessüs ettiği ölçüde güçlü bir kardeşlik tesis ettiğimiz söylenemez. Buna rağmen ciddi bir kavga ve çatışma yaşamadan yolumuza devam edebilmemiz apaçık bir inayet-i ilahiye'nin var olduğunu gösteriyor. Bu kadarcık kardeşliğe bile Cenab-ı Hak bu ölçüde inayet ve riayetiyle mukabelede bulunuyorsa, kuracağımız samimi ve güçlü bir kardeşlik sayesinde belki yaşanan bu problemler de yaşanmayacak ve kim bilir Cenab-ı Hak ne lütuflarda bulunacak! Bizler de güç ve enerjimizi kendi içimizde yaşanan sıkıntı ve huzursuzlukları tedavi ve telafi etmeye çalışmakla tüketmeyecek, ifa edilen güzel işlerin daha büyük çapta yapılması adına kullanacağız.

İstenilen seviyede bir kardeşlik ruhunun tesis edilebilmesi, hususi olarak ve ısrarla uhuvvet üzerinde durulmasına ve insanların buna motive edilmesine bağlıdır. Ad ve unvanlara, sistem ve işleyişe, bürokrasi ve idareye takılmadan bulunduğumuz her ortamda sürekli iman düşüncesinin, kardeşlik şuurunun, hizmet felsefesinin üzerinde durmalı, bunların ruhlarda bütün yönleriyle inkişaf etmesi istikametinde ceht ve gayret göstermeliyiz. Bu gayreti canlı tutabilecek programlar yapmalı, sistemler geliştirmeli, organizasyonlar kurmalıyız. Bir araya gelmelerimizin temel mevzuu, Allah'la, peygamberle, dinle, imanla alâkalı meseleleri müzakere etmek olmalı. Bu konulara öyle kendimizi vermeliyiz ki bazen sistemin işleyişi adına görüşeceğimiz mevzuları unutmuyoruz. Belki tam kapıdan çıkacakken aklımıza gelmeli ve "Falan yerde beş okul açma imkânı vermişlerdi. Hazır bir araya gelmişken o işi de bir görüşürsek." demeliyiz.

Maalesef biz, önceliklerin sırasını bozduk. Tâli meseleleri 'asıl' zannettik. Şunun iyi bilinmesi gerekir ki; biz, öne çıkarılması gereken meseleleri geri plana atar, geriye çekilmesi gereken meseleleri de birinci gündem hâline getirirsek, çatışma ve kavgalardan kurtulamaz, sıkıntı ve problemlerin üstesinden gelemeyiz. Günümüzde yaşanan bir kısım arızaların arkasında bunlar vardır. Hizmet'in işleyişi adına stratejiler oluşturma, programlar yapma, faaliyetler düzenleme gibi önemli hususlar bile bizim en önemli meselemiz değildir. Bizim için en önemli mesele, kendimiz olarak kalabilmemiz, manevî açıdan beslenmemiz, yeniden kendi derinliğimizi keşfetmemiz, bunlarla sürekli olarak Allah'ın rızasını aramamız, bizi rıza ufkuna taşıyacak hususlarda sabit-kadem olmamızdır.

Her zamanki ifademizle söyleyecek olursak “sohbet-i cânân”dır.

---

⁷⁵ Bediüzzaman, *Mektubat*, s. 298 (Yirmi İkinci Mektup, Birinci Mebhas, İkinci Vecih)

⁷⁶ Bediüzzaman, *Mektubat*, s. 532 (Hakikat Çekirdekleri).

⁷⁷ Buhârî, *rikâk* 28; Müslim, *cennet* 1.

⁷⁸ Bkz.: Buhârî, *salât* 88, *mezâlim* 5, *edeb* 36; Müslim, *birr* 65.

DÜNYA SEVGİSİ

İnsanda sınırsız bir dünya sevgisi vardır. O, hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya bağlanır, sonu gelmez arzu ve heveslerin peşinden koşar. Yaşı ilerlese de ondaki bu duygular azalmaz. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde insanın bu hâlini şöyle anlatır: لَا يَزَالُ قَلْبُ الْكَبِيرِ شَابًا فِي انْتَتَيْنِ فِي حُبِّ الدُّنْيَا وَطُولِ الْأَمَلِ “İnsan yaşlansa bile kalbindeki şu iki duygu hep genç ve dinç kalır: Dünya sevgisi ve tûl-i emel (hurs, tamahkârlık).”⁷⁹

Dünya sevgisi ve tûl-i emel birbirini destekleyen ve besleyen hususlardır. Dünyayı seven insan, hiç ölmeyecekmiş gibi beklentilere girer, hep orada kalacakmış gibi yaşar. Tûl-i emelin başlangıcında da tevehhüm-ü ebediyet (ebediyet vehmi, kuruntusu) vardır. Yani insanın hiç ölmeyecekmiş gibi hissetmesi.

Malum olduğu üzere Bediüzzaman Hazretleri dünyanın üç yüzünden bahsediyor ve onun cismaniyetimize bakan ve gafletimizi tetikleyen yüzünden kaçınmamız gerektiğini ifade ediyor.⁸⁰ Bizi burada ebedî kalacakmış gibi dünyevî beklentiler arkasında koşturan, oyalayan ve Allah’tan alıkoyan da dünyanın nefsimize bakan işte bu yüzüdür. Hazreti Pîr, başka bir yerde de dünyayı şöyle tanımlıyor: “Şu dünya çok gaddardır, mekkârdır. Bir lezzet verse, bin elem takar, çektirir. Bir üzüm yedirse, yüz tokat vurur.”⁸¹ Ne yazık ki günümüz insanı, âhirette elde edilecek şeyleri bu fâni dünyada arıyor, elde etmeye çalışıyor.

Dünyayı Âhirete Tercih Edenler

Dünyanın geçici zevk ve lezzetleri çoklarını aldatıyor. Hususiyle günümüzde bunun çok daha ileri seviyede olduğunu söyleyebiliriz. Bir âyet-i kerimede şöyle buyrulur: الَّذِينَ يَسْتَجِيبُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْأَخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ “Onlar ki bilerek ve isteyerek dünya hayatını âhirete tercih ederler. Allah’ın yolundan alıkoyar ve onu eğri büğrü göstermek isterler. İşte bunlar, doğru yoldan çok uzaklaşmışlar-

*dir!*⁸² Esasında bu âyetin birinci derecede muhatabı, Allah'ı tanımayan, âhirete inanmayan, her şeyi dünyadan ibaret gören inkârcılardır. Bununla birlikte Müslümanların da bu âyetten alacakları önemli dersler vardır.

Âyetin devamında iki husus üzerinde daha duruluyor. Birincisi, insanları Allah yolundan alıkoyma, diğeri de hak yolu eğri büğrü göstermeye çalışma. Demek ki bile bile dünya hayatını tercih eden insan, farkına varmasa da, ciddi bir yara alıyor veya manevî dünyasını tahrip edebilecek bir virüs kapıyor. Böyle bir yara alan veya virüs kapan kimse, zamanla dine ve inananlara karşı tavır almaya başlıyor. Yine Hz. Pîr'in ifadelerine başvuracak olursak, her günah içinde küfre giden bir yol vardır. Kalbe giren her bir günah, kalbde ve ruhta yaralar açıyor.⁸³ Bu açıdan işin başında güzergâhın çok iyi belirlenmesi, dünya-âhiret dengesinin çok iyi kurulması gerekiyor.

Dünyayı asıl hedef ve gerçek sevgili hâline getiren ve dine mesafeli duran bir insan, zamanla öyle bir fasit daireye girer ki kendisi dine mesafeli durduğu gibi başkalarını da Allah yolundan alıkoymaya başlar. İster iradî ister gayr-i iradî olarak, insanların doğru inanca, doğru düşünceye ulaşmasına mâni olur. İkinci olarak da böyle biri dinin ortaya koyduğu dosdoğru yolu, eğri büğrü göstermeye çalışır. Din aleyhinde konuşur, dinin getirdiği değerleri tenkit eder ve insanları dinden saptırmaya çalışır. Böylece en başta girdiği yanlış yol, onu daha büyük yanlışların içine çeker. Azıcık hayalinizi yoklasanız, toplumun içinde gezinseniz, yaşadığınız tecrübeleri gözden geçerseniz günümüzde bu tür şeylerin ne kadar çok yaşandığını görürsünüz. Niceleri yuvarlandığı böyle bir gayyada bocalayıp durmaktadır.

Esasında dünya hayatı bilerek tercih edilecek bir yer değildir. Çünkü akıbeti bellidir. İnsan istese de burada kalamaz. Önünde kabre giden bir yolculuk vardır. Hz. Pîr, tûl-i emel ve tevehhüm-ü ebediyet yüzünden dört elle dünyaya sarılan, varsa da yoksa da dünya diyen kimselerin nasıl bir yanlışta içinde olduklarını şöyle anlatır: “Eyvah, aldandık! Şu dünya hayatını sabit zannettik, o yüzden bütün bütün ziyan ettik. Evet, şu hayat yolculuğu bir uykudur, bir rüya gibi geçti. Şu temelsiz ömür de bir rüzgâr gibi uçar, gider...”⁸⁴

Bugün dünya tüm cazibedar güzellikleriyle insanın önüne açıldığından, çokları ona aldaniyorlar, burada ebedî kalacakmış gibi bir hayat sürüyorlar. Rahat, tenperverlik, yuvaperestlik, yaşama arzusu gibi şeyler insan-

ları dinleri uğruna göstermeleri gereken mücadele azminden uzaklaştırıyor. Niceleri dünyaperestlik belası yüzünden âhiretlerini mahvediyor, kaybediyor. Sadece dünya üzerinde yoğunlaştıklarından, ona teksif-i nazar ettiklerinden, başka bir şey düşünemiyor, başka bir şey göremiyorlar. Görseler de dünya onlara daha cazip görüldüğü için tercihlerini bu istikamette kullanıyorlar. Bu durumdaki insanlar, bu bakış açılarıyla âhiretlerini kaybettikleri gibi, bu dünyalarını da daraltıyor, zindana çeviriyorlar. Aradıkları huzur ve rahatı burada da bulamıyorlar. Bazen dünyaperest insanların hâline hayret ediyorum. Kabir, bizden öncekilerin sedefleşmiş kemikleriyle gözlerinin önünde durduğu, içinde yılanların çıyanların cirit attığı böyle bir enkaza kendilerinin de gireceklerini bildikleri hâlde nasıl oluyor da dünyanın lezzetlerine bu kadar kendilerini kaptırıyorlar? Muhtemelen dünyevî zevklerin verdiği sarhoşluktan ya da bir çeşit hipnoz hâli yaşadıklarından işin hakikatini yeterince idrak edemiyorlar. Yoksa kabirle, ölümlle son bulacak kısacık bir hayata yaşama denmez. Yaşanan böyle bir hayat Cennet bile olsa yine de insanı mutlu etmeye yetmez. Cennet'i Cennet yapan onun sonsuzluğudur, Allah'la irtibatıdır.

İnkârcılar bu konuda bütün bütün aldaniyorlar. Onların yanı sıra bir kısım müminlerin de dünya karşısında başları dönüyor. Hatta kendilerini ulvî bir davaya adanmış insanlar arasında bile bir yere kadar dünyevilik ve sekülerlik hâkim hâle gelebiliyor. Bir bakıyorsunuz, en mütedeyyin insanlar bile plan ve programlarını dünyaya göre yapmaya başlıyorlar. Rahat ve tenperverlik onları esir alabiliyor. Hırs ve tamahlarına yenik düşebiliyorlar. Dolayısıyla inkârcıların içinde yaşayan bu virüs inananlara da bulaşıyor ve manevî yönden onları da hasta ediyor. Bütün yanlış davranışların arkasında bunun olduğu söylenebilir.

Tûl-i Emelden Uzaklaşma Yolları

Dünya sevgisi, dünyaya karşı hırs ve tamah gösterme gibi manevî hastalıkların şerlerinden korunmanın en önemli yolu, Cenab-ı Hak'la münasebetin güçlü tutulmasıdır. İnsan; yaşlandıkça, yaşıyla doğru orantılı olarak O'na yakınlığı artmazsa, kazanma kuşağında kaybedebilir. Eskiden tekke ve zaviyelerde –eskiden diyorum çünkü günümüzde onlar da fonksiyonunu kendilerinden beklenen seviyede eda edemiyor– bu tür virüslere açık tabiatlar terbiye ediliyor ve insanlar, nefsin terbiye edilmesi ve kalbin saflaşıp tertemiz hale gelmesi sayesinde bu tür rahatsız-

lıklardan kurtulma imkânı buluyorlardı. Maalesef günümüzde bu imkân da kalmadı. Çokları hayatlarını dünya peşinde koşarak, nefis hesabına yaşayarak zâyi ediyorlar. Dünya hayatını âhirete tercih etme moda oldu. Herkes harıl harıl dünyanın peşinden koşuyor; dünyalık aparabilme, koparabilme derdinde. Dikkat etmezsek, biz de dünyaya yönelik duygu ve düşüncelerin radyoaktif tesiri altında kalabiliriz. Âhirete ait nimetleri burada tüketebiliriz.

Dünyanın göz kamaştırıcı cazibedar güzelliklerini insanların önüne serdiği ve onları kendi ağına düşürdüğü böyle bir dönemde kararlı durabilmek çok önemlidir. Fakat bu, hiç de kolay değildir. Kayıp düşmelerin çok olduğu bir yerde, ayakları yere sağlam basıyor görünen kimselerin bile çok dikkatli olması gerekir. Bu konuda ciddi bir ceht ü gayret göstermeye ve iradenin hakkını vermeye ihtiyaç var. Kalbimizi din-i mübin-i İslam'da sabit-kadem eylemesi adına Allah'a çok dua etmeliyiz.

Hülasa, insanlar yaşlansalar da içte bulunan dünya sevgisi ve dünyada ebedi yaşama arzusu genç kalmaya devam ediyor, belki daha da artıyor. Bu yüzden, bu tür zararlı duyguları baskı altına alma ve terbiye etme konusunda çok ciddi gayret göstermek gerekiyor. Bunun yolu da; insandaki makam hırsı, dünya tamahı ve yaşama arzusu gibi duygular arttıkça, dünyanın fâniliğini düşünüp kendini sorgulamaktan, Allah'a ve âhirete iştihak duymaktan, ibadet sevgisiyle yaşamaktan ve Allah yolunda hizmet etme duygu ve düşünceleriyle yatıp kalkmaktan geçer. Ancak bu sayededir ki insan ömrünün sonuna kadar istikametini koruyabilir. Sürekli içimizi kontrol etmez, kendimizi muhasebeye çekmez ve Allah yolunda faydalı işler yapmak için kendimizi zorlamazsak, hadiste bahsedilen manevî hastalıkların varlığından haberdar olamaz ve bunların bizi nasıl baş aşağı getireceğini bilemeyiz. Allah Teâlâ, hepimizi kötü akıbetten muhafaza etsin.

---

⁷⁹ Buhârî, *rikak* 5; Müslim, *zekât* 114.

⁸⁰ Bkz.: Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nuriye*, s. 70 (Katrenin Zeyli).

⁸¹ Bediüzzaman, Lem'alar s. 161 (On Yedinci Lem'a, On İkinci Nota), *Mesnevî-i Nuriye*, s. 155 (Zühre, On İkinci Nota).

⁸² İbrahim Sûresi, 14/3.

⁸³ Bediüzzaman, Lem'alar, s. 9 (İkinci Lem'a, Birinci Nükte).

⁸⁴ Bediüzzaman, *Sözler*, s. 227 (On Yedinci Söz, İkinci Makam).

DIRİLİŞİN ESASLARI

“Diriliş” kelimesi, ilk akla gelen mânâsıyla, ölümden sonra yeniden hayata kavuşmaktır. Dolayısıyla da daha ziyade canlı varlıklarla ilgili bir kavramdır. Bunun yanında kelime, yer yer mecazî anlamıyla da karşımıza çıkar. Bir düşüncenin, bir kurumun dirilişi gibi. Kelimenin gerçek ve mecazî anlamının ortak paydası, canlılığını kaybetmiş, hayatî fonksiyonlarını eda edemez hâle gelmiş, bitme noktasına varmış herhangi bir şeyin yeniden eski hâlini kazanması, canlanması, yeni bir hareket ve atılım içerisine girmesidir. İşte bu mânâda biz de iki üç asırdır perişan hâle gelmiş Müslümanların yeniden belini doğrultmasını ifade sadedinde “diriliş” kelimesini kullanıyoruz.

İşin doğrusu; insanın âhirette ayaklarının üzerinde doğrulması ve hakiki anlamıyla bir diriliş yaşaması da buradaki durumuna bağlıdır. Burada böyle bir manevî diriliş yaşamayanın öbür taraftaki dirilişine ‘diriliş’ denmez. İdama mahkûm edilmiş mücrimlerin elleri bağlı bir şekilde darağacına götürülmesi gibi, dünyada işlediği cürümlerin cezasını görmek üzere boynuna vurulan zincirlerle Cehennem’e götürülen bir insanın yeniden kabrinden kalkmasının onun için ifade ettiği şey nedir? İşte bu yönüyle diriliş burada başlar. Burada ruhlarının âbidesini ikame etmek suretiyle mecazî bir dirilişe mazhar olanlar, onu hakikatiyle âhirette yaşayacaklardır. Allah bizi öyle bir ba’su ba’de’l-mevte (dirilişe) mazhar kılsın ve öbür tarafta da gerçek dirilişin neşvesini yaşayacağımız bir hayata uyandırsın!

Hız. Pîr-i Mugân Şem-i Tâbân, “Cismaniyetten çık, hayvaniyeti bırak, kalb ve ruhun derece-i hayatına yüksel!”⁸⁵ şeklindeki sözleriyle dünyadaki bu dirilişin yolunu gösteriyor. Çokları, bu dünyada nefsî arzularının peşinde, cismaniyet yörüngeli bir hayat yaşıyor. Yeme, içme, yatma, gezip eğlenme gibi duygularla oturup kalkıyor. Yani pek çoğunun gözü dünyada. Âdeta insan, ölümsüzmüş gibi dünyadan kâm almak istiyor. Elde ettikleriyle yetinmiyor ve sürekli “daha daha” diyor. Gözünü, bolluk ve nimet içinde yaşayan kimselere dikiyor ve “Ben niçin bu güzellikler-

den mahrum kalayım ki!” diyor. Lüks ve şatafat içinde bir hayat yaşamayı arzuluyor. Bunun adı ‘dünyaperestlik’tir. Ondaki kurtulamayanın bir dirilişe mazhar olması mümkün değildir. İşte bu sebeptendir ki Bediüzzaman Hazretleri bizlere kalb ve ruh ufkunda bir hayat yaşamamanın yolunu gösteriyor.

Kalb ve ruh ufkuna yükselen insan, orada çok farklı ve geniş bir dünya ile karşılaşacaktır. Allah’ın kendisiyle yaptığı anlaşmayı hatırlayacak, “*kalûbela*” sırrını anlayacaktır. Başkaları, böyle bir aht ü misaktan haberlerinin olmadığını söyleyedursunlar, o Cenab-ı Hakk’ın “*elestü birabbiküm*” (Ben sizin rabbiniz değil miyim?) sorusunu da, kendisinin buna verdiği “*belâ*” (Evet, Rabbimizsin.) cevabını da vicdanında duyacaktır. Hâdiselere daha geniş bir perspektifle bakacak, onları daha bütüncül bir nazarla değerlendirecek, tığını sebep-sonuç arasında oynatmak suretiyle çok farklı gerçeğe öreceği ve böylece o, ayrı bir enginliğe ulaşacak, insanca bir hayat yaşamamanın ne demek olduğunu iliklerine kadar hissedecektir. Bütün bunları vicdanında derinlemesine duymayan, yürüdüğü güzergâhın adap erkânına riayet etmeyenlerin dünyada bir diriliş yaşamaları söz konusu değildir. Hz. Pîr böyleleri için şu ifadeleri kullanıyor: “Ey mezar-ı müteharrik (hareket eden mezar) bedbahtlar, gelen neslin kapısında durmayınız. Mezar sizi bekliyor, çekiliniz. Tâ ki, hakikat-i İslamiyeyi hakkıyla kâinat üzerinde temevvücsâz edecek (dalgalandıracak) olan nesl-i cedit gelsin!”⁸⁶

Ayrıca o, “Ümitvar olunuz. Şu istikbal inkılâbı içinde, en yüksek gür sada İslam’ın sadası olacaktır!”⁸⁷ sözleriyle de gelecekte bir dirilişin yaşanacağını müjdeliyor. Burada başkalarını görmezden gelme, kınama, hafife alma yoktur. Zira Bediüzzaman, başka bütün sedaların kesileceğini, İslam’ın sesinin bütün sesleri boğacağını söylemiyor. Bilakis en yüksek ve gür sesin İslam’ın sesi olacağını ifade ediyor. Demek ki daha başka sesler de duyulmaya devam edecek ama İslam’ın sesi onlar içinde fark edilecek, öne çıkacak, yükselecektir. İnsanlar başlarını kaldırıp ona baktıklarında, “Şimdiye kadar şurada burada beyhude dolaşmışız. Meğer aradığımız ses ve soluk buradaymış.” diyecek; ruh ve vicdanlarının aradığı ses ve soluğu bulacaklardır.

Böyle bir dirilişin yaşanabilmesi için inananlar kalıplardan ve şekillerden sıyrılarak ruh ve mânâyâ yönelmeli, teşriî ve tekvinî emirler üzerinde yapacakları detaylı araştırmalarla inandıkları esaslarda yakîn ufkuna ulaşmalıdırlar. Üstat Necip Fazıl’ın ifadesiyle, eşya ve hâdiseleri

hallaç pamuğu gibi atarak, analiz ve sentezler yaparak yeni yeni mânâ hüzmeleri, bal petekleri elde etmelidirler. Marifet yolculuklarını doyma bilmeyen bir iştahla sürdürmeli, sürekli imanlarını derinleştirmeli ve ihsan ufkunu ihraz etmeye çalışmalıdırlar. Yani Allah'ı görüyor veya O'nun tarafından görülüyor olma mülahazasıyla yaşayıp hayatlarını buna göre tanzim etmelidirler. Aksi takdirde eğrilikten, büğrülükten sıyrılmaları, müstakimce hareket etmeleri çok zordur. Maalesef günümüzde böyle bir iman, ihlas, yakın ve ihsan ufku yakalanamadığından çokları, dünyanın cazibesine kapılıp gidiyor. Villalarda, yatlarda keyif sürme, parmakla gösterilen biri hâline gelme, makam ve koltuklara bağlı yaşama gibi Allah belası gaileler sarmalı içinde bir ömür geçiriyorlar.

Allah'ı görüyor gibi yaşayan, en azından O'nun tarafından görülüyor olma mülahazasıyla hareket eden bir insanın gözünden bütün 'görme ve görülmeler' silinir gider. Böyle biri Allah için başlar, Allah için işler, Allah için verir, Allah için alır... Hâsılı bütün tavır ve davranışlarında O'nun rızasını gözetir. Duygu ve düşünce dünyası itibarıyla ihsan şuuruna ulaşan bir insanın amellerinde de ihlas ve rıza-yı ilahî olur. İhlasa eren ve rıza hedefinde yürüyen biri, hayatının her saniyesini nurlandırmış, pırıl pırıl hâle getirmiştir.

Tekrar başa dönecek olursak, işin başı iman-ı billah'tır, yani Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmektir. Fakat iman sathi olarak kalmamalıdır. İnsan, imanını o kadar güçlendirmelidir ki matematiksel kesinliğin üstünde bir kabulle, aksine ihtimal vermeyecek şekilde Allah'ın varlığını kabul etmelidir. Allah'a ve diğer iman esaslarına en küçük bir şüpheye bile meydan vermeden inanmalıdır. Buna imanda iz'ana ulaşma, yani onu bütünüyle içe sindirme de diyebiliriz. Kur'ân, imandan bahsettiği çoğu yerde hemen arkasından salih amele vurgu yapar. Salih ameli âdeta imanın bir gereği gibi arz eder. Dolayısıyla samimi bir mümin, Allah'a sağlam inanmanın yanında, her tür şirk, riya ve ucubdan salim, Allah'ın rızasından başka hiçbir mülahazanın içine girmediği, saf, katışıksız, arızasız, kusursuz ameller ortaya koymalıdır. Yani tüm ibadet ü taatini ihlas yörüngesinde götürmelidir.

Süreklilik arz eden böyle bir iman ve ibadet hayatı muhabbetullahı beraberinde getirecektir. Hayatlarını iman ve ibadet derinlikli yaşayan müminler, Allah'ı deli gibi seveceklerdir. Bu ise *"iştiyak-ı likaullah"*ı (Allah'a kavuşma aşk ve iştiyakını) netice verecektir. Bizim hedefimiz, talip olmamız gereken şey de işte bu zirvedir. Onu elde etme adına ne kadar

dua dua Allah'a yalvarsak değer. Kişinin kıymeti, talebinin kıymeti ölçüsündedir. Cenab-ı Hakk'ın rıza ve rıdvanını talep eden biri, kıymetler üstü bir kıymete ulaşır. Fakat insan zirveye talip olurken kendisini oraya ulaştıracak yolları ve köprüleri göz ardı etmemeli, öncelikle tek tek bunları kat etmeye, geçmeye çalışmalıdır.

Maalesef dinin ruhu öldürüldü. Aşkımız, heyecanımız çalındı. Biz bizden uzaklaştırıldık. Din, mevcut sistemlerin, siyasi iradelerin vesayetine sokuldu ve üç beş kuruluşluk dünya menfaatine kurban edildi. Geriye sadece şekil Müslümanlığı kaldı; şekil Müslümanlığıyla teselli olduk. Kaldı ki şeklî olarak dahi olsa ibadetlerimiz ne seviyede, o bile tartışılır. Başka bir iş çıktığında acaba ibadetlerimizi feda ediyor, onlardan taviz veriyor muyuz? Önemli bir kısım işler yapıyoruz bahanesi ve vehmiyle acaba evrad u ezkârı terk ediyor muyuz? Rabbimizi deli gibi sevmeyince O'nu başkalarına nasıl sevdireceğiz? Biz O'nun yolunda olmazsak başkalarını nasıl O'nun yoluna çağıracağız? İç dünyamızda bir diriliş yaşamayınca insanlık âleminde nasıl bir dirilişe vesile olacağız?

Maalesef bütün bunlar bizim yitiğimiz. Belki el âleme Müslümanlık adına bir şeyler dayatıyoruz ama kendimiz de aslında bu konuda yavaş yavaş. Acaba sevilmesini arzu ettiğimiz Zat'ı burnumuzun kemikleri sızlayacak ölçüde seviyor muyuz? Ferhat'ın Şirin'e olan sevgisinden ötürü dağları deldiği söylenir. Acaba biz mahbubumuza ulaşma adına ne yapıyoruz, neleri göze alabiliyoruz? "Âyetü'l-kübra"da anlatıldığı gibi marifet peteğimizi doldurma aşk u iştihakıyla kâinat kitabını hallaç edebiliyor muyuz? Elde ettiğimizle yetinmeyip sürekli "*Hel min mezid*" (Daha yok mu?) diyebiliyor muyuz? Yani O'nu yürekten sevebilme ve O'na hakkıyla kul olabilme adına nasıl bir azim ve ceht ortaya koyuyoruz? İşte öncelikle bu soruların cevabını kendimize vermemiz gerekir.

Böyle bir azmimiz ve kararlılığımız, ceht ve gayretimiz yoksa taklitte kalırız. Mızraklı İlmihal Müslümanlığından öteye geçemeyiz. Durumu bu olanların da yeni bir diriliş ortaya koymaları mümkün değildir.

---

⁸⁵ Bediüzzaman, *Lem'alar*; s.170 (On Yedinci Lem'a, On Dördüncü Nota, Dördüncü Remiz)

⁸⁶ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s. 82 (İlk Hayatı).

⁸⁷ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s. 126 (İlk Hayatı).

YAŞATMA İDEALİNİN TEMSİLCİLERİ

Kendinden ziyade başkalarının mutluluğunu düşünme, başkalarının mutlu olması için kendi mutluluğundan fedakârlıkta bulunma, başkalarına hayat kaynağı olmak için yaşama, gerektiğinde başkaları yaşasın diye kendi hayatından vazgeçme de diyeceğimiz “yaşatma ideali”, insan için en yüce gaye-i hayaldir. İnsanlığın en yüce kâmetleri olan peygamberler de onların izinden giden büyük zatlar da kendilerini düşünmemiş, kendileri için yaşamamışlardır. Onların yegâne arzusu, insanların bedenî arzularından sıyrılarak kalbî ve ruhî hayat derecesine yükselmeleri ve Allah'ın razı olacağı bir hâl kazanmalarındır. Onlar, hayatları boyunca başkalarının karanlık dünyalarını aydınlatmak için çırpınıp durmuşlardır. Bunu yaparken de kendi hayatlarını karanlıkta geçirmeyi göze almışlardır. Elllerinde mumlarıyla, sönmüş tüm mumları tutuşturmak için karanlıktan karanlığa koşmuşlardır. İnsanlığa yeni bir ses ve soluk olabilme adına sürekli ızdırap yudumlamış, çile üstüne çile çekmiş, hayatlarını bir çile yumağı içinde geçirmişlerdir. Bütün bunlara rağmen hâllerinden şikâyet etmemiş, gam izhar eylememişlerdir. Hatta kendilerine zulmedenlere haklarını helal edip onları affedecek kadar da civanmerttirler.

İşte bu babayiğitlerdir ki, kendilerinden sonra gelen nesillere birer yâdı cemil bırakmışlardır. Gerçi onların böyle bir beklenti ve talepleri de olmamıştır. Çünkü yaptıkları bütün fedakârlıkları, iyilikleri Allah için yapmışlardır. *“Yapmış olduğum tebliğ vazifesi karşılığında sizden bir ücret istemiyorum. Benim mükafatımı verecek olan yalnız Âlemlerin Rabbidir.”*⁸⁸ sözü, onların vird-i zebanı olmuştur. Hayatlarını bu civanmertlikle yaşamış ve öyle de âhirete göç etmişlerdir.

Onlar, yaptıkları hizmetlerde de kendi adlarının geçmesini istememişlerdir. Asrın dertlisi Bediüzzaman, mezarının bilinmesini bile kendine çok görmüştür.⁸⁹ Derin ihlas anlayışının muktezası olan bu isteği Allah katında kabule karın olmuş olacak ki, naaşı kabrinden çıkarılarak bir

meçhule götürölüp gömülmüştür. Fakat Allah onların isimlerini bir yâd-ı cemil olarak yaşatmıştır. Onların yâdını zihinlerden silmeye, adlarını unutturmaya kimsenin gücü yetmemiştir.

Onlar, yaşadıkları zaman dilimi içinde yaşantılarıyla, dini güzel temsilleriyle, sözleriyle, fikirleriyle, eserleriyle zihinlerde öyle bir iz bırakmışlardır ki asırlar sonra gelen insanlar bile onları hayırla, duayla yâd etmiştir, etmektedir. Niceleri onların ufkunda seyahat etmeye devam etmiş, onların çizdiği çizgide dolaşmış ve onların etrafında hâllenmiştir. Allah, o büyükleri hakkıyla tanıyabilmeyi, onların ufkunu paylaşabilmeyi bizlere de nasip etsin ve bizleri onların şefaatine nail eylesin!

Peygamberlerin sadık takipçilerinden ve bize en yakın büyüklerden Bediüzzaman Hazretleri'ni düşünecek olursak o, "Milletimin imanını selamette görürsem, Cehennem alevleri içinde yanmaya razıyım."⁹⁰ diyecek ölçüde himmeti milleti olmuş bir insandır. Fakat buna rağmen döneminin zalim ve zorbaları hayatı ona zindan etmişlerdir. Ne var ki tüm çabalarına rağmen onu zihinlerden silememiş, onun davasını bitirememişlerdir. Ortaya koyduğu âsâr-ı bergüzidesi (eşsiz, kıymetli eserleri) insanların yolunu aydınlatmaya devam etmektedir ve edecektir. Etrafında yer alan talebeleri de onun açtığı yoldan yürümüş ve dünyaya ait her şeyi ellerinin tersiyle itmişlerdir. Baş koydukları dava uğruna tüm zorlukları ve mahrumiyetleri göze almışlardır. Ne mahkemelerde yargılanma ne sürgün edilme ne de zindanlara atılma onları baş koydukları davadan geri çevirebilmiştir. Onlar, Bediüzzaman'la birlikte bulunmanın ne kadar ceremesi varsa hepsine katlanmış ve vefat edeceği âna kadar onu hiç yalnız bırakmamışlardır. Onların bu vefa ve sadakatleri, fedakârlık ve adanmışlıkları sayesinde nicelerinin imanı kurtulmuş ve hakikatlere karşı gözleri açılmıştır. İnsanlığın sulh ve selameti adına tüm zorlukları göğüsleyen bu babayiğitlerin dünyevî hiçbir beklentileri de olmamıştır. Zübeyir Gündüzalp'in, Tahiri Mutlu'nun, Hulusi Efendi'nin ve daha birçoklarının hayatları basit bir evde, köhne bir odada geçmiştir. Onlar arkalarında dikili bir taş bırakmayı düşünmemişlerdir. İsteselerdi onlar da kendileri için dünyalık biriktirebilir, mamelek peşinde koşabilirlerdi. Fakat onların hiçbirinin dünyaya ait bir beklentisi olmamış, gözlerine, Allah yoluna hizmetten başka bir hayal girmemişti.

Müspet düşünceyi esas alan bu adanmışların, insanları hazmedememe gibi, haset ve kıskançlık saikiyle başkalarının hizmetlerine mâni olma gibi vartaları da olmamıştır. Çünkü onlar, başkalarının yaptığı hayırlı

işleri yıkmak için menfi propaganda yapan Firavun bozmalarını değil; ciddi bir îsar düşüncesiyle hareket eden, yaşatma aşkıyla coşup yaşamayı unutan peygamberleri, sahabe efendilerimizi, üstatlarını örnek alıyor, onların izinden gidiyorlardı. Hem de her tür çileye katlanmayı göze alarak. Sahabe-i kiram efendilerimizin arkalarında yerlerini aldıklarını ümit ettiğimiz bu babayiğitler, izafî anlamda insan-ı kâmil âbideleriydi. Biz onları böyle gördük, böyle inandık. Böyle inandığımızdan ötürü de ölünceye kadar onları hayırla yâd etmeye devam edeceğiz. Allah bizi hüsnü-zannımızda yanıltmasın.

Gerek Bediüzzaman Hazretleri ve etrafında halelenen talebeleri gerekse onlardan önce yaşamış büyük zatlar hayatları boyunca başkalarına hayat üflemeğe çalışsalar da kendileri hiç rahat yüzü görmemişlerdir. Ömürleri çileyle geçmiştir. Zira yüksek mefkûresi uğrunda ezilmemiş, preslenmemiş, hakarete maruz kalmamış, sürgün yaşamamış, zindanla tanışmamış kimselerin insanlığa hizmet adına yapabilecekleri çok fazla bir şey yoktur. Bir insan, ruh ve kalb dünyasını ikame etme yolunda preslenir, çile çeker, sıkıntı yaşar; fakat bütün bunlara rağmen duruşunu değiştirmese işte o zaman o insanın samimiyeti tescillenmiş olur.

Hangi peygamber vardır ki çileye maruz kalmamış, yerinden yurdundan edilmemiştir. Testereyle biçilen Hz. Zekeriya, hunharca şehit edilen Hz. Yahya, ateşlere atılan Hz. İbrahim, yerinden yurdundan sürgün edilen Hz. Musa, yıllarını kuyu dibinde, köle pazarlarında ve zindanda geçiren Hz. Yusuf, kavminin türlü türlü hakaretlerine katlanmak zorunda kalan Hz. Nuh ve daha başkaları... Peygamberlerin yolu, hak ve hakikati ikame etmenin bedeli buysa, samimiyet ve hakkaniyet testi bunu gerektiriyorsa bize de başımıza gelenlere sabretmek ve dayanmak düşer.

Konjonktürü değerlendirerek, her türlü gayrimeşru yolu kullanarak milletin başına musallat olan ve sonrasında da onun kanını emmeye, can damarlarını koparmaya başlayan parazitlerin millete vaadedeceği hiçbir şey yoktur. Onların tek bildikleri, kendi saltanatlarını tesis etmek ve korumaktır. Kendi hesapları, çıkarları ve gelecekleri peşinde koşan bu parazitler milleti sömürerek ayakta kalırlar. Allah bir yere kadar onlara fırsat verebilir. Fakat bir yerden sonra bütün tiranlar gibi onlar da devrilir giderler. Peygamber yoluna baş koyan adanmışların yâd-ı cemil olmasına mukabil bunlar da birer yad-ı kabih (çirkin bir hatıra) olarak anılırlar. Her anılışlarında da beddualar, lanetler beraberinde gelir.

---

⁸⁸ Şuarâ Sûresi, 26/109.

⁸⁹ Bkz.: Bediüzzaman, *Emirdağ Lâhikası-2*, s.189.

⁹⁰ Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s.616 (Tahliller).

NE KADAR HALİMSİN EY RABBİMİZ!

Günümüzde zihinler ve düşünceler olabildiğine kirli. Gücü ele geçirenler, muhalif gördükleri, düşman belledikleri insanlar hakkında komplo üstüne komplo kuruyorlar. Zulmettikçe ediyor, ezdikçe eziyorlar. Kirli düşünceler, dillere ve sözlere aksediyor. Öyle yalanlar söylüyor, hasım gördükleri insanlara öyle iftiralar atıp öyle küfür ve hakaretler savuruyorlar ki, bunlara bir isim vermek icap ederse “yalan, iftira, hakaret müçtehidî” denebilir. Zira öyle farklı farklı iftira, hakaret ve küfürler üretiyorlar ki muhtemelen oturup kalkıp bunları düşünüyor, zihinlerini sürekli bu istikamette kullanıyorlar. Lisanları da bunlara tercüman oluyor.

Ne dinî hükümler ne ahlakî değerler ne âhiret endişesi ne de temsil ettikleri konum ve payeler onları bu tür çirkin fiilleri işlemekten alıkoyuyor. Dine muhalif tavır ve davranışlarıyla hangi dalalet vadilerinde gezdiklerine aldırış etmiyorlar. Devleti temsil eden insanlar, sıradan bir insanın bile söylemekten haya edeceği kaba ve çirkin sözleri büyük kalabalıkların önünde hem de hiç utanıp sıkılmadan söyleyebiliyorlar. Bu tür yakışsız tavır ve davranışlarıyla kimi örnek aldıkları da belli değil. Zira en ağır ve olumsuz şartlarda yaşamak zorunda bırakılan enbiya-i izam, ulema-i fiham, evliya-i kiram efendilerimizin nezih dillerinden bu tür sözlerin binde biri bile sâdır olmamıştır.

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) kavminden çekmediği sıkıntı kalmamıştır. Ona en ağır hakaretler edilmiş; O, onca kötülöklere maruz bırakılmıştır. Buna rağmen kimse hakkında kötü söz söylememiş, kimseye hakaret etmemiş, kimseyi alaya almamıştır. Ölçümüz O'nun ortaya koyduğu ölçülerse, bunlara uymayan şeylere ölçsüzlük ve dengesizlik denir.

Günümüzde zihni, kalbi ve dili kirli o kadar çok dengesiz insan var ki, bunların ne zaman ne yapacakları, kime ne diyecekleri belli olmuyor. Hâl ve tavırlarda ölçü ve muvazene kaybolunca türlü türlü kötülöklere irtikâp ediliyor. Hususiyle güç ve kuvveti elinde bulunduranlar, kendileri

gibi düşünmeyen kesimlerin hakkından gelmek için komplo üstüne komplo kuruyor, tuzak ardına tuzak hazırlıyorlar. Öyle zulümler ediyor, öyle hak ihlâllerine giriyorlar ki insan bunları görünce Hz. Ebû Bekir gibi, “*Mâ ahlemeke yâ Rabbenâ*” (Ne kadar halimsin yâ Rabbî!” demekten kendini alamıyor.⁹¹ Zira yapılıp edilen şeyler affedilecek gibi değil.

Zalimleri Allah’a Havale Etme

Zalim zulmünü yapadursun, bunun karşısında mazluma, özellikle de İslam’ın değerlerini iyi özümsemiş civanmertlere yakışan, Allah’a sığınıp şöyle niyaz etmektir: “Allah’ım, zalimleri ıslah buyur, onlara mülayemet nasip eyle, hakikati göster! Onları insanca yaşamaya muvaffak kıl! Kaymış kalblerine istikamet ihsan eyle! Bizi de onları da afv u mağfiret buyur! İslahı kâbil olmayanların da Sen hakkından gel! Saldırmaktan, ezmekten zevk alan mütecavizleri Sana havale ediyoruz!” Zira biz ne dersek diyelim bu konuda nihai hükmü verecek olan Allah’tır. Kurulan tuzak ve komploları boşa çıkaracak, belki de komplocuların başlarına dolayacak olan O’dur. Allah zalime mehil üstüne mehil verir; fakat bir kere de yakaladı mı artık onun iflahını keser. Allah’ın onlar hakkındaki hükmünün gelmesi, zalimlerin cezalandırılmasıyla ilgili icraat-ı ilahiye-nin başlaması artık sözün bittiği yerdir. O varsa gam u kedere ne hacet!

Esasında dert ve ızdırap çeken sadece bizler değiliz. Şimdiye kadar başta enbiya-i izâm efendilerimiz olmak üzere niceleri benzer şeyleri yaşamıştır. İnsanlığın İftihar Tablosu’na (sallallâhu aleyhi ve sellem) yapılmadık kötülük kalmamıştır. Başlara taç olan, meleklerin bir adım geriye çekilip karşısında el pençe divan durdukları, çok yüksek bir izzet ve onura sahip o yüce kâmete öyle eza ve cefalarda bulunmuşlar ki, Hz. Ebû Bekir bunları yapan zalim ve mütecavizlerin nasıl olup da cezalandırılmadığını düşünüp yukarıda da ifade ettiğimiz gibi “*Mâ ahlemeke yâ Rabbenâ*” demiştir. Demek ki o, yapılıp edilenlere bir izah bulmakta zorlanıyordu. Bize ebedî kurtuluşu göstermek, dünyamızı aydınlatmak, hakikatlere karşı gözümüzü, kulağımızı açmak, ihsas ve ihtisaslarımızı güçlendirmek için gönderilen bir peygambere nasıl olur da bunlar yapılır, diyordu. Onca cevr u cefaya karşı “*Mâ ahlemeke yâ Rabbenâ.*” sözüyle soluklanıyordu.

Evet, vaziyet ne olursa olsun biz kendi karakterimizin gereğini sergilemeliyiz. Zalimleri Allah’a havale etmeli, işi O’na bırakmalı ve O’nun hikmetine râın olmalıyız. Ne kin ve intikam duygularıyla kalb ve ruh

dünyamızı kirletmeliyiz ne de yakışksız sözlerle dilimizi. Ne kadar sıkıntı ve zorluk yaşarsak yaşayalım, mülayemetten ayrılmamalı, başkalarını tebessüm sadakasından mahrum bırakmamalıyız. Tokadîzâde Şekip, *“Gülsem de içimden ağlarım ben / Sızlar yüreğim yüzüm gülerken.”* der. İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), mübarek sinelerinde değirmen taşları dönerken, ızdırapla kıvrım kıvrım kıvrılırken dahi tebessüm bekleyenlerden tebessümünü hiç eksik etmemişti. İradesinin hakkını vermiş, içinde kaynayıp duran ızdırapları bastırmasını bilmiş ve bunları muhataplarına aksettirmemişti.

O'nun ızdırabı neye karşıydı? Neydi O'nun gece uykularını kaçıran, gündüz hafakanlarını kabartan derdi? Evet, O'na asıl ızdırap yaşatan şey, insanlığın önü alınamayan bir sele yakalanmış gibi başını alıp Cehennem'e doğru sürüklenmesiydi. Cennet'e giden yolları ıskalamasıydı. İyilik ve güzelliklere kapalı, kötülük ve çirkinliklere açık durmasıydı. O, insanların akıllarını başlarına almaları için âdeta ölüp ölüp diriliyordu. Fakat buna rağmen her zaman mütebessimdi. Çevresine tebessümler yağdırmak suretiyle gözlere sürûr, gönüllere inşirah veriyordu.

Muzdarip Ruhlar

Günümüzde insanı ızdıraba gark edecek o kadar çok sebep var ki! Üstad Necip Fazıl'ın ifadesiyle toplumun 'künde künde üstüne devrilmesi'⁹² karşısında nasıl ızdırap duymayacaksınız! Etrafta kızıl kıyametler koparken beri tarafta çoklarının hiçbir şey yokmuş gibi hâlâ keyif, zevk ve lezzetlerine bakmaları karşısında nasıl sancı çekmeyeceksiniz!

Himmeti milleti olan nice büyük zat, ruhunun derinliklerinde böyle bir ızdırap yaşamıştır. Bu, peygamberane bir ızdıraptır. Buna kutsal ızdırap veya kutsal hafakan da diyebilirsiniz. Zira insanlığın genel ahvali karşısında duyulan böyle bir iç sıkıntısının dakikaları, hatta saniyeleri, ibadetle geçirilen bir güne tekabül edebilir. İnsanlığın elinden tutma, gözlerindeki perdeyi sıyrıp onlara gerçekleri gösterme, kulaklarını açıp hak ve hakikati duymalarını temin etme uğruna çırpınıp durma ve ızdırapla iki büklüm olma Allah katında öyle değerlidir ki, Süfyan b. Uyeyne, “Allah bazen muzdarip bir vicdanın sızlaması ile bütün bir ümmeti bağışlar.” der.⁹³

Bugün en çok ihtiyaç duyduğumuz şeylerden biri, başkalarının derdiyle dertlenen bu muzdarip ruhlardır. Toplum çapında üst üste yaşanan yıkımları, devrilmeleri görebilen ve bunların ızdırabını ruhunun derinlik-

lerinde duyabilen, bundan ötürü uykuları kaçan, gece kalkıp deli gibi koridorlarda dolaşan, “Ne olacak bu milletin hâli? Bu hezeyan ne zaman sona erecek? Şu parçalanma ve ayrışmalar ne zaman bitecek?” diyen ve bunları derken de kaderden şikâyet etmeyen muzdarip ruhlar...

Evet, bir taraftan toplum çapında yaşanan iç içe kırılmaları görüp bunun derdini, sancısını çekmeli diğer yandan da rıza ufkundan ayrılmalı, kaderi tenkit edecek tavır ve davranışlara girmemeli. Her zaman, “Rab olarak Allah’tan, din olarak İslam’dan, peygamber olarak Hz. Muhammed’den razı olduk.” demeli, Allah’ın takdirine saygı göstermeli. Şunun iyi bilinmesi gerekir ki, arzu edilen güzelliklerin hâsıl olmasında murad-ı ilahî esastır. Allah, icraat-ı sübhaniyesini bizim keyfimize göre yürütmez, âdet-i sübhaniyesinin gereğini yapar.

Evet, her hâdise, murad-ı ilahiye bağlı olarak vukua gelir. Burada kullar olarak şart-ı âdi planında bize düşen ise, esbap planında elimizden gelen her şeyi yaptıktan sonra, uğursuz ağızlara ilahî bir fermuar vurulması, zulüm ve gadirlerin sona ermesi adına inleme, kıvrınma, sızlanma ve dua dua Allah’a yalvarmadır. Allah (celle celâluhû) yüce beyanında dara düşmüşün, ıztırar hâline duçar olmuşun duasına icabet edeceğini buyurur.⁹⁴ Allah, yapılan dualar kabul ufkuna ulaştığında hiç beklenmedik nice sürpriz lütuflarda bulunur. Samimi müminlerin namını, yeryüzünde bir hoş seda kılar.

Hülasa; nerede ve ne yaşıyor olurlarsa olsunlar, insanlığın dertleriyle dertli yüce ruhlara düşen; bir taraftan bütün himmet ve gayretlerini insanlığın yaşadığı problemleri tamir ve ıslah etmeye hasretmek, diğer yandan da ızdırapla Cenab-ı Hakk’a iç dökmek, insanlığın içinde bocaladığı iç içe olumsuzlukları vicdanlarında duyarak mütemadiyen, “Allah’ım, çare Sensin, bizi Sensizliğe mahkûm etme!” deyip inlemektir.

---

⁹¹ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/218; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 3/95.

⁹² Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, s. 4 (Çile).

⁹³ el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s.139.

⁹⁴ Naml Sûresi, 27/62.

MAİYYET VE KURBET UFKU

Soru: İman ve Kur'ân hizmetine gönül veren insanların ter ü taze kalabilmesi ve başkaları üzerinde müessir olabilmesi için **لِي مَعَ اللَّهِ** “Benim Allah ile hususi bir vaktim vardır.” ufkunu yakalaması gerektiği ifade ediliyor. Bunu biraz açar mısınız?

Cevap: Soruda zikredilen ve hadis olarak rivayet edilen bu kutlu sözün tam metni şu şekildedir: **لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُتُ لَا يَسْعُنِي فِيهِ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ** “Benim Allah ile öyle bir ânım vardır ki, o esnada bana ne mukarreb (Allah'a yakın) bir melek ne de bir nebiyy-i mürsel ulaşabilir.”⁹⁵ Bazı kaynaklarda bu söz, **لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُتُ لَا يَسْعُنِي فِيهِ غَيْرُ رَبِّي** “Benim öyle bir vaktim vardır ki o vakitte Allah'tan gayri hiç kimse bana refakat edemez.”⁹⁶ şeklinde de rivayet edilir. Bu söz özellikle tasavvuf ehli arasında hadis olarak meşhur olsa da sahih hadis kitaplarında böyle bir rivayete rastlanmaz. Bununla birlikte Tirmizî'nin *Şemâil*'i başta olmak üzere bazı hadis kitaplarında yer alan şu rivayetin aynı mânâyı desteklediği ifade edilmiştir: **كَانَ رَسُولُ اللَّهِ إِذَا أَوَى إِلَى مَنْزِلِهِ جَزَأَ دُخُولَهُ ثَلَاثَةَ أَجْزَاءٍ جُزَأً لِرَبِّهِ وَجُزَأً لِأَهْلِهِ وَجُزَأً لِنَفْسِهِ** “Allah Resûlü evine gittiğinde zamanını üçe ayırırdı; üçte birini Allah'a, üçte birini ailesine, üçte birini de kendine tahsis ederdi.”⁹⁷

Bu söz, genellikle tasavvuf ehli tarafından seyr u sülûk-i ruhânî (Allah yaklaşmak için yapılan kalbî seyahat) açısından ele alınmış ve hakkında farklı mütalaalar ortaya konulmuştur. Bazıları bunu hayret makamı olarak görmüştür. Bunu; dehşet, kalak ve heyman gibi kavramlarla da ifade edebilirsiniz. Bazıları da meseleyi sekr, mahv ve fena açısından ele almıştır. Farklı bir açıdan bu ifadenin, esmâ dairesinin tam kavrandığı veya onun da aşılıp sıfât dairesine sıçrandığı, hatta esmâ ve sıfâtın da silinip gittiği ve Zat-ı Baht mülahazasıyla oturup kalkıldığı bir makama işaret ettiği de söylenebilir. Yani bu, Allah'la bir maiyyet noktasıdır. Kim bilir böyle sürprizler kuşağına açılmış bir tâli'li, ne tür varidat ve mevhibeler sağanağına mazhar olur!

Böyle bir paye herkese müyesser olmayabilir. Belki bu, akrabü'l-mukar-rabînin veya ona yakın olan kimselerin ulaşacağı bir hâl veya makamdır. Fakat herkes derecesine göre bir kurbet atmosferine girebilir ve kendi arş-ı kemâlâtına doğru yol alabilir. İnsan için önemli olan, böyle bir maiyyet ve kurbet ufkunu yakalama azm ü cehdine sahip olmasıdır. Buna ulaşma adına hangi yolun takip edildiğinin de çok bir önemi yoktur. Herkes böyle bir noktayı yakalamak için farklı yollara sülûk edebilir, farklı vasıtalar kullanabilir. Mesela Bediüzzaman Hazretleri acz, fakr, şevk ve şükür yoluna dikkat çekmiş, bazı yerlerde tefekkür ve şefkati de bunlara ilave etmiştir.

Amel, yani bilginin pratiğe dökülmesi, ilim-amel birliğinin kurulması, Allah'a kurbiyet ufkunun yakalanması adına üzerinde önemle durulması gerekli bir husustur. İnsan, elde ettiği hakikat bilgisini sadece nazarîde bırakmamalı, çok iyi hazmetmeli ve amele çevirmelidir. O, bildiği şeylere aksine ihtimal vermeyecek şekilde inanır, imanında tahkike ulaşır ve bilip inandığı hakikatleri de pratiğe dökerse Cenab-ı Hakk'ın teveccüh ve lütuflarına mazhar olur. Amel, imanı da besler. Namaz, oruç, evrad u ezkâr gibi ibadetler, mahiyetini tam kestiremeyeceğimiz şekilde içimizde çok derin bir imana inkılap eder. Hazmedilmeyen, benimsenmeyen, tabi-ata mâl edilmeyen ve uygulanmayan şeylerin yalnızca nazarî olarak bilinmesi insanı Allah'a yaklaştırmaz. Amelin fayda vermesinin şartı da devamlılığıdır.

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi, hak yolcuları, farklı farklı yollarla Allah'a kurbet ufkunu kazanmaya çalışmış, bunun için cehd ü gayret sarf etmiş, pek çokları bunu hayatlarının en büyük gayesi bilmiş ve ona göre yaşamıştır. Bütün bu yollar, *"lî maallahi vaktün"* ile ifade edilen hakikate ulaşma adına önemli birer vesiledir. Meseleye bu zaviyeden bakınca, maiyyet-i ilahiyeye ulaşma hakikatinin çok geniş olduğu görülebilir. Herkes kendi kabiliyet ve donanımına göre farklı bir zaviyeden ona ulaşabilir, onun varidatını duyup zevk edebilir. Her kurbet namzedi, kendi ruh ve kalb aynasının genişliği ölçüsünde onu idrak edebilir; iman ve marifetullahtaki derinliği, ibadet ü taatindeki ciddiyeti ölçüsünde mesafe katedebilir. Yeter ki bu istikamette bir cehd ü gayret ortaya koysun.

İnanan her ruh bu ufku yakalamaya çalışmalı, özellikle de önemli bir misyon yüklenen insanlar. Onlar, Cibril hadisinde ifadesini bulan iman, İslam ve ihsan hakikatlerini zirvede temsil etmenin peşinde olmalıdırlar.⁹⁸ Çünkü imanı tamam olmayan bir insanın yapacağı iman hizmetin-

den bir şey beklenemez. İslam'ı düşe kalka götüren biri, başkaları üzerinde müessir olamaz. İhsan şuuruna ulaşmamış birinin din adına deyip ettikleri gürültüden ve dedikodudan öteye geçemez; yalanın, aldatmanın, riyanın ve gösterişin sesi soluğu olabilir. Böyleleri, söz ve amel ikiliğinden kurtulamayacaklarından başkaları nazarında inandırıcı olamaz, çevrelerine güven vaadedemezler.

Bir insanın duygu ve düşüncelerinde, tavır ve davranışlarında hakiki anlamda doğruluğu temsil etmesi, ihsan şuuruna ulaşmasına bağlıdır. İhsan ise Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi vesellem) tariflerine göre insanın Allah'ı görüyor gibi, en azından O'nun tarafından görülüyor olma mülahazasına bağlı olarak yaşamasıdır. Bunun da kendi içinde sonsuz dereceleri vardır. Bir dava insanı, en azından Allah tarafından görülüyor olma mülahazasıyla hareket etmeli, her an Allah'ın gözetimi altında bulunduğunu hissetmelidir ki yalandan, riyadan, gösteriştten kurtulabil-sin. Zira böyle bir şuur, böyle bir ihsas, insanın tavır ve davranışlarına hemen akseder. Onu laubali ve dengesiz tavırlardan, hata ve günahlardan uzak tutar. Onun gevşemesine, kendini salmasına, dünyaya dalmasına mâni olur. Oturma, kalkma, yatma, yeme, içme gibi bütün fiillerine tesir eder. Bütün karar ve tercihlerinde onu yönlendirir.

Kişi hele bir de bir üst mertebeye çıkarak Allah'ı görüyor gibi olma ufkuna ulaşırsa, kesret bütün bütün gözünden silinir gider ve âdeta baktığı her şeyde Allah'ı müşahede etmeye başlar. Mevlâna Câmî'nin ifadesiyle, yalnız Bir'i ister, yalnız Bir'i çağırır, yalnız Bir'i talep eder, yalnız Bir'i görür, yalnız Bir'i bilir, yalnız Bir'i söyler... O'nun dışında başka şeylerle meşgul olmayı abes sayar. Böyle bir şuur ve idrake sahip olamayan birinin tahkikî imana ulaşması, ihlas-ı tâmını elde etmesi mümkün değildir. Dolayısıyla da o, taklitten ve şekil Müslümanlığından kurtulamaz, riya ve gösteriştten sıyrılamaz. Böyle birinin dini tebliğ hamleleri de çoğunlukla fiyasko ile sonuçlanır. Zira o, bugün söylediklerini yarın yaptıklarıyla yalanlar. Sözlerinde ve tavırlarında istikamet ve kararlılık olmaz. Bu yüzden de inandırıcılığını kaybeder. Muvakkaten kitleler üzerinde tesirli olsa ve onları arkalarından sürüklese de sa'y ve gayretlerinin semeresi kalıcı olmaz. Kısa süreliğine parlarsa da hızla söner gider. İnsanın parlaklığını devam ettirmesi, Nur kaynağına teveccühünün devamına bağlıdır. Güneş'le arasına perdeler giren kabarcıkların karanlığa bürünmesi gibi, Allah'tan kopanlar da ışıltılarını kaybederler.

Hâsılıkelam, özellikle dava-yı nübüvveti temsil etme gibi bir derdi ve

gaye-i hayali olan kimselerin başarıya ulaşmalarının öncelikli şartı, Allah'la irtibatlarının güçlü olmasıdır. Cenab-ı Hak her zaman rahmetiyle, liyakat ve istidatlarımızın çok çok üstünde, beklenmedik lütuflarda bulunabilir. Bir nefer olmaya liyakatimiz olmadığı hâlde, generallik bahşedebilir. Biz bunları O'nun rahmetinden bekleriz. Zira O, lütuf ve kerem sahibidir. Bununla birlikte O, dünyayı hikmet diyarı olarak yaratmıştır ve çoğu zaman bizimle ilgili icraatlarını, şart-ı âdi planında bizim iradelerimize paralel olarak götürür. Dolayısıyla bizim neye ne kadar meyil gösterdiğimiz, neyi ne kadar talep ettiğimiz, talep ettiğimiz şeyleri elde etme adına ne kadar ceht ü gayret ortaya koyduğumuz, bu gayretlerimizde ne kadar ısrarlı ve kararlı durduğumuz çok önemlidir.

Allah'ın makbul kulları arasında yerimizi almak ve başkaları üzerinde müessir olmak istiyorsak, "*lî maallahu vaktün*" ufkuna talip olmalıyız. Tüm dünya ve mâfihâyı (dünya ve dünyanın içindeki her şeyi) arkada bırakıp yalnızca Rabbimizle beraber olduğumuz vakitlerimiz olmalı ve böyle bir maiyyet ve kurbiyeti elde etme adına bir ömür boyu çırpınıp durmalıyız.

---

⁹⁵ Aliyyülkârî, *el-Esrâru'l-merfûa*, s. 299; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/226

⁹⁶ Kuşeyrî, *er-Risaletü'l-Kuşeyriyye*, 1/190.

⁹⁷ Tirmizî, *Şemâil*, s. 227; e t-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 22/157; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 2/156.

⁹⁸ Bkz.: Buhârî, *îmân* 37, *tefsîru sûre* (31) 2; Müslim, *îmân* 5, 7.

SAHABENİN TEBLİĞ AŞKI

Bir insanın, başkalarına talim ve tebliğ ettiği mesajın hakikatine, lüzumuna, önemine ve vaadettiklerine önce kendisinin inanması ve onu bütün gönlüyle kabul etmesi, o mesajı başkalarına ulaştırma adına söylediği sözlerin tesiri ve hüsnükabulle karşılanması adına çok önemlidir. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) tebliğ ve temsil ettiği, sahabe-i kiramın da O'ndan alıp kendi hayatlarına hayat kıldıktan sonra başkalarına da ulaştırdığı o yüce hakikatlerin kısa zamanda gönüllerde mâkes bulmasının önemli sebeplerinden biri budur. Onlar, temsil ve tebliğ ettikleri dine, bugünden sonra yarının geleceğine veya gurup eden güneşin ertesi gün tekrar doğacağına inanmanın daha ötesinde bir katiyette inanıyorlardı. Sahabe efendilerimiz, Allah ve Resûlü'nün kendilerine vaadettiği şeylerden zerre kadar şüphe duymuyorlardı. Allah'ın, meleklerin, kıyametin, âhiret âleminin varlığına, iki kere ikinin dört etmesine inandıklarından daha fazla inanıyorlardı.

İmanın da inkârın da âhirette muhakkak bir karşılığı vardır. İnsanlığın İftihar Tablosu'nun insanlığa sunduğu mesaja gönülden inanan insanlar, Cennet nimetleriyle ve ebedî saadetle müjdelenmişlerdir. Onlar, Cenab-ı Hakk'ın cemalini müşahede etmeye namzettirler. O'nun "Ben sizden razıyım" buyuracağı bir ufka doğru gitmektedirler. Bu hâllerleriyle onların bu dünyadaki yolculukları, bir yönüyle melekûtî bir âleme doğru yapılan bir seyahattir. Buna karşılık, inkâr yolunu tutanların akıbeti ise esfel-i sâfilîne sukut, ebedî hüsrân ve ebedî azaba duçar olmaktır.

İman ve küfrün âhiretteki bu yansımalarına kati olarak inanan sahabe efendilerimizin, insanlığı hayır yollarına sevk etme istikametinde delice bir iştiaqları vardı. Onlar bu tebliğ heyecanını, Rehber-i Ekmellerinden (sallallâhu aleyhi vesellem) almışlardı. Zira Kur'ân-ı Kerim'de Rabbi O'nu şöyle teselli ve tadil etmektedir: **فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسًا عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِن لَّمْ يُؤْمِنُوا** *"Bu Allah beyanına inanmadıklarından dolayı senden yüz çevirenlerin arkasından neredeyse kendini helâk edeceksin?"*⁹⁹

Evet, en başta Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), sonra da derecesine göre O'nun sadık takipçileri, insanların a'lâ-yı illiyyîn-i kemalâta yükselmeleri, Cennet'le serfiraz olmaları, uhrevî nimetleri rıza ve rıdvanla taçlandırmaları için neredeyse kendilerini yiyip bitiriyorlardı.

Maalesef biz, bu tebliğ heyecanını, aşk u iştiyakını kaybettik. İnsanlığa hak ve hakikati duyurma istikametinde delice bir aşk u iştiyak duyamıyor, küfür bataklığına saplananlar karşısında gam u kederden kendimizden geçemiyoruz. Hatta niceleri, “Ne diye herkese Allah'ı anlatacağız diye ölüp ölüp diriliyorsunuz. Allah'ın Cehennem'i de var.” şeklinde düşünebiliyor. Bunu diyenler herhâlde Cehennem'in ne demek olduğunu bilmiyorlar. İmanda kaybeden birinin gerçekte neyi kaybettiğinden habersizler. Ebediyetin, ebedî hüsrânın nasıl bir şey olduğunu idrak edemiyorlar. Zira kâmil bir imana, sağlam bir vicdana ve selim bir akla sahip olan bir insanın, küfür girdapları ve o girdaplara yakalanmış çırpınıp duran insanlık karşısında duyarsız kalması söz konusu olamaz.

İşte sahabeyi farklı kılan, onların bu konudaki yüksek idrak ve duyarlılıklarıydı. Onlar, bir gözleriyle Cennet'e bakıyor ve oranın feda edilecek gibi bir yer olmadığını görüyor, diğer gözleriyle de Cehennem'e bakıyor ve “Allah hiç kimseyi buraya düşürmesin!” diyerek herkese el uzatmaya çalışıyorlardı. Hayatta bir gaye-i hayalleri, bir idealleri vardı ve âdeta sırf onun için yaşıyorlardı. Buna “yaşatma ideali” diyebilirsiniz. Onlar, kendileri için değil, başkaları için yaşıyorlardı. Yaşatmak için yaşıyorlardı. Başkaları yaşasın diye her türlü fedakârlığı göze alıyor, gerektiğinde bu uğurda ölümü dahi gülerek karşılıyorlardı. Onlara göre böyle bir ideal uğruna yaşanmayan bir hayatın anlamı yoktu. Böyle bir mefkûreden yoksun yaşayan insanlar, onların gözünde, hareket eden mezarlar gibiydi.

Allah (celle celâluhû), İnsanlığın İftihar Tablosu'nu risalet vazifesiyle gönderirken, ilahî mesajı can u gönülden kabul edip etraf-ı âlemde neşrecek donanımda insanları da âdeta O'nunla göndermişti. Hz. Hatice'nin, Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın, Hz. Ali'nin ve diğer ilklerin duruşlarını başka türlü izah etmek zordur. Daha ortada vahiy adına birkaç âyetin olduğu bir dönemde onlar hiç tereddüt etmeden Efendimiz'in kendilerine sunduğu mesajı kabul ediyor ve onu başkalarına duyurma heyecanıyla çırpınıp duruyorlardı. Allah Resûlü ilk vahyi aldıktan ve durumunu Hz. Hatice'ye anlattıktan sonra, Hz. Hatice'nin Efendimiz'i teselli adına söylediği sözler gerçekten muhteşem bir idrakin

sesi soluğudur. Hz. Ebû Bekir'in ilahî mesajı duyar duymaz hiç tereddüt etmeden iman etmesi ve ölesiye meseleye sahip çıkması basite alınacak bir olay değildir. Diğer ilklerin tavrı da onlardan farklı olmamıştır. Onların her biri, Efendimiz'in arkasında yerini aldıktan sonra baş döndürücü şekilde dikey bir yükselişe geçmiştir. Evet, Allah, dünyanın rengini, şeklini ve desenini değiştirecek mesajını İnsan-ı Kâmil ile gönderirken, âdeta O'na yardımcı olacak ashâbını da bu işe hazırlamış ve programlamıştı. Onların bu derin imanları, tam teslimiyet ve tevekkülleri, muhatapları üzerinde ayrı bir tesir bırakmıştır.

Cahiliye'den yeni çıkmış sahabenin çok kısa bir sürede insanlığa yön verecek irfan erleri, kalb ve ruh insanları hâline gelmelerinde Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sohbetinin insibağının (sohbetiyle boyanmalarının) ayrı bir tesiri olmuştur. O'nunla aynı mekânı paylaşan, O'nun atmosferini soluyan, tavırlarına, davranışlarına, mimiklerine, bakışına, duruşuna şahit olan insanlar, "Bunda yalan yok." diyorlardı. Bütün hâl ve hareketleri, muhataplarına güven ve itminan veriyordu. Duygu ve düşünce fırçasını çaldığı kimseler çok kısa bir zamanda semavileşiyorlardı. Atmosferine giren birinin etkilenmemesi mümkün değildi. Yeter ki O'nun sunacağı mesajlara karşı ön yargıları bulunmasın. O'nun öyle bir çekim gücü vardı ki, o güne kadar zift ve kir içinde yaşayan insanlar birdenbire bundan sıyrılıveriyor, Cennet kevserleriyle yıkanmış gibi arınıp paklanıyor ve meleklerle at başı yürüyecek bir kıvama ulaşıyorlardı.

İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasında yerini alan, aksine ihtimal vermeyecek şekilde O'nun mesajını kabullen ve bu mesajı başkalarına duyurmayı en büyük gaye-i hayalleri hâline getiren sahabe efendilerimiz, o kutlu mesajın sunumunda da oldukça hassas ve dikkatliydi. Başta sağlam ve itiraz götürmez bir temsil ortaya koymuş, sonrasında da yumuşak ve makul bir üslupla insanlara ruh dünyalarını aksettirmişlerdi.

Günümüzde belki en çok muhtaç olduğumuz şey, işte bu sahabe ufku-
dur. Biz de inandığımız değerlere o ölçüde inanır ve onları muhtaç sine-
lere duyurabilme sancısıyla yaşarsak, Hz. Pîr gibi zindanları bile
Medrese-i Yusufiye hâline getirebiliriz. Allah'ın bize lütfettiği zamanın
saniyesini zayi etmeden gönüllere girmeye çalışır, dünyanın her bucağı-
na, atabildiğimiz kadar iman ve sevgi tohumları atarız.

GÜNÜMÜZÜN FİRAVUNLARI

Soru: Firavun ve Nemrut gibi tiranların anlatıldığı âyet-i kerimelerin günümüz yöneticilerine verdiği mesajlar nelerdir? Halkına değer vermeyen, başına buyruk liderlerin Firavunlara ait vasıfları taşıdığı söylenebilir mi?

Cevap: Siyaset sahasında günümüzün en büyük problemlerinden biri, siyasilerin ağızlarından çıkan sözlerle ortaya koydukları icraatların birbirinden çok farklı olmasıdır. Dünyanın pek çok ülkesinde liderler halklarına büyük vaatlerde bulunuyor; demokrasiyi, ifade hürriyetini, eşitliği dillerinden düşürmüyorlar. Fakat ne yazık ki pek çoğunun fiilleri, ağızlarından çıkanı yalanlıyor. Bir liderin demokrat, cumhuriyetçi, düşünce ve vicdan hürriyetine saygılı olup olmadığını sadece sözlerinde aramak çoğu zaman yanıltıcı olur. Ne kadar samimi ve doğru sözlü olduklarını anlamak için uygulamalarına bakmak gerekir. Acaba onların idarede oldukları ülkelerde/toplumlarda, insanlar istedikleri gibi düşünüp düşüncelerini özgürce ifade edebiliyorlar mı? İnanıkları değerleri herhangi bir baskı ve kısıtlamayla karşılaşmadan diledikleri gibi yaşayabiliyorlar mı? Bunu sorgulamak gerekir.

Günümüzde dünyanın pek çok ülkesinde temel hak ve özgürlüklerin önemi üzerinde durulmakta ve bunların savunuculuğu yapılmaktadır. Hürriyet, gerçekten önemlidir. İnsan her mevzuda hür olmalıdır. Kimseye zarar vermedikten, başkalarının alanına saygılı olduktan ve diğer insanların hürriyet sınırını ihlâl etmedikten sonra istediği gibi düşünebilmeli, düşündüklerini istediği gibi konuşabilmeli, hayatını istediği gibi yaşayabilmelidir. Özgürlük sözde kalmamalı, zaman ve zemine bağlı olarak farklı şekillerde hayatın içine de akmalıdır. Hak ve özgürlük söylemlerinin en üst seviyede kabul gördüğü günümüz dünyasında pek çok gelişmiş ülkenin dahi henüz istenilen seviyeyi yakalayamadığını söylemek mümkündür. Birçok liderin demokratik görünüm altında tiranlık yaptığına şahit olunmaktadır. Bu insanlar hemen her vesileyle hürriyetten

bahsetseler de aslında hürriyeti sadece kendilerine has görmektedirler. Başkalarına ise mahrumiyetleri, mahkumiyetleri reva görüyorlar. Belki de tiranlığın en tehlikeli olanı, demokrasi zırhı altına gizlenen bu türlü bir tiranlıktır.

Tiranlığı belli dönemlerle, belli ülkelerle sınırlandırmak doğru olmaz. O, neredeyse insanlık var olduğu günden bu yana vardır ve şekil ve kalıp değiştirerek de olsa hep var olmaya devam edecektir. Maalesef günümüzde dünyanın farklı ülkelerinde kendi kendine kararlar alıp hükümler veren, hiçbir hukuk sisteminin reva görmeyeceği şekilde başkalarını ezen, insanlığa ait değerleri yakıp yıkan yığınla tiran var. Ama pek çok insan, bunların tiranlığının farkında değil. Zira genel olarak tiran ve firavunları hep geçmişte ve demokrasinin hiç telaffuz edilmediği zaman ve zeminlerde ararız. Kime tiran ve diktatör deneceğine dair herkesçe hüs-nükabul gören net ve bağlayıcı kriterlerin olmayışı da modern firavunların önünü açıyor ve işte bundan dolayı, şeytanın güdümünde hareket eden bu insan bozmaları, insanlığın başına bela olmaya devam ediyor.

Soruda da ifade edildiği üzere Kur'ân'da, muhtelif âyet-i kerimelerde Firavun ve –ismi açık olarak zikredilmese de– Nemrut gibi müstebit ve zorbalar üzerinde durulur; onların, peygamberleri yalanlama ve inkârlarına, temerrüt ve inatlarına, halklarına karşı uyguladıkları baskılara, yaptıkları çeşit çeşit zulümlere yer verilir. Bu âyetler okunduğunda onların inanç özgürlüğü karşısındaki vicdansız tutumları, halka kendi isteklerini dayatmaları ve bunda inatları çok net görülmektedir.

Çoğu zaman, geçmişte yaşamış firavunları, nemrutları, değişik türden tiranları gözümüzde büyütürüz de kendi devrimizin tiranları bize sanki daha az zalimmiş gibi gelir. Dolayısıyla onlara duyduğumuz öfkeyi bugünlüklere duymayız. Hatta öfke duymak şöyle dursun, –bazıları açısından– o tiranları süttten çıkmış ak kaşık gibi görmek, zemzemle yıkanmış kutsal bir varlık olarak kabul etmek adiyattan olur. Keşke Kur'ân'da portresi çizilen tiranlarla günümüzün tiranlarının detaylı bir karşılaştırması yapılabilse ve bunlar, söz ve icraatlarıyla mukayese edilebilselerdi! Muhtemelen geçmişte yaşamış tiranların bugünün tiranlarına göre bazı yönleri ile çok daha demokrat oldukları görülecekti.

Evet, Kur'ân-ı Kerim, birçok âyet-i kerimede Hz. Nuh, Hz. Salih, Hz. Hûd, Hz. Şuayb, Hz. Musa gibi peygamberlerin kıssalarını anlatır ve bu kıssalarda peygamberler ile toplumun kaderine hâkim olan oligarşik azınlık arasında geçen konuşmalara yer verir. Bu diyaloglarda dikkat

çeken şöyle bir husus vardır: O tiranların pek çoğu, her ne kadar peygamberlerle alay etseler, onlara farklı tehditler yöneltseler, ağır itham ve hakaretlerde bulunsalar da onlarla diyaloga girmekten, onlara da söz hakkı vermekten kaçınmamışlar. Peygamberler kendi fikirlerini ortaya koyduklarında, kavimlerini dine, imana, Allah'a çağırdıklarında hemen onların üzerlerine çullanıp tepelerine binmemiş, derdest edip onları hapse atmamışlar. Şöyle böyle onlara kendilerini ifade etme imkânı vermişler. Birçok âyette, peygamberlerin kavimlerine yönelik ikaz ve nasihatlerine, onların da buna mukabil cevaplarına yer verilmiştir.

İsterseniz günümüzde emretme, kanun koyma, kanunları uygulama mevkiini ihraz etmiş ve toplumlar üzerinde vesayet kurmuş tiranların karşısına çıkın ve kendinizi ifade etmeye çalışın, size ne kadar o imkânı tanıyacaklar gözlemleyin! Böylece günümüzdekilerle geçmiştekileri kıyaslama imkânı elde etmiş olursunuz. Kanaatimce geçmişin tiranlarının yapıp ettikleri, günümüzde dünyanın pek çok yerinde ortaya konan mezalim karşısında çok yumuşak kalır.

Hız. Musa (aleyhisselam) ile Firavun arasında geçen diyaloglar oldukça dikkat çekicidir. Mesela Hız. Musa, kendini ilah gören Firavun'un karşısına çıkarak ona şöyle der: **قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ** “Size Rabbinizden çok açık bir delille, bir burhanla geldim. Bırak İsrailoğullarını alıp buralardan gideyim!”¹⁰⁰ Böyle bir talep karşısında Firavun ve çevresindeki oligarşik azınlık, kavimlerine döner ve onların görüşünü sorarlar. Onlar da şehrin farklı yerlerinden usta sihirbazların toplanmasını ve Hız. Musa'ya meydan okunmasını tavsiye ederler. Kendi akıllarınca Hız. Musa'nın gösterdiği mucizelerin bir sihirden ibaret olduğunu göstereceklerdir. Firavun, **فَأَجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا** “Şimdi sen, (insanların gelmesine müsait) uygun bir yerde, sana da bize de uyacak bir buluşma vakti tayin et!”¹⁰¹ sözleriyle bir müsabaka/münazara teklif ederek meydan okur. Dikkate şayan şekilde, zaman ve zemin tespitini de Hız. Musa'ya bırakır ve onun, halkın huzurunda sihirbazlarla yapacağı böyle bir müsabakaya fırsat tanır. Üstelik Hız. Musa, onların yüzüne, **وَيَلْكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْجِتْكُمْ بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى** “Yazık size! Allah hakkında yalan uydurmayın, yoksa O size öyle bir azap gönderir ki kökünüzü keser. Allah hakkında yalan uyduran, muhakkak perişan olur.”¹⁰² diyecek bir hürriyete sahiptir.

Günümüz tiranlarının bu ölçüde diyaloga açık oldukları, kendi salta-

natlarına zarar verme ihtimali olan şahıs ve olaylar karşısında bu kadar müsamahalı davranabilecekleri söylenebilir mi? Buyurun, onlardan birinin huzuruna çıkın ve insanî ve evrensel değerler adına fikirlerinizi dile getirmeye çalışın; insanlık adına sahip olduğunuz mesajları rahatlıkla sunabilecek misiniz, sunamayacak mısınız?

Evet, tiranları sadece geçmiş devirlerde aramamalı. Kendi içimizdeki nefis mekanizmasından, kibrinin ve menfaatlerinin kölesi olduğundan dolayı başkalarını kendine kul köle etme sevdasında olanlara kadar birçok tiran adayı her zaman ve zeminde bulunabilir. Kur'ân ve hadis ölçülerine göre titizlikle tetkikler yaptığınızda bu büyük tehlikeyi fark edeceksiniz.

Peygamber Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) her tür eza ve cefayı reva gören Kureyş müşriklerinin bile günümüzün tiranlarından daha demokrat oldukları söylenebilir. Zira onlar, İnsanlığın İftihar Tablosu mesajını yaymaya başladıktan sonra uzun süre diyalog yolları araştırmış, O'nu davasından vazgeçirme adına farklı tekliflerle gelmiş, farklı alternatifleri değerlendirmişlerdir. Efendimiz'in getirdiği mesaj, o günün şirk düşüncelerine kökten bir darbe indirmesine, o devrin müşrik dünyasında radikal bir değişimin yolunu açmasına rağmen, onlar hemen saldırıya geçmemiş, önce diyalogla meseleyi halletmeye çalışmışlardır. Kaç defa Ebû Talib'in ayağına giderek farklı teklifler sunmuşlardır. Ben, günümüzün tiranlarının, karşı geldikleri fikirlere, oluşumlara, değişimlere Ebû Cehil, Utbe, Şeybe, –o gün için müşrik olan– Ebû Süfyan kadar bile müsamahalı davranacaklarını düşünmüyorum. Bu tür radikal değişimlerin sözünü etmek bile bugünün tiranlarını çıldırtmaya yeter.

Günümüz tiranlarının hışmına uğramak için karşılıklarına çıkıp onlara bir şey demenize, bir şey yapmanıza bile çok defa gerek olmayabilir. Sizi potansiyel olarak muhalif veya düşman görüyorlarsa, size karşı hemen ilan-ı harp ediyor ve bir şekilde hakkınızdan gelme yollarını arıyorlar. Her ne kadar cezaların ihtimallere değil gerçekleşmiş olaylara bina edilmesi ve kanunda suç olarak belirlenmemiş fiillerin cezalandırılmayaacağı çok önemli birer hukuk kuralı olsa da, bu kurallar tiranları hiçbir zaman bağlamıyor ve onların dünya görüşlerine sahip olmamak, cezalandırılma adına yetiyor. Hâlbuki insanlar düşüncelerine göre cezalandırılmaya kalkılırsa, yeryüzünde ceza almadık insan kalmaz. Gücü eline geçiren herkes, kendi safında yer almayan herkese saldırır. Bugünün mazlum ve mağdurları, kendilerine yapılan haksız muamelelerin aynısını

karşı cepheye tattırmak için fırsat kollar. Dolayısıyla dünyada hercümerçlerin ardı arkası kesilmez. Bu yüzden hak hukuk tanımayan bu zihniyetteki tiranlar öteden beri insanlığın başına hep bela olagelmiştir.

İşte bu sebeptedir ki insanlık, bütün tiranlarla mücadele etmelidir. Hem açıktan zorbalık yapan diktatörlerle hem tiranlığını evrensel insanî değerlerle kamufle eden münafık tiplerle hem de tiranlığın bile haysiyetini koruyamayacak kadar alçalan tiran bozmalarıyla... Zira daha huzurlu, daha müreffeh ve daha özgür bir dünya ancak yeryüzünden istibdat ve zorbalığın kökünün kazınmasıyla olacaktır.

---

¹⁰⁰ Â'raf Sûresi, 7/105.

¹⁰¹ Tâhâ Sûresi, 20/58.

¹⁰² Tâhâ Sûresi, 20/61.

ENANİYETTEN SIYRILMA

Bediüzzaman Hazretleri, bu çağın, bir enaniyet çağı olduğunu söyler. Müslümanlara, bir buz kütlesi hükmünde olan enaniyetlerini, şahs-ı manevînin havuzunun içinde eritmelerini salık verir.¹⁰³ Kutuplardaki buzulların erimesi ekolojik denge açısından zararlı olsa da enaniyet buzlarının erimesi, yeryüzü ahengi ve toplum huzuru açısından çok faydalıdır. Zira günümüzde ailede, içtimaî hayatta, insanî ilişkilerde yaşanan çatışmaların, huzursuzluk ve kavgaların en önemli sebeplerinden biri buzullaşarak genleşmiş, şişmiş egolardır.

Egoyu buz metaforu ile izah eden Hz. Pîr, enaniyetin eritilmesini sadece bir hedef olarak göstermekle kalmaz, eserlerinde bunun nasıl gerçekleşeceği noktasında da bizlere rehberlik yapar. Mesela bir yerde, “Otuz seneden beri iki tâğut ile mücadele vardır. Biri insandadır, diğeri âlemdir. Biri ene’dir, diğeri tabiattır... Cenab-ı Hakk’a hamd ve şükürler olsun ki, Kur’ân’ın feyziyle, mezkûr mücadele her iki tâğutun ölümlüyle ve her iki sanemin kırılmasıyla neticelendi.”¹⁰⁴ demek suretiyle hem sorunun kaynağını hem de çözüm yerini gösterir.

Hz. Pîr’in bu konuda deyip ettikleri, sadece nazarî bilgilerle sınırlı değildir. Bilakis o, yaşantısıyla, tavır ve davranışlarıyla da bizlere gerçek kulluğun, tevazu ve mahviyetin yolunu gösterir. Zira nesillerin imanını kurtarma ve onlara gerçek kulluğa giden yolu gösterme noktasında ölümsüz eserler kaleme almış, fakat bunlardan kendisine bir pay çıkarmamıştır. Onun nefesine hitaben söylediği şu sözleri başka izaha ihtiyaç bırakmayacak niteliktedir: “Hem deme ki: ‘Ben (bu güzelliklere) mazharım; güzele mazhar (olan) ise güzelleşir.’ Zira, (güzellik) temessül etmediğinden (mahiyetin özü hâline gelmediğinden ona) mazhar değil, memmer (onun uğrağı) olursun. Hem deme ki: ‘Halk içinde ben intihap edildim (seçildim). Bu meyveler benim ile gösteriliyor. Demek bir meziyetim var.’ Hayır, hâşâ! Belki herkesten evvel sana verildi; çünkü herkesten ziyade sen müflis ve muhtaç ve müteallim olduğundan (elem çektiğinden) en evvel senin eline verildi.”¹⁰⁵

Onun eserlerinin birçok yerinde nefsiyle bu tür yüzleşme ve hesaplaşmalarına rastlamak mümkündür. Mesela başka bir yerde nefsine hitaben şöyle der: “Sen, ey riyakâr nefsim! Dine hizmet ettim diye gururlanma. *‘Muhakkak ki Allah, bu dini fâcir bir adamla da teyid ve takviye eder.’*¹⁰⁶ sırrınca, müzekkâ olmadığın için, belki sen kendini o recül-i facir (günahkâr adam) bilmelisin.”¹⁰⁷

Bediüzzaman ölçüsünde nefsiyle yaka paça olan, nefsini terbiye ve tadil etme gayreti içinde olan çok az insan vardır. Yer yer Cenab-ı Hakk’ın bir kısım ikram ve ihsanlarını da zikretmesinden hareketle onu tanımayan bir kısım kimseler onun övündüğünü zannetmişlerdir. Hâlbuki yukarıda zikrettiğimiz örneklerde de görüleceği üzere o âdeta nefsini görmeyen, kendini hiç hesaba katmayan, tüm güzellik ve lütufları sahibine verme noktasında zirve, tam bir tevhid eridir. Sürekli nefsini sorgulamış, hiçbir meziyeti kendinden bilmemiştir. İkramları zikrederken maksadı kendisini nazara vermek değildir; bilakis ağır baskılar altında yaşayan çevresindeki bir avuç insanı manevî açıdan teyit ve takviye etmektir.

Gerçekte pek çok ahlakî ve insanî problemin temelinde Allah’tan uzaklaşma, O’nun karşısında alınması gereken tavır alamama vardır. Zira Allah’ı tanımayan, O’nun büyüklük ve azametini bilmeyenler, kendilerinde bir büyüklük vehmedip gurur ve kibre kapılırlar. İşte bu sebeptir ki, Bediüzzaman Hazretleri eserlerinde baştan sona hep iman-ı billah, marifetullah ve muhabbetullah üzerinde durmuş, isim ve sıfatlarıyla Allah’ı kullarına tanıtmaya çalışmıştır. Evet, Zat-ı Ulûhiyet hakkında derin bir iman şuuruna ulaşan kimse, kalb ve ruhun hayat derecesine çıkacak ve enaniyetten sıyrılacaktır.

Aslında kulluğun özü; insanın Allah karşısındaki konum ve durumunu doğru tespit edebilmesi, acz ve fakrını hissedebilmesi, O’nun ‘her şey’ olmasına mukabil kendisinin ‘hiç’ olduğunun farkına varabilmesidir. Bazıları, bunu yanlış anlayıp bir kompleks olarak görebilirler. Hâlbuki falanın filanın karşısındaki durumumuzdan bahsetmiyoruz. Gökleri ve yeri tespih taneleri gibi evirip çeviren kudreti ve iradesi sınırsız Yaratıcı karşısındaki durumumuzu belirlemeye çalışıyoruz. Sonsuz karşısında sıfır olduğumuzu, sahip olduğumuz bütün güzelliklerin O’ndan geldiğini vurguluyoruz.

Enaniyetin dar ve boğucu atmosferinden kurtulmak istiyorsak meclislerimizi hep sohbet-i cânânla nurlandırmalı, kendimizi unutarak her şeyi

O'na bağılı götürmeliyiz. Gözümüz gönlümüz yalnızca O'nda olmalı. O'nunla ilgisi olmayan meseleler bize ne kadar büyük görünürse görünsün tâli meselelerdir. Esasen tâli meselelerin bir kıymet ifade etmesi de yine O'nunla irtibatlı götürülmesine bağılıdır. Maalesef bazen bir araya geliyor, bazı meseleleri saatlerce müzakere ediyoruz. Fakat uluhiyet hakikatleri konuşulmayınca, sohbet-i cânân olmayınca işin içine enaniyetler; dediğim dedik tavırlar giriyor, gerginlikler yaşanıyor, işin bereketi kaçıyor ve arzu edilen neticeler alınamıyor. Meclislerinizi Kur'ân'la, zikrullahla, ibadet ü taatle, tefekkürle, duayla, kitap okumakla değerlendirir ve derinleştirirseniz, Cenab-ı Hak da sizin azminize, cehdinize, kararlılığınıza, gayretinize farklı derinlikler lütfeder; niyet ettiğiniz, gaye-i hayal hâline getirdiğiniz meseleleri tahakkuk ettirmeye sizi muvaffak kılar. Başkaları hakkında suizanda bulunmak, bulunup günaha girmek istemem, fakat şu kadarını demeliyim ki; bir araya gelmelerimizin, müzakerelerimizin, istişarelerimizin ne ölçüde, bu çizgide devam ettiğine dair ciddi endişelerim var. Düşünce dantelamızı hep sohbet-i cânân etrafında örgüleyemiyoruz gibi geliyor. Enaniyetten sıyrılamayışımızın, meseleleri kendimize bağılı götürmemizin, şahsî ve keyfî mülahazalara takılmamızın altında da bu var. Böyle olunca da yaptığımız işlerin bereketini göremiyoruz.

Hâl böyleyken, benlikten, egoizmden kurtulma, tevazu ve mahviyeti fitratımızın bir yanı hâline getirme adına ciddi bir gayret ortaya koyduğumuz da söylenemez. Belki çokları, sahip olduğu enaniyetin farkında bile değil. Farkında olmayınca da bundan rahatsızlık duymuyor. Dolayısıyla ondan kurtulma adına bir gayret de ortaya koymuyor. Evet, kaç insan vardır ki her gün ellerini Cenab-ı Hakk'a kaldırsın: "Allah'ım bah-tına düştüm, ne olur beni şu benlik denilen canavarın pençesinden kurtar!" diyerek yana yakıla dua etsin. Esasında tekye ve zaviyelerin en büyük fonksiyonlarından biri buydu. İnsanlar oralarda riyazetle, çileyle, erbainlerle, seyr u sülûk-i ruhanî ile, daha başka mücahede yollarıyla Allah'la aralarında kalın bir duvar oluşturan benliklerinden sıyrılmaya ve böylece Allah'a yaklaşılmaya çalışıyorlardı.

İnsan kendinden vazgeçmeyince Allah'ı bulamaz. Kendine takılan, kendi dünyasını yaşayan, sürekli kendisiyle oturup kalkan, hep kendisiyle meşgul olan biri maiyyet-i ilahiyeye ulaşamaz. Eğer Cenab-ı Hakk'ı gönlümüzde bulmak, bütün gönlümüzle O'na teveccüh etmek istiyorsak, O'nunla aramıza giren bütün engellerden sıyrılmamız gerekir. Bunların

başında da egomuz, benliğimiz gelir. Hususiyle enaniyetin bir put hâline geldiği, herkesin taparcasına ona bağlandığı bir çağda, kurbiyet ve maiyet gibi bir talebimiz varsa, öncelikle enaniyetten sıyrılma adına ciddi bir ceht ve gayret ortaya koymamız gerekiyor. Maalesef bu meseleleri kendi önemi ve ağırlığı içerisinde ele almadığımızdan manevî açıdan katedilmesi gereken mesafelerin hep berisinde kalıyoruz. Üzerinde yeterince düşünmediğimiz, bütün söz ve amellerimizi derince muhasebe ve murakabe süzgeçlerinden geçirmediğimiz için; en samimi görünen niyetlerin, en ihlaslı yaptığımızı zannettiğimiz ibadetlerin, büyük fedakârlık olarak gördüğümüz hizmetlerin içine bile benlik ve enaniyetin nasıl sinsice girdiğini göremiyoruz. Sürekli ve derinlikli bir mücadele olmadan nefsin oyunlarından salim kalınamaz, ihlas yakalanamaz. Önemli olan, bütün amelleri halisane yapabilmektir. Yapılan amellerin Allah katında değerler üstü değerlere ulaşması buna bağlıdır. Bunun dışında kalan her şey, mümin için abesle iştigaldir. Asıl olan, O'nun hoşnutluğudur, O'nun rızasıdır, O'nun sevgisine mazhariyettir. İnsan hayatı boyunca hep bunlara talip olmalı, bunları istemeli, bunların arkasında koşmalıdır. Eğer bütün arzu ve isteklerimizi bu noktaya yoğunlaştırabilir ve bunu başarabilirsek enaniyetimiz de tuz buz olacak, eriyip gidecektir.

Arz etmeye çalıştığım bu hususları sürekli birbirimize hatırlatmalı, her yerde dile getirmeli ve bu noktada birbirimizi rehabilite etmeliyiz. Muhavere ve müzakerelerimiz az zemininden dışarıya kaydığı zaman kimseyi kırıp incitmeden onları hemen gerçek zeminine çekmeliyiz. Nimetlerin akıp geldiği kaynağı hiçbir zaman unutmamalıyız. Enaniyetlerimizden sıyrılarak her şeyi O'ndan bilir, bütün meselelerimizi O'na bağlı götürür ve halisane bir kulluk tavrı ortaya koyabilirsek, Allah küçüklüğümüze ve hiçliğimize bakmadan bugüne kadar lütfettiklerinin çok daha ötesinde nimetlerle bizi serfiraz kılacaktır. Zira çok küçük şeylere büyük vazifeler gördürmek O'nun şe'nindedir.

---

¹⁰³ Bkz.: Bediüzzaman, *Kastamonu Lahikası*, s. 93 (Yirmi Yedinci Mektup'tan).

¹⁰⁴ Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nuriye*, s. 107 (Habbe).

¹⁰⁵ Bediüzzaman, *Sözler*, s. 244 (On Sekizinci Söz, Birinci Makam, Birinci Nokta).

¹⁰⁶ Buhârî, *cihad* 182; Müslim, *iman* 178.

¹⁰⁷ Bediüzzaman, *Sözler*, s. 515 (Yirmi Altıncı Söz, Hâtıme).

KİBİR MARAZI

Kibir, şeytanı doğru yoldan saptırdığı ve şirazeden çıkardığı gibi, bugün de şeytanın avane ve çiraklarını yoldan çıkarmaya devam ediyor. Şöyle de denebilir: Şeytan, kendisini Allah'tan uzaklaştıran bu çirkin sıfatı, kendi çiraklarını yoldan çıkarmak için kullanıyor. Onlara kendilerini büyük gösteriyor, onlar da büyüklük psikozlarına giriyorlar. İş burada da kalmıyor. Bunlar, büyüklüklerinin başkaları tarafından da kabul edilmesini arzuluyorlar. Herkesten alkış ve takdir beklentisine giriyorlar. Sürekli “sen, sen...” seslerini duymak, övülmek, pohpohlanmak istiyorlar.

Şüphe yok ki bu bir iç marazdır, kalb hastalığıdır. Böyle bir hastalığa yakalanmış, bünyesine böyle bir virüs girmiş birinin iman dairesinde sabit kadem kalabilmesi kolay değildir. Zira kibir, dine girmenin önündeki en önemli engellerden biri olduğu gibi, dinde sabit kadem kalabilmenin önünde de aşılmaz bir duvardır. Kendini büyük gören kibir âbideleri bazen başını alır nifak vadilerinde dolaşır bazen de tepetaklak küfür gayyasına yuvarlanırlar. Evet, kibir hastalığına yakalanan kimseler şekil ve kalıp itibarıyla Müslüman görünebilir, Müslümanların yaptıklarını yapabilir, namaz kılp oruç tutabilirler. Fakat çoğunlukla bunların Allah'la münasebetleri ya çok zayıftır ya da hiç yoktur. Çünkü bunlar, mahiyetlerinden habersiz birer gafil, Rablerini hakkıyla tanıyamayan birer cahil, Rableriyle aralarındaki münasebeti doğru tayin edemeyen birer aldanmıştır.

Ucb, fahr, gurur, kibir gibi vasıfların her biri, –İmam Gazzâlî'nin yaklaşımıyla ifade edecek olursak– “mühlikât” tandır, yani insanı helaket ve felakete sürükleyen birer virüstür. Bu tür virüslere yakalanan ve yenik düşen bir insanın camiye gelmesi, namaz kılması, oruç tutması onu kötü akıbetten kurtaramayabilir. Zira bu tür hastalıkların varlığı daha başka hastalıklar için de birer çağrı ve davetiyedir. Kendilerinde büyüklük vehmeden, başkalarına tepeden bakmayı alışkanlık hâline getiren kibir budalaları, marazdan maraza intikal eder, bir marazlar fasit dairesi içinde dolaşır dururlar. Bir kere böyle bir deryaya –daha doğrusu gayya-

ya– yelken açtıktan sonra artık bir daha geriye dönemez, kibirlerinin kendilerini sürüklediği fikrî, bedenî günahlardan sıyrılamazlar. Hafızanallah.

Gerçek Müslümanlık

Tevazu, mahviyet ve hacalet; yukarıda da ifade ettiğim gibi Müslümanlığın çok önemli esaslarıdır. Hususiyle iman ve Kur’ân davasına gönül vermiş adanmışların, Allah karşısındaki konumlarını bilmeleri, acziyet ve fakirliklerinin farkına varmaları ve sürekli kendilerini sıfırlayabilmeleri çok önemlidir. Onların sürekli yüzü yerde olmalı, onlar Allah’a karşı her tür iddiadan uzak durmalı, mahlukata karşı da tevazu kanatlarını açabildikleri kadar açmalıdırlar. Öyle ki aynanın karşısına geçip kendilerine baktıklarında veya iç yapıları itibarıyla vicdanlarında kendilerini temaşa ettiklerinde, “Olduğum kadarına da binlerce hamd ü sena olsun. Bu kadarı da olmayabilirdi. Fakat işin doğrusu, gerçek insanlığın da ideal Müslümanlığın da çok uzağında duruyorum. Müslümanlık nerede, ben nerede! Allah beni nereye koymuş ama ben nerelerde dolaşıyorum!” diyebilmelidirler. Bunu sun’i olarak dile getirmeden bahsetmiyorum, içten ve samimi duyguları kastediyorum.

Aslında bir müminin günde beş defa Allah karşısında el pençe divan durması, bel kırıp boyun bükmesi, yüzünü yerlere sürmesi, tevazu ve mahviyetin birer sembolüdür. İnsan bunlar vasıtasıyla Allah karşısındaki konumunu hatırlar, gurur ve kibrin kendisine yakışmadığını anlar. Çünkü büyüklük Allah’a mahsustur. Azamet ve kibriya Allah’ın sıfatlarıdır. Kutsi bir hadis-i şerifte ifade edildiği gibi, bu konuda kim bu sıfatlara sahiplik iddiasıyla ortaya çıkar, yani Allah’a mahsus olana sahip çıkarsa, tepetaklak Cehennem’e atılır.¹⁰⁸ Zira Allah karşısında kibirlenen bir insan, bir yönüyle kendini O’na ortak görüyor demektir. İşte namaz kılarken önemli olan, namazın bize hatırlattığı bütün bu mânâları vicdanda duya-bilmek, içimizin sesi ve fitratımızın bir yanı hâline getirebilmektir.

Tevazu ve mahviyeti fitratının bir derinliği hâline getiremeyen, kendi konumunu doğru belirleyemez, muhasebe ve murakabe endeksli bir hayat yaşayamaz. Dolayısıyla hata ve kusurlarını göremez. Göremeyince de sürekli dışarıda suçlu arar durur. Kendini yerden yere vurmeyen kişi, başkalarına musallat olur, onları yerden yere vurmaya başlar. Böyle biri, enaniyet girdabı içinde çırpınıp durur. Kusurlarını ve kabahatlerini örtmek için türlü türlü yollara başvurur. Gerektiğinde sun’i gündemler oluş-

turur. Gerektiğinde atf-ı cürümlerle yeni suçlular bulur ve efkâr-ı âmmeyi (toplumun fikirlerini) onlarla meşgul eder. Kendi fenalıkları konuşulmasın diye dikkatleri başka noktalara çeker. Ne yapıp edip irtikâp ettiği hata ve günahların içinden sıyrılmasını bilir.

Münafık, Müşrikten Daha Tehlikelidir

Bazı kimselerde kibirle birlikte nifak marazı bulunur. Bunlar zaten birbirini besleyip büyüten şeylerdir. İşte en tehlikelisi de camiye geldiği, Müslümanlardan biri gibi görüldüğü hâlde gerçekte dine, diyanete düşmanlık yapan insanlardır. Çünkü bunları gerçek yüzleriyle tanıyabilmek çok zordur. Aynı safta omuz omuza durduğunuz, birlikte secdeye gittiğiniz, beraber Kâbe'yi tavaf ettiğiniz bir insan hakkında suizan etmezsiniz. Dolayısıyla kolaylıkla aldanırsınız.

Mekke'de Allah Resûlü'nün karşısına dikilen Ebû Cehiller, Utbeler, Şeybeler, İbn Ebî Muaytlar vardı. Fakat Medine'de bütün bunları unutturacak öyle birisi vardı ki o, belki hepsinden daha tehlikeliydi: Münafıkların başı Abdullah b. Übey b. Selül! O da diğer sahabeyle birlikte camiye geliyordu. Müslümanlar ne diyorsa o da aynısını diyordu. Dudaklarından dökülen kelimelerin kalbinin sesi, soluğu olup olmadığını nasıl anlayacaksınız? Peygamber fetaneti lazımdı ki bu gibileri gerçek yüzleriyle tanıyabilsin. Çünkü bunlar kendilerini çok iyi kamufle ediyorlardı. Gerçekte şeytan oldukları hâlde kendilerini melek gibi gösteriyorlardı. Bu yüzden sahabeden bile niceleri onlara inanıyordu. Müminlerin aleyhine takındıkları tavırlardan ötürü biri münafıkların üzerine yürüdüğünde, "Mümin bir kardeşimize nasıl bunu yaparsınız?" diyerek onları koruyorlardı.

Maalesef çağımızda da hem kibir hem de nifak başını almış gidiyor. Hz. Pîr bu çağa süfyaniyet çağı diyor. Onun da değişik merhaleleri vardır. Bunun ne zaman biteceğini kestirmek de mümkün değildir. Hakiki müminler gözlerini açacakları, hakkı bâtıldan tefrik edecekleri âna kadar süfyaniyetin değişik fasılları yaşanmaya devam edecektir. Nifak şebekesi, saf Müslümanları arkalarına alıp istediği yere sürükleyecek ve onlara istediklerini yaptıracaktır. Tabii bu arada nice nesil heder olup gidecektir. İşte bu sebeptendir ki en çok ihtiyacını duyduğumuz insan, tevazu ve mahviyetle Hak karşısında iki büklüm duran ve kendini yerden yere vurandır. Kalben inanmış samimi bir mümin, yüzüne karşı övgü makamında söylenen maşallahlara, bârekallahlara prim vermez, övülmeyi sövülme gibi görür. Ortaya koyduğu başarılar yüzüne karşı söylenince

mahcup olur. Bunların asıl sahibinin Allah olduğunu bilir. İnsanlığa hizmet edecek, nifak ve süfyaniyetle mücadele edecek olanlar da işte bu tevazu kahramanlarıdır.

---

¹⁰⁸ Bkz.: Müslim, *birr* 136; Ebû Dâvûd, *libâs* 26.

MAĞDURİYET VE MAZLUMİYETLER ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME

Soru: *İslam dünyasının pek çok yerinde mazlumiyet ve mağduriyetler yaşıyor. Bütün bunlar bize ne ifade ediyor, mevcut tablo karşısında yapılması gerekenler nelerdir?*

Cevap: Günümüzde İslam dünyasının farklı yerlerinde farklı seviyelerde de olsa mazlumiyet ve mağduriyetlerin, tagallüp ve tasallutların, tahakküm ve mahkûmiyetlerin yaşandığı muhakkak. Bu yeni değil, belki son iki üç asırdır devam edegelen bir problem. Hususiyle son bir asrı aşkın zamandır İslam dünyasının dört bir yandan işgal altında olduğu söylenebilir. Belki sömürgecilik adı altında başlayan açık işgaller bitti. Fakat bunları örtük işgaller takip etti ki bunlar, öncekilerden daha tehlikeliydi. İşgalci güçler, Müslümanları kendi hâllerine bırakmadılar. İşgal ettikleri ülkelerde okullar açarak, farklı türden projeler yürüterek kendi düşüncelerinin temsilcisi olabilecek kimseler yetiştirdiler. Bunları o ülkelerin aydınları olarak öne çıkardılar. Yönetimde, ekonomide, bürokrasi-
de, medyada vs. en hayatî konumlara onları yerleştirdiler. Kritik vazifeleri, stratejik makamları onlara teslim ettiler. Kısacası koca bir İslam coğrafyasında yer alan bütün devletlerin başına bildikleri, güvendikleri insanları getirdiler ve ülkelerin kaderine onlarla hükmettiler.

Burada bir parantez açmak istiyorum: İslam dünyası tabiriyle ilgili mülahazalarımı farklı vesilelerle daha önce arz etmiştim. Bana göre günümüzde İslam dünyası diye bir dünya yok. Müslümanların genel ahvaline bakınca, organize olmuş, bir gaye-i hayale kilitlenmiş, derli toplu bir görüntü arz eden, güzel projelere imza atan, yaptığı şeyler yapacağı şeylerin referansı olan, ufku açık, idealist insanlardan oluşan topluluklar göremiyoruz. İslam coğrafyasının insanları, sanki derbederliğe ve perişanlığa, mazlumiyet ve mağduriyetlere razıymış gibi bir hâl içerisinde. Maruz kalınan mazlumiyet ve mağduriyetleri dahi lehimize olacak şekilde değerlendiremiyoruz. Dolayısıyla böyle bir dünyayı İsla-

m'a izafe ederek "İslam dünyası" demenin İslam'a karşı saygısızlık olacağından endişe ediyorum.

Yaşanan bunca acının ve duyulan iniltilerin bir uyanışa vesile olması ümit edilirdi. Yaşanan mağduriyet ve mazlumiyetlerin heyecanları uyan-dırması, iradeleri bilemesi, kendi değerlerimize dönme düşüncesini tetik-lemesi, doğru yolu bulma noktasında bizim için bir ibre vazifesi görmesi beklenirdi. Bu olsaydı her şeye rağmen kazançlı çıktığımız dahi söylene-bilirdi. Zira bugün 'bir'i verip yarın 'on'u kazanan kimse kaybetmiş sayıl-maz. Bazen yaşanan belalar ve musibetler hâl diliyle bizlere, "Emeklediğiniz yeter, kendinize gelin ve doğrulun artık!" der. Halk ara-sında yaygın olan şekliyle ifade edecek olursak bazen bir musibet bin nasihatten iyidir. Yani musibetlerin verdiği mesajı doğru okuyup durum-dan vazife çıkarabilen bir insan kaybetmiş sayılmaz.

Yaşadığımız bu acı tecrübelerden yola çıkarak bundan sonra elde etme-miz gerekli olan şeyleri doğru tespit ve teşhis edebilmeliyiz. Şimdiye kadar çalmadık kapı, arkasından koşmadık Mehlika Sultan bırakmadık. Gel gör ki her seferinde elimiz boş geri döndük. Aradığımız şeylerin hiç-birini bulamadık. Sürekli başkalarının metotlarıyla, pusulalarıyla hedefe ulaşmaya çalıştığımız için hep yolumuz sarpa sardı. Aslında bütün bun-lar hâl diliyle bize, "Başka vadilerde dolaştığınız yeter artık. Oralarda aradığınızı bulamadınız. Yeniden kendi dininize, kendi kültür kaynakla-rınıza dönün. Aradığınızı orada bulacaksınız." diyordu. Kısacası, bugüne kadar yaşadığımız kayıplar, kendi değerlerimizden uzaklaşmaktan oldu. Bunu telafi etmenin öncelikli yolu da yeniden öz değerlerimize dönmek olacaktır.

Öte yandan, yaşanan sıkıntı ve bunalımları kendi derinliğiyle görebilir-sek bu, bizde ızdırâr hâli (dara düşme) oluşturacaktır. Dara düşen ve bunun farkında olan insan, o durumdan kurtulmak için çırpınmaya baş-lar. Hele iman sahibi ise hiçbir durumda olmadığı ölçüde Rabbine yaka-rışa geçer. İşte bu ızdırâr hâliyle Allah'a yönelebilir, bütün gönlümüzle O'na teveccüh edebilirsek yine kazanma kuşağına girmiş oluruz. Yeniden Mabûd-u bi'l-Hak ve Maksûd-u bi'l-İstihkak'a dönmek suretiyle mabetsiz ve mabutsuz dolaşmaktan kurtulmuş oluruz. Sebeplerin külliyyen sukût ettiği, kendimizi bütünüyle çaresiz hissettiğimiz demlerde daha bir gönülden Çaresizler Çaresi'ne yönelir, içimizi O'na şerh eder ve yardımı da yalnız O'ndan bekleriz.

Mağduriyet ve mazlumiyetler bizde bu gibi düşünceleri tetiklemiş ve

bizi bu yönde harekete geçirmiş olsaydı, bugüne kadar onları kendi lehimize olmak üzere değerlendirmiş olurduk. Fakat ne yazık ki ezilmeler, baskılar, zulümler Müslümanlarda yer yer şiddet ve radikalizmi tetikledi. Bizdeki ezilme hissini suiistimal etmek isteyen bazı çevreler de buna destek verdi. Dolayısıyla dinde caiz olup olmadığına bakmadan, bunlarla doğru hedefe ulaşım ulaşılamayacağı hesap edilmeden bir kısım terör örgütleri, canlı bombalar ortaya çıktı. Hâlbuki bütün bunlar, var olan mazlumiyet ve mağduriyetlerin hem de artarak devam etmesinden başka bir işe yaramadı, yaramazdı da. Çünkü yanlış yol ve yöntemlerle doğru hedeflere varılamayacağı âşikârdır.

Bu itibarladır ki içinde bulunduğumuz krizden çıkma, yaşadığımız kimlik problemini aşma, yeniden derlenip toparlanma adına nasıl bir yol ve strateji izlenmesi gerektiği üzerinde hassasiyetle durulmalıdır. Bu konuda doğru mücadele yöntemi tespit edilemez, Müslümanların güç ve enerjisi doğru istikamete yönlendirilemezse atılan adımlar maksadın aksiyle netice verebilir. Bu konuda Bediüzzaman Hazretlerinin önümüze açtığı yol fevkalade önemlidir. O, iman mevzuunu merkeze almış, müspet harekete vurgu yapmış, maddi kılıcın kınına girdiğini vurgulamış ve medenilere galebenin ancak ikna ile olacağı üzerinde durmuştur.

Evet, bu konuda yapılması gereken öncelikli şey, teker teker fertlerin iman mevzuunda tam donanımlı hâle getirilmesidir. Allah'a gönülden inanıp bağlanan insanlar, imanlarının telkin ettiği esaslara göre hareket edeceklerdir. Onların her biri birer emniyet insanı hâline gelecek ve çevrelerine güven vaadedecektir. Onlar kimsenin piyonu olmayacak, kendi duygu ve düşüncelerine ters fikirlere prim vermeyecek, başkalarının emellerine hizmet etmeyeceklerdir. Basiretli hareket edecek ve kimsenin oyununa gelmeyeceklerdir. Düşmanlığa kilitlenmiş çevrelerle mücadele edeceklerse bu mücadeleyi de yine dinin belirlediği çerçevede sürdüreceklerdir. Ne ölmeyi ne de öldürmeyi düşünecek; bilakis yaşatmaya, yaşatmak için yaşamaya kilitleneceklerdir.

Dinimizde yaşamak ve yaşatmak esastır. Ölmenin bizatihi kendisi marifet değildir. Savaşta bile ölmek için ölünmez. Bilakis asıl olan; dinin, canın, malın, ırzın, aklın korunmasıdır; İslam kalesinin ayakta tutulmasıdır. Ancak bunları koruma yolunda ölüm karşımıza çıktığında da gözümüzü budaktan sakınmayız. İşte o durumda ölmek bir değer ifade eder. Dünyanın bir yerinde umumi bir diriliş olacaksa bin canımız olsa hepsini vermeye âmâdeyiz. Gerçek mümin, bir kişinin Cennet'e girmesi için elli

defa ölüme razı olan insandır. Fakat doğrudan ölümü hedefleme de bazen işin kolayına kaçma olabilir. Asıl olan, yaşatma düşüncesiyle her gün ölüp ölüp dirilmektir. İnsan, Allah'ın kendisine bahşettiği imkânları da hayatı da öyle rantabl değerlendirmelidir ki onlara gerçek kıymetini kazandırabilsin, onları ucuza satmasın. Onunla üzerine güneşin doğup battığı her şeyden hayırlı olan gaye-i hayali gerçekleştirsin.

İmanda kemale ulaşmayan, din adına yeterli donanıma sahip olmayan, bir gaye-i hayale kilitlenmeyen, içinde yaşadığı dünyayı tanımayan, âdâb ü erkân bilmeyen, mukavemet gücü zayıf, hazırcı ve bomboş insanlarla kaybettiğimiz itibarımızı geri kazanmamız mümkün değildir. İşte bu sebeplerdir ki içinde bulunduğumuz mazlumiyet ve mağduriyetler devam edip gidiyor ve onları kendi lehimize de değerlendiremiyoruz. Şurada burada yapılan müspet mânâda işler olsa da gereken ölçüde bir aksiyon alamadığımız ortadadır. İçinde bulunduğumuz içler acısı durumu iyiye çevirmenin yolu; sağlam iman ve müstakim düşüncenin yanı sıra azimli, kararlı, sürekli ve itidalli aksiyondur.

SABIRLA GELEN SEVAPLAR

Bir müminin sevap kazanmasının çok çeşitli vesileleri vardır: Salih ameller, ibadet ü taatler, zorluk ve sıkıntılar karşısında sabredip dayanma... Bu sebeple mümin, arzu etmediği, canını sıkan bir kısım bela ve musibetlere maruz kaldığında, bu kanallar vasıtasıyla sevap havuzuna nasıl yeni sevaplar akıtabileceğini düşünmeli ve yine bu kanallar vesilesiyle Cenab-ı Hakk'ın hoşnutluğunu kazanmaya çalışmalıdır.

Ziya Paşa;

*“Her âkile bir derd bu âlemde mukarrer,
Rahat yaşamış var mı gürûh-ı ukalâdan.”* der.¹⁰⁹

İnsanlık tarihinde dertsiz yaşamış kimse olmamıştır. Az çok, küçük büyük herkesin kendine göre bir derdi olmuştur. Efendimiz'in ifadesiyle belanın en çetinine, en zorlusuna ise enbiya-i izam maruz kalmıştır. Sonra da derecesine göre onlara en yakın Allah'ın makbul kulları.¹¹⁰ İnsan bazen rahat ve bolluk içinde yaşar bazen de sıkıntı ve meşakatlere maruz kalır. Bazen dümdüz yollarda rahatça yürür bazen de sarp yokuşları tırmanmak zorunda kalır, önüne çıkan kandan irinden deryaları geçmesi gerekir. Bazen güven içinde yolculuğunu devam ettirir bazen de düşmanları tarafından onun yolları kesilir. Hayat böyle bir yoldur. İşte bütün bunların farkında olarak yola koyulmak gerekir.

Bize düşen vazife, yol boyu karşımıza çıkacak meşakkatleri sabırla karşılamak ve zorluklara aldırmadan yürüyüşümüzü devam ettirmektir. İnsan, yolculuğu esnasında kendisinde şok tesiri yapacak bir kısım sürpriz hâdiselerle karşılaşabilir. Bunlar karşısında ne sarsılmalı ne de paniklemeli. Hele hele asla kaderi tenkit etmemeli. Zira İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), felaketin ilk anında gösterilen sabra “sabır” diyor.¹¹¹ Demek ki Allah katında makbul olan sabır, yaşanan hâdiseler henüz sıcakken, hisler feverandayken, henüz hâdisenin sebep ve hikmetleri bütünüyle anlaşılmadığı ilk anda gösterilen sabırdır. İşin zorluğu da aslen buradadır. Yoksa insan, başa gelen hâdiseleri yorumladık-

tan, onların kazanımlarını gözden geçirip değerlendirdikten sonra nefsinin sabra ikna edebilir. Neticede bu da bir sabırdır, fakat hâdisenin ilk şokunun yaşandığı esnada gösterilen sabır gibi olamaz.

İşte Efendimiz'in tarif ettiği böyle bir sabır, insana en büyük ibadetlerden bile daha fazla sevap kazandırabilir. Rampadan fırlatılan bir füze gibi bir hamlede, bir nefhada onu âlâ-yı illîyyin-i kemâlâta çıkarabilir. Kişi bir anda kendini meleklerle aynı safta bulabilir. Bela ve musibetlere karşı sabır, insanı hızlı bir şekilde evc-i kemâlât-ı insaniyeye (insanlığın en üst noktasına, seviyesine) çıkarma yolunda çok önemli bir rol üstlenebilir. Dertlilerin iniltisi, nezd-i Ulûhiyet'te (Allah katında) en samimi dualardan, en içten tazarru ve niyazlardan daha makbuldür.

Alvar İmamı'nın şu dörtlüğü bunu anlatır:

*“Dertten büyük derman mı var
Bir sebab-i gufrân mı var
Dert gibi bir kıymet mi var
Dertlileri sever Rahman.”*

O hâlde bize düşen vazife, maruz kaldığımız musibetler karşısında tazarru ve niyazla Allah'a yönelmektir. İster ferdî ister ailevî isterse içtimâî hayatımızla alâkalı olsun, gelip bize toslayan her felaketi, Allah'a daha çok yaklaşma adına bir fırsat olarak görmeliyiz. Her neye maruz kalırsak kalalım, başımıza gelen her musibeti, Allah'ın, kullarını kendisine yönelmeye sevk etmek için gönderdiği değişik dalga boyunda bir iltifat saymalıyız. Allah bunlarla bizi hakiki tevhide ulaştırmayı murat buyuruyordur. Bizi geceleri değerlendirmeye, huzurunda göz yaşları dökmeye sevk ediyordur. Bizim iniltilemlerle kendisine teveccühümüzü görmek, dua ve niyazlarla Zât-ı Ulûhiyet'ine yakarışlarımızı duymak istiyordur. Bu sebeple yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bela ve musibetler karşısında şikâyet etmek yerine, bunları Allah'a yaklaşma adına bir fırsata çevirmek gerekir.

Bunun tersini de düşünebiliriz. Dünya adına elde ettiğimiz bazı kazanımlar bize tatlı ve şirin görünebilir. Mesela insanların takdir ve alkışını üzerimize çekebiliriz. Kitle psikolojisini değerlendirerek yığınları arkamızdan sürükleyebiliriz. Güç ve iktidar sahibi olabiliriz. Siyasi ve ekonomik gücü elimizde tutabiliriz. Kendi saltanatımızı kurabiliriz. Fakat şunu iyi bilmeliyiz ki bütün bunların Allah nezdinde bir arpa kadar kıymet-i harbiyesi yoktur. Hatta bunlar şeytanî birer oyun ve tuzak bile olabilir.

Sahip olduğunuz imkân ve fırsatları kendi ruhunuzun âbidesini ikame etme istikametinde kullanmıyorsanız havanda su dövüyorsunuz demektir. Gaye-i hayalinize hizmet etmeyen her şey boştur, sizin için bir aldandıdır.

Neydi bizim gaye-i hayalimiz? Bir lahza hatırımızdan çıkarmamız gereken, hayatımızın ideali neydi? İ'lâ-yı kelimetullah değil miydi? Allah'ı ve Resûlü'nü insanlara sevdirmek değil miydi bizi yollara döken, gündüz sa'y u gayretlerimizi, geceleri iniltelerimizi şekillendiren? Allah ile insanlar arasındaki engelleri yıkarak, perdeleri kaldırarak bütün kalblerin O'nunla buluşmasını sağlamak değil miydi? Evet, dünyevî saltanatların Allah katında arpa kadar değeri yoktur. Fakat beri tarafta i'lâ-yı kelimetullah yolunda yapılan küçücük hizmetlerin bile nezd-i ulûhiyette dağlar cesametinde kıymeti vardır.

Yolunuz buysa, böyle yüksek bir mefkûreye kilitlendiyseniz ve bu uğurda bir cehd ü gayret ortaya koyuyorsanız, eğri büğrü yollara, patikalara sapmazsınız. Şeytanın hile ve desiselerine aldanzmazsınız. Kendinize, ego ve benliğinize, arzu ve tutkularınıza takılmazsınız. Yüce duygulara ve mefkûrelere bağlı yaşarsanız ölümünüz de buna göre olur. Kur'ân'ın farklı âyetlerinde ifade edildiği üzere melekler size teşrifatçılık yapar, selam dururlar. Dünyadaki alkış ve debdebeyi mi tercih edersiniz yoksa meleklerin bin bir ihtişamlı sizi karşılamasını mı? Sizi karanlık bir kabre götüren yolda mı yürümek istersiniz yoksa ferahfeza iklimlere açılan bir yolda mı? Şeytanın peşine takılmak mı istersiniz yoksa Hz. Resûl-i Zîşân'ın arkasından mı gitmek istersiniz? İnsan daha baştan tercihini doğru yapmalı, yürüyeceği yolu doğru seçmelidir. Bir kere yolunu seçtikten sonra da hiçbir şeyden endişe etmeye, korkmaya gerek yoktur.

Şunu iyi bilmeli ki, düşmanlığa kilitlenmiş kimseler, Allah yolunda yürüyen insanlardan rahatsızlık duyacak ve onları yürüdükleri yoldan alıkoymak için ellerinden geleni yapacaklardır. Onlara her türlü eza ve cefayı reva göreceklerdir. Bugüne kadar niceleri, zalimlerden çekmiştir. Meşhur ifadesiyle söyleyecek olursak, "Her Musa'nın bir firavunu olmuştur." Allah Resûlü'nün karşısına ne firavunlar ne nemrutlar çıkmıştır. Râşit Halifeler ve onlardan sonra gelen sahabe-i kiram, Yezitlerle, Haccacarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Daha sonraki büyük mücedditlerin ızdırar hâlinde yaptıkları tazarru ve niyazlarına baktığınız zaman onların da hep aynı kaderi paylaştıklarını, zorlukları yaşadıklarını görürsünüz.

Esbap dairesinin hakkını vermek O'nun tekvinî emirlerine saygının gereğidir. Ancak Peygamber yolunun yolcularının bugün de yarın da benzer mağduriyet ve mazlumiyetler yaşamaları mukadderdir. Bütün bunlar karşısında bize düşen, elimizden gelen her türlü gayreti ortaya koyduktan sonra dişimizi sıkıp sabretmesini bilmektir. İbrahim Tennûrî'nin ifadeleriyle;

*“Gelse celalinden cefa,
Yahut cemalinden vefa,
İkisi de cana sefa,
Lütfu da hoş kahrı da hoş.”¹¹²* diyebilmektir.

Zira kim sabreder, dişini sıkar, katlanırsa Allah'ın izniyle zaferyâb olur (zafere erişir). Bir güzel sözde ifade edildiği gibi sabır, kurtuluşa ermenin, umulan şeylere nail olmanın sırlı anahtarıdır. Bu anahtarı elde eden insan, Allah'ın izniyle nice kapıları açmaya muvaffak olur.

Hülâsa, her köşe başında bir gulyabanî pusu kurup bizi bekleyebilir. Başımızdan sağanak hâlinde belalar yağabilir. Ölümlü dünyada ne geçici ve fâni şeylere gönül kaptırmalı ne de maruz kalınan bela ve musibetler karşısında panikleyip gerisin geriye dönmeli. Bilakis dünyanın cazibedar güzellikleri karşısında da maruz kalınan sıkıntı ve zorluklar karşısında da sabretmesini bilmeli ve ruhumuzun âbidesini ikame etme istikame-tinde koşmaya devam etmeliyiz. Varsın fakr u zaruret içerisinde hayatımızı sürdürelim, varsın bir dikili taşımız olmadan dünyadan göçüp gidelim, varsın hayatımız bin bir zorluk içinde geçsin... Önemli olan, âhirete alacaklı ve kazançlı olarak gidebilmektir.

---

¹⁰⁹ Ziya Paşa, *Terkib-i bend ve terci-i bend*, s. 6-7 (Terkib-i bend IV).

¹¹⁰ Bkz.: Tirmizî, *zühd* 57; İbn Mâce, *fiten* 23; Dârimî, *rikak* 67.

¹¹¹ Buhârî, *cenâiz* 32, 43; Müslim, *cenâiz* 14, 15.

¹¹² Meheddin İspir, *İbrahim Tennûrî: Gülzar (İnceleme-Metin)*, s. 4.

TEVAKKUF VE SATHÎLİK

Osmanlı'nın son döneminde yetişen önemli mütefekkirlerden Filibeli Ahmet Hilmi, Müslümanların terakkisinin (ilerlemesinin) önünde iki büyük engel görür: Bunlardan biri tevakkufperestlik, diğeri de malumat-ı sathiye (yüzeysel bilgiler) ile kanaat etme. Kanaat-i âcizânemce, İslam dünyasının geri kalmışlığını sadece iki sebebe inhisar ettirmek (indirgemek) meseleyi daraltmak olur. Bununla birlikte bu iki husus, günümüzde de oldukça önemlidir.

Tevakkufperestliği, kısaca, bulunduğu duruma kanaat etme ve ilerlemek için herhangi bir çaba harcamama şeklinde anlayabiliriz. Bediüzzaman Hazretleri de bu hususa temas etmiş ve mevcuda kanaat etmenin dîn-himmetlik (gayret yoksunluğu, himmetini düşük tutma) olduğunu belirtmiştir.¹¹³ Bir millet ekonomi, kültür ve medeniyette, ilim ve araştırma hayatında bir tevakkuf yani duraklama dönemine girmişse, kendisini çürümeye salmış demektir. Zira tevakkuf, tembellik ve ataletin bir neticesidir. Yerinde sayan bir toplumda ilerleme, gelişme yoktur. Böyle bir toplumun zamanla içten içe çürümesi ve yozlaşması kaçınılmazdır.

Tevakkuf yaşayan toplumlar, yaşadığı çağa ayak uyduramazlar. Zaman itibarıyla çağlarını idrak etseler de zihniyet olarak hep çağdaşlarının gerisinden gelirler. Yaşadıkları çağı kavrayamayanlar da zamana hükmedemez. Zihniyet olarak eski çağlarda yaşadıklarından ötürü kendi zamanlarının insanları için bir mânâ ifade etmezler. Devrin gereklerine göre kendilerini yenileyemediklerinden eskimiş, güncellikten uzak argümanları kullanmaya devam ederler. Onlar, bu şekilde bir yere varacaklarını zannetseler de gerçekte büyük bir yanılgı içindedirler.

Filibeli'nin dile getirdiği diğeri problem, derinliğin zıttı olan sathiliktir. Sathî bilgilerle yetinme, derin okuma ve araştırmalar yapmama da günümüz Müslümanlarının problemlerindedir. Maalesef hâl-i pürmelâlimiz (perişan durumumuz) budur. Hâdiselere sathî bakanların, okumalarını sathî yapanların, sathî düşüncelerle yetinenlerin de büyük düşünceler, çok boyutlu projeler ortaya koyması mümkün değildir. Bugüne kadar

kâinata sathî bir nazarla bakanlar, her zerrede esmâ ve sıfâtıyla mütecelli olan Allah'ı bulamamışlardır. İslam'ı sathî bir nazarla anlamaya çalışanlar, onunla ilgili yanlış hükümlere varmışlardır. İnsanlığın İftihar Tablosu'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) sathî bakanlar, O'nu kâmet-i bâlâsıyla tanıyamamışlardır. Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyân'a sathî bakanlar, ondaki cevherleri keşfedememiş, hatta onu bir kısım ustûrelerden (efsanelerden) ibaret görmüşlerdir. Evet, sathî bakışın insanı ulaştıracağı hiçbir yer yoktur.

Günümüzde bilginin yaygınlaşması ve kolay ulaşılabilir olmasıyla sathîliğin daha da arttığını görüyoruz. Çoklarının bilgi kaynağı, gazete manşetlerinden, sosyal medyadan ibaret. İnsanlar, ihtiyaç duydukları bilgileri buralarda arıyor, her şeyi buralardan öğrenmeye çalışıyorlar. Ne var ki bu tür kaynaklardan derinlikli ve güvenilir bilgi elde etmek çok zordur. Dahası bu kaynaklarda müthiş bir bilgi kirliliği var. Yazılan yazılarla, yapılan haberlerle, çekilen videolarla insanlar sıklıkla manipüle ediliyor ve bazen aldatılıyorlar. Magazinle, güncel kısır tartışmalarla meşgul ediliyorlar. Öyle senaryolar hazırlanıyor, öyle filmler çekiliyor, öyle çekici haberler yapılıyor ki kalabalıklar bunların peşinden sürüklenip gidiyor ve kendi dünyalarından uzaklaşıyor. İçinde yaşadıkları dünyanın problemleriyle yüzleşemiyor ve nihayet bunlara dair işe yarar çözümler bulamıyorlar.

Zamanın Tefsirini Arkamıza Alma

Sathîlikten kurtulamadığımız için ne kâinat kitabını derinlemesine anlayabiliyoruz ne de Kur'ân'ı. Oysa bu iki kitap İslam'ın ilk asırlarında didik didik edilmiş, onlardan nice hakikatlere ulaşılmıştır. Hicrî ilk beş asırda yazılan eserlere bakılacak olursa ilmî ve fikrî hayatın nasıl canlı olduğu apaçık görülür. O dönemlerde nice âlimler yetişmiş, nice ölümsüz eserler kaleme alınmıştır. Maalesef daha sonra bu canlılık ve derinlik zamanla yok olmuş, onun yerini taklit ve sathîlik almıştır. Ne yazık ki Batı'da yaşanan Aydınlanma bizim son dönem medreselerimize girememiştir. Oralarda, asırlarca önce yazılan eserler tekrar edilip durdu. Bu eserlerin üzerine yeni bilgiler ilave edilemedi, onlarla yeni açılımlara, buluşlara kapılar aralanamadı. Gerçi bu eserlerin her biri bir şaheserdi. Fakat onları kaleme alanlar, birer âllame olsalar da eserlerini kendi çağlarının ilim ve kültür hayatının tesirinde yazmışlardı. Hâlbuki onlardan sonra insanlık âleminde çok büyük değişimler, inkılaplar yaşandı. Bu

değişimlerin yakın takibe alınması ve şartlara göre yenilenme hamlelerinin yapılması gerekiyordu. Ne var ki sonraki dönemlerde büyük bir durağanlık yaşandı, Batı'da meydana gelen değişim ve ilerlemeler takip edilemedi. Varlık âlemi ve olaylar, Kur'an ve Sünnet'in ışığı altında ve ulaşılan yeni bilgiler eşliğinde derin bir şekilde analiz edilemedi. Günümüzde bütün bu realiteleri görmezden gelir ve asırlarca önce yazılan eserleri aşamazsak, tevakkuftan da sathîlikten de kurtulamayız.

İmam Gazzâlî, Fahreddin er-Râzî, Kâdı Beydavî, İmam Teftazanî, İmam Cürcanî gibi âlimlerin her biri birer kâmet-i bâlâdır, ortaya koydukları eserler de baş döndürücüdür. Onlardan alacağımız çok şey vardır. Ne var ki onların fikirlerini Kur'ân ve Sünnet nassı gibi göremeyiz, sahabe efendilerimizin anlayışıyla eş tutamayız, kayıtsız şartsız onlara teslim olamayız. Eserlerinde zikrettikleri dinin sabit ve değişmez hükümlerini bir tarafa bırakacak olursak, onların da yaşadıkları dönemin tesirinde bir kısım değerlendirmeler ortaya koyduklarını göz ardı edemeyiz. Zamanın tefsirini arkamıza almadan sadece geçmişte yazılmış eserlerle, mazide dile getirilmiş düşünce ve yorumlarla bugünün problemlerini çözemeyiz. Maziye çok iyi anlamalı, onlardan hakkıyla istifade etmeli ama kendimizi onlarla sınırlandırmamalıyız.

Ne var ki bütün bunlar, sathî nazarların anlayacağı şeyler değildir. Zaman ne kadar değişirse değişsin, insanlık ilim ve fende ne kadar ilerlerse ilerlesin, onlar bir türlü taklitten kurtulamadıklarından, ele aldıkları meseleleri sadece eskiye bağlı olarak götürürler. İşte bu zihniyet ve anlayış yüzündendir ki geri kalmışlık bizim kaderimiz olmaya devam ediyor.

Osmanlı'nın son döneminde, Filibeli Ahmet Hilmi gibi birçok muhakkik âlim ve fikir adamı yetişmiştir. Bunlar arasında, Ahmet Naim, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, İsmail Fennî, Ferit Kam'ı sayabiliriz. Ve tabii ki Bediüzzaman. Bunlar, durağanlığa da sathîliğe de taklitçiliğe de isyan etmiş, Müslümanların gözünü açmaya, ufkunu genişletmeye çalışmışlardır. Hatta farklı düşünce yapılarına sahip olan Beşir Fuat, Celal Nuri gibi kişiler de ciddi bir yenilenme gayreti içine girmişlerdir. Bunlar, devirleri itibari ile düşünen, farklı derinliklere açılan insanlardır.

Osmanlı devlet adamları idarî ve askerî alanda müthiş bir başarı ve aksiyon ortaya koymuş olsalar da aynı canlılık ve aktivite, ilmî ve fikrî sahada maalesef zuhur etmemiştir. Özellikle belli bir dönemden sonra ilim hayatında ciddi bir durgunluk yaşanmıştır. İslam'ın ilk asırlarında

gördüğümüz o ölesiye ilim, hakikat, araştırma aşkı Osmanlı'nın son dönemlerinde tamamen ortadan kalkmıştır. Fakat Devlet-i Aliyye, bütün bunlara rağmen son döneminde geçmişten gelen müktesebatın da tesiri ile âdeta kucağındaki bütün cevherleri etrafa saçmış ve çok önemli meyveler vermiştir. İşte yukarıda isimlerini zikrettiğimiz isimler, bu dönemin meyvelerindedir. Onlar, gaflet perdelerini yırtma, fikir ve ilim çizgisinde durağanlığa son verme, taklitten tahkike geçme adına ciddi bir gayret ortaya koymuş, insanlarda yeni bir heyecan uyandırmaya çalışmışlardır. Bununla birlikte ilim ve fikir hayatında toplu bir uyanış-diriliş mümkün olmamıştır ve bu durum günümüze kadar devam edegelmektedir.

Köklü ve Kalıcı Çözümler

Toplumsal bir hastalık olarak okumayı, araştırmayı sevmeme, bu uyanışın gecikmesindeki en büyük etkendir denebilir. Ayrıca okuduklarımızı ne kadar anladığımız da ayrı bir tartışma konusudur. Kaç kişi yazılanları eleştirerek okuyor, sorgulamalar yapıyor, kritik ediyor, kıyaslamalara gidiyor, elde ettiği bilgileri analiz ve sentez yapabiliyor? Bundan da kötüsü, okumamak, öğrenmemek, anlamamak, derinleşmemek bizi rahatsız da etmiyor. Yüzeysel ve kulaktan dolma bilgilerle yetiniyor, hayatı o sıklıkta yaşamaya çalışıyoruz. Başta da ifade ettiğim gibi, bu sorunu tetikleyen ve günümüzde herkesi esir alan medya ve dijital iletişim ağlarının rolünü unutmamak gerekir.

Sıradan insanlar için böyle bir sıklık bir yere kadar normal karşılanabilir. Ama ilimle iştigal eden insanlar da zaman içinde maalesef bu sıklıktan kurtulamadılar. Mesela niye sosyoloji alanında çalışan bir insan o mevzuda bilinmesi gerekli olan her şeyi bilmiyor? Niye ekonomide uzmanlık yapan biri bu alanda kendini çok iyi yetiştirmiyor? Niye hadis, fıkıh, kelâm gibi İslamî ilimlerde ihtisaslaşan ilim adamları insanlığın önüne yeni ufuklar açmıyor?

Topluma yön verecek gerçek entelektüeller yetişmediği için ciddi bir terakki de gerçekleşmiyor. Bu durum, toplumu bir sürü gibi idare etmek isteyen zorba idarecilerin de işine geliyor. Zira onlar, insanların eğitilmiş, aydın olmalarını istemiyorlar. Çünkü cahil insanları “gütmenin” daha kolay olduğunu düşünüyorlar. Toplumun, her dediklerini onaylayan, onların istediği gibi düşünen, koydukları sınırları aşmayı akıllarının ucundan geçirmeyen fertlerden oluşmasını istiyorlar. Elit ve eğitilmiş insanların muhalefet, itiraz ve eleştirilerinden korkuyorlar. Hak bildiği

yolda yürüyen, hakikati müdafaa eden, zulüm ve haksızlıklara baş kaldıran kimselerin varlığı onları tedirgin ediyor. Çünkü böyle bir seviyeye gelen toplumu arzu ettikleri istikamette sevk ve idare edememekten endişe ediyorlar. Evet, Müslümanların bugünkü geri kalmışlığında müstebit (zorba) idarelerin de önemli bir rolünün olduğu unutulmamalıdır.

Her şeye rağmen bize düşen vazife; cehaletin, taassubun, taklidin, sığığın, tevakkufun her çeşidine karşı savaş ilan etmek ve bunları ortadan kaldırma adına sahip olduğumuz tüm imkânları sonuna kadar değerlendirmektir. İnsanlarda okumaya, araştırmaya, düşünmeye karşı yeni bir aşk u şevk uyandırma adına elimizden gelenin en iyisini yapmak gerekir. Şunu unutmamalıyız ki içinde yaşadığımız coğrafyanın geçici müdahalelere, pansuman çözümlere değil, kalıcı imar ve ıslah faaliyetlerine ihtiyacı var. İnsanlara oksijen tüpleriyle nefes aldığımızda bir yere kadar belki ferahlama sağlarız. Fakat bu, geçici ve kısa vadeli çözümdür, istenilen tedaviyi uygulamadıktan sonra arkasından tekrar kronik problemler nükseder. Hasılı, içinde yaşadığımız karanlık, sıkıcı ve boğucu atmosferin kalıcı olarak dağıtılmasına ihtiyaç var.

İşte günümüzde bunu gerçekleştirebilen insanlar, insanlığa kalıcı hayırlar sağlamış olacak, arkalarında birer yâd-ı cemil bırakacaklardır. Bu da çağın çok iyi tanınmasına, yaka paça olduğumuz problemlerin çok iyi teşhis edilmesine, arkasından da bunların izalesi adına çok sağlam plan ve projelerin yapılmasına ve ardından ciddi bir aksiyon ortaya konmasına bağlıdır. Öyle sağlam blokajlar oluşturmalı ve üzerine öyle sağlam binalar yapmalıyız ki ne fırtınaların ne de tsunamilerin onları yıkmaya gücü yetsin.

---

¹¹³Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler*, s.791 (Lemaât).

MÜMİNİN TATİL ANLAYIŞI

Günümüzde insanlar, senenin belirli vakitlerini tatil yaparak geçiriyorlar. Bu vesileyle yapageldikleri işlerine ara vermek, yorgunluklarını atmak, dinlenmek ve eğlenmek istiyorlar. Özellikle yaz ayları geldiğinde çoğu insan evinden, iş yerinden uzaklaşarak tatil mekânlarına gidiyor. Bazıları bunu meşru dairede yapsa da bazıları gaflete dalıyor, günahlara giriyor. Tatil yapma adına gidilen mekânlar, yapılan aktiviteler insanları Allah'tan uzaklaştırabiliyor. Kimileri tatillerini ruhlarını dinlendirme, yeniden şarj olma adına değerlendirirken, kimilerinin yaptıkları tatiller onları daha da yoruyor.

Tatil ile atalet kelimeleri aynı kökten gelir. Bu yönüyle tatil, kendini atalete, tembelliğe salma demektir. Gerçi biz bugün bu kelimeyi biraz daha hususi anlamda kullanıyoruz. Peki, bir Müslüman açısından tatilin ifade ettiği anlam ne olmalı, bir Müslüman bu zaman dilimini nasıl geçirmelidir?

Mümin her zaman hareket hâindedir. Bir işi bitirince hemen farklı bir işe koyulur. O hep “çalışarak dinlenme, dinlenirken çalışma” metoduyla hareket eder. Nitekim Kur'ân'da yer alan şu âyet-i kerime Müslümanın hayatında tembellik ve ataletin, durma ve duraksamanın olmaması gerektiğini ifade eder: **فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ۖ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ** *“Bir işi bitirince, hemen başka işe giriş, onunla uğraş. Hep Rabbine yönel, O'na yaklaş!”*¹¹⁴ Dolayısıyla mümin, iş değiştirerek, bir hâlden başka bir hâle geçerek dinlenir. Hangi dünyevî işle meşgul olursa olsun, Allah'ı unutmaz, O'ndan uzaklaşmaz. Dünyevî işlerden bunaldığı zaman namazla, duayla, evrad u ezkârla nefes alır, rahatlar.

Evet, insan, fitratı itibarıyla sürekli aynı şeyleri yapmaktan sıkılır, bunadır. Yaptığı işe karşı bıkkınlık oluştuğunda, farklı bir işe geçerek, farklı bir meşguliyet bularak hâsıl olan bu bıkkınlığı giderir. Mesela zihnî ve fikrî bir çalışmadan yorulduğunda, fizikî bir aktivite yaparak zihnini dinlendirir. Veya beden gücüyle yaptığı bir işten yorulduğu zaman bu sefer kalb

ve ruhunu harekete geçirecek bir şeye yönelir. Böylece hem maddi-
manevî bünyesinden beklenen her türlü fonksiyonu eda etmiş hem de
yaptığı her işi gına gelmeden, aşkla, şevkle, neşeyle yapmış olur.

İşte müminin tatili, dinlenmesi, istirahati budur. O, sürekli bir işten
başka bir işe sıçrar. Onun hayatında atalete yer yoktur. Bu, hayatı farklı
yanlarıyla yaşamak, bir işteki yorgunluğu başka bir işte atmak demektir.
Sahib-i Şeriat'ın bu emrindeki sır ve temel espri iyi kavranıp fiiliyata
geçirildiğinde, hayat çok daha verimli ve bereketli değerlendirilmiş olur.

İnsan, yaptığı işlerden yorulabilir, sürekli mesaide aynı işleri yapmaktan
bıkabilir, dolayısıyla da dinlenmeye, rahatlamaya, tatil yapmaya ihtiyaç
duyabilir. Fakat bir Müslüman bunu yaparken dahi vaktini tembelce
geçirmez veya ehl-i dünyanın yaptığı gibi kendini ölçüsüzce eğlenceye
salmaz. Onun dinlenmesi, değişik türden bir takım faydalı meşgalelerle
uğraşmasına engel olmaz. Bu yönüyle o, istirahat ederken bile bir aksiyon
içindedir denebilir. Mesela kişinin arkadaşlarıyla düzenleyeceği bir
okuma kampının, zihnî, kalbî ve ruhî faydalarının yanında rahatlatıcı,
dinlendirici yönü de vardır. Özellikle böyle bir kampı eğer imkân varsa
kırların temiz havasını teneffüs edecekleri, dünyevî meşgalelerden uzak
kalacakları, ruhlarını dinlendirecekleri âsûde bir mekânda yapmaları,
onların hem tatil ihtiyacını ziyadesiyle giderecek hem de manen beslen-
melerine vesile olacaktır.

Şartlar elveriyorsa bu tür programlar ailelerle birlikte yapılabilir, çocuk-
ların da ona iştiraki sağlanabilir. Evinden, işinden, okulundan, sürekli
aynı şeyleri yapmaktan bunalan insanlar farklı bir atmosferde, farklı
aktiviteler yaparak rahatlayabilirler. Burada, dinlendirici/eğlendirici
faaliyetlerin yanında mesela Kur'ân bilmeyenlere Kur'ân okuması öğreti-
lebilir, birlikte kitap müzakereleri yapılabilir, birlikte evrad u ezkâr oku-
nabilir veya faydalı görülen daha farklı programlar düzenlenebilir. Zira
meşgalelerin bir hayli arttığı, çalışma şartlarının zorlaştığı günümüz
dünyasında insanlar çoğu zaman okumaya, ibadet ü taate, manevî bes-
lenmeye yeterince vakit ayıramıyorlar. Tatil zamanları bunun için bir fir-
sata çevrilebilir. Çalışma günlerinde kaçırılan işler o zaman yapılabilir.
Yapılacak farklı aktivitelerle hem dinlenmiş hem de vaktimizi değerlen-
dirmiş oluruz. Ayrıca bu tür programlar bizi gündelik hayatın boğucu,
sıkıcı atmosferinden uzaklaştıracak, ülfet ve ünsiyetten kurtaracaktır.
Böylece hayatımızı daha renkli, canlı, verimli geçirme imkânı elde etmiş
olacağız.

İnsan tek başına da kitap okuyabilir, dua edebilir, evrad u ezkârla meşgul olabilir. Fakat hangi mekânda olursa olsun, insanlar güzel niyetlerle ve maksatlarla bir araya geldiklerinde, hep birlikte Allah'tan, Efendimiz'den bahsettiklerinde kendilerine mahsus bir dünya kuracak, farklı bir atmosfer meydana getirecek, bir sinerji oluşturacaklardır. Bu atmosferi teneffüs etmek de insanın kalb, ruh ve his dünyası üzerinde apayrı bir tesir meydana getirecektir. Siz böyle bir atmosferde farklı dünyalara açılacak, farklı duygularla coşacak, âdeta kendinizi Cennet koridorlarında dolaşılıyor gibi hissedeceksiniz. Oradan hem zihniniz ve bedeniniz dinlenmiş hem de manevî açıdan şarj olmuş olarak çıkacaksınız. Aldığınız enerjiyle bir süre daha canlılığınızı muhafaza edebileceksiniz.

Evet, tekrar vurgulamak gerekirse müminin hayatında ataletin, tembelliğin yeri yoktur, olmamalıdır. İslam'ın ilk asırlarında Müslümanları zirvelere taşıyan dinamikler sa'y u gayrettir, çalışkanlıktır, bitmek bilmeyen bir aksiyondur. Bizi mahveden şey ise rahat düşkünlüğüdür, yaşama zevkidir, istirahate çekilmedir. İslam dünyası ne zaman ki sa'y ve gayreti bırakarak kendini salmaya başladı, uykuya çekildi, işte o zaman bir kısım mütegalip (zorba) ve müstebitin (despotun) oyuncağı oldu.

Dileyen dilediği gibi tatil yapabilir. Buna göre bir sistem geliştirebilir. Sırf güzel bir tatil yapabilmek, tatilde gezip eğlenmek için çalışıp kazanabilir. Bu, herkesin kendi bileceği şeydir. Bir mümin, başkaları bir şey yapıyor diye yapmaz; onun hayatının kendine özgün dinamikleri vardır. O, iş zamanında da tatil zamanında da kendini rahat ve rehavete salmamalıdır. Hususiyle yaşatmak için yaşamayı hayat felsefesi hâline getirmiş adanmışlar, kültür miraslarının temel kaynaklarının kendilerine çizdiği enginlikte yaşamalı, hayatlarında atalete, tembelliğe yer vermeyecek şekilde bir çalışma azmi ortaya koymalı. İnsan olmalarının gereği olarak dinlenmeye ihtiyaç duyduklarında da tatillerini, istirahatlerini kendi çizgilerini koruyarak gerçekleştirmelidirler.

KENETLENME

Bediüzzaman Hazretleri eserlerinde, iman ve Kur'ân hizmetine gönül verenlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin “tefânî sırrına” dayanması üzerinde ısrarla durur. O, tefânîyi, birbirinde fâni olmak; kendi nefsanî hislerini unutup kardeşlerinin meziyet ve güzellikleriyle fikren yaşamak şeklinde tarif eder.¹¹⁵ Biraz daha açacak olursak tefânî, birbirimize olan ihtiyacımızın farkına varma, kardeşlerimizin mazhar olduğu muvaffakiyetlere sevinme, yeri geldiğinde onları kendimize tercih edebilme demektir. Hiç şüphesiz böyle bir ufuk, İslam'ın emrettiği din kardeşliğinin oldukça ileri bir seviyesini teşkil eder. Böyle bir ruhla hareket eden kimseler birbirlerine sımsıkı kenetlenerek aralarında tam bir birlik oluşturacaktır. Birbirinde fâni olan kardeşler, bir kubbeyi oluşturan taşlar gibi baş başa verecek, kenetlenecek ve birbirlerini düşmekten koruyacaklardır.

Kur'ân-ı Kerim, bu kenetlenme meselesini nazarlarımıza şöyle verir: **إِنَّ** *Allah, O'nun yolunda, taşları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saflar hâlinde savaşanları, mücadeleye verenleri sever.*¹¹⁶

Sahîheyn'de (Buhârî-Müslim) geçen bir hadislerinde de Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu mânâyı şöyle ifade eder: **الْمُؤْمِنُ** *Müminin diğer müminlerle münasebeti, bir binanın taşlarının münasebetine benzer; birbirlerine destek verirler.*¹¹⁷

Evet, böyle güçlü bir kenetlenmeden kuvvet doğar; baş başa verip birlikte hareket eden insanlar, şahsî güç ve kuvvetlerinin çok üzerinde başarılar imza atabilirler. Buna mukabil tek başına hareket eden, başkalarına itibar etmeden kendi imkânlarıyla bir şeyler yapmaya çalışan kimseler kısmen muvaffak olsalar da onların bu başarıları devamlı ve geniş tesirli olmayacaktır. İşte bu kabiliyetler başka kabiliyetlerle ele ele verir, sahip oldukları istidat ve kabiliyetleri, güç ve imkânları bir araya getirir ve aynı hedefe doğru hareket ederlerse nice zorlukların üstesin-

den gelebilir, aşılmaz zannedilen tepeleri aşabilirler. Tarih, bunun örnekleriyle doludur.

Böyle bir kenetlenme, hem bizim kuvve-i maneviyemizi takviye edecek, düşmeden, dağılmadan geleceğe yürümemizi sağlayacak hem de başkaları için bir çekim gücü oluşturacak, atmosferimizi bir cazibe merkezi hâline getirecektir. Pek çok insanın aynı duygu ve düşünce etrafında bir araya gelip birbiriyle kenetlenmesi başkalarının da dikkatini celbedecek, özellikle kitle ruh hâletiyle hareket eden kimseleri kendine çekecektir. Her şeyden önemlisi böyle bir kenetlenme, âyetin ifadesiyle, ilahî muhabbeti, o da ilahî inayeti celbeder. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir başka hadislerinde şöyle buyurmuştur: *“يَدُ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ”* *“Allah’ın rahmet ve inayet eli cemaat ile beraberdir.”*¹¹⁸ Cenab-ı Hak yardım ve inayetini şart-ı âdi planında bizim kenetlenmemize bağlamışsa, böyle bir kenetlenme sağlanamadığı takdirde o yardımdan mahrum kalınacak demektir. Ancak kenetlendiğimizde ilahî inayet bizi kuşatır. Ayrıca O’nun inayeti altında olan insanlara kimse zarar veremez. Onlar tüm engelleme çabalarına rağmen ilahî inayetle durmadan, duraksamadan hedeflerine doğru yürürler.

Meselenin bir başka yanı da şudur: Bazı âyetlerin işaret, bazı hadislerin de tasrih ettiği üzere ümmet-i Muhammed, hata üzerinde ittifak etmez.¹¹⁹ Dinî hükümlerin tespitinde icmânın bir delil olarak kullanılmasının önemli bir sebebi de budur. Aynı şekilde Kur’ân’ın ‘şûrâ’yı, mümin bir toplumun en bariz vasıflarından biri olarak ortaya koymasının arkasında da aynı temel espri yatar. Zira kafa kafaya verip belli meseleleri birlikte müzakere eden kimselerin yanılma oranları tek bir kimseye göre çok daha uzak bir ihtimaldir. Farklı fikirlerin çarpışmasından hakikat ortaya çıkar. Bazen bir kişinin fikrinden yüzlerce insan istifade eder. Heyetteki her bir insan, konuşulan mevzuya kendi birikimiyle katkıda bulunur. Kararlarında isabet etme, bir binanın tuğlaları gibi birbirine kenetlenmek suretiyle cemaat şuuru kazanmış bir topluluğa Allah’ın özel bir lütfu olabilir. Yani bir araya gelip birlikte hareket edebilen insanlara Allah hususi inayet ve teveccühte bulunur, onları muvaffak kılar, dalalete ve büyük yanlışlara düşmekten korur.

Buna karşılık, münferit hareket eden kimseler daha fazla yanılmaya maruz kalırlar. Fertler dâhi bile olsalar bu böyledir. Çünkü insan ne kadar zeki ve bilgili olursa olsun onun yine de ilmi ve fikri, tek kişinin ilim ve fikri olmakla sınırlıdır. Tek bir insan, bütün olayları, bütün detay-

ları her an göremeyebilir. Üstelik fertler karar ve tercihlerinde nefislerinin, hevalarının tesirinde kalabilirler. Bu yüzden, büyük karizmaların fikirlerine, dahiyane projelere değil, bir gaye-i hayal etrafında kilitlenmiş fertlerin meşveret neticesinde ulaştığı neticelere itimat etmeliyiz.

Tefânî, kenetlenme, kardeşlik yapılan hizmetlerde başarıya ulaşma adına çok önemli vasıflar, çok önemli disiplinlerdir. Ne var ki böyle bir kenetlenmenin, bu seviyede samimi bir kardeşliğin meydana gelmesi de akabinde oluşan vahdet ruhunun korunması da kolay değildir; ölesiye gayret gerektirir. Bunun için fertlerin ciddi bir eğitimden geçirilmesi gerekir. Dikkat edilmediği takdirde zamanla işin içine haset ve kıskançlık duyguları girebilir, enaniyetler çarpışabilir, çatışma ve ihtilaflar baş gösterebilir. Belli paye ve makamlara gözlerini diken insanlar oraya ulaşmak için görünme, bilinme ve kendini ifade etme arzusu içine girebilirler. Başarılarını nazara vermek suretiyle göz doldurmaya çalışabilirler. Ehl-i dünya arasında bu tür şeyler çok yaşandığı gibi, iman ve Kur'ân hizmetine gönül veren insanların arasında da olabilir. Bunlar benim ciddi endişe ettiğim hususlardır.

Mümin, kendi fazilet ve meziyetlerini “hafâ” türabına (gizlilik toprağına) gömme noktasında kararlı olmalı, başkalarının yaptığı en küçük hizmetleri dahi alkışlamalı, takdir etmeyi bilmeli. İstenilen, beğenilen bir yere koyacaksa, kendini değil başkalarını koymalı; maddî manevî makamlara sahip olma hususunda hep kardeşini, kendine tercih edebilmeli. Hasetten ve onun sebebiyet vereceği hınç, kin ve düşmanlıklardan korunma adına da kimsenin gıpta damarını tahrik etmemeli, kendi fazilet ve meziyetlerimizi öne çıkarmaya çalışmamalıyız. “Bendeniz şöyle konuşmuştum, böyle demiştim, şöyle yazmıştım, şunları yapmıştım.” gibi şeyler söylediğiniz zaman başkalarının kalblerinin derinliklerindeki kıskançlık duygularını tahrik edersiniz. Zira siz kendinizi azıcık öne çıkarınca başkaları, bundan rahatsızlık duyar. Bu, insanın çok zayıf bir damarıdır. Hem kendini öne çıkarmak ister hem de başkalarının kendilerini öne çıkarmasından rahatsız olur. Siz kendinizi anlatmaya başladığınızda bundan rahatsız olmayacak, kıskançlık duygularını baskı altına alabilecek insan sayısı çok azdır.

Şu kadar var ki, insanları takdir etme, onların başarılarını nazara vererek onları alkışlama, bununla onları daha fazla hayır yapmaya teşvik etmenin yanında; Allah'a karşı kimseyi tezkiye etmeme (temize çıkarmama), övgüyü kaldıramayacak kimseleri methetmek suretiyle onların sırtı-

na, altından kalkamayacakları bir ağırlık yüklememe de temel disiplinlerimizdendir. Bir şey anlatırken mübalağaya girmeme, kimseye kâmet-i kıymetinin üstünde değer atfetmeme ve bütün sözlerimizin realiteye uygun olmasına dikkat etme de... Dinimizin koyduğu bu ölçülere aykırı hareket edersek maksadımızın aksiyle tokat yiyebiliriz.

İslamî ahlakın, İslam'a göre yaşamamanın en önemli dinamiklerinden olan istikamet; ifrat ve tefritten, her türlü aşırılıktan uzak durma ve her şeye gerektiği ölçüde önem atfetme demektir. İşte bu mânâda "sırat-ı müstakim" erbabı her şeyi yerli yerine koyar. Mübalağalardan, insanları kaldıramayacakları şekilde sena etmekten uzak durduğu gibi, yapılan güzellikleri de görür, o güzelliklere vesile olanları –yukarıda zikredilen esaslara riayet ederek– takdir etmesini de bilir. Zira başkalarının yapmış olduğu hayırlı hizmetlerden bahsetme, onları sena etme, minnetle anma ve duada yad etme, kadirşinaslığın bir gereğidir. Böyle bir kadirşinaslık, insanları hayır hususunda daha da cesaretlendirecek ve motive edecektir. Bunlar, hasedin önünü alma ve kardeşliği muhafaza etme adına önemli ölçütlerdir.

Diyelim ki bir yerde i'lâ-yı kelimetullah yolunda koşturan bir kardeşimiz var. Gerçekten hepimizin yüzünü güldürecek güzel işler yapıyor. Siz, bir yolunu bulup onun meziyetlerini öyle bir anlatmalısınız ki o, kendini anlatma ihtiyacı duymasın. Belki böyle biri, kendi yaptıklarını anlatma niyeti içindedir, hatta bunları kafasında planlamış, kurgulamıştır. Siz onun yaptıklarını öyle bir nazara verirsiniz ki ona anlatacak bir şey bırakmazsınız. Nitekim Bediüzzaman Hazretleri de ihlas düsturlarını sayarken, kardeşlerinin meziyetleriyle şâkirâne iftihar etme prensibi üzerinde duruyor.¹²⁰ Evet, bir meziyeti öne çıkaracak, onunla iftihar edeceksek bu, kendi meziyetlerimiz değil, kardeşlerimizin meziyetleri olmalı. Kendimizden bahsetmek yerine kardeşlerimizden bahsetmeliyiz. Böyle bir tavır hem hasedin önünü alacak hem bizi gurur ve kibirden koruyacak hem de kardeşlerimizle aramızdaki birlik ruhunu perçinleyecektir.

Bunlara dikkat etmeyecek olursak hasedin, gururun, çekişme ve kavgaların önüne geçemeyiz. Aramızdaki birlik ve beraberliği muhafaza edemez, vifak ve ittifak içinde hareket edemeyiz. Bunlar da hem sevaplarımızı alır götürür hem de yaptığımız güzel işlerin yümn ve bereketini. Yürürüz, yürürüz ama yol alamayız vesselam.

---

¹¹⁵ Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar*, s.204 (Yirmi Birinci Lem'a, Dördüncü Düstur).

¹¹⁶ Saff Sûresi, 61/4.

¹¹⁷ Buhârî, *salât* 88; *mezâlim* 5, *edeb* 36; Müslim, *birr* 65.

¹¹⁸ Tirmizî, *fiten* 7; Nesâî, *tahrim* 5.

¹¹⁹ İbn Mâce, *fiten* 8; Abd İbn Humeyd, *el-Müsned* s.367

¹²⁰ Bediüzzaman, *Lem'alar*, s. 203 (Yirmi Birinci Lem'a, Dördüncü Düstur).

ZAAFLARA YENİK DÜŞMEME

İnsan mahiyetinde irade, his, şuur, latife-i rabbaniye, sır, hafî, ahfâ gibi insanın manevî yönünü ilgilendiren önemli mekanizmalar vardır. Bununla birlikte şeytanın nüfuz edebileceği, nefse ait olumsuz bir kısım duygular, mekanizmalar da bulunmaktadır. Bunlara insanın zaafı da denebilir. Bediüzzaman Hazretleri, “Hücumat-ı Sitte Risalesi”nde bu zaafın önde gelenlerini ele almış ve bizleri bu konuda uyarmıştır. Bunlar makam tutkusu, korku, tamah, ırkçılık, enaniyet, rahat ve rehabet arzusudur. İnsanın zaafı elbette bunlarla sınırlı değildir. Bu konuda daha birçok özellik üzerinde durulabilir.

Nefse ait bu eğilimler ve zaafı kişilere göre de farklılık gösterebilir. Yani herkesin imtihanı ayrı olabilir. Mesela bazıları makam tutkusuna kapılır ve o makamda kalabilmek, o makamın gücünden istifade edebilmek için pek çok günah irtikâp eder. Bazılarının ise makam-mansıp sahibi olma gibi bir derdi, hedefi yoktur. Bu tarz insanlar, kendilerine müdürlük, genel müdürlük, milletvekilliği veya bakanlık gibi mevkiler teklif edilse bile dönüp bakmazlar. Ancak onların da paraya, servete karşı zaafı olabilir. Onu elde etme adına meşru-gayrimeşru her yolu kullanabilirler. Helal-haram demeden ceplerini, kasalarını doldurabilir, başkalarının hakkına girebilirler. Servet karşısında dize gelebilir, en yüce değerlerinden bile tavizler verebilirler. Bazılarını da ne makam tutkusu ne de para dize getirebilir; fakat onlar da cismanî ve şehvî arzularına takılır, benliklerindeki hayvaniyete yenik düşerler. Bugüne kadar nice nice bunların kurbanı olmuş, nice aileler bu yüzden dağılmış, nice toplumlar içten içe çürüyüp gitmiştir.

Günümüzde de çokları şehvetine yenik düşebiliyor ve bu yüzden başkalarının istismarına açık hâle gelebiliyor. İnsî ve cinnî şeytanlar bu silahı kullanmak suretiyle nice kâmet-i bâlâyı zincire vurup onlara istediklerini yaptırıyorlar. Böyle bir fenalık işlediklerinde, bu durumun ortaya çıkması için değişik tavizler vermek zorunda kalıyor ve bu yüzden zulüm ve haksızlıklar karşısında seslerini çıkaramaz hâle geliyorlar. Onların bu

durumlarından istifade eden ve böylece ellerini kollarını zincire vuran kimseler ise istedikleri melanet oyunlarını rahatlıkla sahneliyorlar.

Öyle kimseler de vardır ki bu sayılan zaafların hiçbiri yoktur onlarda. Ne dünya malına bel bağlarlar ne makam arkasında koşarlar ne de bohemiğe özenirler. Fakat bunların zaafı da korkudur. Küçük bir tehdit karşısında bile mukavemet gösteremez ve hemen dize gelebilirler. Bir fail-i meçhule kurban gitme veya sahip oldukları imkânları kaybetme korkusuyla kendilerine dayatılan her şeyi yapabilirler. Kötü niyetli kimse-ler; parayla, makamla, şehvetle elini kolunu bağlayamadıkları bu tipleri korkuyla etkisiz hâle getirir, hatta ellerine ayaklarına pranga vurarak onları halayık gibi kullanabilirler.

Bunların yanında, tamah, açgözlülük ve doyma bilmeme de insan için önemli zaaf noktalarından biridir. Niceleri bu zaafı sebebiyle batmıştır. Bu duygunun kaynağı, tevehhüm-ü ebediyet ve tûl-i emeldir, yani hiç ölmeyecekmiş gibi yaşama arzusu ve bu arzu sebebiyle aşırı şekilde dün-yaya bağlanma. İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanın tamahkârlığını ifade sadedinde şöyle buyuruyor: **لَوْ أَنَّ لِابْنِ آدَمَ وَادِيًا مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَادِيَانِ، وَلَنْ يَمْلَأَ فَاهُ إِلَّا التُّرَابُ** *“İnsanoğlunun bir vadi dolusu altını olsa, bir vadi daha ister. Onun gözünü topraktan başka bir şey doyuramaz.”*¹²¹

İnsan için imtihan unsuru olan zaaflardan bir diğeri de şöhretperestlik-tir. Parmakla gösterilir olma, takdir edilme, bir yâd-ı cemil bırakma arzusu da nicelerinin ayağını kaydırmıştır. Bu duygu bazılarında o kadar güçlüdür ki sadece hayattayken değil, ölüp gittikten sonra bile şöhretle-rinin devam etmesini isterler. Cenazelerine kalabalık kitlelerin katılmasını, kubbeli, süslü mezarlar içinde yatmayı arzular, mezar taşlarına yazılan yazılarla ilgilenirler. Ölüp giden bir insan için bunlar ne işe yarar bilmiyorum. Münker Nekir böyle şeylere bakmaz. Evet, nam ve şöhret sahibi olma isteği bugüne kadar çoklarını dize getirmiş, onlara ne mesa-viler ne mesaviler işletmiştir.

Bu tür zaafın kurbanı olan kimseler, insaniyetlerinin hakkını vereme-miş, hayvaniyetlerine yenik düşmüşlerdir. İnsanî vasıflar açısından eksik-tirler, mefluçturlar (felçlidirler). Bu tür zaaf, bir güve gibi onların insanlığını yer bitirir ve medeni cesaretleriyle kendilerini ifade etmekten, hak ve hakikati haykırmaktan alıkoyar. Dolayısıyla onlar, zulüm ve hak-sızlıklar karşısında dilsiz şeytan kesilir. Bundan dolayı ışığı söndürülmüş,

gündüzü gece, baharı kış hâline getirilmiş şu talihsiz dünyada eli kolu bağlanarak bir felçli gibi yaşamaya mahkûm edilmiş pek çok zavallı vardır. Bu tali'siz dünyanın mazlumiyet, mağduriyet, mahkûmiyet yeri hâline gelmesinin bir sebebi de budur. Bunun arkasında ise yine bizim zaaflarımız, boşluklarımız, hata ve kusurlarımız vardır.

Esasen insan fitratı bu tür duygulara açık olarak yaratılmış ve insanın mahiyetine bunlar derç edilmiştir. Bunların zaaf hâline gelmesi, yönünü yanlış tarafa çevirmekten kaynaklanır. Kişi, hidayet kaynağı olan dinin temel disiplinlerine sımsıkı sarılır, takva ile Allah'ın himayesine girer, haramlardan kaçınma ve farzları yerine getirme noktasında hassas davranırsa, her şey yerli yerine oturur ve o, bu tür zaaflardan ve onların vereceği zararlardan korunur. İmanı ve takvası, günahlara karşı bir kalkan vazifesi görür. Hatta bu zaaflara karşı verdiği mücadele sebebiyle ibadet sevabı kazanır.

Evet, bize düşen vazife, yukarıda sayılan-sayılmayan imtihan unsurları karşısında sürekli uyanık olmaktır. Bunun için şeytanın hile ve desiselerine, dürtü ve vesveselerine karşı sık sık surları gözden geçirmeli, sürekli restorasyon yapmalı, gedik ve çatlakları kapamalı, onun girebileceği hiçbir menfez, açık kapı bırakmamalıyız. İnsî ve cinnî şeytanların içimize nüfuz etmesine, kalb ve ruh dünyamıza sızmasına, nefs-i emmareyi harekete geçirmesine meydan vermemeliyiz. Nefsin arzu ve isteklerine karşı iradenin hakkını vermeli, her tür günah karşısında yiğitçe durmasını bilmeliyiz. Maddî imkânların, makam-mansıbın, şan u şöhretin, cismaniyet ve şehvetin vs. kulu, kölesi olmamalıyız. Geçici dünyevî nimetlere gönlümüzü kaptırmamalı, gözümüzü Allah'ın ebedî ihsanlarına dikmeliyiz. Meşru dairedeki zevk ve lezzetlerin keyfe kâfi olduğunu bilmeli, asla harama adım atmamalıyız.

İşte bu duruş, insanı hayvaniyet derekelerine düşmekten korur ve onun insanî kemâlât semalarında pervaz etmesini (uçmasını, dolaşmasını) sağlar. İnsan-ı kâmil ufkuna giden yolun erkânı budur.

---

¹²¹ Buhârî, *rikâk* 10; Müslim, *zekât* 116-119.

KULUN ALLAH'A EN YAKIN OLDUĞU AN

Soru: Fetih Sûresi'nde yer alan, **سَيَمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ**

“Onların alâmeti, yüzlerindeki secde izi, secde aydınlığıdır.”¹²² âyet-i kerimesinin müminlere verdiği mesajlar nelerdir?

Cevap: Hadislerde de buna benzer bazı ifadelere rastlarız. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), burada bazı amellerin âhirette nasıl karşımıza çıkacağını haber verir. Bir hadislerinde bütün ümmetlerin bir araya toplandığı mahşer günü kendi ümmetini, nurlanmış, parlamış olan abdest uzuvlarından tanıyacağını beyan buyurur.¹²³ Bu dünyada alınan abdest, âhirette çok farklı bir keyfiyette tezahür edecektir. Günde birkaç defa aldıkları abdest sebebiyle ümmet-i Muhammed'in uzuvları güzelleşecek, göz alıcı bir keyfiyete ulaşacaktır. Demek ki abdest, ümmet-i Muhammed için bir alamet-i fârika (ayırıcı vasıf) olacak, onları diğer ümmetlerden ayıracak, nuraniyet kesp etmelerine vesile olacaktır. Fakat bizler yine de tam olarak işin hakikat ve keyfiyetini bilemiyoruz. Onu âhirette göreceğiz.

Konu ile ilgili olarak Bediüzzaman Hazretlerinin yaklaşımı dikkat çekicidir. Ona göre bu dünyada şükür hisleri ile ve meşru dairede yenilen meyvelerin neticesi, yine Cennet'e layık tarzda lezzetli yiyecekler ve meyveler olacaktır. Burada bir meyve yedikten sonra söylenen “*elhamdü-lillah*” kelimesi, orada Cennet meyvesi olarak takdim edilecektir. Yani burada bir meyve yenir, ama orada mahiyeti bizce meçhul ‘*elhamdü-lillah*’ yenir. Bu durumda önemli olan, o nimet içinde ilahî nimetleri ve Rahmanî iltifatı görüp manevî bir şükür duygusu yaşamaktır.¹²⁴

Evet, dünyada yaptığımız her amel, her fiil, âhirette kendine mahsus özellikleriyle şekil alıp karşımıza çıkacaktır. Burada çektiğimiz sıkıntılar, ötede ferahfeza bir hayat yaşamamıza vesile olacaktır. İşlediğimiz salih amellerin bazıları Cennet köşkü olarak, bazıları ırmağı olarak verilecektir. Üstelik Cennet'teki köşkler, villalar, ırmaklar, meyveler dünyadakiler

ile kıyaslanamayacak kadar farklı ve güzel olacaktır. Bu açıdan Cennet meyvelerinden yendiğinde, ırmaklarından içildiğinde alınacak lezzetin tarifi mümkün değildir.

Şunu da ifade etmek gerekir ki Cennet'teki 'biz'le dünyadaki 'biz' aynı olmayacaktır. Orada karşılaşacağımız nimetler de dünyadakilerden farklı bir mahiyette olacaktır. Yani icmalî olarak dünyadaki amellerin kendilerine mahsus uhrevî temessülleri olacağını söylesek de âhiret âlemine ait detayları bilemiyoruz. Dolayısıyla bu konuda kesin hükümlere varmamız doğru olmaz. İhtiyatlı olan yol, bunları Allah'ın ilmine havale etmektir.

Buradan hareketle soruda geçen âyet-i kerimeye bakacak olursak en başta şunu söyleyebiliriz: Allah Teâlâ'nın huzurunda secde eden alınlar, secdeye giden yüzler âhiret âleminde farklı bir keyfiyet kazanacak, belki parıl parıl parlayacaktır. Bu gökçek yüzlüleri gören kimseler onların hâllerine imrenecektir. Nitekim âyet-i kerimelerde; *“O gün bazı yüzler ağaracak...”*¹²⁵ *وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ* *“O gün bir kısım yüzler ışıltılıdır.”*¹²⁶ buyurulmuş ve o cennetlikler tebşir edilmiştir.

Bazı müfessirler, *“Onların alâmeti, yüzlerindeki secde izi, secde aydınlığıdır.”*¹²⁷ âyetinin anlamını bu dünya açısından ele almış, secde eden yüzlerin bu dünyada da tanınıp bilineceğini ifade etmişlerdir. Gerçekten namaz kılan müminlerin simalarında imrendiren bir aydınlık, bir parlaklık olabilir. Yaptıkları secdeler, bilemeyeceğimiz şekilde yüzlerine aksedebilir. Rabbü'l-âlemîn'in karşısında el pençe divan durup namaz kılan kimseler başkaları üzerinde farklı bir tesir oluşturabilir. Dolayısıyla onların çehrelerine bakan, Allah'ı hatırlayabilir.

Esasen bir insanın yüzü, onun gerçek karakteriyle tanınması adına çok önemli ipuçları verir. Siretin surete yansımaları da bu açıdan ele alınabilir. Hakikaten bir insanın ahlaklı, dürüst ya da güvenilmez olup olmadığını yüzünden okumak mümkündür. Nitekim bu sebeple 'ilmü'l-kıyafe' adında bir ilim dalı oluşmuştur. Bu ilimle meşgul olan kimseler, insanın fizyolojik ve anatomik yapısından hareketle onun karakterine dair bir kısım mânâlar çıkarmaya çalışmış ve özellikle yüzle alâkalı önemli tespitlerde bulunmuşlardır. Gerçi sübjektif olmalarından dolayı bu tespitler mutlak doğruymuş gibi ele alınıp insanlara tatbik edilmemelidir. Fakat ehl-i kalb tarafından yapılan bu minvaldeki tespitler tamamen görmezlikten de gelinemez. Onların yüz hakkındaki bazı mülâhazaları gerçekten üzerinde durulmaya değer. Zira insanın en önemli ve kıymetli uzvu

olan yüz, insanın aynası ve bir bakıma vitrini gibidir. Orada rahmaniyet, rahmaniyet içinde rahimiyet tecelli eder. İnsanda tecelli eden “ahsen-i takvim”i en güzel aksettiren de yine insanın simasıdır. Yüz âdeta insanın mahiyetini aksettirir. Fakat bizler henüz onun mânâsını hakkıyla keşfetmiş sayılmayız.

Bazıları, âyet-i kerimeyi zahirî ve lafzî anlamıyla ele alarak, burada, çok secde etmekten ötürü alnında iz oluşan kimselerin methedildiğini zannetmişlerdir. Âyetin müjdesine nail olabilmek için de alınlarında secde izi oluşması gerektiğini düşünmüş ve bunu sağlama adına uzun süre sert zeminlerde secde etmeyi tercih etmişlerdir. Çok namaz kılan, secde edenlerin alnında gayriiradî olarak iz oluşabilir. Fakat alında iz oluşturmak için sunî ve tekellüflü yollara girmek doğru değildir. İnsan bu konuda kendini zorlamamalı, bir iz arayışı içinde olmamalıdır. Alında oluşacak böyle bir iz, insanı gurur ve kibre de düşürebilir. Nefis çok ayyardır, çok aldatıcıdır, baştan çıkarıcıdır. Secde izini de caka ve gösteriş mevzuu yapabilir. Bununla başkalarına çok namaz kılıyor olduğunu hissettirmeye çalışabilir. Daha sonra aleyhimize olabilecek bir duruma karşı daha baştan tedbir almak en güzelidir. Bu konuda nefse malzeme ve koz vermemek gerekir. Yoksa –Allah muhafaza– bir an boşluğumuzdan yararlanıp bizi bununla vurabilir. Gurur, ucb, fahr, kendini ifade etme, üstün görünme gibi iç problemleri ve türlü türlü zaafları olan ve bu sebeple her an devrilmeye meyyal bulunan insanoğlunun bu gibi konularda çok dikkatli, çok ihtiyatlı hareket etmesi gerekir. Bu açıdan bir taraftan çok namaz kılmalı, çok secde etmeliyiz; diğer yandan gerekirse biraz yumuşak yerlerde secde ederek alında secde izinin çıkmasına engel olmalıyız.

Asıl marifet, insanın çok ibadet etmesi, ama bunu belli etmemesidir. Bu durum bütün ibadetler için geçerlidir: Mümin çok oruç tutmalı ama bunu göstermeye çalışmamalı, çok tasaddukta bulunmalı ama bunu kimseye hissettirmemeli, çok namaz kılmalı ama bu, Rabbiyle arasında kalmalıdır. Hatta mümkünse bunları gizlemelidir. İnsanın yaptığı ibadetleri göstermeye çalışması, bunu da büyük bir şey olarak takdim etmesi Allah’a karşı saygısızlıktır. Zira biz O’na ne kadar çok ibadet edersek edelim, kulluğun hakkını verdiğimizizi iddia edemeyiz. O zaman neyi gözümüzde çok görüyor, başkalarına çok gösteriyoruz ki? Ayrıca yaptığımız ibadetleri Allah’ın görmesini ve bilmesini yeterli bulmuyor muyuz ki başkalarına da gösteriyor, duyuruyoruz.

Âyette zikredilen secde izi meselesine de bu açıdan bakmakta fayda

vardır. Burada asıl vurgulanan husus, secde ede ede alında siyahımsı veya kahverengi bir rengin belirmesi veya bir nasırın oluşması değildir. Allah kıldığımız namazları, ettiğimiz secdeleri gördükten ve bildikten sonra alnımızda iz oluşsa ne olur, oluşmasa ne olur. Madem O bizim her hâlimize nigâhban, niye O'nun bilmesiyle, görmesiyle iktifa etmiyoruz? Başkalarının bilmesine, görmesine ihtiyaç duyma, Allah'ın görüp bilmesini yeterli bulmama demektir. Oysaki Kur'ân-ı Kerim birçok âyet-i kerimede, "Hesap görücü olarak Allah yeter.", "Şahit olarak Allah yeter.", "Bilen olarak Allah yeter.", "Vekil olarak Allah yeter." buyuruyor. Bir taraftan Allah'ın her şeye yettiğine inanacağız, beri tarafta bir kısım emarelerle, izlerle, çizgilerle, tavır ve davranışlarla, öksürmelerle vs. kendimizi ifade edecek, kendimizi anlatacağız. Bu büyük bir çelişki değil midir?

Esasında âyet-i kerimeden anlaşılması gereken öncelikli mânâ, secde-nin Allah katında ifade ettiği değerdir. Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem) kulun Cenab-ı Hakk'a en yakın olduğu ânın secde ânı olduğunu beyan eder ve orada Allah'a çokça dua edilmesini tavsiye buyurur. Zira secde sayesinde insan, mahiyetinde mevcut bulunan kibir ve büyükmeye karşı çıkmaktadır. Böylece asıl büyüğün Allah olduğunu kavramış, O'nun karşısında kendi küçüklüğünü kabul ve ilan etmiş olur. İnsan, Allah karşısında yere kapandığı, ayaklarını bastığı yere başını koyduğu, tevazu ve mahviyetini gösterdiği ölçüde değerler üstü değer kazanır. Secdeyle insan, Ulular Ulusu Sonsuz karşısında 'sıfır' olduğunu ifade eder ve nefsinin terbiye eder. Secde, ona acziyetini ve Allah karşısındaki konumunu hatırlatır.

---

¹²² Fetih Sûresi, 48/29.

¹²³ Buhârî, *vudû* 3; Müslim, *tahâret* 34-36.

¹²⁴ Bediüzzaman, *Sözler*, s. 705 (Otuz İkinci Söz, Üçüncü Mevkîf, İkinci Mebhas, Birinci İşaret).

¹²⁵ Âl-i İmrân Sûresi, 3/106.

¹²⁶ Kiyâme Sûresi, 75/22.

¹²⁷ Fetih Sûresi, 48/29.

YİTİK CENNETİMİZ: KULLUK ŞUURU

Bugünün müminlerinin en büyük problemlerinden biri; tekrar edip durdukları güzel düşünceleri, güzel sözleri bir türlü tabiatlarına mâl edememeleri, amellerinde ihlas ve ihsan ufkunu yakalayamamalarıdır. Bir türlü taklidî imandan sıyrılıp tahkikî imana erişemiyoruz. Dolayısıyla da Allah'la derin bir münasebete geçemiyor, bir peygamber âşığı olamıyor, dinin emirlerine gönülden teslim olamıyoruz. Allah'ı andığımızda tüyle-
rimiz ürpermiyor, gözlerimiz yaşarmıyor. Çoğu zaman, bir annenin, yolunu gözlediği ciğerparesine duyduğu özlem ölçüsünde bir duygu yoğunluğu yaşamıyoruz.

İnsan, işin başında Allah'la böyle derin bir münasebet kuramayabilir, bu denli şuur sahibi olamayabilir. Ama en azından böyle bir duyuşa, böyle bir sezişe talip olmalıdır. Hedeflerini çok iyi belirlemeli, talepte dağınıklığa düşmemelidir. Talepte dağınıklığa düşen ve tevhid-i kible yapamayanlar katiyen O'na ulaşamazlar.

Keşke şekerin çayın içinde eriyip gitmesi gibi, biz de enaniyetlerimizi büyük bir havuzun içinde eritip yok edebilseydik. Tasavvuftaki ifadesiyle; 'ene'den (ben'den) sıyrılarak 'nahnü' (biz) limanında ârâm eyleyebilseydik; arkasından 'nahnü'yü de aşarak 'hüve' (O) ufkuna yükselebilsen ve böylece benlik ve enaniyet itibarıyla bütün bütün yok olabilseydik! İşte o zaman çok farklı bir ufka ulaşırdık, tüm varlığı bir yâr-ı vefadar (vefalı bir dost) olarak görür ve Niyazi-i Mısrî gibi şöyle derdik:

*“Ben sanurdım âlem içre bana hiç yâr kalmadı,
Ben beni terk eylerim, bildim ki ağyâr kalmadı.”¹²⁸*

Çok iyi bilinmelidir ki, nefis ve ene'miz hakikate perde olduğu, yani “ben, ben...” demeye devam ettiğimiz sürece Allah'a kavuşamayız. Bir Hak eri bu durumu ne güzel anlatır:

*“Sen tecelli eylemezsin perdeden ben var iken,
Şart-ı izhâr-ı vücudundur adîm olmak bana.”¹²⁹*

Bu açıdan dualarımızda Rabbimize hep şöyle yalvarmalıyız: “Senin Sen olarak tecelli etmen, benim ben olarak yokluğuma bağlıdır. Beni bana mahkûm etmek suretiyle beni Sensizliğe mahkûm etme Allah’ım!”

Her şeye kâmet-i kıymeti kadar değer vermeliyiz. Beşer olmanın gereği olarak yaptığımız birtakım şeyler vardır. Allah’ın bize lütfettiği nimetlerden meşru dairede istifade ederiz. Bunu yaparken, nefsimizin, ailemizin ve sosyal çevremizin haklarına riayet etmeye çalışmalıyız. Bunların sınırlarını da zaruretlerle, ihtiyaçlarla çizmeliyiz. Allah’ı tanıma, bilme, sevmeye ve O’na kullukta bulunmaya ise sınır koymamalıyız. Bu hususta mülahazalarımız hep zirvede olmalıdır. Sürekli *“hel min mezîd”* (Daha yok mu?) diyerek zirveleri kollamalıyız. Rabbimizi tanıma konusunda öyle istekli olmalıyız ki ellerimizi kaldırıp sürekli, “Allah’ım ne olur, tıpkı mübarek kulların enbiya-i izama duyurduğun gibi, Zât-ı Bahtına, ulûhiyet ve rububiyetine, şuûnât ve itibaratına, esmâ-yı sübhaniye ve sıfât-ı kudsiyene müteallik ne varsa bana da duyur!” demeliyiz. Bunu yaparken aynı zamanda Allah’tan, hiçliğimizi, O’nun karşısında ‘sıfır’ olduğumuzu bize duyurmasını da talep etmeliyiz ki ucb ve fahre düşmeyelim. Bir taraftan a’lâ-yı illiyyîn-i kemâlâta (en yüksek derecelere) talip olmalı; diğer yandan Allah’ın inayeti olmadan ayakta duramayacağımızın bilinciyle hareket etmeliyiz.

Kullukta ne kadar derinleşirsek derinleşelim kulluğun hakkını veremediğimizi/veremeyeceğimizi idrak etmeli, ibadetle en içli dışlı olduğumuz anlarda bile içimizden gele gele, tüm kalbimizle inanarak “Sana hakkıyla ibadet edemedim ey Mâbud!” demeli, her tür iddiadan uzak durmalı, büyük payeler arayışına girmemeli, O’na kulluğu en yüce paye görmeliyiz. İnsanlar içinde bir insan olma düşüncesine sınırsız bağlı kalmalı; velilik, gavslık, kutupluk ve mehdilik gibi makamların peşinden koşmamalıyız. Şunu bilmeliyiz ki; asıl marifet, bir yandan ubudiyet semalarında pervaz ederken diğer yandan tevazu, mahviyet ve hacalet içinde hayatı sürdürebilmektir.

Bu tavır; insan açısından bir çelişki olmadığı gibi aşağılık kompleksi de değildir. Bilakis mukteza-yı hâle mutabık (şartların gereğine uygun) davranmanın tabii bir sonucudur. Rabbülâlemîn karşısında takınılması gereken kulluk tavrı budur. Ama aynı duyguya, insanlar karşısında, hususiyle müstebit (zorba) ve mütekebbirler karşısında kapılırsanız, işte o zaman bunun adı aşağılık kompleksi olur, bununla kendinizi alçaltmış olursunuz.

Allah Teâlâ karşısında göstereceğiniz tevazu ve mahviyet sizi yükselttikçe yükseltir. Sonunda öyle bir noktaya gelirsiniz ki, Allah'ın mükerrem kulları olan melekleri bile geride bırakırsınız. İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), kulluğuyla Mirac'a yükselmiş; Allah karşısındaki tevazuuyla meleklerin önüne geçmiş, Cebrail'i de Mikail'i de geride bırakmıştır. Öyle ki, bir hadislerinde tahdis-i nimet olarak bu iki büyük meleği gökteki iki veziri olarak zikretmiştir.¹³⁰ Fakat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), şefaat hadisinde olduğu gibi, Allah nezdindeki konum ve mevkiini zikrettiği yerlerde, “*lâ fahra*” (övünmek için değil) demeyi ihmal etmemiştir. Her zaman bunu kelâm-ı lafzî ile açıktan söylemese de O'nun sinesi her zaman “*lâ fahra*” mülâhazasıyla çarpmıştır.

Bu konuda, Cenab-ı Hak nezdinde kıymetleri büyük olan zatların, mukarrebînin (Allah'a en yakın hak dostları) tavırları da bizim için örnek teşkil eder. Allah'ı tanıma ve bilme noktasında onların gözleri hep zirvelerde olmuş; bu yolda nefisleriyle çetin bir hesaplaşmaya girmişlerdir. Sahip oldukları her şeyi Allah'tan bilmiş, muvaffakiyetlerinde kendilerine pay çıkarmamış, kimseye karşı üstünlük mülâhazasına girmemişlerdir.

Kur'ân'ın ifadesiyle, başlangıcı itibarıyla hakir bir damla sudan yaratılan ve akıbeti itibarıyla da çürümüş kemiklere dönüşecek insan neyin iddiasındadır ki! Sahip olduğumuz her şey O'ndan gelmiyor mu? O'na ne ölçüde kulluk edersek edelim ne kadar yükseklere çıkarsak çikalım, bu katiyen vazifemizi yerine getirdiğimiz anlamına gelmez. Sahip olduğumuz nimetlere gerektiği ölçüde şükretmeye de O'nu hakkıyla tanımaya da O'na hakkıyla kullukta bulunmaya da gücümüz yetmez. İşte gerçek kulluğa ulaşmanın yolu da zaten bu acziyetimizin farkına varabilmekten geçer. Bunun farkına vardığımız an, kulluğumuzu da taçlandırmış oluruz.

Pek çoğumuz itibarıyla bizim yitik cennetimiz budur. Onu mutlaka bulmaya çalışmalıyız. Bir kere daha marifetle, muhabbetullahla, iştihak-ı ilahî ile kanatlanmalı, hep yükseldikçe yükselmeli, bunların dışındaki her şeyi elimizin tersiyle itmeliyiz. Kalblerimizin Allah'la ve Resûl-i Ekrem'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) irtibatı güçlü değilse, ağzımızdan dökülen bütün sözler birer iddiadan ibaret kalır. Her şey olabiliriz ama kendimizi hiçbir şey görmeliyiz. Esasen şu anda pusulasız bir şekilde yolculuk yapan, ne yaptıklarının farkında olmayan, yarı canlı bir topluluk hâline

gelen Müslümanların yeniden dirilişı de buna bağlıdır.

---

¹²⁸ Niyazi-i Mısri, *Divan-ı Niyazî*, s. 42.

¹²⁹ Yenişehirli Avnî Bey, *Merhum Avni Bey Divanı*, s. 68-69.

¹³⁰ Tirmizî, *menâkıb* 16; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/290.

DİN MUAMELEDİR

Kur'ân-ı Kerim, onlarca âyetinde iman ve salih ameli birlikte zikreder. Bu âyetlerde, imanın hemen ardından söz amele gelir. Demek ki tek başına nazarî Müslümanlık yeterli değildir. Amelî Müslümanlığa ihtiyaç vardır. Yani mümin, sıkı bir şekilde iman esaslarına bağlı kalan ama orada kalmayan, sağlam imanının yanı sıra daima güzel şeyler yapan, söyleyen, güzel bir çizgi takip eden insandır. Her meselede olduğu gibi bu konuda da rehberimiz öncelikle İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), ardından da başta Hulefa-i Raşidin olmak üzere O'nun güzide ashâbıdır. Nebiyy-i Ekrem buna şu şekilde dikkat çeker: **فَعَلَّيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ** “Benim yolumu ve doğru yolda olan Râşit Halifelerin (Benden sonra gelecek ve aynen benim yolumu, rüşd yolunu takip edecek kimselerin) yolunu yol edinin. Bu yolu, azı dişlerinizle tutar gibi sımsıkı tutun.”¹³¹

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) amel konusunda nazarlarımızı, sünnet-i seniyesinden sonra Râşit Halifelere çevirmesi ve onların yoluna sımsıkı tutunmamızı emretmesi çok önemlidir. Çünkü onların yolu, gerçekte peygamber yoludur. Kur'ân'ın doğru anlaşılması, dinin müstakim bir çizgide yaşanması, nazarî Müslümanlığın amelî Müslümanlığa çevrilmesi, yani dinin hayat hâline getirilmesi, o yoldan sapmamaya bağlıdır. Taklit yoluyla öğrendiğimiz Müslümanlığı amelî Müslümanlığa çevirmek, İslam'ı derinliğiyle yaşamak istiyorsak o yolu takip etmeliyiz.

Sahabe-i kiramın en çok öne çıkan özelliklerinden biri, söyledikleri sözlerin belki on, yirmi katını pratikte de yaşıyor olmalarıydı. İşin edebiyatını yapmakla iktifa eden günümüz Müslümanları, onların ortaya koydukları bu Müslümanlık modeline her zamankinden daha çok muhtaçtır. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, öncelikli hedefimiz, anne babamızdan ve çevremizden edindiğimiz nazarî Müslümanlığı amelî Müslümanlığa çevirebilmek, içinde yetiştiğimiz kültür ortamından bize intikal eden taklidî imandan sıyrılıp tahkikî imana geçmek olmalıdır.

İman-Amel İrtibatı

İman ve amel arasında çok güçlü bir irtibat vardır. Sağlam bir iman, ameli gerektirdiği ve ortaya çıkardığı gibi, amel de imanı besler ve güçlendirir. Allah'a, kitaplara, nebilere gönülden inanan bir insan, onların ortaya koyduğu emir ve yasaklara riayet eder. Bu da onun imanını güçlendirir, taklitten tahkike çıkarır ki bir mümin açısından bu, çok önemli bir hedeftir. Zira taklidî imanın kabirde, berzah hayatında, mahşerde, sıratı ne kadar işe yarayacağını bilemiyoruz. Yine de başkaları hakkında düşünürken, Cenab-ı Hakk'ın rahmetinin enginliğine güvenerek, taklidî imanla da Cennet'e girilebileceğini varsayabiliriz.. Fakat kendimiz için bunu yeterli görmemeli, imanımızı amelle desteklemeli, böyle yaparak onu tabiatımıza mâl etmeli ve tahkike ulaştırmalıyız.

Mümin; Allah'a inanan, O'na güvenen insan demektir. Aynı zamanda o, emniyet ve güvenin de temsilcisidir. Fakat önemli olan, isimler ve düz anlamları değil, bizim onların altını ne kadar doldurabildiğimizdir. Gerçekten imanı tabiatımızın bir parçası hâline getirebildik mi? Hakikaten yeryüzünde emniyet ve güvenin, istikamet ve adaletin temsilcileri olabildik mi? Aslında büyük iddialara, lafazanlıklara gerek yok; bizim kim olduğumuzu, Allah'a ne kadar inandığımızı, O'nunla nasıl bir irtibatımızın olduğunu ortaya koyacak şey, amellerimizdir. Bütün hareket ve davranışlarımız hatta reflekslerimiz ve iç dürtülerimiz hayır ve iyilik etrafında dönüyorsa işte o zaman inanıyoruz demektir.

Salih Amel Sadece İbadet midir?

Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerim, birçok âyet-i kerimede namaz, zekât, oruç, hac gibi ibadetler üzerinde durur. İyi bir Müslüman olabilme yolunda bu ibadetlerin çok önemli bir yeri vardır. Fakat amel-i salih sadece ibadetlerden ibaret görmek doğru değildir. Onun alanı çok daha geniştir; müminin (ferdî, ailevî, ticarî, içtimaî, siyasî...) bütün davranışlarını kapsar. Dolayısıyla mümin, bütün davranışlarında helal-haram sınırlarına, dinin koyduğu ölçülere, ahlakî prensiplere dikkat etmek zorundadır. Dinin açıkça yasakladığı davranışlardan fersah fersah uzak durmalı, şüpheli alanlara da yaklaşmamaya çalışmalıdır. Söz gelimi, onun rüşvet alması söz konusu olamayacağı gibi o, rüşvet ihtimali bulunan davranışlardan dahi kaçınmalıdır. Bütün işlerini adalet ve hakkaniyet esasına göre yürütmeli, kimsenin zerre kadar hakkına girmemelidir.

Müslümanların amellerine dair hükümleri ihtiva eden fıkıh kitapları

temel olarak amelleri ikiye ayırır: İbadât (ibadetler) ve muamelât. Muamelât; ibadetler dışında kalan her tür fiili içine alır. Hususiyle insanlar arası muameleler, münasebetler buraya girer. Evet, ulemanın dediği gibi, “Din muameledir.” Gerçek mümin, muameleleriyle, haram-helal hassasiyetiyle belli olur. Ağızlardan dökülen sözlerin gerçek hayatta karşılığı yoksa, fikirler pratikle desteklenmiyor teoride kalıyorsa, bunların bir kıymeti yoktur. Birileri kalkıp sahabe olmaktan bahsedebilir, Hulefa-i Raşidin’in yolunu takip ettiğini öne sürebilir, kendisini dinleyenlere büyük vaatlerde de bulunabilir. Ama acaba onun tavır ve davranışları sözleriyle paralellik arz ediyor mu? Muamelelerinde milimi milimine hassas davranıyor mu? Helal, haram konusunda yeterince dikkatli mi?.. Öyle ise sözlerine kulak vermeye değer. Ama değilse, o bir yalancı, bir sahtekârdan başka bir şey değildir. Maalesef günümüzde bu tür örneklerle o kadar sık karşılaşıyoruz ki, hayalinizi birazcık etraf-ı âlemde dolaştıracak, ferasetinizle iz süreceksanız çevrenizde yığınla misalinini bulabilirsiniz. Âşık Ruhsatî, yaşadığımız bu tabloyu çok güzel resmediyor:

*“Bir vakte erdi ki bizim günümüz
Yiğit belli değil, mert belli değil
Herkes yarasına derman arıyor
Deva belli değil, dert belli değil.”¹³²*

Ben, bu şiiri biraz değiştirerek şöyle diyorum:

*“Bir vakte erdi ki bizim günümüz
Mümin belli değil, münafık belli değil
Herkes yarasına derman arıyor
Yâr belli değil, ağyâr belli değil.”*

Maalesef ahvâl-i âlemin çok girift olduğu bir dönemde yaşıyoruz. Öyle yalanlar söyleniyor, ayak oyunları oynanıyor, iftiralar atılıyor ki nice saf mümin bunlara inanıyor. Ama elbet bir gün Allah hükmünü verecek, kimin ne olduğunu ortaya çıkaracaktır.

Bize Düşen

Kim ne yaparsa yapsın, samimi müminlere düşen vazife, nazarî imanlarını amelî imana çevirmek, İslam’ın hem ibadetlerle hem de muamelâtle alâkalı konularda kendilerine çizdiği çizgiyi korumak ve her durumda karakterlerinin gereğini ortaya koymaktır. Bir taraftan iffet ve ismetle-

rine toz konduracak her tür tavır ve davranıştan uzak durmalı, diğer yandan da insanlarla olan münasebetlerinde kılı kırk yarar derecede adaletli, hakkaniyetli, ölçülü, nazik ve insanî olmalı, hatta bu yüce seciyelerini insanlarla sınırlı da tutmamalı, bütün varlığı şefkatle kucaklamalıdır. Bir insanın imandan nasibi, mahlukata duyduğu şefkati ölçüsündedir. Bu yüzden gerçek mümin, vaktinden önce bir ağacın yaprağını koparmayı, yürürken yerdeki karıncalara dikkat etmemeyi dahi bir çeşit cinayet sayar. İşte bu kıvam korunabildiği takdirde insanlık müminlere bağırını açacak, onları benimseyecek, onlara sahip çıkacaktır. Bırakın, şefkat ve merhamet mahrumları, gayz, kin ve nefretleri içinde debelenedursunlar.

Tahkikî imana ermiş, imanlarını amelle taçlandırmış hakiki müminler, dinin emirlerini yerine getirme, mahlukata şefkatle yaklaşma, insanlarla olan münasebetlerinde şer'in, hakkın, hukukun çizgisini koruma gibi konularda ne kadar hassas hareket ederlerse etsinler, ne kadar güzel ameller ortaya koyarlarsa koysunlar, kendilerini geriye çekmeyi, hatta gizlemeyi de bilirler. Onlar, başarılarıyla öne çıkma, takdir edilme peşinde değildirler. Allah'a yürekten inanan, O'nun her şeyi bilmesini, görmesini yeterli bulur. Onların ehemmiyet verip endişe duydukları tek şey, işledikleri amellerin Allah'ın rızasına uygun olup olmadığıdır. Çünkü onlar; O, yapılan şeylerden razı olduktan, bunlara bir değer atfettikten sonra başkaları bilse ne olur bilmese ne olur, değer atfetse ne olur atfetmese ne olur mülahazası ile yaşarlar.

---

¹³¹ Tirmizî, *ilim* 16; Ebû Dâvûd, sünnet 5; İbn Mâce, *mukaddime* 6.

¹³² Doğan Kaya, *Sivas'ta Aşıklık Geleneği ve Aşık Ruhsatı*, s. 334 (171. Şiir).

CEBRÎ HİCRET VE CİHAT

İhtiyarî Hicret

Kur'ân-ı Kerim, pek çok âyet-i kerimede hicret üzerinde durur; hicreti emreder, hicret eden müminleri metheder. Zira İslam davasının etraf-ı âlemde neşvünema bulması adına hicretin çok önemli bir fonksiyonu vardır. Hicret edenler, gittikleri yerlerde farklı insanlarla münasebete geçebilir; önemli açılımlara vesile olabilirler. Nitekim Kur'ân'ın konuyla ilgili emirlerini çok iyi anlayan sahabe-i kiram atın, katırın, devenin sırtında uzak diyarlara göç etmiş ve gittikleri yerlerde mübarek dinlerini, değerli kültürlerini, dinî düşüncelerini bayraklaştırmak için âdeta yarış yapmıştır. Onlardan sonra nice hak dostları, nice mürşitler çadırlarını bineklerinin üzerine yüklemiş, farklı diyarları gezmiş ve gittikleri yerlerde irşat vazifelerini eda etmişlerdir. Aylarca süren meşakkatli yolculuklar, yolculukta karşılaşılabilecek tehlikeler onları ruhlarının ilhamlarını, yüce değerlerini başkalarına ulaştırmaktan alıkoymamıştır. Onların bu ceht ve gayretleri sayesinde ki Müslümanlık, kısa bir zaman dilimi içinde geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.

Hem sahabe-i kiram hem de onların yolundan giden hak dostları hiç durmamış, hep hareket hâlinde olmuşlar. Çünkü biliyorlardı ki –tıpkı merkezkaç kuvvetiyle düşmekten kurtulan nesnelere gibi– düşmeyip ayakta kalmaları, hareket etmelerine bağlıydı; durdukları zaman düşer, dökülürlerdi. Döküldüklerinde ise ayaklar altında kalır, ezilirlerdi. Tıpkı günümüzde İslam dünyasının hâl-i pürmelâli gibi. Dökülmemek için hareket etmek gerekir.

Günümüzün karasevdalıları da aynı duygu ve düşüncelerle dünyanın farklı ülkelerine açıldılar. Gittikleri yerlere kendi değerlerini, kültürlerini götürdükleri gibi, oralardan da alacaklarını aldılar, kültürlerini daha bir zenginleştirdiler. Çok önemli oluşumlara, açılımlara vesile oldular. Gittikleri ülkelerde hüsnükabullerle karşılandılar. Farklı farklı anlayıştan insanlarla görüşüp kaynaştılar. Dostluk köprüleri kurdular. Bütün bun-

lara “ihtiyarî hicret” diyebiliriz.

Maalesef hizmet erlerinin dünyanın dört bir yanına açılmasını, yaptıkları faaliyet ve projelerin alkış ve takdirle karşılanmasını çekemeyen “*hasût*”lar oldu. Arapçada mübalağa mânâsı ifade eden bu kelimeyi özellikle kullanıyorum. Çünkü onlara *hâsit* (hasetçi) demek hafif kalır. İşte bu hasûtlar ki böyle bir açılımı kösteklemek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar, hâlâ da yapıyorlar. Hizmet gönüllülerinin kendi kültürel değerlerini, dillerini öğretmeleri, içinde yaşadıkları toplumlarla kaynaşmaları, başarılı bir entegrasyon sergilemeleri onları rahatsız etti. Dünya kadar paralar dökerek, yalan ve iftiralar atarak, sahip oldukları bütün kozları kullanarak, yapılan güzel işleri engellemeye çalıştılar. Olmadık itham ve iftiralarla hizmet gönüllülerini karaladılar, onlara akla hayale gelmedik zulüm ve işkenceler ettiler. Dinî değerlerin bayraklaştırılması, millî mefkûrenin intişarı şeytandan ve onun çağdaş takipçilerinden başka kimi, niye rahatsız eder ki!

Bu hasût zalimlerin yapıp ettiklerine bakınca, lisan-ı halleriyle hizmet erlerine sanki şöyle diyorlar: Siz niye burslarınızla talebeye sahip çıktınız? Dünya çapında kurban organizasyonları yaparak niçin çok farklı açılımlara vesile oldunuz? Dünyanın dört bir bucağında açtığınız eğitim müesseseleriyle neden cehalete karşı savaş açtınız? Neden Türkçe olimpiyatları yaparak bütün ülkenin ilgisini üzerinize çektiniz? Neden, neden... Kısaca neden bizim yapmadığımız şeyleri yaparak bizdeki haset duygusunu tetiklediniz ve bizleri hainliğe sevk ettiniz? Ne güzel gül gibi geçinip gidiyorduk. Oysaki sizin yaptığınız şeyler, bizim yaptıklarımızı gölgede bıraktı ve biz onların altında ezildik. Bu yüzden bunu bir onur meselesi yaptık. Bize yaptığınız bu “kötülüğün” karşılığı olarak da size aman vermeyecek, cadı avıyla hepinizi tek tek ezeceğiz...

Evet, duyguları düşünceleri bu oldu ve neticede burs vermeyi, kurban toplamayı, muhtaçlara yardım eli uzatmayı “suç” sayarak büyük bir cadı avı başlattılar. Yüzlerce, binlerce Hizmet müessesesini kapattılar. Hizmet’le şöyle böyle alâkası olan insanları mercek altına aldılar, fişlediler, sonrasında da yok etmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Ülke insanına en büyük hizmetleri yapmış olan bu müesseselerin kapısına kilit vurdular. Binlerce masum insanı haislere doldurdular, temel vatandaşlık haklarından mahrum bıraktılar. Onların itibarlarıyla oynadılar. Allah da hizmet insanlarına cebrî hicret yolunu açtı ve onları bir tohum gibi dünyanın dört bir yanına dağıttı.

Cebrî Hicret

Allah yolunda yapılan hayırlı faaliyetleri engellemeye çalışanların yaptıkları şeylerin büyük bir zulüm ve fesat olduğunda şüphe yok. Fakat meselenin bir de kadere bakan yönü var. Burada kendimizi muhasebeye çekerek şöyle diyebiliriz: İhtimal ki bizler ihtiyarî hicreti iyi değerlendiremedik veya açılımın tam hakkını veremedik ki Allah, bir kere de zalimlerin eliyle bizleri hicret etmeye mecbur bıraktı ve âdeta şöyle dedi: “Ben sizi, kendi ülkenizde bir kısım zalimleri başınıza musallat etmek suretiyle cebrî olarak hicrete zorlayacağım.” Evet, öncekine ihtiyarî hicret dememize mukabil buna da cebrî hicret diyebiliriz.

Allah (celle celâluhû) cebrî hicretle size öyle bir yol açtı, sizi bir tohum gibi dünyanın dört bir yanına öyle bir saçtı ki, inşallah bu tohumlar yakın bir gelecekte meyve verecektir. Yurt dışına açılan öğretmenler, esnaflar, farklı meslek gruplarına mensup adanmış gönüller, Allah’ın izni ve inayetiyle, kısa zamanda gittikleri yerlere entegre olacak. Bir kısmı oralarda yatırımlar yapacak, yapılan hizmetlerin finansörlüğünü üstlenecek. Diğer bir kısmı ise yeni yeni hizmet alanları açacak, hizmetlerini dünyanın her yanına taşıyacaktır. Bundan hiç şüpheniz olmasın, bu konuda vaad-i ilahî vardır. Cenab-ı Hak, farklı âyet-i kerimelerde hicrete terettüp edecek dünyevî-uhrevî mükafatlar üzerinde durmuş, müminleri hicrete sevk ve teşvik etmiştir.

Mesela bir âyet-i kerimede şöyle buyrulur: **وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَآغَمَا كَثِيرًا وَسَعَةً** *“Kim Allah yolunda hicret ederse dünyada gidecek çok yer, genişlik ve bolluk bulur.”*¹³³ Âyet âdeta bizlere şöyle diyor: Hicret ederseniz, gittiğiniz yerlerde ne imkânlar ne imkânlar bulursunuz. Nice genişliklere, nice bol imkânlara kavuşursunuz. Demek ki Cenab-ı Hak, semavî tohumları bütün bir yeryüzü sathına saçmak ve böylece onların başağa yürümesini, ağaç hâline gelmesini, meyve vermesini sağlamak için dünyaya saçılıp göç eden insanları gittikleri yerlerde başıboş bırakmayacak, onları hiç ummadıkları yerlerden rızıklandırarak, ilahî ikramlarıyla sevindirecektir.

Rabbimiz bizleri cebrî olarak âfâk-ı âleme dağıtmışsa bundan bir muradı vardır. Bize düşen, bunun hikmetlerini anlamaya çalışmak ve hicretimizin hakkını vermektir. Açacağımız farklı müesseselerle, yapacağımız faaliyet ve aktivitelerle yeni insanlara ulaşmak, onların sinesine ruhumuzun ilhamlarını boşaltmaktır. Gittiğimiz yerlerde ruh ve mânâ

bayrağımızı dalgalandırmaktır. Ruh-u revan-ı Muhammedî'nin oralarda şehbal açmasını sağlamaktır. Bir dünya toplumu hâline gelmektir. Bir yönüyle dünyevileşmektir. Bu, dünyaya düşkünlük anlamında bir dünyevileşme değil, dünyayı tanıma, dünyada insanlığın kaderiyle ilgili söz söyleyebilme mânâsında bir dünyevileşmedir.

Âyet-i kerimenin devamında şöyle buyruluyor: **وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكُهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا** *“Kim evinden Allah’a ve Rêsulüne hicret niyetiyle çıkar da yolda ecêl gelip kendini yakalarsa o da mükafatı hak etmiştir ve mükafatını verme Allah’a aittir. Allah Gafûr’dur, Rahîm’dir (affı, merhamet ve ihsanı boldur).”* Cenab-ı Hak, günümüzde de örneklerini gördüğümüz üzere, yurdundan yuvasından hicret niyetiyle çıkıp da hedefledikleri yere varamadan yolda vefat edenlerin niyet ve hedeflerine göre mükafatını vereceğini vaadediyor.

Muhacirleri bekleyen mükafatların beyan edildiği diğer bir âyet-i kerime de şöyle der: **وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنُؤْتِيَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَا جَزَاءَ الْأَخْرَةِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ** *“Zulme maruz kaldıktan sonra Allah uğrunda hicret edenleri, elbette dünyada güzel bir yere yerleştirir, onlara, karşılaştıkları güzellikler hazırlarız. Âhiret mükafatı ise daha büyüktür. Ah bir bilseler!”*¹³⁴ Âyet-i kerime, maruz kaldıkları baskı, zulüm ve işkencelerden ötürü kendi ülkelerinde yaşama imkânları kalmayan, bu sebeple çözümü hicrette bulan müminlerin durumunu anlatıyor ve onları bekleyen dünyevî-uhrevî nimetleri müjdeliyor. Cenab-ı Hak, onlara gittikleri ülkelerde hiç ummayacakları nimetler ve ihsanlar lütfedecektir. Onların âhirette elde edecekleri mükafat ise dünyevî mükafatlarının çok çok üstünde, tahayyüllere sığmayacak ölçüde olacaktır.

Hicret ve Cihat

Bir diğer âyet-i kerimede ise hicretten sonra cihat etme ve sabretme üzerinde durulur: **ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ** *“Şüphesiz ki Rabbin, mihnet ve işkenceye, zulme ve baskıya uğradıklarından dolayı hicret eden, sonra da mücahede edip sabretmelere mağfiret ve merhametiyle muamelede bulunacaktır, O Gafûr’dur, Rahîm’dir.”*¹³⁵ Hem bu hem de yukarıda geçen âyette fitneye, belaya, zulme uğradıktan sonra yurtlarını terk eden babayiğitler üzerinde duruluyor. Başkaları onların gidişine ne isim takarsa taksın ister kaçtı desin, ister başka bir şey; Kur’ân buna hicret diyor ve hicret edenleri bekleyen

mükafatlar üzerinde duruyor.

Bu âyet-i kerimede dikkat çeken diğer bir nokta, hicretten hemen sonra cihadın gelmesidir. Hicret ettiler, sonra cihat ettiler, buyruluyor. Hicret ve cihat kelimeleri arasında, “sonra” mânâsına gelen “*sümme*” edatı geliyor. Yani onlar hicret ettikten sonra gittikleri yerde öncelikle kendilerine sağlam bir zemin oluşturdular, böyle bir zemin oluşturma adına gerekenleri yaptılar, arkasından da i'lâ-yı kelimetullah adına bir mücahedeye başladılar. Yani kendilerini, kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmeye başladılar. Cihada getirdiğimiz tanımla ifade edecek olursak, Allah ile insanlar arasındaki engelleri bertaraf ederek gönüllerin O'nunla buluşmasını sağlama adına stratejiler geliştirdiler.

Âyette cihattan sonra sabır üzerinde duruluyor. Zira yapılan bu iş, azim ve kararlılık isteyen zor bir iştir. İnsan bu yolda pek çok zorluklarla, miynet ve meşakkatlerle karşılaşabilir. Bütün bunların üstesinden ancak sabırla gelinebilir.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi vesellem), hicrete asıl değer kazandıracak şeyin niyet olduğunu ifade eder: *“Ameller (başka değil) ancak niyetlere göredir ve kişinin niyeti ne idiye, karşılık olarak onu bulur. Dolayısıyla kimin hicreti, Allah ve Resûlü'nün rızasını kazanma istikametindeyse, onun hicreti Allah ve Resûlü'ne olmuş demektir. Yine kim nail olacağı bir dünyalık veya nikahlanacağı bir kadına ulaşma uğruna hicret etmişse, onun hicreti de hedeflediği şeye olmuştur.”*¹³⁶ Demek hicreti kıymetler üstü kıymetlere ulaştıracak olan şey, insanın niyetidir, hedefidir, mülahaza derinliğidir. Âyetin beyanına göre hicret âdeta cihatla birlikte tamama eriyor. İşte sahabenin hicreti böyledir.

Evet, tazyik gördüğü, fitneye maruz kaldığı, kırk haramiler tarafından malına mülküne el konulduğu için ülkesini terk eden, daüssıla baskısına göğüs gererek başka diyarlarda yaşamak zorunda kalan bir insan, çektiği bütün bu sıkıntıların sevabını alacağı gibi; gittiği yerde ulvi değerlerini güzel temsil ederek, karşılaştığı insanları ruhunun ilhamlarıyla tanıştıran, Allah'ın ahsen-i takvime mazhar olarak yarattığı kullarını gerçek insanlığa yükseltmeye çalışarak ayrı bir kazanım daha elde edebilir. Büyük kazanımları olan böyle bir yola giren kimse ne baskılardan şikâyet etmeli ne uğradığı zulümlerden ne de kendisine duyulan haset ve çekememezlikten. Bizim her zaman vird-i zebanımız şu olmalı: “Allah'ım, bizi sırat-ı müstakimden ayırma, orada sabit kadem eyle! Dinimize, diyanetimize, yüce mefkûremize hizmet etmeye bizi muvaffak eyle! İster ihtiyarî

isterse cebrî olsun, bizlere hicret nasip etmişsen, oralarda en verimli şekilde hizmet edebilmeyi lütfeyle!”

Hicrette Süreklilik

İnsanların uzun süre bir yerde kalması, birbirleriyle yüzgöz olmaları, bir süre sonra bir kısım rahatsızlıkları beraberinde getirebilir. Kişiler, manevî beslenmelerini devam ettirseler ve sürekli şarj olsalar da uhuvveti zedeleyen bir kısım arızalar ortaya çıkabilir. Birbirimizin bazı yönlerine takılabiliriz. Birbirimizle uğraşmaya başlayabiliriz. İçten içe bir kısım fitneler kaynayabilir. Bunlar olmasa bile ülfet ve ünsiyetin kurbanı olabiliriz. Renk atabiliriz. Canlılık ve dinamizmimizi kaybedebiliriz. Yaptığımız hizmetler artık bizi tatmin etmez hale gelebilir. Veya sizi dinleyen insanlarda sesinize, sözünüze karşı bir bıkkınlık hâsıl olabilir. Bu sebeple hicretin, hareketin, açılımın hiç durmaması gerekir. Hizmet erleri sürekli dünyanın farklı yerlerine açılmalı, yeni insanlarla tanışmalı, yeni hizmet alanları keşfetmelidir. Hicrette bir hız kesme olursa veya arzu edildiği seviyede bir inkişaf yaşanmazsa, açılmalarda duraklama olursa insanlar bir süre sonra birbirleriyle uğraşmaya, birbirlerine düşmeye başlayabilirler. En müstesna insanlar arasında bile çok küçük meselelerin güft ü gûyu (dedikodusu) yapılabilir. Tarihte bunun birçok örneğini görmek mümkündür. Bu tür olumsuzluklardan kurtulmak, kavga ve çatışmalardan âzâde kalmak istiyorsanız, bunun yegâne çaresi, harekete ara vermemek, Allah için hicret etmektir. Hicretten sonra da gidilen yerlerde Cenab-ı Hakk'ın rızasını kazanma istikametinde soluk soluğa koşmaktır.

Bizler, mesleğimiz itibarıyla kendimizi hiçbir yerde yerinden sökülmez bir kaya gibi görmemeli, bir yerde daimî kalacak şekilde kendimize yer hazırlamamalıyız. Hep seyyar olmalı, hep hareket hâlinde bulunmalı, Allah yolunun yolcuları olarak yolculuktan dûr olmamalı ve her zaman yolun hakkını verme hususunda azim ve kararlılık içinde olmalıyız.

---

¹³³ Nisâ Sûresi, 4/100.

¹³⁴ Nahl Sûresi, 16/41.

¹³⁵ Nahl Sûresi, 16/110.

¹³⁶ Buhârî, *bed'ül-vahy* 1, *iman* 41, *itk* 6, *menâkibü'l-ensâr* 45, *eymân* 23, *hiyel* 1; Müslim, *imâret* 155.

TARİH ŞUURU VE GELECEĞİN İNŞASI

Soru: Geçmişte yaşanmış husumete sebep olacak konuları gündeme getirilmeden nesillere tarih şuuru nasıl kazandırılabilir?

Cevap: Geçmişsiz bir gelecek inşa edilemez. Zira bir millet için geçmiş bir kök, temel gibidir. Gelecek ancak onun üzerine inşa edilebilir, onun üzerinde dal budak salabilir. Bu yüzden Ziya Gökalp'in; "*Harabîsin, harabatî değilsin / Gözün mazidedir, âti değilsin!*" şeklindeki sözlerine Yahya Kemal, "*Ne harâbî ne harâbatîyim / Kökü mazide olan âtiyim.*" veciz ifadeleriyle cevap verir. Yahya Kemal'in cevabı manidardır, çünkü sağlıklı bir gelecek inşa etmek isteyen nesillerin mutlaka kökleriyle irtibatlarını korumaları gerekir.

Bizi biz yapan, sahip olduğumuz değerlerimizdir, ruh ve mânâ köklerimizdir. Bunları bir blokaj olarak kullandığımız, sırtımızı bunlara dayadığımız dönemlerde gökdelenler gibi yükselmiş, devletler muvazenesinde denge unsuru olmuş, âleme sözümüzü dinletmişiz. İrlanda adalarından Fransa'ya, oradan Hint Okyanusu'na kadar yeryüzünde bir huzur döneminin yaşanmasına vesile olmuşuz. Üzerinde bir âbide gibi yükseldiğimiz çok sağlam köklerimiz, kendisiyle iftihar edeceğimiz bir mazimiz var. Bunu görmezden gelemeyiz.

Evet, geçmişi inkâr ederek, geçmişe sırt çevirerek bir gelecek inşa edemeyiz. Çünkü bizim değerler mecmuamızın nüveleri geçmiştir: O nüveleri bizim gönüllerimize saçan da enbiya-i izam (aleyhimüselam) ve enbiya-i izamın sultanı İnsanlığın İftihar Tablosu'dur (sallallâhu aleyhi ve sellem). Onlardan sonra ise Râşit Halifeler, sahabe-i kiram, tâbiîn-i fiham, müçtehidîn-i izam, müceddidîn-i kiram... Bütün bu büyük zatlar bir yönüyle bizim köklerimiz sayılır. Onları görmezden gelme bizi köksüzlükle karşı karşıya getirir. Onlardan koptuğumuz zaman, köksüz ağaçlara veya rüzgârın önünde savrulup duran, dalından kopmuş yapraklara döneriz. Şiddetli bir rüzgâra maruz kaldığımızda ne zaman, nerede devrileceğimiz veya nereye savrulup gideceğimiz belli olmaz. En

şiddetli fırtınalar karşısında bile yerimizde sabitkadem olmak, sonra da etrafa diriliş esintileri sunmak istiyorsak o sağlam köklere sıkıca tutunmalıyız.

Köklerinden uzaklaşmış ve mazisini kaybetmiş toplumlar istikrarlı ve kararlı şekilde yollarına devam edemezler. Sabit bir zemine yaslanmadıkları için bugün birinin, yarın öbürünün ardından giderler. Bu tür toplumlar tıpkı yerini, yönünü belirleyememiş fertler gibi kararsızdırlar. Günün şartlarına ve konjonktüre göre hâlden hâle girer, bugün doğru dediklerine yarın yanlış derler. Bir gün bir felsefenin veya ideolojinin savunuculuğunu yaparlar, öbür gün bir başkasının. Bugün şu dünya görüşünü benimserler, yarın öbürünü. Çünkü zamanı bir dantela gibi üzerinde örebilecekleri sabit atkılardan, temel disiplinlerden yoksundurlar. Bir milli ruh dantelası örülecekse, bu ancak sabit bir kısım disiplinler üzerinde olabilir. Yeniden ruhumuzun heykelini ikame etmek istiyorsak bunu ancak ruh ve mânâ köklerimiz üzerinde, bizi biz yapan değerlerimiz etrafında yapabiliriz. Bizim kültür mirasımızın temel kaynakları; en başta edille-i şer'iyye-i asliyyeye (Kitap, Sünnet, icma, kıyas), ardından da yine selef-i salihînin safiyane ve samimane içtihatlarının kaynaklarından olan istihsan, ıstıshab, mesalih-i mürsele, sedd-i zerâi gibi edille-i şeriyye-i fer'iyyeye, kelâm, tasavvuf gibi disiplinlere dayanır.

Elbette bizim geçmişimizi, kültürümüzü, değerlerimizi oluşturan başka zenginliklerimiz de vardır. Aklın ürünü olan, vicdanın enginliğiyle keşfedilen, tecrübelerle ortaya çıkarılan, bilimin imkânlarıyla elde edilen kazanımlar; geçmiş ümmetlerden, atalarımızdan bize miras kalan geleneklerimiz, örflerimiz, âdetlerimiz bulunmaktadır. Bütün bunlar bir yandan zamana göre yorumlanmış diğer yandan da temel prensipler diyebileceğimiz “*ümmühât*” ve “*muhkemât*”ın filtresinden geçirilmiştir. Kur'ân ve Sünnet'e aykırı olan, zamanın ruhuna uymayanlar elenmiştir.

Ruh ve mânâ köklerimiz derken, mazi şuurundan bahsederken, geçmişle irtibatın korunmasını tavsiye ederken işte bütün bunları ve bunlar üzerinde şekillenen bir kültür ve medeniyetin temel değerlerinin korunmasını, günümüzü ve geleceğimizi kurarken bunları bir temel ve zemin olarak kullanmayı kastediyoruz. İşte bu anlamda tarih şuuruna sahip, aynı zamanda yaşadıkları çağı da idrak eden fertler ve toplumlar gelecek vaadederler. Onlar, yerin derinliklerine kök salan ve semalara doğru dal budak veren ihtişamlı ağaçlar gibidirler. Kökleri sağlam olduğu için ne fırtınalardan etkilenirler ne de tsunamilerden. En şiddetli kasırgalar bile

onları yerlerinden söküp atamaz. Aradan geçen asırlar, kökü sağlam böyle bir ağaca zarar veremez. Zamanın değişmesi, asırların başkalaşması onu kurutamaz. O, Kur'ân'da zikredilen “*şecere-i tayyibe*” (güzel ağaç)¹³⁷ misali dönemin şartlarına, konjonktürün gereklerine, zamanın yorumuna ve insanlığın ihtiyaçlarına göre her mevsim farklı farklı meyve verir.

Mazilerinden kopan kişi ve toplumlara gelince onlar köksüz ağaçlar gibidirler. Yerlerinde sabitkadem duramazlar. Bugünlerini zayi ettikleri gibi geleceklerini de karartırlar. Her şeyi bugüne göre yaşarlar. Onlara bir yönüyle âtisiz insanlar gözüyle bakılabilir. Çünkü sağlam bir geçmişe bina edilmeyen hamlelerin geleceği de olmaz.

Baştaki soruda, nesillere tarih şuuru verelim derken geçmişte yaşanan kavgaların tekrar hortlatılmamasına dikkat çekiliyor ki bu, son derece önemlidir. Kendimizi ister haklı ister haksız görelim, geçmişte yaşanan olumsuzluklar günümüze taşınmamalı, taşınıp yeni düşmanlıklara yol açılmamalıdır. Farklı sebep ve saiklerle geçmişte büyük savaşlar patlak vermiş, büyük içtimai hâdiseler yaşanmış ve bunlar ağır trajedilere yol açmıştır. Yer yer kitle psikolojisi harekete geçirilmiş, yer yer kin ve nefretler hortlatılmış, yer yer farklılıklar kavga sebebi yapılmış ve neticede nice çatışmalar ve bu çatışmaların sonucunda da nice mağduriyetler, mazlumiyetler, mahkûmiyetler ortaya çıkmıştır. Bugün bize düşen, bunları deşmek, yeniden gün yüzüne çıkarmak suretiyle yeni düşmanlıklar oluşturmamaktır. Geçmişte yaşanan olumsuz hâdiseleri yeni kavga vesilelerine dönüştürmemeliyiz. Bir dönemde birileri sizin canınızı, ırzını, malınızı tehdit etmiş, yerinizi yurdunuzu işgal etmiş, sizi arkadan vurmuş olabilir. Bunları dillendirmek suretiyle atalarının yapmış olduğu bir kısım hatalardan ötürü bugünün insanlarını suçlamanın kimseye bir faydası yoktur. Aksine bu tür ithamlar, atf-ı cürümler insanlardaki kin ve nefret duygularını tetikleyecek, onları husumete sevk edecektir. Kinlerin, gayzların, düşmanlıkların ortaya çıkmasına sebep olacak ne kadar husus varsa bunların tamamını tarihin bağına gömmeli ve üzerine de kocaman kocaman kayalar koymalıyız.

Tarihte yaşanmış bazı olayları unutup hazmetmek elbette kolay değildir. Bir kısım tali'siz hâdiseleri düşündüğümüzde tabîi olarak içimiz sızlar, yüreğimiz burkulur. Bazı kötülükleri, ihanetleri, işgalleri sorgulamaktan kendimizi alamayız. İster istemez bunların faillerine karşı öfke duyar, neden şunları yaptılar, neden bunları yaptılar, deriz. Fakat

bunların dedikodusuyla meşgul olup âlemi tahrik etmek ve yeni düşman cephele oluşturmak yerine, yaşananlardan ders alıp aynı şeylerin tekrar etmemesi adına bugünün dünyasında bize düşen şeyleri yapmalıyız.

Tarih şuuruna sahip olmakla, tarihte yaşanan hâdiseleri yeni kavga vesilelerine dönüştürmek birbirine karıştırılmamalıdır. Derlenip toparlanabilmemiz, yeniden ruh ve mânâ köklerimiz üzerinde doğrulabilmemiz adına tarih şuuruna sahip olmamız çok önemlidir. Öte yandan, hâl ve tavırlarımızla, söz ve düşüncelerimizle güzergâh emniyetini de tehlikeye atamayız. Yürüdüğümüz yollarda karşılaşacağımız insanları birer canavar hâline getirmek ve üzerimize saldırtmak hiç akıllıca olmayacaktır. Zira kinlerin, nefretlerin, gayzların, öfkelerin şimdiye kadar insanlığa bir şey kazandırdığı görülmemiştir.

Bizler geleceğin dünyasında kavga değil huzur istiyor ve bu istikamette hareket ediyoruz. Bunun için herkesle iyi geçinmek zorundayız. Yeni hasımlar oluşturma bir yana, bir şekilde bize husumeti olan insanları bile dost hâline getirmenin yollarını aramalıyız. Bağrımız herkese açık olmalı. Öyle engin bir vicdana sahip olmalıyız ki oraya giren kimse ayakta kalacağı endişesine kapılmamalı. İnsanlarda bu hissi uyandırma adına ne yapılması gerekiyorsa yapmalıyız. Korkunç silahlarla insanlığın farklı canavarlıklar sergilediği bir dönemde bir barış dünyası kurulamaz; sevgi, hoşgörü, kardeşlik, sulh gibi değerler tesis edilemezse insanlık, içinde yaşadığı şu güzelim küre-i arzı kendi başına yıkabilir, kendi kıyametini kendi eliyle koparabilir.

Cenab-ı Hak, bütün bunları gerçekleştirmeyi bize nasip eder mi etmez mi, bilemiyoruz. Esasen bu, bizim vazifemiz de değil. Biz yaşadığımız sürece konumumuzun hakkını vermekle, sırtlandığımız emanetin sadık bir emanetçisi olmakla mükellefiz. Bu emaneti götürebildiğimiz yere kadar götürür; sonra da arkadan gelecek nesillere teslim ederiz. Bugüne kadar herkes nasıl kendi ufkunun enginliği ölçüsünde hayır adına ortaya bir şeyler koymuşsa biz de aynısını yaparız. İnsanlığı huzura götüren yollardaki engelleri bertaraf etmeye, bela ve musibetleri minimize etmeye çalışırız. Elimizden gelen her şeyi yaptıktan sonra da Rabbimize tevekkül eder, O'nun inayetine sığınır, *“Görelim Mevlâ neyler, neylerse güzel eyler!”* diyerek Mevlâ-yı Müteâl'in icraat-ı sübhaniyesini seyre dururuz...

VAZİFEYE DEVAM

Allah Teâlâ bizimle olduktan sonra her şey bizimle beraberdir. O yüzden dualarımızda sürekli “Allah’ım beni Sensiz bırakma!” diye yalvarmalı ve bunu vird-i zebân etmeliyiz. Onsuzluk Cehennem’den daha acıdır. O’nsuz bir insanın huzur ve itminan içinde yaşaması mümkün değildir. Böyle biri hayatını hafakanlar içinde geçirir, streslerle boğuşur. Buna mukabil Allah’a inanan kimse zindanlarda da olsa Cennet bağlarında ve bahçelerinde geziniyor gibi huzur içindedir. Nitekim Kur’ân-ı Kerim bizlere kalblerin ancak Allah’ı zikretmekle itminana ereceğini, huzura kavuşacağını haber verir.¹³⁸

Zat-ı Ulûhiyet’in söz konusu olduğu yerde O’nun dışındaki her şey tâli (ikincil) kalır. Hatta tâli demek bile onlara karşı bir önem atfetme anlamına gelir. Bu sebeple bunlara ‘tâlinin tâlinin tâlisi’ diyebiliriz. Evet, dünya ve ona ait işler Allah’ın rızasının yanında gerilerin gerisinde kalır. Dolayısıyla dünya için tûl-i emele, büyük beklentilere girmeye, hırs göstermeye, tamah etmeye değmez. Asıl marifet, müstağni bir hayat yaşayabilmek, Allah’ın rızasını elde edebilmek, O’ndan razı olmak ve ihsan ettiği şeylere kanaat edebilmektir. Dünya baş döndürücü güzelliğiyle, debdebesiyle ve ihtişamıyla karşımıza çıksa ve biz, ona sahip olma imkânı elde etsek bile, önce bunda Allah’ın rızasının olup olmadığına bakmalıyız. Allah’ın rızası yoksa rahatlıkla onu elimizin tersiyle itebilme- li, kaldırıp bir kenara atabilmeliyiz.

Ancak biz toplum olarak zaman içinde bu ulvî mülâhazaları yitirdik. Râşit Halifeler kendi ruhlarının ufkuna kanat açıp yükseldikten sonra, Allah’la münasebet adına kazanımlarımızı ve maneviyattaki derinliğimizi kaybetme sürecine girdik. Düşünce dünyamızın ışıkları yavaş yavaş kısıldı. Bazen saltanat ve debdebe başımızı döndürdü. Özellikle Hicri beşinci asırdan sonra dünyaya karşı tavır alıp Allah’a yönelmede ciddi bir durağanlık yaşamaya başladık. Belli dönemlerde geçici bir hareketlilik oldu, ufkumuz aydınlandı... Fakat arkasından tekrar karanlık çöktü. Derken bugünlere kadar geldik.

Özellikle bir iki asır öncesinden başlayarak günümüze gelinceye kadar şiddetlenen bir şekilde bir ifritten çağ yaşadık; bütün bütün kendi değerlerimizden, ruh ve mânâ köklerimizden uzaklaştık. Dolayısıyla da bir süre sonra değerler yetimi hâline geldik. Daha da kötüsü yitirdiğimiz bu değerleri tekrar elde etme konusunda bizi sonuca götürecek ciddi bir ceht ve gayret de ortaya koyamadık.

Günümüzde Müslüman görünen, camiye gelen, namaz kılan nice kimseler vardır ki dünyayı asıl hedef hâline getiriyor, dünyaya çakılı bir hayat yaşıyorlar. Hatta âhîret Allah rızası, adanmışlık diyen insanları yer yer eleştiriyor ve “Siz gönlünüzü çok ötelerdeki şeylere bağlamışsınız. Bu dünyadaki yaşayışı kulak ardı etmişsiniz.” diyorlar. Yani bir yönüyle şeytanın sözcülüğünü yapıyor, nefsin hırılıklarını dile getiriyor, inançsızlar gibi konuşuyorlar.

Bu çok ciddi savrulmaya rağmen kaybedilen değerlerin yeniden kazanılması imkânsız değildir, ancak bunun için sağlam bir silkinme gerekmektedir. Bu yolda azmederseniz, etrafa dirilişesintileri sunarsanız Allah bugüne kadar kaybettiğiniz değerleri yeniden ihyâ eder. Bizim asıl vazifemiz de bu olmalıdır. Hiçbir şey bizi yürüdüğümüz bu yoldan alıkoymamalıdır.

Zalimlerin muvakkat tasallutları (geçici baskıları) ve zulümleri karşısında paniğe kapılmaya gerek yoktur. Hangi devirde zalimler uzun boylu payidar olmuştur ki bugün bize musallat olanlar payidar olsunlar. Allah’ın inayetiyle onlar da bir gün hazana maruz yapraklar gibi savrulup gidecekler. Allah’a dayanıyor, güveniyor ve O’na karşı ahd ü peymanınızı her an yeniliyorsanız yenilmezsiniz. Kimse sizin sırtınızı yere getiremez.

Falanın filanın yapıp ettiği şeylere ve söylediği sözlere takılır, düşünme kabiliyetimizi ve enerjimizi bunlara harcarsak yeni bir ihya adına alternatif yollar oluşturamaz, yol alamayız. Kim ne yaparsa yapsın, biz kendi işimize bakmalıyız. Mâlâyani şeylerle meşgul olup zamanımızı israf etmemeliyiz. Cenab-ı Hakk’ın bize bahşettiği imkânları rantabl kullanmaya çalışmalıyız. Yaşananlardan ders alarak, hayır adına samimi duygularla ortaya konan farklı düşünceleri yerinde değerlendirerek, ceht, gayret ve aktivitelerimizi ikiye, üçe katlamalıyız. Biri on, onu yüz, yüzü bin yapmanın yollarını aramalıyız. Bizim için bir insanın gönlüne girebilmek, ruhumuzun ilhamlarını onun gönlüne boşaltabilmek dünyadaki en değerli iştir.

İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), *“Gariplere müj-*

deler olsun!” dedikten sonra onların özelliklerini şöyle ifade ediyor: *“Onlar ki elin âlemin fesat çıkardığı, bozgunculuk yaptığı bir dönemde bütün bozulmaları tamir ve ıslah eden kimselerdir.”*¹³⁹ Evet onlar, kalbleri, ruhları, duygu ve düşünceleri ıslah eder, düzeltirler. Bu işi yaparken de kimin ne dediğine aldırmazlar. Birisi tükürük atmış, diğeri diş göstermiş, öbürü ısırılmış; takılmazlar bunlara. Bilakis bunları yürüdükleri yolun hususiyetlerinden sayarlar. Biz karşılaştığımız olumsuzluklar karşısında frene basar, duraklar, hız kesersek uğruna baş koyduğumuz mefkûremizi gerçekleştiremeyiz. Saldıran, iftira atan, hakaret eden insanların ne dediğiyle gereğinden fazla meşgul olursak dünya kadar zaman israfına girmiş oluruz. Oysaki yapacak çok işimiz var, israf edecek bir saniyemiz bile yok. Hal böyleyken vaktimizi şurada burada zayi etmek, yeme içmedeki israftan çok daha büyük günahdır. Dinimiz, imanımız, irfanımız, aşk u iştihakımız adına bize bir şey ifade etmeyen mâlâyaniyat karşısında saatlerimiz eriyip gitmemeli. Allah’ın bize bahşettiği nöronlarımızın her birini pozitif şeylerde çalıştırmalı, gaye-i hayalimiz istikametinde kullanmalıyız.

Tekrar başa dönecek olursak, bizim asıl meselemiz bellidir: Allah’ı tanıma, sevme, sonra da O’nu bütün âleme tanıtmaya ve sevdirmeye. Farklı bir tabirle, insanların ufkunu, gözünü açma, onların kalbleriyle Allah arasındaki engelleri bertaraf ederek gönüllerin Allah’la buluşmasını sağlamaktır. Dünyada bundan daha önemli bir iş yoktur. Bir insanın bizim elimizle hidayete kavuşması, gözünün hakka ve hakikate açılması ve kalbinin Allah’a imanla çarpması bizim için üzerine güneşin doğup battığı her şeyden daha değerlidir. Bir gönlü fethetmek İstanbul’un fethinden daha büyüktür. İşimizin, hedefimizin bu olduğuna inanıyorsak bütün zihnî melekelerimizi bu istikamette kullanmalıyız. Bunun yanında tâli (ikinci planda) kalacak meselelerle meşgul olmamalı, vaktimizi bunlara harcamamalıyız. Zira büyük işler varken küçük şeylerle meşgul olmak, küçük insanların işidir.

Uğruna baş koyduğumuz davanın, zaman ve emek harcadığımız işlerin rıza-i ilahiye muvafık ve insanlık adına yararlı olduğunu düşünüyorsak, sağdan soldan gelen toslamalar karşısında yol ve yön değiştirmeden yerimizde sabit kadem kalabilmeliyiz. Yaptığınız işlerin Allah’ın rızasına uygun olup olmadığına dair en küçük bir tereddüdünüz varsa kafa kafaya verin, ortak akla müracaat edin ve yürüdüğünüz yolu bir kere daha gözden geçirin. İşin içinde bir hata olup olmadığını kontrol edin.

Ortaya koyduğunuz projelerin, açtığınız müesseselerin, icra ettiğiniz aktivitelerin, dinin muhkematına uygun olup olmadığını, insanlığın ihtiyaçlarına cevap verip vermeyeceğini bir kere daha gözden geçirin. Hatta size haksızca saldıran insanların dillerine doladıkları hususları bile ele alın. Bütün bunları on kere test ettikten, gözden geçirdikten sonra yürüdüğünüz yolun doğru olduğuna, sizi yolunuzdan döndürmek isteyen kimselerin yaptıkları Şeylerin zulüm ve haksızlık olduğuna, yaptığınız hizmetlerin de insanlık adına büyük hayırlar vaadettiğine inanıyorsanız işte o zaman size düşen vazife, duruŐunuzu korumak, yerinizde sapaŐađlam durmak, yaptığınız hizmetleri katlayarak devam ettirmektir. Bu noktada duruŐunuzu sađlamlaŐtırma gayreti içinde iken yine boş durmamalısınız. AldanmıŐ ve aldatılmıŐ insanlara kendinizi doğru ifade etmeyi, yaptığınız işlerin mahiyetini anlatmayı ve ifsat edilen zihinleri yeniden ıslah etmeyi de ihmal etmemelisiniz.

---

¹³⁸ Ra'd Sûresi, 13/28.

¹³⁹ Bkz.: Müslim, *îmân* 232; Tirmizî, *îmân* 13; İbn Mâce, *fiten* 15.

EBÛ ZER EL-GIFÂRÎ

Soru: Hazreti Osman'ın Ebû Zer el-Gifârî'yi Rebeze denen yere gönderip orada zorunlu ikamete tâbi tutması olayını nasıl anlamalı ve bundan ne tür dersler çıkarmalıyız?

Cevap: Ebû Zer künyesiyle meşhur olan bu şanlı sahabinin asıl adı Cündeb b. Cünâde'dir. Gıfar kabilesine mensuptur. Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) risaletini ve davetini duyunca Mekke'ye gelerek iman etmiştir. Mekke'de ilk iman eden dört beş kişiden biri olduğuna dair rivayetler vardır. Kâbe'nin yanında iman ettiğini ilan etmesi üzerine müşrikler tarafından dövülür. Hazreti Abbas'ın araya girmesiyle öldürülmekten kurtulur. Ancak ertesi gün tekrar aynı yere gidip imanını ilan eder ve başına yine aynı şey gelir. Bunun üzerine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), onu İslam'ı anlatması için tekrar kabilesi Gıfar'a gönderir ve ona, haber gelmedikçe tekrar Mekke'ye dönmemesini söyler. Ebû Zer, öğrendiklerini kabilesine anlatır, anlattıklarını harfiyen yaşar ve bu sayede kabile halkının yarısı Müslüman olur. Uhud veya Hendek savaşından sonra Medine'ye gelerek ashâb-ı suffeye dâhil olur ve Allah Resûlü'nün ruhunun ufkuna yürüyeceği âna kadar da oradan ayrılmaz.

Efendimiz'in Firaseti ve Hâdiselerin Yorumu

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebû Zerr'in yalnız yaşayıp yalnız vefat edeceğini bir mucize olarak Tebük seferi esnasında haber vermiştir. Zira Tebük seferi esnasında devesi zayıf olduğu için Ebû Zer ordudan geri kalır. Devesinden ümidini kesince eşyalarını sırtlanır ve yaya olarak yoluna devam eder. Nihayet bir konak yerinde istirahate çekilen orduya yetişir. Uzaktan gelmekte olan kimsenin Ebû Zer olduğunu öğrenen Allah Resûlü şöyle buyurur: **رَحِمَ اللَّهُ أَبَا ذَرٍّ مَشِيٍّ وَحَدَهُ وَيَمُوتُ وَحَدَهُ وَيُبْعَثُ وَحَدَهُ** "Allah, Ebû Zerr'e merhamet etsin! O, yalnız yürür, tek başına ölür ve tek başına haşrolur!"¹⁴⁰

Ebû Zerr'in ileride başına gelecekler, Efendimiz'e vahiy yoluyla bildiril-

miş olabilir. Veya Efendimiz, gördüğü bu manzarayı hâdiselerin dilini okuma kabiliyeti ve ferasetiyle yorumlamış da olabilir.¹⁴¹ Bu tür yorumlamaya, Kur'an'ın ifadesiyle, te'vil-i ehâdis denir. Bazıları, te'vîl-i ehâdîsi sadece rüya yorumu olarak anlar. Oysaki onun alanı çok daha geniştir. Günlük hayatımızda cereyan eden hâdiselerden çeşitli mânâlar çıkarmak da tevil-i ehadisin bir çeşididir. Meydana gelen olaylar, aslında misal âlemine ait sembollerin gözle göreceğimiz şekilde vücut kazanmasıyla ortaya çıkar. Dolayısıyla tev'il-i ehadis, misal âlemiyle şehadet âlemi, yani metafizik âlemle fizikî âlem arasındaki bu münasebetin sezilmesine, misalî sembollerin anlamlarının bilinmesine bağlıdır. Bu mânâları anlayıp yorumlamak ise herkesin yapabileceği bir iş değildir.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) tevil-i ehadisten yola çıkarak ortaya koyduğu pek çok yorum vardır. O, çevresinde olup biten hâdiseleri çok iyi okumuş ve bunlardan çeşitli mânâlar çıkarmıştır. Hatta bazı sahabilerin isimlerini değiştirmesine bile bu açıdan bakılabilir. Netice itibarıyla burada Nebiyy-i Ekrem, (aleyhi efdalu's-salavati ve ekmelü't-tahiyyat) Ebû Zer Hazretlerinin ordudan geri kalmasından, onun hâl ve tavırlarından yola çıkarak istikbalde zuhur edecek bir durumu mucizevî bir beyanla bildirmiş olabilir.

Ebû Zerr'in Züht Anlayışı

Kur'ân, "*sabıkûn-u evvelûn*" olarak isimlendirdiği sahabe-i kirama farklı bir konum vermiştir.¹⁴² Dolayısıyla sahabe-i kiram hakkında konuşurken, onların başından geçenleri değerlendirirken mutlaka onların bu yüksek konumlarını göz önünde bulundurmalıyız. Bunun yanı sıra Hazreti Ebû Zer, şahsî yaşantısıyla, zühdüyle ve dinî hassasiyetiyle önde gelen sahabelerden biridir. Öyle ki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde, "*Ebû Zer yeryüzünde İsa b. Meryem'in zühdüyle yürür.*" buyurmuştur.¹⁴³

Ebû Zer Hazretleri, dünyaya ve dünya malına asla önem vermemiştir. Ona göre bir insan sadece iki maksat için dünyalık peşinde koşabilir: Ailesine helal rızık temin etmek, âhîret hesabına Allah yolunda infakta bulunmak. Dolayısıyla ihtiyaç fazlası olarak biriktirilen para ve malları "*kenz*" (dünya hırsıyla biriktirilen, stoklanan mal/servet) olarak görmüş ve servet sahiplerini bu hususta ikaz etmiştir.

O, kimseden sözünü esirgemeyen, doğru bildiği hakikatleri her yerde haykıran bir karaktere sahiptir. Özellikle Şam'da kaldığı dönemde Müslü-

manların servet sahibi olmalarından, rahat ve rehavet içinde yaşamalarından ciddi rahatsızlık duymuş ve bu rahatsızlığını her yerde dile getirmeye başlamıştır. Onun bu sözleri, bazı kimseler tarafından memnuniyetle karşılanırsa da büyük bir kesimi de rahatsız etmiştir. Dönemin Şam valisi Muaviye de Ebû Zerr'in bu eleştirilerinden nasibini almıştır. Ebû Zer, haksızlık yaptığı, yakınlarını kayırdığı ve lüks içinde yaşadığı gerekçesiyle Hazreti Muaviye'ye sert ikazlarda bulunmuştur. Hatta bir seferinde dayanamayıp ona bir tokat dahi atmıştır. Bu sert çıkışlarından sonra Muaviye de onu önce ileri gelen sahabilere şikâyet etmiş, netice alamayınca da durumu bir mektupla dönemin halifesi Hazreti Osman'a bildirmiştir. Burada bir parantez açmakta fayda var: Devlet adına yer yer sert kararlar verse de şahsına yöneltilen itiraz ve sorgulamalar karşısında Muaviye'nin oldukça hoşgörülü davrandığı söylenebilir. Bugün siz değil bir valiye, onun kapıcısına bile böyle bir muamelede bulunsanız sizi kapı dışarı ederler veya hakkınızdan gelirler.

Durumdan haberdar edilen Hazreti Osman, Ebû Zerr'in Medine'de kalmasını ister. Fakat o, burada da aynı eleştirilerini devam ettirir. Herkesin kendisi gibi züht içinde bir hayat yaşamasını ister. Temel ihtiyaçlarından arta kalan malları infak etmeleri gerektiğini söyler. Mal sahiplerine Kur'an'ın şu âyetini okur: *“Altını, gümüşü yığıp Allah yolunda harcamayanlar var ya, işte onları acı bir azabın beklediğini müjdele! Yığılan bu altın ve gümüş Cehennem ateşinde kızdırılarak, bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün onlara, ‘İşte sizin biriktirip durduklarınız! Haydi tadın bakalım biriktirdiğiniz o şeyleri!’ denilecektir.”*¹⁴⁴

Ebû Zer Hazretlerinin bu uyarıları, toplum içinde ciddi rahatsızlığa ve sarsıntıya yol açar. Gelen şikâyetler üzerine Hazreti Osman, Ebû Zerr'i yanına bir miktar deve ve iki hizmetçi de vererek Rebeze'ye gönderir ve onun burada yaşamasını ister. Ayrıca kendisine yetecek kadar maaş bağlar. İhtiyaçlarını karşılaması için Medine'ye gelip gitmesine de müsaade eder. Bazı rivayetlerde Ebû Zerr'in kendi isteğiyle Rebeze'ye gittiği de ifade edilir. Ömrünün son iki yılını burada geçirir. Bu süre zarfında yönetim aleyhtarları, ona gelerek halifeye isyan teklifinde bulunurlar. Ancak o, bu tür teklifleri şiddetle reddettiği gibi, onlara da halifeye bağlı kalmalarını tavsiye eder.

Hayatını büyük bir hassasiyet içinde yaşayan, dünya malına önem vermeyen ve aynı zamanda son derece hakperest olan Ebû Zer, gerektiğinde emre itaat etmesini de bilir. Bu yüzden vefat edeceği âna kadar Rebeze-

'de kalır. Efendimiz'in haber verdiği gibi yalnız yaşar, yalnız vefat eder ve yalnız defnedilir. Muhtemelen onun halifenin sözünün dışına çıkmamasında, Efendimiz'in kendisine hitaben söylediği bu sözlerin de etkisi olmuştur. Vefat ettiğinde yanında cenaze namazını kılacak ve defin işlemlerini gerçekleştirecek kimse yoktur. Hanımının oradan geçmekte olan bir kafiye haber vermesiyle onlar tarafından cenaze namazı kılınmış ve Rebeze'de bir yere defnedilmiştir.

Farklı derinliklere sahip olan Hazreti Ebû Zer, dinin emirlerine sınımsız bağlı kalmış, dinî yaşantısında çıtayı çok yüksek tutmuş, dünyayı istihkar etmiş, hayatını zühd ve takva üzerine kurmuş ve ölene kadar da çizgisini korumuş, bu yüzden de Allah Resûlü'nün övgüsüne mazhar olmuş şanlı bir sahabidir.

Ebû Zerr'in Züht Anlayışı ve Günümüz Toplumu

Ebû Zerr'in temsil ettiği züht, takva ve vera (Allah'tan korkup haramdan, gınahtan, kötülüklerden sakınma, dinî buyrukları titizlikle yerine getirme) anlayışını maalesef ki kaybettik. Şahsen ben, şimdiye kadar Ebû Zer ayarında bir Müslümanla karşılaşmadım. Onun anladığı, hazmettiği, içine sindirdiği mânâda züht ve veraya kilitlenmiş birini tanımadım. Hayatını Muhâsibî, İbrahim b. Ethem, Fudayl b. İyaz çizgisinde götüren, malı mülkü çok rahatlıkla elinin tersiyle itebilen birini bu gözler görmedi ne yazık ki! Züht ve vera, insanın hem sinesinde hem de şahsî hayatında aranır. Hakiki mânâda zahit olan kimse, dünyalık namına kaybettiği şeylere üzülmediği gibi, kazandıklarına da sevinmez. Bütün hayatını da bu anlayış üzerine bina eder. Bir kimse günde iki üç defa yemek yiyorsa, kat kat elbiselere sahipse, rahat bir evde yaşayıp rahat döşeklerde yatıyorsa onun zühtten bahsetmesi çok da gerçekçi olmayabilir. Bu sebeple bugün etrafta pek çok "mütezâhit" (zahit geçinen) olsa da gerçek mânâda zahit göstermek çok zordur. Meselenin diğer boyutuna gelince, Hazreti Ebû Zerr'in bütün bu faziletlerini kabul etmekle beraber, Nebiyy-i Ekrem Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi vesellem) ve nübüvvetin birinci dereceden varisleri olan Hulefa-i Raşidîn Efendilerimizin yerleri ayrıdır. Râşit Halifeler, sosyal hayatın realiteleri, bu realitelerin de kendine göre bir kısım problemleri olabileceğini çok iyi biliyor ve meseleyi dengede götürme adına helal dairesini kendi genişliğiyle ele alıyorlardı, daraltmıyorlardı. Azami züht ve takvayı esas tutmak ve kendi şahsî hayatlarını da buna göre dizayn etmekle birlikte, dinin mubah kıldığı çerçeve içinde

kalmak şartıyla insanların dünyadan istifadesinin, ruhsatları değerlendirilmelerinin de önüne geçmiyorlardı. Eğer işleri Ebû Zerr'in takva anlayışına ve onun züht düşüncesine göre götürmeye kalksalar, insanları üstesinden gelemeyecekleri bir dinî yaşantıyla yükümlü tutmuş olurlardı. Çünkü bu, herkesin yürüyebileceği bir yol, altından kalkabileceği bir yük değildir.

Din-i mübin-i İslam insanlığa sunulurken onun objektif hükümleri öne çıkarılmalıdır. Bir insan kazandığı malların kırkta bir zekâtını, onda bir öşrünü ve kendisine terettüp eden daha başka malî sorumluluklarını yerine getiriyorsa, artık onun malına mülküne karışmaya kimsenin hakkı yoktur. Nitekim Allah Resûlü de birçok hadislerinde mümin olmanın, Allah ve Resûlü'nün zimmetine (himaye ve korumasına) girmenin şartı olarak namaz, oruç, zekât, hac gibi dinin objektif hükümlerini saymıştır. Dinin temel emir ve yasaklarına uymak suretiyle Allah ve Resûlü'nün zimmetine giren birinin hayatına müdahale edemezsiniz. Üstelik Ebû Zerr'inki gibi bir züht ve takva anlayışının herkese dikte edilmesi, maddî ve ekonomik güçten mahrumiyeti de beraberinde getirebilir. Zira böyle bir anlayış, pek çoklarını say u gayretten alıkoyabilir, onların çalışma azmini kırabilir ve onları miskinliğe sevk edebilir.

Bazı kimseler şahsî hayatları itibarıyla azamî züht, takva diyebilir ve dünyayı ellerinin tersiyle itebilirler. Kendileri için benimsedikleri bu hayat tarzını başkalarına da tavsiye edebilirler, etmelidirler. Fakat yaşadıkları bu zahidane hayatı başkalarına dayatmamalı, kendilerine benzemeyen, kendileri gibi olmayan insanları ta'n u teşnide bulunmamalıdır (ayıplamamalıdır). Esasında Râşit Halifeler de çok zahit yaşamıştı. Hazreti Ömer, halkın yoksul tabakası ne yiyor ne içiyorsa onları yiyip içiyordu. Hayatını buna göre programlıyordu. Ancak onlar kimsenin mal kazanmasına sınır koymuyor, kimseyi kendileri gibi yaşamaya zorlamıyorlardı. O dönemde, büyük servete sahip çok sayıda insan vardı.

Bu değerlendirmeleri yaparken inşallah o büyük ruhu rencide edici bir ifade kullanmamışım. Kendi hassasiyetleri ve dinî duruşu itibarıyla ona karşı çok derin bir saygım vardır. O, şahsî hayatı adına ideal bir Müslüman, bir insan-ı kâmilidir. Rabbim, zühdün, takvanın, dünyayı istihkârın unutulduğu günümüzde, neslimize de içlerinden nice Ebû Zer'ler çıkarmayı nasip etsin. Nefsimizi, neslimizi, azamî züht, takva, ihlas ve daimî hizmet düşüncesiyle serfiraz kılsın.

---

¹⁴⁰ el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/52.

¹⁴¹ Yusuf Sûresi, 12/6.

¹⁴² Tevbe Sûresi, 9/100.

¹⁴³ Tirmizî, *menâkıb* 36.

¹⁴⁴ Tevbe Sûresi, 9/34-35.

KENDİNİ İFADE ETME ZAAFI

Soru: *Sohbetlerde sık sık üzerinde durulan “kendini ifade etme” konusunu biraz açabilir misiniz?*

Cevap: Öncelikle, kendini ifade etmeyle neyi kastettiğimizi belirleyelim. Kendini ifade etme derken, insanın kendini göstermesini, öne çıkarmasını, sözü döndürüp dolaştırıp kendine getirmesini, sadece sözle değil, hâl ve tavırlarıyla da kendini insanların gözünde görünür kılmaya çalışmasını kastediyoruz ve bunu bir ahlakî zaaf olarak görüyoruz. Yoksa kendini ifade tabirinin kullanıldığı her durum ya da her kendini ifade etme mahzurlu değildir.

Mesela insanın Allah Teâlâ karşısında kendini ibadet ve ubudiyetiyle ifade etmesi makbul bir tavidir. Şöyle ki, iç ve dış donanımı itibarıyla her insan, üzerinde sanatkârına ait çizgi ve desenler taşıyan harikulade bir sanat eseridir. Bediüzzaman’ın ifadesiyle insana varlığın fihristi, özü nazarıyla bakılabilir.¹⁴⁵ Dikkat edilirse insanın akıyla, mantığıyla, ruhuyla, kalbiyle, iradesiyle, vicdanıyla, şuuruyla mükemmel bir yaratılışa sahip olduğu görülür. Cenab-ı Allah, onu âdeta canlı ve şuurlu bir âbide şeklinde ikame etmiştir. İnsan, duyan, hisseden ve duyup hissettiğinin de farkında olan bir varlıktır. İşte bu muhteşem donanıma mazhar olan insanın, sahip olduğu bütün bu güzellik ve derinliklerin Allah’tan geldiğini bilmesi, mahiyetine derç edilen bütün bu ayrıcalıkları düşündükçe *“elhamdülillah”* deyip şükretmesi, Allah’ın azamet ve mehabeti karşısında *“sübhanallah”*, *“Allahuekber”* deyip gürlemesi ve O’na karşı ubudiyet tavrı içinde kendini ifade etmesi, onun kulluğunun gereğidir. Aslında böyle bir tavır, insanın konumunun farkında olmasının, sahip olduğu her şeyi gerçek sahibine verebilmesinin bir sonucudur ve Zât-ı Rububiyet ile arasındaki münasebeti dile getirmesi anlamına gelir.

Nefsî Hastalık

Bizim mahzurlu telakki ettiğimiz ve her fırsatta kendimizi uzak tutma-

ya, başkalarını da uyarmaya çalıştığımız ‘kendini ifade etme’ zaafı zamanla sahip olunan fazilet ve meziyetleri başkalarına göstermeye çalışmaya dönüşür. Bunlarla övünen biri, aslında o mazhariyetlerin asıl kaynağını unutarak bunları kendine mâl ediyor demektir. Böyle birinin, bilerek ya da bilmeyerek Cenab-ı Hakk’a ait olanı gasp ettiği söylenebilir.

Kendilerinde büyüklük vehmeden, takdir ve alkış peşinde koşan kimse-ler, farklı yollarla kendilerini ifade etmeye çalışırlar. Böyleleri, kendile-rini göstermek ve duyurmak için her yola başvurur, her fırsatta kendilerinden bahisler açarlar. Konuştuklarında da kalemi ellerine aldık-larında da bir şekilde kendilerini anlatmak için girizgâh arar ve bulurlar. Doğrudan olmasa bile ima ve işaretler ile kendi meziyetlerine dikkat çekerler. Bir resim yapacak olsalar mülahazaları şu olur: “Bir resim yapayım da millet nasıl resim yapılmış görsün.” Bir yazı yazsalar aynı şekil-de, “Bu çok güzel oldu, mutlaka görülmeli, okunmalı, takdir edilmeli.” diye düşünürler. Hatta yazıları hakkında olumsuz kritikte bulunanlara hoş bakmazlar. Zât-ı Uluhiyet’in mübarek ve müteal ismini yazarken bile kendilerine bir hisse çıkarmaya çalışırlar. Kürsüye çıkıp Allah’ı anlatacak olsalar, asıl dertleri, O’nu ne kadar güzel anlattıklarını cemaate göstermek olur. Hatta bağırmaları, ellerini kürsüye vurmaları bile kendilerini ifade etmek içindir. Hayat tarzlarıyla, bindikleri arabalarla, yaşadıkları evlerle, kullandıkları eşyalarla da hep kendilerini ön plana çıkarmaya çalışırlar. Bunları yaparken kibirlerine ve riyakârlıklarına kılıf bulmayı da ihmal etmezler. Bazen sun’î tevazu gösterir bazen de bu iç hastalıklarını estağfirullahlarla gizlemeye çalışırlar.

Bu ruh illetine maruz hastalar, başkalarının hep kendilerinden bahsetmesini isterler. Kendilerini ifade etmeyi yeterli bulmayan bu hasta ruhlar, sürekli onların borazanlığını yapacak, sürekli onlardan bahsedecek birilerini yanlarında isterler, konumları el veriyorsa bunun için müesseseler bile tesis ederler. Konuşulan bir sözde, yazılan bir yazıda, telif edilen bir kitapta onlardan söz edilmiyorsa bunların hiçbiri onlarca bir önem arz etmez.

Bu illetle malul zavallılar, aynı zamanda hasetçi ve kıskanç tiplerdir. Başkalarının faziletlerinin konuşulmasından, öne çıkarılmasından fevkalade rahatsız olurlar. Birileriyle yan yana geldiklerinde riyakârlık yapıp onları övseler de arkadan onların kuyusunu kazar, onları devirmek için ellerinden geleni yaparlar. Bu tipler kendi büyüklüklerini ifade adına sürekli başkalarının ayıp ve kusurlarıyla meşgul olurlar. Çevrelerinde

devamlı çukur kazarlar ki kendileri yüksekte görünsün. Bütün bunlar, insana kaybettiren, insanı helaket ve felakete sürükleyen tavırlardır. Bu tür kimselerde mesâvî-i ahlak (ahlakî kötülük) adına ne arasanız bulabilirsiniz.

Kendini Sıfırlama ve Temrinatla Ruh-İrade Terbiyesi

İnsanın övündüğü, kendini anlatma istikametinde kullandığı her ne varsa hepsi Allah'tandır. İnsan kariyer de yapsa, ilim irfan sahibi de olsa, mal mülk de edinse, farklı maharetlere de sahip olsa bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın ihsan ettiği kabiliyetlerin değerlendirilmesiyle ve Allah'ın insanın önünü açması neticesinde elde edilen şeylerdir. Kaldı ki bunların da ne ölçüde yerinde kullanıldığı, değerlendirilebildiği sorgudan muaf değildir. Evet, üstüne basa basa söylemek gerekirse insanın Allah'tan gelen mevhibeleri, O'nu unutarak kendine mâl etmesi ve bunlarla kendini ifade etmesi bir yönüyle hak gaspıdır. Bu durumda insana düşen vazife, Rabbinin kendisine ihsan ettiği bütün istidat ve kabiliyetleri –kendini değil– Allah'ı anlatma yolunda kullanmak olmalıdır. Onun sesinden, sözünden, bakışından, duruşundan hep Zât-ı Ulûhiyet'e ait mânâlar dökülmelidir. Sözlerinden damla damla mârifetullah ve muhabbetullah akmalıdır. Onu dinleyenlerin Allah'la münasebetleri güçlenmeli, aşk u iştiaqları artmalı, heyecanları tetiklenmelidir. Her konuşması âdeta bir münacat, bir tevhit, bir yakarış olmalıdır.

İnsanın kendini ifade etme zaafından kurtulması, genel anlamda ahlak-ı âliye-yi İslamiyeyi, daha özelde ise tevazu ve mahviyeti tabiatına mâl etmesine, sık sık tekrar ettiğimiz ifadeyle 'kendini sıfırlamasına' bağlıdır. Bu da uzun süreli bir nefis terbiyesiyle elde edilebilecek bir seviyedir. İnsan, tevazu ve mahviyeti tabiatına mâl edemese bile bu konuda kendini zorlamalıdır. Kendini ifade etme iradî bir tavır olduğu gibi, bunu engelleme de yine iradeye bağlıdır. İradî olan şeyler yine iradeyle önlenir. Temrinat (alıştırmalar) yapa yapa bir süre sonra bunlar insan karakterinin bir parçası hâline gelir. Fakat o âna kadar insanın sürekli iradesini bu istikamette kullanması gerekir.

Allah'a inanan bir mümin, 'kendini ifade' sayılabilecek her tavrı bir daha hortlamamak üzere toprağa gömmeli ve üzerine de ağır kayalar koymalıdır. Esasında tasavvuf geleneğinin asıl gayesinin de bu olduğu söylenebilir. Tekke ve zaviyelerde insanlara böyle bir nefis eğitimi veriliyordu. Çilelerle, riyazetlerle, seyr u sülûk-i ruhanîlerle hedeflenen şey,

insanların benlik ve enaniyet kokan tavırlardan sıyrılarak güzel ahlak ile bezenmeleri idi. Marifetullahın delillerini takip etmek suretiyle Allah'ı çok iyi tanımaları, bunun neticesinde de muhabbetullahı açılmaları idi. Bu sayede her şeyin O'ndan olduğunun farkına varmaları, O'nun büyüklüğünü, O'nun karşısında da kendi küçüklüklerini görmeleri idi.

Hastalığın Megaloman Hâli

Maalesef günümüzde insanlara böyle bir ruh terbiyesi verilemediği, nefisler ciddi bir tezkiyeye tâbi tutulamadığı, kalbler tasfiye edilemediği için enaniyetler daha çok ön plana çıkıyor. Çokları kendini ifade etme, kendinden bahisler açma adına fırsat kolluyor. Hatta bazılarında bu, tabiat hâline gelmiş durumda. Nefislerini, ağzına gem, sırtına eyer vurmak suretiyle dizginleyemeyen ve onu itaatkâr bir binek hâline getiremeyen kimseler, sürekli onun sözcülüğünü yapıyor. Nefisler serbest bırakıldığından rahatlıkla şahlanabiliyor, keyfince hareket edebiliyor. Çokları da nefislerine binek hâline geliyor ve onun altında kalıp eziliyor.

Hele bir de insanın neş'et ettiği ortam buna açıksa; yani o ortamda insanlar kendilerini *“kahramanlar yaratan bir ırkın fertleri”* olarak görüyor, sürekli mensup oldukları millete hamasi destanlar düzüyor ve başkalarına da tepeden bakıyorlarsa böyle bir zeminde kendini ifade etme zaafı herkese sirayet ediyor demektir. İnsanlar farkına varmasalar da bu olumsuz atmosferden etkileniyorlar. Hatta daha dar dairede bir mezhebe, bir cemaate, bir müesseseye, bir mesleğe, bir üniversiteye mensup olma bile insanların kendilerini farklı ve üstün görmelerine yol açabiliyor, egolarını şişirebiliyor. Böylece her fırsatta kendi üstünlüklerini ve meziyetlerini anlatıyorlar. Bazen bu gurur ve bencillik o kadar büyüyor ki, topyekûn bir devletin, bir heyetin, bir camianın fertleri megaloman hâle gelebiliyor. Fakat herkes aynı hastalığa müptela olduğundan kimse durumun farkına da varamıyor.

İnsanın kendini başkalarından üstün görmesi, her fırsatta kendini öne çıkarması aslında nefiste bir illete-hastalığa işaret eder. Tıpkı beden gibi nefis de hastalanabilir. Maalesef günümüz insanların önemli bir kısmı nefisî hastalıklara müpteladır. Bedenî hastalıklara nispetle nefse ait hastalıkların tedavisi daha zordur, daha uzun zaman ve büyük gayret ister. Bunları tedavi etme adına psikologlara danışılması gerektiği gibi, insan fitratını iyi tanıyan müşid-i kâmillere de başvurulmalıdır. Aynı hastalığa müptela kişiler birbirlerindeki problemi göremeseler de Allah'ın nuru ile

bakabilen feraset sahibi müminler, onların tavır ve davranışlarındaki sun'îlikleri, tekellüfleri, riya ve süm'aları fark edebilirler.

Aslında her insan; içinde riya, süm'a, gurur, fahir, kendini ifade etme gibi duyguların gelişmesine açık olarak yaratılmıştır. Bu duygulara kaynaklık eden hisler, esasında hayra da şerre de açıktır. İnsandan istenen, içinde oluşabilecek kötü duygulara karşı hep tetikte olmak, oluşmaları iradesiyle baskı altına alabilmek ve mahiyetine yerleştirilen her şeyi hayra kanalize etmektir. İradesinin hakkını veren, nefsini ciddi bir tezkiyeye tâbi tutarak kendini sıfırlayabilen kişi, Nesimî ve Hallac gibi kendi varlığı üzerinde raks edebilir.

---

¹⁴⁵ Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar* s.104 (On Üçüncü Lem'a, Onuncu İşaret), 439 (Otuzuncu Lem'a, Altıncı Nükte).

SARP YOKUŞLAR VE RIZA UFKU

Dünya dârü'l-imtihanıdır, yani imtihan diyarıdır. Bu yüzden insan, yaşadığı sürece her an imtihanda olduğunu hatırdan çıkarmamalıdır. Ayrıca herkesin imtihanı farklı farklıdır. Diğer yandan dünya dârü'l-hizmettir, yani çalışma, çabalama yeridir; dârü'l-ücret yani mükafat ve ücret yeri değildir. Hazreti Bediüzzaman'ın ifadesiyle: “Bu dünya dârü'l-hizmettir; ücret almak yeri değildir. A'mâl-i sâlihanın (güzel işlerin) ücretleri, meyveleri, nurları berzahta, âhirettedir. O bâki meyveleri bu dünyaya çekmek ve bu dünyada onları istemek, âhireti dünyaya tâbi etmek demektir.”¹⁴⁶

Esasında, bizler varlık sahnesine çıkmakla, insan olarak yaratılmakla, imanla şereflendirilmekle, Hz. Ruh-u Seyyidü'l-Enâm'a ümmet olmakla, Kur'ân'la tanışmakla, Kur'ân adesiyle (merceğiyle) kâinata bakabilmekle şükründen âciz olduğumuz ücret ve mükafatımızı önceden almışız. Cenab-ı Hak, verdiği bunca paha biçilmez nimetlerin üstüne, vazife ve sorumluluklarını yerine getirmek suretiyle dünya imtihanını kazanan kullarını akla hayale gelmedik güzelliklerle donatılmış sonsuz Cennet nimetleriyle müjdelemiştir.

İmtihan, Hizmet ve Beklentsizlik

Bu noktada Kur'ân hizmetinde olanlar için şu hususlar çok önem arz etmektedir: İmtihan gerçeğinin farkında olma ve imtihanı başarıyla geçmeye çalışma, Allah'ın emirlerini yerine getirmek için hizmet ve gayret etme, bunlar mukabilinde dünyevî bir ücret ve mükafat beklentisine girmeme, beklenmediği hâlde ikram-ı ilahî olarak gelen nimetlerden ise meşru dairede, Rabbimizin belirlediği çerçevede istifade etme. İşte kulluk! İmtihan, hizmet ve beklentsizlik... Kulluğu özetleyen üç kelime.

İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisine tâbi olanlar için bu konuda en güzel örnektir. O, dünyayı dârü'l-hizmet olarak görmüş, dinin emirlerini yaşama ve tebliğ etme noktasında canını dişine takmış, fakat ortaya koyduğu derin kulluk ve risalet vazifesini yerine

getirme karşılığında Allah'ın rıza ve rıdvânı dışında hiçbir beklentiye girmemiştir. Sıkıntıya düştüğü dönemlerde de imtihanını en güzel şekilde vermiş ve âdeta her hâl ve davranışı ile ehl-i imana, “Siz de imtihanlara hazır olun ve benim imtihanlar karşısındaki duruşumdan kendinize dersler çıkarın!” mesajını vermiştir.

Meseleye şu açıdan da bakabiliriz: Kâinat yüzü suyu hürmetine yaratılan, Habibullah unvanıyla serfiraz kılınan ve hakiki insan-ı kâmil olan İnsanlığın İftihar Tablosu hayat-ı seniyelerinde sürekli preslenmiş, baskı, şiddet ve iftiralara maruz kalmışsa, O'nun sadık takipçileri olma yolundaki insanların da benzer belalara ve fitnelere maruz kalacaklarını hesaba katmaları gerekir. Yürekten Allah'a inanıyorsanız imtihanlarınız eksik olmayacaktır. İmanınızın derecesi, Allah'la münasebetinizin derinliği, Efendimiz'e inkiyadınız ve din davasına bağlılığınız ölçüsünde farklı farklı imtihanlara tâbi tutulacaksınız. Bununla birlikte şu da unutulmamalıdır: Dünya dârü'l-hizmet olarak görülüp bunun gerekleri yerine getirilir ve uğranan imtihanlar karşısında dimdik durulabilirse bugün olmasa da yarın elbette hak bâtıla galebe çalacaktır. Zira bu konuda Allah'ın vaadi vardır: *“Gevşeklik göstermeyin, tasalanmayın. Eğer iman ediyorsanız üstünsünüz.”*¹⁴⁷ Yürekten Allah'a inanan insanlar üstünlük potansiyeline sahiptirler. Bu potansiyelleri bugün olmasa da yarın mutlaka ortaya çıkacaktır.

Bir hadiste ifade edildiği gibi, insanların en çok sıkıntıya dûçâr olanları, başta peygamberler olmak üzere Allah'ın sevdiği kullarıdır.¹⁴⁸ Niçin insanlığın yüz akı olanlar sıkıntıların en büyüklerine maruz kalıyorlar? Kur'ân'da bir iki yerde ifade edildiği üzere, böylelikle iyi, kötünden ayrılır, has ile ham ayrışır.¹⁴⁹ Başa gelen sıkıntıların insanın haslaşmasında, dünyayla bağlarının zayıflayıp nazarının ukbaya dönmesinde, Rabbine yaklaşmasında büyük rolü vardır. Bediüzzaman Hazretlerinin de dediği gibi, *“Ya dünya ona küsmeli veya o dünyaya küsmeli. Tâ ihlâsla, ciddiyet ile hizmet-i Kur'âniye'de bulunsun.”*¹⁵⁰

Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) çektiği sıkıntılar dağların tepesine binseydi dağlar toz duman olurdu. Zira O, belanın her çeşidine maruz kalmış, en ağır hakaretlere muhatap olmuş, alaya alınmış, boykota uğramış, tehdit edilmiş, türlü türlü zulümler görmüş, göçe zorlanmış, Bedirler, Uhudlar, Hendekler yaşamış ve O'nun hakkında suikastlar planlanmış, malına mülküne el konulmuştu. İlahî hakikatlere sırt çevirmiş, dünya hırsından gözü dönmüş zalimler, O'nu ve inananları

yok etme adına her yola başvurmuşlardı. Fakat O, bunlar karşısında hiç sarsılmadı, pes etmedi, ümitsizlik yaşamadı, yol ve yön değiştirmede. Duruşuyla, sabriyle, metanetiyle belalar ve musibetler karşısında nasıl durulması gerektiğini bizlere de öğretti.

Belalar Karşısında Mümince Duruş

Peygamber yolunun yolcularına düşen vazife de maruz kaldıkları sıkıntılar karşısında kible değiştirmemek, duruşlarını bozmamaktır. İmtihantar ne kadar ağır olursa olsun, kaderi tenkit etmemeli, Allah'ı insanlara şikâyet ediyor gibi tavırlara girmemeli. Allah'ın hakkımızda takdir buyurduğu kaza ve kadere karşı razı olmama şeklinde mukabelede bulunmamalı. Bunları konuşma bir yana, böyle şeyler rüyamıza bile misafir olmamalı. İnsanız, yaşadığımız zorluklar karşısında sarsılabiliriz. Muhatap olduğumuz hakaretleri, yalan ve iftiraları hazmetmekte zorlanabiliriz. Fakat bunları da imtihanın bir parçası olarak görür ve bunlar oluyor diye asla Allah'a isyan sayılabilecek hâl ve hareketlere girmeyiz. Oğlunun vefatı karşısında gözyaşı döken İnsanlığın İftihar Tablosu ne demişti: *“Kalb hüzünlenir, göz yaşarır ama dilimizden, Rabbimizin razı olmayacağı hiçbir şey dökülmez.”*¹⁵¹

Kur'ân, *“İzzet ve celalime kasem ederim ki onların söyledikleri sözlerden ötürü sinenin daraldığını çok iyi biliyoruz.”*¹⁵² ifadeleriyle Allah Resûlü'nün yaşadığı zorluklardan ötürü duyduğu üzüntü ve tasaya işaret ettikten sonra O'na şöyle emreder: *فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿١٥٨﴾ وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ* *“Ama sen Rabbini hamd ile tenzih et ve secde edenlerden ol. Sana ölüm gelip çatıncaya kadar da Rabbine ibadet et.”*¹⁵³ Allah Teâlâ, kâfir ve müşriklerin deyip ettikleri şeyler karşısında Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyduğu derin ızdırabı dile getirdikten sonra, O'na Kendisini tesbih ü takdis etmesini ve son nefese kadar kullukta sebat etmesini emrediyor.

Yaşadığımız dünya dâr-ı imtihan olduğuna göre herkes belli ölçüde sıkıntı ve çile çekecektir. Efendimiz'in az önce hatırlattığımız ifadeleriyle, belanın en çetinine, zorlusuna da enbiya-i izam maruz kalmıştır. Öldürülen, testereyle biçilen, çarmıha gerilen, işkence edilen, taşlanan nice peygamber olmuştur ve yeryüzünde Allah'ın bahsettiği hayat hakkı onlara çok görülmüştür. Hadiste dile getirilen *“sümme'l-emsal fe'l-emsal”* ifadesinden anlaşıldığına göre Peygamberlerden sonra onlara yakınlık derece-

sine göre Allah'ın salih kulları imtihana tâbi tutulmuştur. Bu sebepten olsa gerek Hz. Ebû Bekir şeytanın avaneleri tarafından hedef gösterilmiş; Hz. Ömer, hınçlı bir köle tarafından namaz kılarken; Hz. Osman, şeytanın dürtüsüyle hareket eden bir kısım gafiller tarafından hunharca şehit edilmiş, Hz. Ali bir münafığın hedefi olmuştur. Sonra, Hz. Hasan Efendimiz zehirlenmiş, Hz. Hüseyin Efendimiz yakınlarıyla birlikte Kerbela'da Yezid'in ordusu tarafından kılıçtan geçirilmiştir. Yine bu büyüklüktendir ki rüyalarına bile haram girmemiş iffet âbideleri Hz. Meryem ve Hz. Âişe Validelerimiz imtihanların en ağırına maruz kalmışlardır.

Onların yolundan yürüyorsanız siz de ince eleklerden geçireceksiniz. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ifadeleriyle, dine bağlılığınızdaki kuvvet ölçüsünde imtihanlara maruz kalacaksınız. Elmas ve kömür birbirinden ayrılacak. Bir insan dininden, diyanetinden, imanından, hak ve hakikati savunmasından ötürü dünyada bir tokat bile yememişse buna şükretmeli ama durumundan da endişe etmeli, “Benden önce bu yoldan gidenler türlü musibetlere maruz kalmışken niye şeytanlar ve onların avaneleri benimle meşgul olmuyor? Acaba ben seleflerim gibi değil miyim?” diye kendini sorgulamalıdır. Dünyada hep emniyet içinde yaşayanlar, âhiret emniyetlerini burada kullanıyor olmaktan korkmalıdır. Cenab-ı Hak, kutsî bir hadiste iki güveni ve korkuyu birden vermeyeceğini beyan buyuruyor.¹⁵⁴ Demek ki bir insanın hem dünyada hem de âhirette tam güven içinde, rahat, bir eli yağda bir eli balda bir hayat yaşaması mümkün değildir. Kur'an'ın, **أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا** “Sizler güzellik namına yaptığınız ne varsa dünya hayatında yiyip tükettiniz.”¹⁵⁵ âyeti de aynı hususa dikkat çeker.

Başta da ifade edildiği gibi dünya, imtihan ve hizmet yeridir, ücret ve mükafat ise âhirettedir. İnsan, Allah'ın emirlerine, yasaklarına kayıtsız kalarak, lüks ve şatafat içinde keyif çatarak mazhar olduğu nimetleri dünyada bitirmemelidir. Dünyayı âhirete göre programlamalı, âhirete, birikmiş hesaplarla gitmemelidir. Maruz kaldığı ağır imtihanları kulluk yolunun ve haslaşmanın gereği olarak görmeli, bunları sabır ve rıza ile karşılamak suretiyle âhiret sermayesine çevirmelidir. Hiçbir inanmış gönül, iftiraya maruz kaldığı, zulme uğradığı için kimseye darılmamalı, gönül koyduğu davaya sırt çevirmemeli, kazanma kuşağında kayıplar yaşamamalıdır. Ne zaman bu tür şeylere maruz kalsa, **رَضَيْتُ بِاللَّهِ رَبًّا** “Rab olarak Allah'tan, nebi olarak Hz. Muham-

med'den, din olarak da İslam'dan razıyım."¹⁵⁶ deyip yoluna devam etmelidir.

-
- ¹⁴⁶ Bediüzzaman, *Kastamonu Lâhikası*, s. 105 (Yirmi Yedinci Mektup'tan).
- ¹⁴⁷ Âl-i İmrân Sûresi, 3/139.
- ¹⁴⁸ Tirmizî, *zühd* 57; İbn Mâce, *fiten* 23.
- ¹⁴⁹ Bkz.: Al-i İmran Sûresi, 3/179; Enfâl Sûresi, 8/37.
- ¹⁵⁰ Bediüzzaman, *Lem'alar*, s. 54 (Onuncu Lem'a, Üçüncü Tokat)
- ¹⁵¹ Buhârî, *cenâiz* 42; Müslim, *fedâil* 62.
- ¹⁵² Hicr Sûresi, 15/97.
- ¹⁵³ Hicr Sûresi, 15/98-99.
- ¹⁵⁴ Bkz.: İbn Hibbân, *es-Sahîh* 2/406; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 1/483
- ¹⁵⁵ Ahkâf Sûresi, 46/20.
- ¹⁵⁶ Buhârî, *ilim* 29, *daavât* 35, *fiten* 15, *itîsam* 3; Müslim, *sıyâm* 197, *fedâil* 136, 137.

ÜNS BİLLAH

Soru: *Üns billah ne demektir ve ona nasıl ulaşılır?*

‘Üns’ kelimesi Arapçadır. Türkçede daha çok aynı kökten gelen ünsiyet kelimesini aynı mânâya gelecek şekilde kullanırız. Birine ünsiyet etme; ona alışma, onu kendine yakın hissetme ve onunla arkadaşlık kurma gibi anlamlara gelir. Üns kökünden elde edilen enis kelimesi ise yakın dost mânâsındadır. ‘Celis’ kelimesi ise aynı ortamda bulunmayı, dostluğu, yoldaş olmayı ifade eder. Bundan olsa gerek aralarında samimiyet oluşan, birbirlerinin yâr-ı vefadârı olan insanların hâlini ifade etmek için enis ü celis (samimi dost) tabiri kullanılır.

Üns kelimesi, tasavvuf literatüründe daha özel bir mânâ ifade eder. İnsanın maddeten olmasa da kalben, ruhen, hissen ve belki de aklen masivadan (Allah’tan başka her şeyden) uzaklaşarak, dünyevî bağlardan sıyrılarak bütün kalbiyle, varlığıyla Allah’a teveccüh etmesi, O’na yaklaşması, O’nun sevgisiyle dopdolu olması, sadece O’na güvenip dayanması, O’nunla huzur ve sükûnete ermesi gibi anlamlara gelir. Cenab-ı Hak’ın mahlukata benzerlikten mukaddesiyet, münezzehiyet ve mübecceliyeti mahfuz, böyle bir kişi bir mânâda Zât-ı Ulûhiyet’in enisi olurken Zât-ı Ulûhiyet de onun enisi olur. Bu yüzden sözcük daha ziyade üns billah şeklinde kullanılır.

Üç Buutlu Mekânın Ötesi

Üns billaha erenlerin Cenab-ı Hak’la farklı ve derin bir münasebeti olur. Böyle bir münasebet, insanın duygu ve düşüncelerine, beyanına, tavırlarına, hâl ve hareketlerine tesir eder. Onun gözünde dünyanın, dünyanın fâni yüzüne bakan cihetiyle bir önemi kalmaz. Ne yuva ne evlad ü ıyal ne de dünya serveti onu Allah’tan koparabilir. Bu mazhariyete eren biri, çok farklı bir ufkun insanı olmuş demektir; derecesine göre üç buutlu mekânın ötesine geçerek buutlar üstü âlemlerde seyran edebilir. Ne var ki böyle bir makamı kazanmak kolay değildir. Bu, ciddi bir ceht ü gay-

rete bağlıdır. Öncelikle bir müminin üns billah ufkunda seyahat etme gibi bir hedefinin olması gerekir. Bu konumu elde edebilme adına o, iradesinin hakkını vermeli, sürekli kendini zorlamalı, duygu ve düşüncelerini gözden geçirmelidir. Her ne olursa olsun laubaliliğe prim vermemeli ve olabildiğince bu işe kilitlenmelidir. Duygularıyla, düşünceleriyle, latife-i rabbaniyesiyle, sırrıyla, hafisiyle, ahfâsıyla Cenab-ı Hakk'a teveccüh etmeli, her daim O'na yaklaşma yolları aramalıdır. Bunları yapana, kapalı kapılar açılır ve o kendisini *“bî kem u keyf”* (kemiyesiz ve keyfiyetsiz; tarif ve tavsifi mümkün olmayan tarzda) Cenab-ı Hak'la beraber bulunuyor gibi hissedebilir. Allah'a inanan bütün müminler üns billaha namzet olsalar da böyle bir konumu ihraz etme sağlam bir imana, engin bir marifete, derin bir kulluğa bağlıdır.

“Müstevda” ve “Müstekar”

Üns billaha mazhar olmak, öncelikli olarak dünyanın gerçek mahiyetini kavramaya ve dünya sevgisini kalbden çıkarıp atmaya bağlıdır. Kur'ân-ı Kerim, dünyanın gerçek yüzünü farklı yönleriyle anlatır. Onun bir oyun ve oyalanmadan ibaret olduğunu; zevklerinin, menfaatlerinin kısa ve gelip geçici olduğunu bildirir. İki yerde *“müstevda”* ve *“müstekar”* kelimeleri kullanılarak başka mânâların yanında dünya ve âhirete de işaret edilir.¹⁵⁷ Dünya insan için bir “müstevda”dır, yani onun emaneten durduğu geçici bir yerdir. Onun gideceği ve asıl karar kılacağı yer yani “müstekarrı” ise âhirettir. Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisinin dünya ile alâkasını anlatırken, uzun bir yolculuğa çıkan, kısa bir süre bir ağacın altında gölgelenen, sonra yoluna devam eden kimsenin misalini verir.¹⁵⁸

Kur'ân'da ve Sünnet'te dünyanın geçici bir yer olduğu, onu daimî bir mekan görüp ona takılıp kalmak suretiyle aldanmamamız gerektiği ısrarla beyan edilse de çokları, dünyayı daimî gibi görüyor, sınıksız ona bağlanıyor ve bu yüzden asıl bağlanması gereken şeyleri terk ediyor. Âhirete giden bu yolda yürüyen insanlar, buranın yalnızca bir yol ya da yolda uğranılan bir uğrak yeri olduğunu unutup dünyanın bağlarına, bahçelerine, yeşilliklerine, güzelliklerine takılıp kaldıklarından, gidecekleri asıl yeri unutuyorlar. Kalbler dünya sevgisiyle dolunca hakiki sevgiye yer kalmıyor. Nihayet geçici dünya metayıyla ünsiyet edenler, üns billaha mazhar olamıyor.

Dünyevileşmenin sâri (bulaşıcı) bir hastalık gibi her tarafa yayıldığı

günümüz dünyasında her ortamı bir sohbet-i Cânân meclisi hâline getirmek, insanların ilgi ve dikkatlerini bir kere daha Ulûhiyet ve Rubûbiyet hakikatlerine çekmek ayrı bir önem arz ediyor. Bu işe öyle hasr-ı himmet etmeliyiz (odaklanmalıyız) ki, ne kadar önemli olursa olsun O'nun dışındaki şeyleri unutmalıyız. Hatta i'lâ-yı kelimetullah adına bir kısım meseleleri görüşmek için bir araya geldiğimiz ortamlarda bile öyle bir sohbet-i Cânân'a dalmalıyız ki tam kapıdan çıkacağımız esnada birileri bize niçin toplandığımızı hatırlatmalı. Bizim asıl derdimiz, meselemiz, hedefimiz bu olmalıdır. Ne kadar büyük işlerle meşgul olursak olalım, yaptığımız her şeyi Allah'a bağlamalı, dantelamızı O'na göre örgülemeli, nakşın merkezine O'nu yerleştirmeliyiz. Ülkeler fethetme, cihana hükmetme, insanları sevk ü idare etme gibi şeyler bizim asıl meselelerimiz olan bu işlerin yanında çok küçük kalır.

Evet, madem dünya bizim için bir müstevda'dır, geçici bir yerdir, biz de tavrımızı ona göre ayarlamalıyız. Dünyanın cazibedâr güzellikleri karşısında başımız dönmemeli, bakışımız bulanmamalı. Ebedî burada kalacakmış gibi dünyaya gönül vermemeliyiz. Zira dünya ve mafihadan geçmeyen, üns billah hakikatine ulaşamaz. Burada Fuzulî'nin şu mısralarını hatırlayabilirsiniz:

*“Hikmet-i dünyâ vü mâ-fihâ bilen ârif deĝül
Ârif oldur bilmeye dünyâ vü mâ-fihâ nedür.”¹⁵⁹*

Dünya ve içindekilerin hikmetini bilen kimse ârif deĝildir. Ârif o kimsedir ki bilmez dünya ve içindekiler nedir.

Üns Billaha Ulaşma Vesilemiz Olarak İbadetlerimiz

Allah'a kulluğumuzun ifadesi olan ibadetler, üns billaha ulaşabilmenin önemli bir vesilesidir. Mesela insan namazla bu ufku yakalayabilir, Allah'a yaklaşabilir, O'na –tabiri caizse– enis ü celis olabilir. Zira namaz, müminin miracıdır. Fakat huşû ve hudûdan yoksun olarak gaflet içinde eda edilen, şekle ve alışmışlığa kurban giden, rükûnleri derince duyulmayan bir namazın bunu kazandırması zordur. Allah, rahmetinin enginliğiyle bu namaza da değer atfeder, onu da zayi etmez, fakat böyle bir namazla üns billah ufkuna seyahat edilemeyeceği açıktır.

Orucun da Rabbimizle münasebete geçme mevzuunda ayrı bir yeri vardır. İnsan, evrad u ezkârla ayrı bir yere otağını kurabilir. Yeter ki zikirlerini duyarak, hissederek, farkında olarak yapsın. Söylediği her kelime kalbinin sesi, duygularının tercümanı olsun. Kimin huzurunda durduğu-

nun, kime yalvarıp yakardığının, ağzından çıkan kelimelerin kime yükseldiğinin şuurunda olsun. Bunların hiçbirini mülâhazaya almayan, sadece ezberlerini tekrar eden bir kimsenin ünsle alâkası olamaz. Yaptığı ibadetle, evrad ve ezkâr ile kulluk vazifesini yerine getirmiş, Cennet'e ehil hâle gelmiş de olabilir. Bunlar Allah'ın bileceği şeylerdir.

İnsan, i'lâ-yı kelimetullah vazife-i mübeccelesini (yüce vazifesini) hakkıyla ifa etmesi sayesinde kalbinden dünyaya ait her şeyi söküp atabilir. Bu açıdan tamamıyla Zât-ı Ulûhiyet'in nam-ı celilini duyurmaya kilitlenen bir insana, üns billaha giden kapılar ardına kadar açılır. Burada antrparantez şunu ifade etmek gerekir: Üns billah meselesi izafiyet içinde ele alınmalı, onun da kendi içinde kademeleri, dereceleri olduğu unutulmamalıdır. Özellikle dini temsil ve tebliğ etmenin olabildiğine zorlaştığı dönemlerde bu işe omuz veren insanlar, sofilerin uzun yıllar seyr ü sülûk-i ruhanî sayesinde elde edebildikleri mertebe ve makamları kısa bir zamanda elde edebilirler. Hadisin ifadesiyle, nasıl ki sınır boyunda bir saat nöbet tutan kimse, bir sene ibadet yapmış gibi sevap elde ediyor;¹⁶⁰ şehit, niyetinin hulûsuna (samimiyetine) göre belki de bir dakikalık sürede evliya ve asfiyânın önüne geçiyorsa, şartların olabildiğine ağırlaştığı dönemlerde Allah davasına sahip çıkan insanlar da amûdî (dikey) olarak birdenbire yükselebilir, terakki basamaklarını çok hızlı bir şekilde çıkabilirler.

Üns billah gibi büyük bir mazhariyete ermek isteyen, şekilciliğe savaş açmalı, ihlas ve ihsan ufkunu yakalamaya çalışmalıdır. Kur'ân-ı Kerim, birçok âyetinde bizlere bu ufku hedef olarak gösterir. Bir âyet-i kerimede şöyle buyrulur: **وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا** *“Herhangi bir işte bulunsan, onun hakkında Kur'ân'dan herhangi bir şey okusan, Sen ve ümmetinin fertleri her ne iş yapsanız, siz o işe dalıp gittiğinizde, mutlaka Biz her yaptığınızı görürüz.”*

161

Allah her hâlimize nigâhban, her sözümüzü işitiyor, bu sözlerin ne kadar tavır ve davranışlarımıza aksettiğini, bizde nasıl bir tesir meydana getirdiğini görüyor. Dilimizden dökülen zikirlerin kalbimizle ne kadar alâkası olduğunu biliyor. Bu sebeptendir ki bir mümin riyaya, süm'aya, sûri ve şeklî davranışlara baş kaldırmalı, ilan-ı harp etmelidir. Bilmelidir ki; insana nispeten cansız bir heykelin durumu neyse, hakiki ibadete nispeten ruhsuz ibadetlerin durumu da odur. Bu açıdan bir müminin Allah'a

yönelttiği her söz, onun kalbinin derinliklerinden kopup gelmelidir. Öyle ki kişinin, ibadet ü taat esnasında âdeta kalbi çatlayacak hâle gelmelidir. Bununla birlikte, hâl bilmez, yol bilmez insanlara sır vermeme adına da kalbini baskı altına almalıdır.

İşte üns billaha giden yol...

---

¹⁵⁷ En'am Sûresi, 6/98; Hûd Sûresi, 11/6.

¹⁵⁸ Tirmizî, *zühd* 44; İbn Mâce, *zühd* 3; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/301, 391

¹⁵⁹ Fuzulî, *Leyla ve Mecnun*, s. 476 (2661. Beyit).

¹⁶⁰ Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 7/53,54; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-ummâl* 4/122.

¹⁶¹ Yunus Sûresi, 10/61.

HERKES KARAKTERİNİN GEREĞİNİ SERGİLER

İnsanın karakterinin rengi, zor zamanlarda daha net ortaya çıkar. Rahat zamanlarda yaşayan insanların eline diline sahip olması, istikametini koruması kolaydır. Asıl, belalar ve musibetler gelmeye başladığında denge ve istikameti korumak zorlaşır. Maruz kalınan sıkıntının şiddetine göre farklı inhiraflar yaşanabilir. Mesela inanılan değerler sorgulanabilir, Zât-ı Ulûhiyet hakkında yakışıksız düşüncelere girilebilir. Böyle bir durumda hem musibetlere sabretmek suretiyle elde edilecek sevaplardan mahrum kalınır hem de yaşanan inhirafların derecesine göre farklı günahlara girilebilir. Bu, kazanma kuşağında yaşanan zarardır. Zira belalara karşı gösterilen sabır, ibadet gibidir; kişiye normal zamanlarda elde edemeyeceği büyük sevaplar, yüksek dereceler kazandırır.

Ne var ki insanın maruz kaldığı olumsuzluklar karşısında dişini sıkıp sabretmesi hiç de kolay değildir. Bu, ciddi bir ceht ve mücadele gerektirir. Beşeriz; başkalarının tavır ve davranışlarına takılabiliriz. Başımıza gelen bela ve musibetlerde nefsimizi ve kaderi unutup her şeyi insanların hatalarından bilebiliriz. Yaşananlar karşısında huzurumuz kaçar, fikrî dağınıklık yaşar, ızdırapla iki büklüm olabiliriz. Hatta yer yer hayalimize, kalbimize, zihnimize inancımızla bağdaşmayacak olumsuz bir kısım duygu ve düşünceler hücum edebilir. Böyle durumlarda ciddi bir metanet ve inançla hemen irademizi ortaya koymalı ve bu olumsuzluklardan en kısa zamanda sıyrılmaya çalışmalıyız. Nöronlarımıza hâkim olmalı, sürekli düşüncelerimizi kontrol altında tutmalı ve Allah'ın hoşnut olmayacağı hiçbir şeyi orada misafir etmemeliyiz. İnanç sistemimizle telif edilemeyecek fikirlerin, değil duygu ve düşüncelerimize, rüyalarımıza dahi girmesine meydan vermemeliyiz.

Başkalarının insanlık dışı tavır ve davranışları bizi benzer düşünce ve hareketlere sevk ediyorsa, irademiz de imanımız da zayıf demektir. El âlemin yaşadığı inhiraflar bizim de benzeri savrulmalar yaşamamıza sebep oluyorsa, yaşadığımız tazyik ve tezyifler (baskı ve aşğılamalar) bizim de kalbimizi ve ağızımızı bozuyorsa ayağımızı sağlam bir zemine

HERKES KARAKTERİNİN GEREĞİNİ SERGİLER

İnsanın karakterinin rengi, zor zamanlarda daha net ortaya çıkar. Rahat zamanlarda yaşayan insanların eline diline sahip olması, istikameti koruması kolaydır. Asıl, belalar ve musibetler gelmeye başladığında denge ve istikameti korumak zorlaşır. Maruz kalınan sıkıntının şiddetine göre farklı inhiraflar yaşanabilir. Mesela inanılan değerler sorgulanabilir, Zât-ı Ulûhiyet hakkında yakışıksız düşüncelere girilebilir. Böyle bir durumda hem musibetlere sabretmek suretiyle elde edilecek sevaplardan mahrum kalınır hem de yaşanan inhirafın derecesine göre farklı günahlara girilebilir. Bu, kazanma kuşağında yaşanan zarardır. Zira belalara karşı gösterilen sabır, ibadet gibidir; kişiye normal zamanlarda elde edemeyeceği büyük sevaplar, yüksek dereceler kazandırır.

Ne var ki insanın maruz kaldığı olumsuzluklar karşısında dişini sıkıp sabretmesi hiç de kolay değildir. Bu, ciddi bir ceht ve mücadele gerektirir. Beşeriz; başkalarının tavır ve davranışlarına takılabiliriz. Başımıza gelen bela ve musibetlerde nefsimizi ve kaderi unutup her şeyi insanların hatalarından bilebiliriz. Yaşananlar karşısında huzurumuz kaçar, fikrî dağınıklık yaşar, ızdırapla iki büklüm olabiliriz. Hatta yer yer hayalimize, kalbimize, zihnimize inancımızla bağdaşmayacak olumsuz bir kısım duygu ve düşünceler hücum edebilir. Böyle durumlarda ciddi bir metanet ve inançla hemen irademizi ortaya koymalı ve bu olumsuzluklardan en kısa zamanda sıyrılmaya çalışmalıyız. Nöronlarımıza hâkim olmalı, sürekli düşüncelerimizi kontrol altında tutmalı ve Allah'ın hoşnut olmayacağı hiçbir şeyi orada misafir etmemeliyiz. İnanç sistemimizle telif edilemeyecek fikirlerin, değil duygu ve düşüncelerimize, rüyalarımıza dahi girmesine meydan vermemeliyiz.

Başkalarının insanlık dışı tavır ve davranışları bizi benzer düşünce ve hareketlere sevk ediyorsa, irademiz de imanımız da zayıf demektir. El âlemin yaşadığı inhiraflar bizim de benzeri savrulmalar yaşamamıza sebep oluyorsa, yaşadığımız tazyik ve tezyifler (baskı ve aşğılamalar) bizim de kalbimizi ve ağızımızı bozuyorsa ayağımızı sağlam bir zemine

basamamış, yürüdüğümüz yolda sabit kadem olamamışız demektir. Dolayısıyla *رَبَّنَا لَا تَزِعْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا* “Ey bizim kerîm Rabbimiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi saptırma!”¹⁶² hakikati her zaman vird-i zebânımız olmalıdır.

Şunu unutmamak gerekir ki herkes kendi karakterinin gereğini sergiler. Varsın başkaları kendilerine göre yazsın, çizsin, konuşsun, hareket etsin! İsterlerse yalanın en katmerlisini söylesin, iftira ve karalamanın her türüne başvursun, ağza alınmayacak hakaretler etsin, zulümlerine zulüm eklesin. Onların bu ahlaksız ve günahkâr tutumları, iman ve Kur’ân hizmetine gönül vermiş adanmışları benzer davranışlara asla sevk etmemelidir. Birilerinin yüz, bin defa yalan söylemesi sizin tek bir defa yalan söylemenizi meşru kılmaz. Başkalarının kâfir sıfatı taşıması, çeşitli cürümleri işlemesi size bunları mübah kılmaz. Haram her zaman haramdır. Bütün dünyanın balıklamasına bir haramın içine dalması, sizin için haramı zerre miktar helal yapmaz. İsterse başkaları deveyi hamuduyla götürsün, siz haramın damlasına bulaştığınız zaman çok şey kaybetmiş olursunuz.

Evet, Kur’ân, *كُلُّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ* buyuruyor Yani herkes kendi mizacına göre hareket eder, karakterinin gereğini ortaya koyar. Âyetin devamında da şöyle buyruluyor: *فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا* “Kimin doğru yol tuttuğunu, hidayet üzere olduğunu en iyi bilen, Rabbinizdir.”¹⁶³ Madem her şeyi bilen ve işlediğimiz fiillerin mükafat veya cezasını verecek olan Allah’tır, o hâlde tavır ve davranışlarımızı buna göre ayarlamak zorundayız. Herkes yaptığının karşılığını görecektir. Birileri zulüm yolunu tutmuş gidiyorsa, âhirette karşılaşacakları cezanın bir mukaddimesi olarak dünyada iken de müstahaklarını bulacaklardır. Bugün masum insanlara “hain, terörist” diyenler, belki de bir gün aynı iftiralara kendileri maruz kalacaktır. Çünkü Allah adildir. Allah’ın adaletine, O’nun varlığına inandığım kadar inanıyorum.

Zalimlerin İbretlik Sonu

Bugün şahit olduğumuz zulüm tablolarını hazırlayanların, insanları birbirine musallat edenlerin, kendi istikballerini başkalarının kan ve gözyaşıyla inşa etmeye çalışanların derbeder olduklarını, kaderin şiddetli tokatlarına maruz kaldıklarını, zir u zeber olduklarını pek yakında göreceksiniz. Hatta onların bu perişan vaziyetleri karşısında ızdırap duyacak ve “Keşke zamanında bunca kötülüğü yapmasalardı, şeytanın oyuncağı

hâline gelmeselerdi de kaybedenlerden olmasalardı!” diyeceksiniz. Size bunca kötülüğü yapanların, çeşit çeşit zulümleri reva görenlerin fırtınaya maruz kalmış ağaçlar gibi peşi peşine devrildiklerini, hazana maruz yapraklar gibi savrulup gittiklerini, saltanatlarının başlarına yıkıldığını gördüğünüz zaman nasıl “Yazık oldu!” demeyeceksiniz ki! Onların yüzünden kandırılan, sokaklara dökülen ve heder olup giden gençliğe nasıl acımayacaksınız ki!

Yaşanan bu karanlık dönemde o kadar çok zulmettiler, akla hayale gelmedik öyle kötülükler yaptılar ki hayırla yâd edilecek hiçbir şey bırakmadılar. Sonrasında dönüp yardım dileyenleri bütün kapıları kendilerine kapattılar. Keşke içimizde en azından kendilerine bir Fatiha okuma duygusu bıraksalardı! Keşke köprüleri bütün bütün yıkmasalardı! Yaşadıkları sürece işleri güçleri birilerine zift püskürtmek olan insanlar devrilip gittikten sonra Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem), *“Ölülerinizi kötü yanlarıyla yâd etmeyin.”*¹⁶⁴ hadisiyle amel etmekte zorlanacaksınız. Onların isimlerini duyduğunuzda insanlığın gereği olarak bir kere daha çektiğiniz acıları hatırlayacak ve duygularınız kabarmak. Belki o zaman iradenizin hakkını verecek ve dinin temel disiplinlerine aykırı hareket etmeme adına içinizdeki olumsuz duyguları kontrol edeceksiniz. Bir kere daha “Ya Sabır” diyecek, iç reaksiyonlarınızı dengeleyecek, arkalarından lanet okumayacak, kötü söz sarf etmeyeceksiniz. Çünkü bizim genel karakterimiz böyle olmayı gerektirir.

Herkes karakterinin gereğini ortaya koyacaksa, zalimler devrilip gidecekleri âna kadar zulümlerine devam edecek, fasıklar fık u fücurlarını bırakmayacak, münafıklar nifaktan vazgeçmeyecek demektir. İsimler, şahıslar değişse de bu durum devam edecektir. Buna göre imana ve Kur’ân’a gönül vermiş müminlere de mümince davranmak, imana yakışır hâl ve vaziyetlerini devam ettirmek düşer. Bizler her türlü zorluğa rağmen kendi karakterimizin gereğini yerine getirmeli, ahlakî duruşumuzdan taviz vermemeliyiz. Allah’a tevekkül, teslimiyet, tefviz (her işini Allah’a bırakma ve O’nun yaptığı her şeyi gönül hoşluğu ile karşılama) ve sika-mız (güvenme) sayesinde yaşadığımız badire ve gaileleri aşmaya çalışmalıyız. Yapılan denaet ve şenaatler bizi de benzeri davranışları sergilemeye sevk etmemeli. “Fırsat ele geçerse intikamımızı alırız.” düşüncesi rüyalarımıza dahi girmemeli, aklımızın köşesinden dahi geçmemeli. İçimizde hiçbir şekilde kin ve nefretin vücut bulmasına meydan vermemeliyiz. Çünkü biz her şeye rağmen nezahet-i ruhiye, fikriye ve

hissiyemizi korumak mecburiyetindeyiz.

Şunu iyi bilmeliyiz ki dinî mefkûrelerini bayraklaştırmaktan, yüksek gaye-i hayallerini realize etmekten başka hedefi olmayan insanlara çelme takan, el ense çeken, onları kündeğe getirmek isteyen birileri hep olmuştur ve olacaktır. Buna maruz kalan hizmet insanları, bir taraftan profesyonel güreşçiler gibi kendilerine karşı yapılacak oyunları savma adına stratejiler geliştirecek, diğer yandan da yılmadan hizmetlerini devam ettirmeye çalışacaklardır. Sağdan soldan, önden arkadan gelen toslamalara takılır kalırlarsa kaybederler.

Onlar, asırlardır rahnedar olan (harap olmuş) bir kaleyi tamir ve ıslah adına gayret ederken, birilerinin engellemeleriyle, saldırılarıyla karşılaşabilirler. Yapılan saldırıların büyüklüğüne göre yer yer bünyede yıkıntılar ve çöküntüler oluşabilir. Samimi müminlerin genç nesillere sahip çıkma adına himmetleriyle, alın teriyle, göz yaşıyla, bin bir emekle kurdukları müesseseler gasp edilebilir. Bütün bunlar karşısında bizler öyle bir imana, ümide, azim ve kararlılığa sahip olmalıyız ki bir kayba karşılık on tane kazanç elde etmeye bakmalıyız. Yeni yeni alternatif yollar bularak yolumuza devam etmeliyiz. Bir kişiyi bizden koparıp aldıklarında on kişinin etrafımızda halkalanmasını sağlamalıyız. Zalimler hınçla, öfkeyle üzerimize geldikçe bizde temkin ve heyecan daha da artmalı, hizmetlerimize daha fazla zaman ayırmalı, hızımızı daha da artırmalıyız.

Bir gün gelecek, Cenab-ı Hak böyle bir azme, kararlılığa, adanmışlık ruhuna eltâf-ı sübhaniyesiyle teveccüh buyuracaktır. Tenasüb-ü illiyet (sebeup sonuç ilişkisi) prensibiyle izah edilemeyecek şekilde, bizim iradelerimizi ortaya koyarak yaptığımız işlerin çok çok ötesinde ilahî lütuf ve nimetlerle karşılaşacağız.

Hak, Adalet ve İstikamet

İşin özü; hak, adalet ve istikamettir. Kendi aleyhimize bile olsa hak karşısında dize gelecek kadar hakka, hakikate saygılı olmak zorundayız. Adaletten bir an dahi ayrılmamalıyız. Kılı kırk yararcasına istikamet içinde yaşamakla mükellefiz. Fertlerin, milletin hukukuna tecavüz etmeme noktasında ölesiye bir hassasiyet göstermeliyiz. Bir an olsun adanmışlık mülahazasından ayrılmamalı, iman ve Kur'ân hizmetine hiçbir zaman ara vermemeliyiz. Dünya bütün debdebe ve şatafatıyla karşımıza gelse, hâlihazırda yaptığımız hizmetleri ona tercih edecek kadar kararlı olmalı, gönüllere girmeyi dünya sultanlığına tercih etmeliyiz. İşte

o zaman Cenab-ı Hak attığınız adımları size kat kat fazlasıyla geri döndürecek, emeklerinizin karşılığını katlayarak verecektir. Hiç ummadığınız açılımlar lütfedecektir. İnsanlığın beklediği evrensel insanî değerleri sizin elinizle ikame edecektir. Bütün bunları nereden biliyoruz? Çünkü bu; peygamber yoludur, sahabe yoludur. Allah onların yolunda yürüyenleri yollarda bırakmaz, onlara akamet yaşatmaz.

Hak, adalet ve istikametten ayrılan; makamına, kiyasetine, siyasetine, güç ve kuvvetine aldananlara gelince, bunlar geçici bir kısım başarılar elde etse, zaferler yaşasalar da eninde sonunda kaybedeceklerdir. Daha dünyada iken rezil ü rüsva olacak, korkudan tir tir titreyecek, kaçacak delik arayacak ve yaptıklarına bin pişman olacaklardır. Manevî hayatlarını kirleten ve levsiyat içinde yaşayan insanların, yaptıkları şeyler bir gün suratlarına çarpılacaktır. Öbür tarafa gittiklerinde de hâlleri yaman olacak, kendilerine eman verilmeyecektir.

Âyetin ifadesiyle akıbet müttakilerindir. Fakat onu beklemek ciddi bir sabır ister ve bu da oldukça ağırdır. Neticede elde edilecek mükafatlar bundan daha ağır, daha büyük olacak ve insanın sevap kefesindeki ağırlığına ağırlık katacaktır. Yeter ki en acı şeyleri bile gönül inşirahı içinde karşılayabilelim, canımız yandığı anlarda bile “Küfür ve dalalet dışındaki her şeye elhamdülillah.” diyebilelim. Bizi korkunç şeytanî sukutlara maruz bırakmayan, kalbî ve ruhî hayatımızı makam hırsına feda ettirmeyen, hırsızlık ve haramiliklerden bizi muhafaza buyuran, zulmü alkışlayıp zalime yahşi çektirmeyen Rabbimize binlerce hamd ü sena olsun.

---

¹⁶² Âl-i İmrân Sûresi, 3/8.

¹⁶³ İsra Sûresi, 17/84.

¹⁶⁴ Tirmizî, *cenâiz* 34; Ebû Dâvûd, *edeb* 42.

MUHASEBE VE İSTİĞFAR

İnsanlığın İftihar Tablosu (s.a.s) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyururlar: **كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ** “Her birerleriniz ra^îsiniz (çoban) ve hepiniz elinizin altındakinden sorumlusunuz.”¹⁶⁵ Bu hadise göre herkesin sorumlu olduğu bir alan vardır ve herkes mesuliyetinin hesabını verecektir. Mesela bir köyün, kasabanın, vilayetin veya ülkenin başında bulunan kimse bulunduğu yerde hakkı ve adaleti tesis etmekle, nizam ve ahengi sağlamakla, raiyetini görüp gözetmekle sorumludur. Dolayısıyla bu tür kimselerin mesul oldukları yerde meydana gelen her türlü olumsuzluk karşısında kendilerini sorgulamaları gerekir. Böyle bir tavır, basiretin, hakkaniyetin ve Allah korkusunun bir ifadesidir. Onların kendi muhasebelerini yapmadan dışarıda suçlu aramaları ise nankörlük ve körlüklerinin göstergesidir.

Hususiyle insanlığa diriltici bir ruh üfleme hayatlarının gayesi bilen adanmışların, kuraklığı dahi kendi günahlarına bağlayacak ölçüde derin bir muhasebe insanı olan Hz. Ömer hassasiyetiyle hareket etmeleri çok önemlidir. Cenab-ı Hak’tan dilerim, önemli hizmetler yapmaya muvaffak olmuş dava adamları içinde bu ufka, seviyeye ulaşmış insanlar yetişmiş olsun. İnsanlığa âb-ı hayata giden yolu böyleleri gösterecek ve yeni bir dirilişe vesile olacaktır. Meydana gelen bütün olumsuzlukları kendinizden bilecek ölçüde bir muhasebe insanıysanız ve Allah’la çok sıkı bir irtibatınız varsa şunu çok iyi bilmelisiniz ki, Cenab-ı Hak zaman zaman sizi bir kısım şefkat tokatlarına maruz bıraksa bile, bunlar gelip geçici olacak, karanlık gecelerin arkasından mutlaka güneş ufkunuzu aydınlatacaktır. Gün doğmadan meşime-i şebden (gecenin rahminden) neler doğar bilemeyiz.

Bizim için asıl üzerinde durulması gereken mesele, kendi muhasebemizi yapmaktır. “Biz düzgün insanlardık, istikamet içinde yürüyorduk, insanlığa faydalı hizmetler yapıyorduk, niye başımıza bu sıkıntılar geldi?” şeklindeki düşünceler bizi yanlış bir yola sevk edebilir. Bu konuda

mümince mülâhaza şu olmalıdır: “İhtimal ki bir kısım eğriliklerimiz vardı. Belki Allah’a tam teveccüh edemiyorduk. Belki gerektiği gibi inanamıyorduk. Belki amel-i salihde kusur ediyorduk. Belki bize emanet edilen konumun hakkını tam veremiyorduk. Belki Cenab-ı Hakk’ın ihsan ettiği imkânları gerektiği ölçüde değerlendiremiyorduk...” Bunları düşünerek her fırsatta kendimizle yüzleşmeli, tevbe ve istiğfarla Cenab-ı Hakk’a yönelmeliyiz. Bu tavır, Allah katında pak ve temiz kalmanın en önemli yoludur. Bugüne kadar pak kalanların yolu da bu olmuştur. Daimî bir muhasebe ve murakabe duygusuyla kendinizi sürekli kontrole tâbi tutmaz, hesaba çekmezseniz önünüzdeki terakki yolları tıkanır, Allah’la münasebete geçemez, maiyetin kokusunu alamaz, aşk u iştihak nedir bilemezsiniz.

Günah, İnsanlığın İftihar Tablosu’ndan (sallallâhu aleyhi ve sellem) fersah fersah uzaktır. Allah, geçmişte O’na günahın hayalini bile yaşatmamış, geleceğe ait günaha giden bütün kapıları da kapamıştı. Buna rağmen O, Allah’a günde yetmiş defa istiğfar ediyordu. Kurban olayım Sana, neye istiğfar ediyordun? Kıtırmır; günahın, Senin hayaline dahi gelip çarpacağına ihtimal vermiyorum. Allah Resûlü’nün böyle davrandığı bir noktada siz de kendinize böyle bakarsanız, Allah Teâlâ’nın size bakışı o zaviyeden olur. Her zaman bir arınma, temizlenme, pir ü pak olma mülâhazası içinde yaşarsanız, Cenab-ı Hak sizi muhafaza buyurur, üzerinize günahın tozunu dahi kondurmaz.

“Kim Allah içinse, Allah da onun içindir.” Yani kim kendini Allah’a adanmışsa, Allah deyip oturuyor, Allah deyip kalkıyor, hep Allah’ı düşünüp O’nunla ilgili mülâhazaları heceliyor ve daima bunlarla geceliyorsa, Allah da katiyen onu yalnız bırakmaz, inayet ve riayetini onun üzerinden eksik etmez. Bu sebeptendir ki dualarımızda, *“Allahumme kün lena velâ tekün aleynâ!”* diyoruz. Yani Allah’ım bizim lehimize tecellilerini gönder ve bize teveccühte bulun, aleyhimize olma!

Bir mümine düşen vazife, hayatının her karesinde Allah’la münasebet açısından nerede durduğunu bilmek ve hayatını bir muhasebe insanı olarak geçirmektir. Nitekim hesabınızı burada görürseniz, âhirete hesabı görülmüş olarak gidirsiniz. Elinize özel bir pasaport verilir, hesap sorulmadan “geç” denilir ve siz de berzahı aşar, mahşeri geçer, sırattan uçar, Cennet’e girer ve rü’yet ü rıdvana kavuşursunuz. Bunun içindir ki Hz. Faruk-u Azam, *“Hesaba çekilmeden evvel kendinizi hesaba çekiniz!”*¹⁶⁶ der.

Hayatınızı hesaplı yaşar, sürekli nefsinizle yaka paça olur, vaktinizi hep

tefekür, tezekür ve tedebbürle geçirirseniz, bugün olmazsa yarın, yarın olmazsa öbür gün Cenab-ı Hakk'ın rızasına nail olursunuz. Kendi muhasebenizi yapmazsanız, başkalarının hesabıyla meşgul olursunuz. Daha doğrusu şeytan sizi başkalarıyla meşgul eder. Dolayısıyla bir türlü ulaşmanız gerekli olan yere varamazsınız. Manevî dünyanız adına darmadağın bir hayat yaşamazsanız da başkalarının eğri büğrü oluşlarıyla uğraştığınızdan dolayı bir türlü derlenip toparlanamazsınız.

İnsan sürekli kalbinin ritmini kontrol etmeli, hayatının ince hesabını tutmalıdır. Aksi takdirde o, kısa sürede sığlaşır; sığlaştıkça da başkalarının kusuruna takılır kalır, sürekli onların kusurlarını sayıp dökmekle meşgul olur da bu arada kendini unuttur. Kendini unutan ise farkına varmadan dünya kadar kusurun içine girer, dünyayla meşgul olurken ukbayı unuttur, bugünle meşgul olurken yarınız hâle gelir.

Kur'ân-ı Kerim'de onlarca âyet-i kerimede müminlere muhasebe ve istiğfar ufku gösterilir. Mesela Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından her akşam yatmadan önce okunması tavsiye edilen Bakara Sûresi'nin son âyetinde şöyle buyrulur: *“Ya Rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak yanlış yaptysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma! Ya Rabbenâ! Bizden öncekilere yüklediğin gibi sırtımıza ağır yükler yükleme! Ya Rabbenâ! Takat getiremeyeceğimiz şeylerle bizi yükümlü tutma! Affet bizi, lütfen bağışla kusurlarımızı, merhamet buyur bize! Sensin Mevlâmız, yardımcımız! Kâfir topluluklara karşı Sen yardım eyle bize!”*¹⁶⁷

Âl-i İmrân Sûresi'nde de adanmışların önemli bir özelliği olarak muhasebe ve istiğfarları gösterilir. Onların düşmanları karşısında nasıl mukavemet gösterdikleri anlatılır: *“Nice peygamberler gelip geçti ki onlarla beraber, kendisini Allah'a adanmış birçok rabbanîler savaştı. Onlar, Allah yolunda başlarına gelen zorluklar sebebiyle asla yılmadılar, zayıflık göstermediler, düşmanlarına boyun da eğmediler. Allah böyle sabırlı insanları sever.”*¹⁶⁸ Ardından da şöyle buyrulur: *“Onların bu durumda dedikleri sadece şu oldu: ‘Ey bizim kerîm Rabbimiz, günahlarımızı ve işlerimizdeki aşırılıklarımızı affet! Ayaklarımızı hak yolda sabit kıl ve kâfirler gürûhuna karşı bize yardım eyle!’”*¹⁶⁹

Âyetin sonunda Allah'tan nusret ve yardım talebi dile getirilir. Ama bunun öncesinde *“ribbîler”* (Allah'a kulluk edenler) kendileriyle yüzleşiyor, hata ve günahlarından dolayı istiğfar ediyor ve arınıyorlar. Allah Teâlâ Kendisine sığınanların taleplerini hiç karşılıksız bırakır mı? Bir sonraki âyet-i kerimede onların bu taleplerine Cenab-ı Hakk'ın nasıl cevap

verdiği şöyle ifade buyruluyor: *“Allah da onlara hem dünya mükafatını, hem âhiret mükafatlarının en güzelini verdi. Çünkü Allah, ihsan ehlini sever.”*¹⁷⁰ Allah (celle celâluhû) böylelerini lütfundan, kereminden, fazlından, ihsanından mahrum bırakmıyor; onları hem dünyada ulaşmak istedikleri maksutlarına ulaştırıyor hem de onlara en güzel âhiret nimetlerini ihsan ediyor.

Bütün bunlardan anlıyoruz ki, Allah’ın lütuflarına nail olmanın öncelikli şartlarından biri arınma, tevbe ve istiğfardır. Bu açıdan inanmış bir insanda arınma konusunda ciddi bir azim ve kararlılık, ceht ve gayret olmalıdır. Bu hedefe ulaşmak için insanın kendisiyle meşgul olması, kendini ciddi bir muhasebe ve murakabeye tâbi tutması gerekir. İnsan bilmedir ki şikâyet edeceği bir durum varsa şikâyetin ilk muhatabı kendi nefsi olmalıdır. Ne kadar temiz bir hayat yaşarsa yaşasın, kişinin böyle bir muhasebe duygusuyla Allah’a yönelmesinde fayda vardır. Zira bu, Allah’a bağlılığını, kulluktaki samimiyetini gösterir. Ayrıca böyle bir tavır onu başkalarına atf-ı cürümde bulunmaktan, başkalarının suçlarına takılıp kalmaktan, sürekli dışarıda suçlu aramaktan da korur. Bu şuurdaki insan kendi kırık ve çatlaklarını hızlı bir şekilde tamir ve tedavi etme imkânı bulur. Âyet-i kerimede de ifade edildiği gibi dünya ve âhiret saadetine ancak bu kimseler kavuşacaklardır.

---

¹⁶⁵ Buhârî, *cum'a* 11, *istikrâz* 20, *itk* 17, 19, *vesâyâ* 9, *nikâh* 81, 90, *ahkâm* 1; Müslim, *ima' re* 20.

¹⁶⁶ Tirmizî, *kıyâmet* 25; İbnü'l-Mübârek, *ez-Zühd* 1/103; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/96.

¹⁶⁷ Bakara Sûresi, 2/286.

¹⁶⁸ Âl-i İmrân Sûresi, 3/146.

¹⁶⁹ Âl-i İmrân Sûresi, 3/147.

¹⁷⁰ Âl-i İmrân Sûresi, 3/148.

SEVK-İ İLAHÎ

Soru: *Büyük oluşumlar ve başarılar değerlendirilirken genellikle onların arkasında yer alan aktörlerin kabiliyet ve ferasetleri itibara alınıyor, ilahî inayet ise göz ardı ediliyor. İnsan iradesiyle Allah'ın inayet ve yardımı arasındaki denge nasıl kurulmalı, bu konuda mümince yaklaşım nasıl olmalıdır?*

Cevap: Kur'ân ve Sünnet'te en fazla üzerinde durulan konulardan biri denge ve itidaldir. Yani ifrat ve tefritten uzak, sırat-ı müstakim üzere olmak, böyle bir düşünce sistemi kurup buna göre bir hayat yaşayabilmektir. Rahman sûre-i celilesinin başında üç defa “*mizan*” zikredilir ve onun bozulmaması emredilir. Mizan ölçü, denge demektir. Cenab-ı Hak bütün varlığı müthiş bir denge içinde yaratmış, kâinattaki hassas ölçüler takdir etmiştir. İnsanın da düşünce dünyasında, kalb ve ruh hayatında, Rabbiyle münasebetlerinde, insanî ilişkilerinde, tavır ve davranışlarında itidali koruması ve varlık nizamına uygun hareket etmesi çok önemlidir. Mizanın aşıldığı her şeyde dengesizlikler, bozukluklar, çatlaklar ve kırıklar ortaya çıkar. Mizanın kıstası ise Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet-i Sahiha'nın düstur ve kaideleridir.

Cüz'i ve Külli İrade

Baştaki soruya tekrar dönecek olursak, orada bahsedilen hususta da bu hassas dengeyi gözetmek gerekir. İradî fiillerimizi ve kâinatta cereyan eden hâdiseleri değerlendirirken dikkate almamız gereken ince kıstaslar vardır. Hâkezâ başta kelim uleması olmak üzere bütün İslam âlimleri Kur'ân ve Sünnet'e uygun dengeli yaklaşımı bulabilme adına ciddi gayret sarf etmişlerdir. İnsanı mutlak olarak kendi fiillerinin kaynağı gören Mutezile mezhebi ile cüz'i iradeyi yok sayan ve insanı rüzgârın önünde sürüklenen bir yaprağa benzeten Cebriye mezhebi bu konuda ifrat ve tefriti temsil ederken, Ehl-i Sünnet uleması, ikisi arasında dengeli bir yol takip etmiştir.

Eş'arîlik ise ilk çıkış noktası itibarıyla bir yönüyle Mutezile'ye karşı bir reaksiyonu temsil ettiğinden, tam dengeyi koruyamamış olabilir. Bu sebeple İmam Eş'arî'nin irade konusundaki yaklaşımı bazılarınca *“cebr-i mutavassıt”* olarak isimlendirilmiş ve ciddi eleştirilere konu olmuştur. Fakat farklı zamanlarda da arz ettiğim gibi, onun bu konudaki yaklaşımının tam anlaşılabilirdiği kanaatinde değilim. Acaba o, insan iradesini izah ederken kullandığı *“istitaât maa'l-fiil”* tabiriyle neyi kastediyordu? Onun bu yaklaşımının bir çeşit 'cebir' olarak değerlendirilmesini de ifratkâr bir yaklaşım olarak görüyorum. Gerek İmam Eş'arî'nin gerekse onun fikirlerini ele alıp değerlendiren İmam Cüveynî, İmam Gazzâlî ve İzz b. Abdüsselam gibi âlimlerin titizlikle seçip kullandıkları kelime ve kavramlarla neyi kastettiklerini bazen nüanslarıyla kavrayamadığımızdan onlar hakkında olumsuz hükümler verebiliyoruz. Ne yazık ki Eş'arî düşüncesinin eksik veya hatalı bir yorum olarak şöyle böyle cebirle ilişkilendirilmesi ve bu şekliyle medreselerimize ve ilim yuvalarımıza hâkim olması bize çok şey kaybettirmiştir.

Maveraünnehir'de neş'et eden İmam Mâturûdî Hazretleri ise fikrî tartışma ve sürtüşmelerin nispeten dışında kaldığı için muhtemelen daha salim düşünme imkânı bulmuş ve bu gibi konulara daha dengeli yaklaşmıştır. Bu yüzden Mâturûdî akidesinin İslam âleminde yeniden ihya edilmesini çok önemli görüyorum.

Bu iki Sünnî itikadî mezhep arasındaki detaya ait ihtilafları bir kenara bırakacak olursak özetle şu sonuca varabiliriz: Cenab-ı Hak şart-ı âdi planında insan iradesine değer veriyor. Bu yönüyle ona Zat-ı Ulûhiyet'in teveccüh ve meşîetinin bir gölgesi nazarıyla bakılabilir. İradenin mahiyeti her ne olursa olsun, neticede insanın “dilemesi”, bir mânâda Cenab-ı Hakk'ın iradesinin tecellisine vesile oluyorsa asla hafife alınamaz. Sanki siz iradenizle bir nokta koyuyorsunuz, Allah da o noktayı bir kitaba çeviriyor. Bizdeki irade, mahiyeti itibarıyla ne kadar küçük ve basit olursa olsun hem davranışlarımızın ona bağlanması hem de ilahî iradenin teveccühüne vesile olması yönüyle çok önemlidir.

Allah'ın insana bahşetmiş olduğu bu kabiliyet, aynı zamanda ona verdiği değer bir ifadesidir. O (celle celâluh), her şeye kadirdir, her şeyin dizginleri O'nun yed-i kudretindedir. Bu yönüyle O, insan iradesini hiç hesaba katmayabilirdi. Ama âdet-i Sübhaniyesi bu şekilde cereyan etmiyor. Her ne kadar O'nun fiilleri, icraatları, lütufları insan iradesiyle kayıtlı değilse de O, âdet-i ilahiyesi gereği, bize vereceği lütufların pek

çoğunu bizim irademiz paralelinde gönderiyor. Biz bir şeyi niyet ediyoruz, sonra onu yapmaya azmediyoruz, O da hikmeti iktiza ederse onu yaratıyor. Bu sebeple iradenin yerini çok iyi belirlemeli; önce onun hakkını vermeli, arkasından da Allah'ın lütuflarını beklemeliyiz. Allah'ın değer verdiği bir şeyi görmezlikten gelemeyiz.

İnsanın dilediği şeylerin meydana gelmesi, Cenab-ı Hakk'ın dilemesine bağlı olduğu için, geleceğe dair yapacağımız işleri ya da bir şeyin gerçekleşmesini beklediğimizi ifade ederken “inşaallah (Allah dilerse)” demek, yani O dilemeden hiçbir şeyin olmayacağını ikrar etmek çok önemlidir. Nitekim Kehf Sûresi'nde Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O'nun şahsında bütün müminlere hitaben şöyle buyrulur: **وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ وَادْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰ أَن يَهْدِيَنِّي رَبِّي** *“Hiçbir konuda: Allah'ın dilemesine bağlamaksızın, ‘Ben yarın mutlaka şöyle yapacağım.’ deme! Bunu unuttuğun takdirde Allah'ı zikret ve ‘Umarım ki Rabbim, beni daha isabetli davranışa muvaffak kılar.’ de.”*¹⁷¹

Bu âyet-i kerimeden de anlaşılacağı üzere insan her işini mutlaka meşîet-i ilahiyeye bağlamalıdır. Yapacağı her şeyin Allah'ın dilemesine bağlı olduğunu unutmamalıdır. Kişi, kendi plan, proje ve stratejilerinin ötesinde meşîet-i ilahiyeyi dikkate almıyor, projelerinin tahakkuk etmesi için onun esas olduğunu hesaba katmıyorsa, olan her şeyin arkasında ilahî iradeyi görmüyorsa hiç farkına varmadığı bir gizli şirke müptela demektir.

İnsan, işin başında yapılması gerekenleri yerine getirme konusunda kusur etmemelidir. Plan ve projelerini sağlam yapmalı, Allah'ın ona verdiği irade gücünü sonuna kadar kullanmalı, hedeflediği şeye ulaşma adına ne gerekiyorsa titizlikle yerine getirmelidir. Kendisine düşeni yaptıktan sonra ise Allah'a tevekkül etmeli, O'nun iradesinin tecelli etmesini, O'nun inayetini beklemelidir. O'nun izni ve inayeti olmaksızın hiçbir şey meydana gelemez. Esbap bizim nazarımıza ne kadar güçlü görünürse görünsün, neticeyi yaratanın Allah olduğunu bir lahza hatırımızdan çıkarmamalıyız.

Tenasüb-ü İlliyet (Sebep-Sonuç İlişkisi) ve Hizmet Hareketi

Elde edilen başarılarla tenasüb-ü illiyet açısından bakılacak olursa insanın ceht ve gayretleriyle, ortaya çıkan neticeler arasındaki münasebetin

ne kadar zayıf olduğu görülecektir. Allah Teâlâ çok zaman, damla mahiyetindeki gayretlerimizi denizlere çeviriyor, küçük çırpınışlarımızdan fırtınalar hâsıl ediyor, suya attığımız küçük bir taşın ortaya çıkardığı halkaları kocaman dalgalara dönüştürüyor. Cüz’i iradeyle ortaya koyduğumuz meyilleri, kudret ve iradesiyle şekillendiriyor.

Kendi açımızdan, hedeflerimizi, ceht ve gayretlerimizle tahakkuk ettirmek bir yana, çoğu zaman bunun nasıl olduğuna aklımız bile ermiyor. İşin sonunda geriye dönüp baktığımızda, bütün azametiyle Cenab-ı Hak’ın icraat-ı sübhaniyesini müşahede ediyoruz. Zira ciddi bir marifetullahı sahip olmadan bu konularda müstakim ve dengeli düşünceyi yakalayabilmek bir hayli zordur. Çokları, sebeplere tesir-i hakiki verdikleri için farkına varmadan şirke giriyor. Bu açıdan ileriki yıllarda Hizmet hareketini değerlendiren sosyal tarihçilerin veya tarih felsefecilerinin de yapılan işleri şahıslara bağlamak suretiyle şirke girmesinden endişe ediyorum. Bu, ortaya konulan başarıları görmeme, sahnedeki aktörleri takdir etmeme demek değildir. Aksine bu, şahısları, güzelliklerin kaynağı olarak görmek veya göstermek yerine, Allah’ın lütuflarının kendilerine aksettiği birer ayna olarak görebilmek ve onlara buna göre değer vermektir.

Allah yolunda hizmet için müesseseler açılmış, büyük organizasyonlara imza atılmış, insanlığa hayırlı olacak projeler ortaya konmuş olabilir. Yapılan herhangi bir işte, ortaya konan herhangi bir başarıda, biz meseleye sevk-i ilahî açısından bakar ve onu Allah’ın belli şahısları belli istikamette istihdam etmesi olarak değerlendiririz. Ortaya çıkan güzellikleri falanın filanın karihasına vermez, birilerinin ceht ve gayretlerine bağlamayız. İnsanlara güç ve kabiliyetlerinin üstünde işler, kânet ü kıymetlerini aşkın sıfatlar izafe etmeyiz. Cenab-ı Hak, nezd-i ulûhiyetteki kadr u kıymetine rağmen Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) dahi, **إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَإِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ** “Gerçek şu ki sen, istediğini hidayete erdiremezsin. Dilediğini hidayete erdirecek olan, Allah’tır.”¹⁷² buyuruyorsa bize bu konularda konuşurken çok çok dikkatli olmak düşer.

Söz buraya gelmişken bir hatıramı paylaşmak istiyorum: Üç üniversite hocası beni ziyarete gelmişlerdi. İçlerinden biri, Hizmet gönüllülerinin dünyanın farklı ülkelerinde yapmış oldukları güzel işlerden bahsederek bunların nasıl olduğunu sordu. Asıl demek istediği şey şuydu: Nasıl oluyor da sınırlı imkânlarla sahip sıradan insanlar, pek çok devletin başara-

mayacağı bu kadar büyük işleri başarıyorlar? O, yapılan *hizmetlerin arkasında görünen şahıslarla ortaya çıkan neticeler arasında doğrudan bir bağ kurmakta zorlanıyor ve yaşadığı şaşkınlığı ifade ediyordu. Kim bilir işin arkasında görünmeyen “farklı beyinler”, “gizli eller”, “süper güçler” olup olmadığını anlamaya çalışıyordu. Ben sorusuna tek kelimeyle “sevk-i ilahî” cevabını verdim. Fakat tatmin olmuşsa, merakı dinmişe benzemiyordu. Hatta belki de şaşkınlığı biraz daha artmıştı. Çünkü farklı bir düşünce dünyasına sahipti, belki sevk-i ilahî terkinin ne anlam ifade ettiğini, bununla neyi kastettiğimizi de tam olarak bilmiyordu.*

Biz sevk-i ilahî ifadesinden, Allah’ın bizleri bir yola yönlendirmesini, O’nun tevcihiyle (yönlendirmesiyle) girdiğimiz yolda ilerlerken başımızdan aşağıya sağanak sağanak lütuflar yağdırması hakikatini anlıyoruz. Meseleye bu zaviyeden ve derince bakamazsanız itikadî açıdan bir kısım inhiraflara düşmeniz kaçınılmazdır. Şahıslara kendi güçlerinin üzerinde güç isnat eder, semaya doğru dal budak salmış kocaman bir çınar ağacının mevcudiyetini küçücük bir tohumla bağlar, Allah’ın meşîet, inayet ve lütuflarını görmezden gelirsiniz. Sözüün özü, İnsanlığın İftihar Tablosu’nun sabah-akşam okunmasını tavsiye ettiği şu dualarında gizlidir: **سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ، أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا** *“Allah’ı her türlü eksikten, kusurdan tenzih eder, O’na hamd ederim. Her türlü güç O’nundur, O’nunla gelir. O’nun olmasını dilediği olur, olmamasını dilediği de olmaz. Bilirim ki Allah her şeye kâdirdir ve ilmi her şeyi ihata etmiştir.”*¹⁷³

---

¹⁷¹ Kehf Sûresi, 18/23-24.

¹⁷² Kasas Sûresi, 28/56.

¹⁷³ Ebû Dâvûd, *nevm* 8.

REGAİP GECESİ

Soru: *Bediüzzaman Hazretleri Regaip Gecesi'nin, Zât-ı Ahmediye'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) manevî terakkisinin başlangıcının, Miraç Gecesi'nin ise zirveye ulaşmasının unvanı olduğunu söylüyor. Onun bu sözlerinden hareketle Regaip Gecesi'nin önemiyle ilgili neler söylenebilir?*

Cevap: Muhtemelen Hz. Pîr manevî müşahede ve mükâşefesine (kalb gözüyle keşfettiği şeylere) dayanarak bu tespitleri yapmıştır. Mevcut kaynaklardan hareketle bu sözün temel esprisini kavramakta zorlanabiliriz. Bazı kaynaklarda Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu gecede anne karnına düştüğü ifade edilir. Ne var ki Efendimiz'in dünyaya teşrif ettiği gün nazar-ı itibara alındığında böyle bir tespitin doğru olmadığı anlaşılır. Bu, tarihî yanlışın farkına varan bazı ulemalar, Hazreti Âmine'nin Efendimiz'i hâmil olduğuna bu gecede muttali olmuş (farkına varmış) olabileceğini söylemişlerdir. Fakat elimizde bunu tasdik edecek sahih bir rivayet yoktur.

Bununla birlikte Hazreti Bediüzzaman'ın yaklaşımından hareketle konu ile ilgili olarak şöyle söylenebilir: Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu gecede Cenab-ı Hakk'ı dileyerek O'na doğru seyahatine başlamış, peygamberliğe hazırlanmış ve Mirac'a uygun bir donanım kazanma yoluna girmiş olabilir. Efendimiz'in manevî ve ruhî hayatı itibarıyla terakkisi de bir mânâda O'nun ikinci doğumu ve mebde-i hayatı olarak görülebilir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), daha sonra Allah'ın işaret ve tembihleriyle sahip olduğu potansiyel donanımı çok iyi değerlendirmiş ve kullukta öyle mertebelere ulaşmıştır ki, ubudiyetinin semeresi olarak Miraç'la mükafatlandırılmıştır. Gerçi nübüvvetten önce veya İslam'ın başlangıcında ne Regaip ne Beraat ne de Kadir gecesi vardı. Bunlar dinî hükümlerin teessüsünden sonra belirlenmiştir. Fakat bazı önemli olaylar bu gecelere denk gelmiş olabilir.

Mübarek Gün ve Gecelerin Faziletleri

Üç aylar olarak bilinen Recep, Şaban ve Ramazan aylarının faziletine dair kaynaklarda farklı rivayetler vardır. Bu ayların her birinde de eşref gün ve geceler vardır. Receb-i Şerif'in ilk cuması Regaip Kandili, 27. gecesini ise Mirac Kandili'dir. Şaban-ı Şerif'in ortasında Beraat Kandili vardır. Ramazan-ı Şerif'in sonunda da Kadir Gecesi bulunur. Bunların yanı sıra Rebiülevvel ayının on ikinci gecesini Mevlit Kandili'dir. Vilâdet-i nebiyenin vuku bulup İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi vesellem) dünyayı şereflendirdiği bu geceyi Müslümanlar uzun asırlardır mevlitlerle, salat u selamlarla, daha farklı program ve etkinliklerle kutlayagelmişlerdir. Gerçi Mevlit Kandili, insanların Cenab-ı Hakk'a teveccüh edip çokça istiğfar ve dua ettikleri, ibadet ü taatle geçirdikleri bir gece olarak bilinmez. Fakat o Sonsuz Nur'un dünyamızı şereflendirdiği bu gece Müslümanların bayramını kabul edilebilir.

Tekrar Bediüzzaman'ın sözüne dönecek olursak, o, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu gecelerde elde ettiği mazhariyetleri ifade etmek suretiyle aynı zamanda bu gecelerin kıymetine vurgu yapmıştır. Demek ki diğer mübarek gün ve geceler gibi Regaip Gecesi'nin de sair gecelere nispeten zaman itibarıyla ayrı bir önemi vardır. Cenab-ı Hakk'ın bazı hususi zamanlarda ayrı bir teveccühü olur. Başka zamanlarda verdiği mükafatın on, yüz, belki bin katını bu zamanlarda verir. Bir yönüyle bu kutlu zaman dilimleri, yapılan ibadetleri nemalandırır, bereketlendirir. Herkes kendi istidadına göre bu kutlu zaman dilimlerinden istifade eder.

Evet, üç aylar; hususiyle Ramazan ve bunların yanı sıra Regaip, Miraç, Beraat ve Kadir geceleri, yapılan ibadet ü taatlere ayrı bir derinlik kazandırır. Zira zarfın (kılıfın) yümünü ve bereketi mazrufa (içine) da yansır. Bunların faziletini şöyle bir misalle izah edebiliriz: Toprak çok vefalıdır, bereketlidir. Bağrına atılan tohumlar yedi, belki yetmiş başak verir. Allah için yapılan ibadetler de böyledir. Kur'ân, her bir iyiliğe on sevap verileceğini vaad buyurur. Fakat bir de öyle bir toprak düşünün ki âdeta Cennet toprağıdır. Bağrına ne atarsanız atın hemen başağa yürür, meyve verir. Her bir tohumdan da belki binlerce başak çıkar. İşte mübarek gün ve gecelerde yapılan amelleri buna benzetebiliriz. Mademki bu mübarek gün ve gecelerde Cenab-ı Hakk'ın kullarına fevkaladeden bir teveccühü oluyor ve yapılan ibadetlerin sevabı birden bine çıkıyor, Müslümanlara düşen vazife, bu kutlu zaman dilimlerini en verimli şekilde değerlendirerek o fırsatlar kuşağında heybeleri doldurmaktır. Özellikle

uykudan fedakârlık yaparak gecenin ihya edilmesi çok önemlidir.

Kutlu Zaman Dilimlerinin Değerlendirilmesi

Mübarek gün ve gecelerin faziletleriyle ilgili eser yazan bazı zatlar Regaip Gecesi'yle ilgili hususi bazı namazlardan bahsetseler de sahih hadislerde bu geceye mahsus özel bir ibadet söz konusu değildir. Fakat amellerin hora geçtiği ve âhirette katlanarak geriye döneceği bu gecede olabildiği kadar namaz kılınmalı, dua dua Allah'a yalvarılmalıdır. Bu geceler duaların umumiyet kesp etmesi adına büyük bir fırsattır. Müminler bu geceleri fırsat bilerek hep birlikte ellerini Rabbü'l-Âlemin'e kaldırır, başlarını secdeye koyar, gözyaşlarıyla yana yakıla Allah'a dua ederlerse Allah da yapılan dualara icabet buyurur.

Özellikle ümmet-i Muhammed'in bir süreden beri maruz kaldığı felaketlerin bertaraf edilmesi adına Allah'a yalvarıp yakarmak çok önemlidir. Bazı kimseler kendileri için hususi taleplerde bulunabilirler. Mesela Allah'tan sıcak bir yuva, hayırlı bir evlat veya dünya mameleki isteyebilirler. Kimileri, "Allah'ım bana bir tane keçi nasip eyle, her gün onun sütünü sağayım, iki tane de tavuk ver, onların da yumurtasını alayım." diyebilir. Bunlar aleyhine konuşulmaz. Herkes kendi himmetine göre istekte bulunur denir ve geçilir. Bazıları da Cehennem'e düşmemek, Cennet nimetlerine kavuşmak, Efendimiz'in şefaatine nail olmak ister. Bunlar da kulak ardı edilecek talepler değildir. Ama bazıları da vardır ki dünya malı adına hiçbir şeye sahip olmasalar, belki yamalı urbalar içinde yaşasalar da dualarında sürekli "Allah'ım ne olur ümmet-i Muhammed'e hayırlar ihsan eyle! Allah'ım ne olur ümmet-i Muhammed'i içine düştüğü bu sefalet ve zelillikten halas eyle! Nam-ı Celil-i İlahiyî her yerde dalgalandır!" der inlerler. Kimileri, kendileri için dua etmeyi bile israf-ı kelam sayar. Onların bütün istekleri hep ümmet-i Muhammed, din-i mübin-i İslam adınadır. Bu bir ufuk meselesidir. Bu konuda kimseyi ta'n u teşni etmeye (ayıplayıp eleştirmeye) hakkımız yoktur. Hayatı kendine bağlı götüren, cismaniyetten sıyrılamayan, bir darlığın mahkûmu olan insanların bağlandıkları şeyler de buna göre olur. Allah onların dualarını da kabul edebilir, onları da Cennet'ine koyabilir. Öte yandan bütün insanlığı kucaklayacak engin bir vicdana ve âlî bir himmete sahip olan kimselerin talep ve istekleri de buna göre olacaktır. Bence duada bile enginliklere açılma söz konusuysen bir darlığa mahkûm olmamak gerekir.

Kâbe ve Arafat gibi bazı mekânlarda yapılan dualar daha makbuldür.

Aynı şekilde hususi bazı zaman dilimlerinde yapılan dualar da zarfın kıymetinden kabul referansı alır. Buna, mekân ve zamana ait kıymetin onların içinde yapılan amellere aksedişi de denebilir. Tabir caizse, padişahın farklı münasebetlerle halkına ulufeler dağıtması gibi, Cenab-ı Hak da belirli zaman aralıklarında ellerini kaldıran insanlara, liyakatlerine bakmaksızın ihsanlarda bulunur. Yeter ki biz Allah'ın ihsan u ikramlarına gönülden inanarak, güvenerek isteyelim. Kalben O'na bağlanalım ve beklediğimizi O'ndan bekleyelim. Zât-ı Ulûhiyet'e karşı tereddüt ve şüphe ifade eden düşünce, mülâhaza ve sözlerle O'na teveccüh etmek anlamsızdır. "Verirse verir, vermezse vermez." gibi laubali ve saygısızca tavırlarla dua edilmez. Bu tür dualar –Allah muhafaza– ötede insanın suratına çarpılır. Tabii ki verip vermemesi O'nun bileceği iştir. Ancak kula düşen, Rabbinden istediklerini ısrarlı bir tavırla ve o hususta tek mercinin O olduğuna inanarak istemektir.

Mübarek gecelerde, gönülleri yumuşatacak, gözleri yaşartacak özel programlar da yapılabilir. Eller hep birden Allah'a kaldırılabilir. Allah için bir araya gelen insanlar farklı bir atmosfer oluştururlar. O atmosfere giren insanların kalpleri yumuşar. Daha sonra insanlar evlerine çekildiklerinde yumuşamış kalpleriyle Allah'a yönelir, yüreklerinin sesini dillendirirler. Zira toplu programların kendine has bir tadı ve rengi olsa da bunlar insanın tek başına Rabbiyle baş başa kalmasının verdiği huzuru veremez. Bazen genel atmosfer ve başkalarının varlığı insanın içini rahatça Allah'a dökmesine mâni olur. Bu yüzden hiç kimsenin olmadığı bir yerde insanın vefalı bir yürekle bir iki saat Allah'a içini dökmesi çok önemlidir.

MURAD-I İLAHÎ ESASTIR

Allah'a güvenen, sa'ye sarılan, hikmete râm olan kimseler işin sonunda mutlaka zaferyâb olurlar. Bugün olmasa yarın, burada olmasa ötede... Ne var ki insanoğlu aceleci bir fitrata sahip olduğu için arzu ettiği güzelliklerin hemen gerçekleşmesini, vaadedilen nimetlerin hemen gelmesini arzu eder. Bu olmayınca da çoğu zaman ümitsizliğe kapılır. Kişi, imanı da kuvvetli değilse kendi muradını ilahî muradın önüne geçirerek Allah'ın hoşnut olmayacağı duygu ve düşüncelere girer.

Gönlümüz ister ki; Cenab-ı Hak'ın eltaf-ı sübhaniyesi ve teveccühat-ı ilahîyesi (Allah'ın lütuf ve teveccühleri) müminlerin başlarından aşağıya her daim sağanak sağanak boşalıp dursun. İlahî yardım her zaman onlarla birlikte olsun, Cenab-ı Hak onları hiç boş ve yalnız bırakmasın. Bu tür düşünceler bir mümin olarak insanın Allah'a güvenmesinin, yardım ve inayeti O'ndan beklemesinin bir neticesidir ve bunda hiçbir mahzur yoktur. Yeter ki her işte murad-ı ilahîyi esas alalım, onu her zaman kendi arzu ve isteklerimizin önünde ve üstünde tutalım. Her işimizde murad-ı sübhaniyi esas almak, "Rab olarak Allah'tan, din olarak İslam'dan, nebi olarak Hz. Muhammed'den razı ve hoşnuduz." hakikatine saygının bir ifadesidir.

Ne kadar arzu ederiz ki birkaç asırdan beri ağlayan müminlerin yüzleri gülsün. Onlar da sabikûn-u evvelin (kendilerinden önce gelenler) gibi rahmet-i ilahîyeden istifade etsinler. Yaşadıkları perişanîyet son bulsun, yeniden derlenip toparlansınlar. Asliyet olmasa bile en azından zılliyyet planında Râşit Halifeler dönemi bir kere daha yaşansın. Yeryüzünde hak, adalet, hürriyet bir kere daha hâkim olsun. Bunları birer gaye-i hayal görür, bir taraftan bunları tahakkuk ettirme adına koşturur durur, diğer yandan da dua dua Allah'a yalvarırız.

Ne var ki oldukça masum, haklı ve yerinde görünen bu tür taleplerimizin içinde bile nefsin karıştığı şeyler olabilir. "Cenab-ı Hak'ın teveccühü sağanak sağanak Müslümanların başından aşağıya yağsın." derken bile nefsimize hisse çıkarıyor olabiliriz. Allah için yaptığımızı düşündüğümüz

amellerin içinde dahi nefis ve şeytanın bir dürtüsü bulunabilir. Onların hile ve tuzaklarından emin değiliz. Nasıl olabiliriz ki koca Yusuf Nebi bile, *“Nefsimi temize çıkarmıyorum. وَمَا أَبْرِيْ نَفْسِيْ اِنَّ النَّفْسَ لَامَّارَةٌ بِالسُّوءِ”* *Şüphesiz ki nefis kötülüğü emredicidir.*¹⁷⁴ demiş, nefse itimat edilemeyeceğini söylemiştir. Bu yüzden nefisten emin olmamak gerekir. Nefsinden emin olan kendi emniyetini yitirmiş olur.

Bu demek değildir ki ümmet-i Muhammed ve insanlık adına kendi muradımızı ortaya koymayalım. Elbette bir mümin, iki üç asırdan beri sineleri ızdırap içinde kıvranıp duran Müslümanların bugüne kadar maruz kaldıkları sıkıntılardan sıyrılmalarını arzu eder. İster ki mağdur (gadre uğramış), mazlum (zulüm görmüş) ve mehcurların (tehcire maruz kalmış) dünyasında da şafaklar sökün etsin, güneşler doğsun. Bu konuda Allah’a yalvarıp yakarır, Allah’ın rahmetinin genişliğine, fazlının enginliğine güvenerek istediğini O’ndan ister. Bu isteklerinin bir gün kabul olacağına, kışın ardından bir bahar geleceğine gönülden inanır. Fakat Allah’ın muradının esas olduğunu da unutmaz, O’nun tecelli ve tasarruflarına saygıda kusur etmez.

Özellikle kendilerini iman ve Kur’ân davasına adanmış kimselerin murad-ı ilahîyi esas almaları ve bu istikamette bir ömür geçirmeleri gerekir. Allah’ın muradını öğrenebileceğimiz yegâne kaynak ise vahy-i ilahîdir, yani en başta Kur’ân-ı Kerim sonra da Sünnet-i Seniyye’dir. Onlar için bu ilahî mesajı anlamaktan, yaşamaktan ve başkalarına ulaştırmaktan daha önemli bir vazife yoktur. Bir hadis-i şerifte de ifade edildiği gibi onlar dünyaya, fena yüzüne bakan cihetiyle sinek kanadı kadar ehemmiyet vermezler.¹⁷⁵ Cenab-ı Hakk’ın rızası, rıdvanı, rü’yeti ve vaadettiği ebedî saadet karşısında dünyanın ne kıymeti olabilir ki! Bu sebeple onlar dualarında sürekli, “Allah’ım Sana mülaki olmaya (kavuşmaya), Habibine mülaki olmaya, sevdiklerine mülaki olmaya gönüllerimizi aşk u iştiyakla doldur, itminana ulaştır.” der, inlerler. Kanaatimce kendi ruh âbidelerini yeryüzünde bir kere daha ikame etmeye azmetmiş insanların bundan başka bir derdi olmamalıdır.

Bununla birlikte dünyaya perestiş eden insanlar, gerçek niyetinizi, neyin arkasında koştuğunuzu bilemediklerinden, sizin de kendileri gibi dünyalık arkasından koştuğunuzu zannedebilirler. Acaba bunların yönetimde gözleri mi var, bunlar şan u şöhret peşinde mi koşuyor, saraylarda rahat bir yaşam mı arzuluyor vs. diyebilirler. Onların bu tür yanlış değerlendirmelerini cehaletlerine verin ve mazur görün onları. Hatta Allah’tan

onlar için de hidayet temennisinde bulunun; hidayete kabiliyeti olmayanları da O'na havale edin. Meşgul olmayın onlarla. Önemli olan, i'lâ-yı kelimetullah davasına sahip çıkan insanların en küçük bir zikzak çizmeden kendi güzergâhlarında yürümeye, her işlerinde murad-ı ilahîyi esas almaya devam etmeleridir. Belki bir gün bütün bütün istidat ve kabiliyetleri körelmemiş insanlar bir dönem sağda solda yalpalasalar, patikalarda yürüseler, dere tepelerde düşe kalka emekleseler de bir gün dönüp gelir ve Hazreti Ruh-u Seyyidü'l-Enâm'ın güzergâhında yürümeye başlarlar.

---

¹⁷⁴ Yusuf Sûresi, 12/53.

¹⁷⁵ Bkz.: Tirmizî, *zühd* 13; İbn Mâce, *zühd* 3

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

- Abd İbn Humeyd, Ebû Muhammed Muhammed b. Fütûh b. Abdullah el-Mayurkî el-Ezdî (v. 249 h.); *el-Müsned*, [Tahkik: *Subhî el-Bedrî es-Sâmerrâî, Mahmud Muhammed Halil es-Saîdî*], Mektebetü's-sünne, Kahire, 1408/1988.
- el-Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (1087-1162 h.); *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs*, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1405.
- Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî (164-241 h.); *el-Müsned*, I-VI, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.
- Ali el-Müttakî, Alâüddin Ali b. Abdülmelik b. Kadı Han el-Hindî (v. 975/156) *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, I-XVI, [Tahkik: *Mahmud Ömer ed-Dimyâtî*], Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1419/1998.
- Aliyyülkârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v. 1014/1606); *el-Esrâru'l-merfûa fî'l-ahbâri'l-mevdûa*, [Tahkik: *Muhammed b. Lütfî es-Sabbâğ*], Dâru'l-emâne-Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1391/1971.
- Bediüzzaman, Said Nursî; *Lem'alar*; Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.
- _____ ; *Mektubat*, Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.
- _____ ; *Mesnevî-i Nuriye*, Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.
- _____ ; *Sözler*, Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.
- _____ ; *Tarihçe-i Hayat*, Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.
- el-Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed İbnu'l-Hüseyn (384-458 h.); *Şuabü'l-îmân*, I-IX, [Tahkik: *Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl*], Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1410/1990.
- el-Buhârî, Ebû Abdillâh, Muhammed İbn İsmail (v. 256 h.); *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.
- ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); *es-Sünen*, I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); *es-Sünen*, I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 1413/1992.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî (v. 430 h.); *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, I-X, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. Müsennâ el-Mevsilî et-Temîmî (v. 307 h.); *el-Müsned*, I-XIII, [Tahkik: *Hüseyn Selim Esed*], Dâru'l-Me'mun li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.
- Ebu's-Şeyh, Abdullah b. Muhammed b. Cafer b. Hayyan el-Esbahânî (274-369 h.); *el-Azame*, [Tahkik: *Rızaullah b. Muhammed İdris el-Mübarekfûrî*], I-V, Dâru'l-âsîme, Riyad, 1408 h.
- Fuzulî, *Leyla ve Mecnun*, (Hazırlayan: Muhammet Nur Doğan), YKY Yayınları, İstanbul, 2000.
- el-Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbûrî (v. 405 h.); *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I-IV, [Tahkik: *Mustafa Abdülkadir Atâ*], Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1990.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); *el-Musannef fî'l-ehâdis ve'l-âsâr*, I-VII, [Tahkik: *Kemal Yusuf el-Hût*], Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1409 h.

- İbn Hibbân**, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî el-Bustî (v. 354 h.); *Sahîhu İbn Hibbân*, I-XVI, [Tahkik: Şuayb el-Arnâvut], Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1414/1993.
- İbn Hişâm**, Abdülmelik İbn Hişâm İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/ 828); *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, I-IV, Dâru'l-Kalem, Beyrut, tsz.
- İbn Kesîr**, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); *el-Bidâye ve'n-nihâye*, I-XIV, Mektebetü'l-meârif, Beyrut, tsz.
- İbn Mâce**, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); *es-Sünen*, I-II, Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul, 1413/1992.
- İspir**, Meheddin, *İbrahim Tennûrî: Gülzar (İnceleme-Metin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.
- Kaya**, Doğan *Sivas'ta Aşıklık Geleneği ve Aşık Ruhsatî*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991.
- el-Kuşeyrî**, Ebu'l-Kasım Zeynüslâm Abdülkerim b. Hevâzin (v. 465/1072); *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye fî ilmi't-tasavvuf*, [Tahkik: Mustafa Züreyk], el-Mektebetü'l-asriyye, Beyrut, 1421/2001.
- el-Münâvî**, Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacilarifin b. Ali (v. 1031/1622); *Feyzu'l-Kadîr şerhu Câmii's-sağîr*, I-VI, el-Mektebetü't-ticâriyyetü'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.
- Müslim**, Ebu'l-Hüseyn el-Haccâc en-Neysâbü'rî (206-261 h.); *Sahîhu Müslim*, I-V, [Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbakî], Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.
- en-Nesâî**, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); *es-Sünen*, I-VIII, Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul, 1413-1992.
- Niyazi-i Mısri** (1106/1694), *Divan-ı Niyazî*, [y.y., y.y.]
- et-Taberânî**, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (260-360 h.); *el-Mu'cemü'l-evsat*, I-IX, [Tahkik: Tarık b. İvazullah b. Muhammed-Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî], Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415.
- _____ ; *el-Mu'cemü'l-kebîr*, I-XXV, [Tahkik: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefi], Mektebetü'z-Zehra, Musul, 1404/1983.
- et-Tirmizî**, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (209-279 h.); *el-Câmiu's-Sahih*, I-V, Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul (1413-1992).
- _____ ; *eş-Şemâil*, [Tahkik: Seyyid Abbas], Müessesetü'l-kütübi's-sekâfiyye, Beyrut, 1412 h.
- el-Ûşî**, Ebu'l-Hasan Siraceddin Ali b. Osman Fergani el-Ûşî (575/1179); *Bed'ü'l-emali*, İstanbul, 1318 h.
- Yenişehirli Avnî Bey**, *Merhum Avnî Bey Divanı*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1306.
- Ziya Paşa** (1297/1880), *Terkib-i bend ve terci-i bend*, Ahmed Kâmil ve Şerîki Matbaası, [y.y.], 1928.